❀ प्रातःकालीन नित्यकर्म ❀

सूर्योदय से प्रातः दो घण्टे पहले अर्थात् चार बजे से ब्राह्म मुहूर्त होता है। इसमें सोने से पाप ही होता है यह बात नहीं, किन्तु पहले किया हुआ पुण्य भी क्षीण होता है। शास्त्रों में कहा है—

"ब्राह्मे मुहूर्ते या निद्रा सा पुण्यक्षयकारिणी"।

अतः इस अवसर पर उठना चाहिये और उठते ही बिस्तर पर बैठ कर मांगलिक श्लोक बोलने चाहिये।

मङ्गलं भगवान् विष्णुर्मङ्गलं गरुडध्वजः।
मङ्गलं पुण्डरीकाक्षः मङ्गलायतनो हरिः॥

गोविन्द गोविन्द हरे मुरारे गोविन्द गोविन्द मुकुन्द कृष्ण।
गोविन्द गोविन्द रथांगपाणे गोविन्द गोविन्द नमो नमस्ते॥
ब्रह्मा मुरारिस्त्रिपुरान्तकारी भानुः शशी भूमिसुतो बुधश्च।
गुरुश्च शुक्रः शनिराहुकेतवः सर्वे ग्रहाः शान्तिकरा भवन्तु॥

अश्वत्थामा बलिर्व्यासो हनुमांश्च विभीषणः।
कृपः परशुरामश्च सप्तैते चिरजीविनः॥
सप्तैतान् संस्मरेन्नित्यं मार्कण्डेयमथाष्टमम्।
जीवेद् वर्षशतं सोऽपि सर्वव्याधिविवर्जितः॥
अहिल्या द्रौपदी तारा कुन्ती मन्दोदरी तथा।
पञ्चकन्यां स्मरेन्नित्यं महापापविनाशनम्॥
अयोध्या मथुरा माया काशी कांची ह्यवन्तिका।
पुरी द्वारावती चैव सप्तैता मोक्षदायिकाः॥
एतानि प्रातरुत्थाय संस्मरिष्यन्ति ये नराः।
सर्वपापैः प्रमुच्यन्ते स्वर्गलोकमवाप्नुयुः॥

पहले अपने हाथ का दर्शन करें

कराग्रे वसते लक्ष्मीः करमध्ये सरस्वती।
करमूले स्थितो विष्णुः प्रभाते करदर्शनम्॥

अर्थ—हाथ के अगले भाग में लक्ष्मी, मध्य भाग में सरस्वती और मूल भाग में विष्णु रहते हैं। अतः प्रातःकाल हाथ का दर्शन करना चाहिये।

पश्चात् बिस्तर से उठ कर निम्न प्रार्थना करके पृथ्वी पर पैर रखें।

समुद्रवसने देवि ! पर्वतस्तनमण्डले।
विष्णुपत्नि ! नमस्तुभ्यं पादस्पर्शं क्षमस्व मे ॥

सूर्योदय से पहले स्नान अवश्य करना चाहिये। स्नान से पहले सब तीर्थों का आवाहन करके फिर स्नान करें।

पुष्कराद्यानि तीर्थानि गङ्गाद्याः सरितस्तथा।
आगच्छन्तु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ॥
गंगे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥
गंगा गंगेति यो ब्रूयाद् योजनानां शतैरपि।
मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥

वेदान्तप्रातःस्मरणस्तोत्रम्

प्रातः स्मरामि हृदि संस्फुरदात्मतत्त्वं
सच्चित्सुखं परमहंसगतिं तुरीयम्।
यः स्वप्नजागरसुषुप्तमवैति नित्यं
तद्ब्रह्म निष्कलमहं न च भूतसङ्घः ॥१॥

प्रातर्भजामि मनसा वचसामगम्यं
वाचो विभान्ति निखिला यदनुग्रहेण।
यं नेति नेति वचनैर्निगमा अवोचं-
स्तं देवदेवमजमच्युतमाहुरग्र्यम् ॥२॥

प्रातर्नमामि तमसः परमर्कवर्णं
पूर्णं सनातनपदं पुरुषोत्तमाख्यम्।
यस्मिन्निदं जगदशेषमशेषमूर्तौ
रज्ज्वां भुजंगम इव प्रतिभासितं वै ॥३॥

श्लोकत्रयमिदं पुण्यं लोकत्रयविभूषणम्।
प्रातःकाले पठेद्यस्तु स गच्छेत्परमं पदम् ॥

गणेशप्रातःस्मरणम्

प्रातः स्मरामि गणनाथमनाथबंधुं सिंदूरपूरपरिशोभितगंडयुग्मम् ।
उद्दंडविघ्नपरिखंडनचंडदंडमाखंडलादिसुरनायकवृन्दवंद्यम् ॥१॥
प्रातर्नमामि चतुराननवंद्यमानमिच्छानुकूलमखिलं च वरं ददानम् ।
तं तुन्दिलं द्विरसनप्रिययज्ञसूत्रं पुत्रं विलासचतुरं शिवयोः शिवाय ॥२॥
प्रातर्भजाम्यभयदं खलु भक्तशोकदावानलं गणविभुं वरकुंजरास्यम् ।
अज्ञानकाननविनाशनहव्यवाहमुत्साहवर्धनमहं सुतमीश्वरस्य ॥३॥
श्लोकत्रयमिदं पुण्यं सदासाम्राज्यदायकम् ।
प्रातरुत्थाय सततं यः पठेत्प्रयतः पुमान् ॥४॥
स सर्वपापनिर्मुक्तः गणेशस्य प्रसादतः ॥५॥

•

विष्णुप्रातःस्मरणम्

प्रातः स्मरामि भवभीतिमहार्तिशांत्यै नारायणं गरुडवाहनमब्जनाभम् ।
ग्राहाभिभूतवरवारणमुक्तिहेतुं चक्रायुधं तरुणवारिजपत्रनेत्रम् ॥१॥
प्रातर्नमामि मनसा वचसा च मूर्ध्ना पादारविन्दयुगलं परमस्य पुंसः ।
नारायणस्य नरकार्णवतारणस्य पारायणप्रवणविप्रपरायणस्य ॥२॥
प्रातर्भजामि भजतामभयंकरं तं प्राक्सर्वजन्मकृतपापभयापहत्यै ।
यो ग्राहवक्त्रपतितांघ्रिगजेंद्रघोरशोकप्रणाशमकरोद्धृतशंखचक्रः ॥३॥
श्लोकत्रयमिदं पुण्यं प्रातःकाले पठेत्तु यः ।
लोकत्रयगुरुस्तस्मै दद्यादात्मपदं हरिः ॥४॥

•

श्रीहरिप्रातःस्मरणम्

ग्राहग्रस्ते गजेंद्रे रुवति सरभसं तार्क्ष्यमारुह्य धावन्
व्याघूर्णन्माल्यभूषावसनपरिकरो मेघगंभीरघोषः ।
आबिभ्राणो रथांगं शरमसिमभयं शंखचापौ सखेटौ
हस्तैः कौमोदकीमप्यवतु हरिरसावंहसां संहतेर्नः ॥१॥
नक्राक्रांते करीन्द्रे मुकुलितनयने शूलमूलेऽतिखिन्ने
नाहं नाहं न च भवति पुनस्तादृशो मादृशेषु ।
इत्येवं त्यक्तहस्ते सपदि सुरगणे भावशून्ये समस्ते
मूलं यत्प्रादुरासीत्स दिशतु भगवान् मंगलं संततं नः ॥२॥

•

शिवप्रातःस्मरणम्

प्रातः स्मरामि भवभीतिहरं सुरेशं गङ्गाधरं वृषभवाहनमंबिकेशम् ।
खट्वांगशूलवरदाभयहस्तमीशं संसाररोगहरमौषधमद्वितीयम् ॥१॥
प्रातर्नमामि गिरिशं गिरिजार्धदेहं सर्गस्थितिप्रलयकारणमादिदेवम् ।
विश्वेश्वरं विजितविश्वमनोभिरामं संसाररोगहरमौषधमद्वितीयम् ॥२॥
प्रातर्भजामि शिवमेकमनंतमाद्यं वेदांतवेद्यमनघं पुरुषं महान्तम् ।
नामादिभेदरहितं षड्भावशून्यं संसाररोगहरमौषधमद्वितीयम् ॥३॥
प्रातः समुत्थाय शिवं विचिंत्य श्लोकत्रयं येऽनुदिनं पठन्ति ।
ते दुःखजातं बहुजन्मसंचितं हित्वा पदं यांति तदेव शंभोः ॥४॥

●

सूर्यप्रातःस्मरणम्

प्रातः स्मरामि खलु तत्सवितुर्वरेण्यं रूपं हि मण्डलमृचोऽथ तनुर्यजूंषि ।
सामानि यस्य किरणाः प्रभवादिहेतुं ब्रह्माहरात्मकमलक्ष्यमचिन्त्यरूपम् ॥१॥
प्रातर्नमामि तरणिं तनुवाङ्मनोभिर्ब्रह्मेन्द्रपूर्वकसुरैर्नुतमर्चितं च ।
वृष्टिप्रमोचनविनिग्रहहेतुभूतं त्रैलोक्यपालनपरं त्रिगुणात्मकं च ॥२॥
प्रातर्भजामि सवितारमनन्तशक्तिं पापौघशत्रुभयरोगहरं परं च ।
तं सर्वलोककलनात्मककालमूर्तिं गोकण्ठबन्धनविमोचनमादिदेवम् ॥३॥
श्लोकत्रयमिदं भानोः प्रातः प्रातः पठेत्तु यः ।
स सर्वव्याधिनिर्मुक्तः परं सुखमवाप्नुयात् ॥४॥

●

ललितापंचकम्

प्रातः स्मरामि ललितावदनारविंदं बिंबाधरं पृथुलमौक्तिकशोभिनासम् ।
आकर्णदीर्घनयनं मणिकुण्डलाढ्यं मंदस्मितं मृगमदोज्ज्वलफालदेशम् ॥१॥
प्रातर्भजामि ललिताभुजकल्पवल्लीं रक्तांगुलीयलसदंगुलिपल्लवाढ्याम् ।
माणिक्यहेमवलयांगदशोभमानां पुण्ड्रेक्षुचापकुसुमेषुसृणीर्दधानाम् ॥२॥
प्रातर्नमामि ललिताचरणारविंदं भक्तेष्टदाननिरतं भवसिंधुपोतम् ।
पद्मासनादिसुरनायकपूजनीयं पद्मांकुशध्वजसुदर्शनलांछनाढ्यम् ॥३॥
प्रातः स्तुवे परशिवां ललितां भवानीं त्रय्यंतवेद्यविभवां करुणानवद्याम् ।
विश्वस्य सृष्टिविलयस्थितिहेतुभूतां विद्येश्वरीं निगमवाङ्मनसातिदूराम् ॥४॥
प्रातर्वदामि ललितेतव पुण्यनाम कामेश्वरीति कमलेति महेश्वरीति ।
श्रीशांभवीति जगतां जननी परेति वाग्देवतेति वचसा त्रिपुरेश्वरीति ॥५॥

य: श्लोकपंचकमिदं ललितांबिकाया: सौभाग्यदं सुललितं पठति प्रभाते ।
तस्मै ददाति ललिता झटिति प्रसन्ना विद्यां श्रियं विमलसौख्यमनंतकीर्तिम् ॥६॥
इति ललितापञ्चकम् ॥

श्रीशाकम्भरीप्रातःस्मरणस्तोत्रम्

प्रात: स्मरामि तव शंकरि वक्त्रपद्मं कांतालकं मधुरमंदहसं प्रसन्नम् ।
काश्मीरदर्पमृगनाभिलसल्ललाटं लोकत्रयाभयदचारुविलोचनाढ्यम् ॥१॥
प्रातर्भजामि तव शंकरि हस्तवृंदं माणिक्यहेमवलयादिविभूषणाढ्यम् ।
घंटात्रिशूलकरवालसुपुस्तखेटपात्रोत्तमांगडमरूल्लसितं मनोज्ञम् ॥२॥
प्रातर्नमामि तव शंकरि पादपद्मं पद्मोद्भवादिसुमनोगणसेव्यमानम् ।
मंजुक्वणत्कनकनूपुरराजमानं नंदारुवृंदसुरवीरुधमार्यहृद्यम् ॥३॥
प्रात: स्तुवे च तव शंकरि दिव्यमूर्तिं कादंबकाननगतां करुणारसार्द्राम् ।
कल्याणधाम नवनीरदनीलभासां पंचास्ययानलसितां परमार्तिहंत्रीम् ॥४॥
प्रातर्वदामि तव शंकरि दिव्यनाम शाकंभरीति ललितेति शतेक्षणेति ।
दुर्गेति दुर्गममहासुरनाशिनीति श्रीमंगलेति कमलेति महेश्वरीति ॥५॥
य: श्लोकपंचकमिदं पठति प्रभाते शाकंभरीप्रियकरं दुरितौघनाशम् ।
तस्मै ददाति शिवदा वनशंकरी सा विद्यां प्रजां श्रियमुदारमतिं सुकीर्तिम् ॥६॥
इति श्रीशाकंभरीप्रातःस्मरणस्तव: संपूर्ण: ॥

•

पूर्वाभिमुख होकर पवित्र आसन पर बैठें और इसके बाद आसन शुद्धि करें ।

ॐ पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि ! त्वं विष्णुना धृता ।
त्वं च धारय मां देवि ! पवित्रं कुरु चासनम् ॥

इसके बाद तीन बार आचमन करे ।

ॐ केशवाय नम: ॐ नारायणाय नम: ॐ माधवाय नम: ।

इसके बाद प्राणायाम करे ।

ॐ भू ॐ भुव: ॐ स्व: ॐ मह: ॐ जन: ॐ तप: ॐ सत्यम्
ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो न: प्रचो-
दयात्, ॐ आपो ज्योती रसोमृतम् ब्रह्म भूर्भुव: स्वरोम् ।

इसके बाद रुद्राक्ष की माला धारण करे । अथवा तुलसीमाला या चन्दन की माला भी धारण की जा सकती है ।

ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धि पुष्टिवर्धनम् उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्यो-मुक्षीयमाऽमृतात् ।

इसके बाद निम्नलिखित मन्त्र से भस्म को अभिमन्त्रित कर के धारण करें—

ॐ अग्निरिति भस्म वायुरिति भस्म जलमिति भस्म स्थलमिति भस्म व्योमेति भस्य सर्व ँ ह वा इदं भस्म मन एतानि चक्षूंषि भस्मानि।

'ॐ नमः शिवाय' मन्त्र का जप करते हुए यथोचित अंगों पर भस्म धारण करे।

इसके उपरान्त अंगों का न्यास करके गायत्री मन्त्र का जप नित्य करना चाहिये। नित्य सन्ध्या में उत्तम प्रकार की सन्ध्या का वर्णन शास्त्र में इस प्रकार वर्णित है—

उत्तमा तारकोपेता मध्यमा लुप्ततारका।
अधमा सूर्यसहिता प्रातःसन्ध्या त्रिधा स्मृता॥

सूर्यनारायण के उदय होने से पहले आकाश में तारे विद्यमान हों, ऐसे समय में सन्ध्योपासना करना उत्तम है। तारागण के लुप्त होने पर मध्यम और सूर्य उदय होने के बाद सन्ध्या करना अधम माना गया है।

अङ्गों का न्यास

ॐ हृदयाय नमः, ॐ भूः शिरसे स्वाहाः, ॐ भुवः शिखायै वषट्, ॐ स्वः कवचाय हुम्, ॐ भूर्भुवः नेत्रत्रयाय वौषट, ॐ भूर्भुवः स्वः अस्त्राय फट्।

इसके बाद गायत्री मन्त्र का यथाशक्ति जप करें। अथवा स्वाभिमत मन्त्र का जप करें।

इस के बाद अपने गुरुदेव तथा इष्टदेव का चन्दन पुष्पादि से पूजन करें—

ॐ नमोऽस्त्वनन्ताय सहस्रमूर्तये सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटीयुगधारिणे नमः॥

इसके बाद सूर्य भगवान् को अर्घ्य प्रदान करें—

ॐ एहि सूर्य सहस्रांशो तेजोराशि जगत्पते।
अनुकम्पय मां भक्त्या गृहाणार्घ्यं दिवाकर॥

•

* शिवपूजनविधिः *

(मन्त्रों, स्तोत्रों एवं उपचारों का क्रम परमपूज्य निरञ्जनपीठाधीश्वर आचार्य महामण्डलेश्वर श्री १००८ स्वामी यतीन्द्र कृष्णानन्द गिरि जी महाराज द्वारा किये जानेवाले दैनिक शिवपूजन के अनुसार है ।)

स्वस्तिवाचनम्

निम्नलिखित मन्त्रों द्वारा स्वतिवाचन करना चाहिए —

हरिः ॐ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः । स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभं यावानो विदथेषुजग्मयः ॥ अग्निर्जिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ॥ भद्रङ्कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांꣳसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः॥ शतमिन्नु शरदो अन्तिदेवायत्रानश्चक्रा जरसन्तनूनाम् । पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मानो मध्यारीरिषतायुर्गन्तोः ॥ अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ॥ व्विश्वेदेवा अदितिः पञ्चजना अदितिर्ज्जातमदितिर्ज्जनित्वम् ॥ द्यौः शांतिरन्तरिक्षꣳशांतिः पृथिवी शांतिरापः शांतिरोषधयः शांतिः ॥ व्वनस्पतयः शांतिर्व्विश्वेदेवाः । शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्व्वꣳशांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥ यतोयतः समीहसे ततो नोऽभयङ् कुरु शन्नः कुरु प्रजाभ्यो भयन्नः पशुभ्यः ॥

सुशांतिर्भवतु ॥

प्रार्थना

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥१॥
सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ।
लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः ॥२॥
धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ।
द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥३॥
विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ।
संग्रामे सङ्कटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥४॥
शुक्लांबरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनन्ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशांतये ॥५॥

अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥६॥
सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके।
शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥७॥
सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम्।
येषां हृदिस्थो भगवान् मङ्गलायतनो हरिः ॥८॥
तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव।
विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेंऽघ्रियुगं स्मरामि ॥९॥
लाभस्तेषाञ्जयस्तेषाङ्कुतस्तेषाम्पराजयः ।
येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥१०॥
यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः।
तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥११॥
अनन्याश्चिन्तयंतो मां ये जनाः पर्युपासते।
तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥१२॥
स्मृतेः सकलकल्याणं भाजनं यत्र जायते।
पुरुषं तमजं नित्यं व्रजामि शरणं हरिम् ॥१३॥
सर्वेष्वारम्भकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः।
देवा दिशन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥१४॥
विश्वेशं माधवं ढुण्ढिं दण्डपाणिं च भैरवम्।
वन्दे काशीं गुहां गङ्गां भवानीं मणिकर्णिकाम् ॥१५॥
विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान्।
सरस्वतीं प्रणौम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥१६॥

•

सरस्वत्यष्टकम्

रविरुद्रपितामहविष्णुनुतं हरिचन्दनकुङ्कुमपंकयुतं ।
मुनिवृन्दगणेंद्रसमानयुतं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥१॥
शशिशुद्धसुधाहिमधामयुतं शरदंबरबिंबसमानकरं ।
बहुरत्नमनोहरकान्तियुतं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥२॥
कनकाब्जविभूषितभूतिभवं भवभावविभाषितभिन्नपदं।
प्रभुचित्तसमाहितसाधुपदं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥३॥

भवसागरमज्जनभीतिनुतं प्रतिपादितसंततिकारमिदं ।
विमलादिकशुद्धविशुद्धपदं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥४॥
मतिहीनजनाश्रयपादमिदं सकलागमभाषितभिन्नपदं ।
परिपूरितविश्वमनेकभवं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥५॥
परिपूर्णमनोरथधामनिधिं परमार्थविचारविवेकविधिं ।
सुरयोषितसेवितपादतलं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥६॥
सुरमौलिमणिद्युतिशुभ्रकरं विषयादिमहाभयवर्णहरं ।
निजकांतिविलेपितचन्द्रशिवं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥७॥
गुणनैककुलस्थितिभीतिपदं गुणगौरवगर्वितसत्यपदं ।
कमलोदरकोमलपादतलं तव नौमि सरस्वति पादयुगम् ॥८॥
त्रिसन्ध्यं यो जपेन्नित्यं जले वापि स्थले स्थितः ।
पाठमात्राद्भवेत्प्राज्ञो ब्रह्मनिष्ठः पुनः पुनः ॥९॥

•

लिङ्गाष्टकम्

ब्रह्ममुरारिसुरार्चितलिङ्गं निर्मलभासितशोभितलिङ्गम् ।
जन्मजदुःखविनाशकलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्गम् ॥१॥
देवमुनिप्रवरार्चितलिङ्गं कामदहं करुणाकरलिङ्ग ।
रावणदर्पविनाशकलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्ग ॥२॥
सर्वसुगन्धिसुलेपितलिङ्गं बुद्धिविवर्धनकारणलिङ्गम् ।
सिद्धसुरासुरवन्दितलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्गम् ॥३॥
कनकमहामणिभूषितलिङ्गं फणिपतिवेष्टितशोभितलिङ्गम् ।
दक्षसुयज्ञविनाशनलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्गम् ॥४॥
कुङ्कुमचन्दनलेपितलिङ्गं पङ्कजहारसुशोभितलिङ्गम् ।
सञ्चितपापविनाशनलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्गम् ॥५॥
भूतगणार्चितसेवितलिङ्गं भावैर्भक्तिभिरेव च लिङ्गम् ।
दिनकरकोटिप्रभाकरलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्गम् ॥६॥
अष्टदलोपरिवेष्टितलिङ्गं सर्वसमुद्भवकारणलिङ्गम् ।
अष्टदरिद्रविनाशितलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्गम् ॥७॥
सुरगुरुसुरवरपूजितलिङ्गं सुरवनपुष्पसदार्चितलिङ्गम् ।
परात्परं परमात्मकलिङ्गं तत्प्रणमामि सदाशिवलिङ्गम् ॥८॥

•

आचमनम्

ॐ केशवाय नमः । ॐ नारायणाय नमः । ॐ माधवाय नमः (त्रिवार आचमन करने बाद) ॐ गोविन्दाय नमः । (दाहिना हाथ धोवें ।)

ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थाङ्गतोऽपि वा ।
यः स्मरेत्पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचि ॥

इस मन्त्र का उच्चारण करते हुए मार्जन करें ।

ध्यानम्

ध्याये नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसम्
रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम् ।
पद्मासीनं समन्तात्स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानम्
विश्वाद्यं विश्ववन्द्यं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम् ॥

गणेशपूजनम्

विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय लम्बोदराय सकलाय जगद्धिताय ।
नागाननाय श्रुतियज्ञविभूषिताय गौरीसुताय गणनाथ नमो नमस्ते ॥

हरि ॐ गणानान्त्वा गणपति ँ हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपति ँ हवामहे निधीनान्त्वा निधिपति ँ हवामहे वसो मम । आहमजानि गर्भधमात्त्वमजासि-गर्भधम् ॥ ॐ श्री गं गणपतये नमः । पादयोः पाद्यं हस्तयोरर्घ्यं मुखे आचमनीयं सर्वाङ्गे स्नानीयं जलं समर्पयामि ।

कार्तिकेयपूजनम्

ॐ षडाननं कुङ्कुमरक्तवर्णं महामतिं नित्यमयूरवाहनम् ।
रुद्रस्य सूनुं शिवसैन्यनायकं स्कन्दं सदाहं शरणं प्रपद्ये ॥

षडाननाय कार्तिकेयाय नमः । पादयोः पाद्यं हस्तयोरर्घ्यं मुखे आचमनीयं सर्वाङ्गे स्नानीयं जलं समर्पयामि ।

पार्वतीपूजनम्

ॐ अम्बेऽअम्बिकेऽम्बालिके न मानयति कश्चन ।
ससस्त्यकश्वः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीम् ॥

देवीपार्वत्यै नमः पादयोः पाद्यं हस्तयोरर्घ्यं मुखे आचमनीयं सर्वाङ्गे स्नानीयं जलं समर्पयामि ।

नन्दीश्वरपूजनम्

ॐ नन्दीश्वराय नमो नमः । पादयोः पाद्यं हस्तयोरर्घ्यं मुखे आचमनीयं सर्वाङ्गे स्नानीयं जलं समर्पयामि ।

शिवपूजनम्

ॐ श्री साम्वसदाशिवाय नमः। पादयोः पाद्यं हस्तयोरर्घ्यं मुखे आचमनीयं सर्वाङ्गे स्नानीयं जलं समर्पयामि।

रुद्राभिषेकः

ॐ नमस्ते रुद्रमन्यव उतोत इषवे नमः। बाहुभ्यामुत ते नमः ॥१॥ याते रुद्रशिवातनूरघोरा पापकाशिनी। तया नस्तन्वाशन्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि ॥२॥ यामिषुंङ्गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे। शिवांगिरित्रतांकुरु माहि ँ् सीःपुरुषं जगत् ॥३॥ शिवेन वचसा त्वा गिरिशा च्छावदामसि। यथानः सर्वमिज्जगदयक्ष्म ँ् सुमनाऽ असत् ॥४॥ अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्योभिषक्। अहींश्च सर्वांजम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यो धराचीः परासुव ॥५॥ असौ यस्ताम्रोऽअरुण ऽ उत बभ्रुः सुमंगलः। येचैनं रुद्राऽअभितो दिक्षुश्रिताः सहस्रशो वैषा ँ् हेडऽईमहे ॥६॥ असौ योवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनंगोपाऽ अदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्यः सदृष्टो मृडयातिनः ॥७॥ नमोस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो येऽ अस्य सत्वानोहन्तेभ्यो करन्नमः ॥८॥ प्रमुञ्चधन्वनस्त्वमुभयोरात्क्न्योर्ज्याम्। याश्च ते हस्तऽ इषवः पराता भगवो वपः ॥९॥ विज्ज्यंधनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाँऽऽउत। अनेशन्नस्य याऽ इषवऽआभुरस्य निषंगधिः ॥१०॥ याते हेतिर्मीढुष्टमहस्ते बभूवते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज ॥११॥ परितेधन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तुविश्वतः अथो यऽइषुधिस्त वारेऽअस्मन्निधेहितम् ॥१२॥ अवतत्य धनुष्ट्वं सहस्त्राक्षशतेषुधे। निशीर्यशल्यानां मुखाशिवोनः सुमनाभव ॥१३॥ नमस्तऽ आयुधायानातताय धृष्णवे। उभाभ्यामुतते नमो बाहुभ्यान्तवधन्वने ॥१४॥ मानो महान्तमुतमानोऽ अर्भकम्मानऽ उक्षन्तमुतमानऽ उक्षितम्। मानो व्वधीः पितरम्मोतमातरम्मानः प्रियास्तन्वो रुद्रऽरीरिषः ॥१५॥ मानस्तोके तनये मानऽ आयुषिमानो गोषुमानोऽ अश्वेषुरीरिषिः। मानो वीरान्रुद्रभामिनो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्वाहवामहे ॥१६॥

ॐ नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥

ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥

ॐ यच्छन्दसामृषभो विश्वरूपः। छन्दोभ्योऽध्यमृतात्संबभूव ॥
स मेन्द्रो मेधया स्पृणोतु ॥ अमृतस्य देहधारणो भूयासं।

शरीरं मे विचर्षणम् । जिह्वा मे मधुमत्तमा । कर्णाभ्यां भुरि विश्रुवम् । ब्रह्मणः कोशोऽसि मेधया पिहितः । श्रुतं मे गोपाय ॥

ॐ यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवन्तदुसुप्तस्य तथैवैति ।
दूरङ्गमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥

शुद्धवालः सर्वशुद्धवालोमणिवालस्त आश्विनाः श्येतः श्येताक्षोरुणस्ते रुद्राय कर्णायामाऽ अवलिप्ता रौद्रानभोरूपाः पार्जन्याः ॥

ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः ।
भवे भवेनातिभवे भवस्वमाम्भवोद्भवाय नमः ॥

वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रथमनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः ॥

अघोरेभ्योऽथघोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः ।
सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्तेऽस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥

तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानाम् ।
ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥

ॐ शिवोनामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मामाहिँ सीः । निवर्तयाम्यायुषेन्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय ॥

॥ हरि ॐ ॥

पुरुषसूक्तम्

ॐ सहस्त्रशीर्षा पुरुषः सहस्त्राक्षः सहस्त्रपात् ।
स भूमिँ सर्वतस्पृत्त्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥१॥
पुरुष एवेदँ सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ।
उतामृतत्त्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥२॥
एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः ।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥३॥
त्रिपादूर्ध्वऽ उदैत्पुरुषः पादोस्येहाभवत्पुनः ।
ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशनेऽ अभि ॥४॥
ततो विराडजायत विराजो अधि पूरुषः ।
स जातोऽ अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥५॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् ।
पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥६॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऽ ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दा ँ᳕सि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥७॥
तस्मादश्वाऽ अजायन्त ये के चोभयादतः ।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाताऽ अजावयः ॥८॥
तं यज्ञं बर्हिषि प्रोक्षन्पुरुषं जातमग्रतः ।
तेन देवाऽ अयजन्त साध्याऽ ऋषयश्चये ॥९॥
यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्यासीत्किम्बाहू किमूरू पादाऽ उच्येते ॥१०॥
ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरु तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्या ँ᳕ शूद्रोऽअजायत ॥११॥
चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्योऽ अजायत ।
श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥१२॥
नाभ्याऽ आसीदन्तरिक्ष ँ᳕ शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँऽअकल्पयन् ॥१३॥
यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्मऽ इध्मः शरद्धविः ॥१४॥
सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।
देवा यद्यज्ञन्तन्वानाऽ अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥१५॥
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥१६॥

•

अद्भ्यः संभृतः पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्तताग्रे ।
तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्रे ॥१७॥
वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णन्तमसः परस्तात् ।
तमेव विदित्वातिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥१८॥
प्रजापतिश्चरति गर्भेऽ अन्तरजायमानो बहुधा विजायते ।
तस्य योनिं परिपश्यन्ति धीरास्तस्मिन् ह तस्थूर्भुवनानि विश्वा ॥१९॥
यो देवेभ्यऽ आतपति यो देवानां पुरोहितः ।
पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मये ॥२०॥

रुचं ब्राह्मं जनयंतो देवाऽ अग्रे तदब्रुवन् ।
यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यत्तस्य देवाऽ असन्वशे ॥२१॥
श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् ।
इष्णन्निषाणामुम्मऽ इषाण सर्वलोकम्मऽ इषाण ॥२२॥

•

शिवमानसपूजास्तोत्रम्

रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्याम्बरं
नानारत्नविभूषितं मृगमदामोदाङ्कितं चन्दनम् ।
जातीचम्पकबिल्वपत्ररचितं पुष्पं च धूपं तथा
दीपं देव दयानिधे पशुपते हृत्कल्पितं गृह्यताम् ॥१॥
सौवर्णे नवरत्नखण्डरचिते पात्रे घृतं पायसं
भक्ष्यं पञ्चविधं पयोदधियुतं रम्भाफलं पानकम् ।
शाकानामयुतं जलं रुचिकरं कर्पूरखण्डोज्ज्वलं
ताम्बूलं मनसा मया विरचितं भक्त्या प्रभो स्वीकुरु ॥२॥
छत्रं चामरयोर्युगं व्यजनकं चादर्शकं निर्मलं
वीणाभेरिमृदङ्गकाहलकला गीतं च नृत्यं तथा ।
साष्टांगं प्रणतिः स्तुतिर्बहुविधा ह्येतत्समस्तं मया
सङ्कल्पेन समर्पितं तव विभो पूजां गृहाण प्रभो ॥३॥
आत्मा त्वं गिरिजा मतिः सहचराः प्राणाः शरीरं गृहं
पूजा ते विषयोपभोगरचना निद्रा समाधिस्थितिः ।
सञ्चारः पदयोः प्रदक्षिणविधिः स्तोत्राणि सर्वा गिरो
यद्यत्कर्म करोमि तत्तदखिलं शम्भो तवाराधनम् ॥४॥
करचरणकृतं वाक्कायजं कर्मजं वा
श्रवणनयनजं वा मानसं वापराधम् ।
विहितमविहितं वा सर्वमेतत्क्षमस्व
जय जय करुणाब्धे श्री महादेव शम्भो ॥५॥

•

चन्द्रोद्भासितशेखरे स्मरहरे गङ्गाधरे शंकरे
सर्पैर्भूषितकण्ठकर्णविवरे नेत्रोत्थवैश्वानरे ।

दन्तित्वक्कृतसुन्दराम्बरधरे त्रैलोक्यसारे हरे
मोक्षार्थं कुरु चित्तवृत्तिमचलामन्यैस्तु किं कर्मभिः ॥
किं मानेन धनेन वाजिकरिभिः प्राप्तेन राज्येन किं
किं वा पुत्रकलत्रमित्रपशुभिर्देहेन गेहेन किम् ।
ज्ञात्वा तत्क्षणभङ्गुरं सपदि रे त्याज्यं मनो दूरतः
स्वात्मानं गुरुवाक्यतो भज भज श्रीपार्वतीवल्लभम् ॥
आयुर्नश्यति पश्यतां प्रतिदिन याति क्षणं यौवनम्
प्रत्यायान्ति गता पुनर्न दिवसा कालो जगद्भक्षकः ।
लक्ष्मीतोयतरङ्गभङ्गचपलं विद्युच्चलं जीवितं
तस्मान्मे शरणागतः शरणद त्वं रक्ष रक्षाधुना ॥

•

हरि ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥

पशुपत्यष्टकम्

पशुपतींदुपतिं धरणीपतिं भुजगलोकपतिं च सतीपतिम् ।
प्रणतभक्तजनार्तिहरं परं भजत रे मनुजा गिरिजापतिम् ॥१॥
न जनको जननी न च सोदरो न तनयो न च भूरिबलं कुलम् ।
अवति कोऽपि न कालवशं शतं भजत रे मनुजा० ॥२॥
मुरजडिंडिमवाद्यविलक्षणं मधुरपंचमनादविशारदम् ।
प्रथमभूतगणैरपि सेवितं भजत रे मनुजा० ॥३॥
शरणदं सुखदं शरणान्वितं शिव शिवेति शिवेति नतं नृणाम् ।
अभयदं करुणावरुणालयं भजत रे मनुजा० ॥४॥
नरशिरोरचितं मणिकुण्डलं भुजगहारमुदं वृषभध्वजम् ।
चितिरजोधवलीकृतविग्रहं भजत रे मनुजा० ॥५॥
मखविनाशकरं शशिशेखरं सततमध्वरभाजिफलप्रदम् ।
प्रलयदग्धसुरासुरमानवं भजत रे मनुजा० ॥६॥
मदपास्य चिरं हृदि संस्थितं मरणजन्मजरामयपीडितम् ।
जगदुदीक्ष्य समीपभयाकुलं भजत रे मनुजा० ॥७॥
हरिविरिंचिसुराधिपपूजितं यमजनेशधनेशनमस्कृतम् ।
त्रिनयनं भुवनत्रितयाधिपं भजत रे मनुजा० ॥८॥
पशुपतेरिदमष्टकमद्भुतं विरचितं पृथिवीपतिसूरिणा ।
पठति संश्रृणुते मनुजः सदा शिवपुरीं वसते लभते मुदम् ॥९॥
इति श्रीपशुपत्यष्टकं सम्पूर्णम् ॥

•

ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥
सुगन्धिद्रव्यं समर्पयामि। श्री साम्बसदाशिवाय नमः।

ॐ गं गणपतये नमः। श्री षडाननाय कार्तिकेयाय नमः। देवीपार्वत्यै नमः। नन्दीश्वराय नमो नमः।

ॐ आपोहिष्ठा मयोभुवस्तान ऊर्जे दधातन।
महेरणाय चक्षसे ॥ यो वः शिवतमोरसस्तस्य भाजयते हनः।
उशतीरिवमातरः ॥ तस्मा अरङ्गमामवो यस्य क्षयाय जिन्वथ।
आपो जन यथाचनः ॥

ॐ गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम्।
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥
श्रीखण्डं चन्दनं दिव्यं गन्धाढ्यं सुमनोहरम्।
विलेपनं सुरश्रेष्ठ चन्दनं प्रतिगृह्यताम् ॥
त्वां गन्धर्वा अखनंस्त्वामिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पतिः।
त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्यक्ष्मादमुच्यत ॥

चन्दनं समर्पयामि। श्री साम्बसदाशिवाय नमः। ॐ गं गणपतये नमः। षडाननाय कार्तिकेयाय नमः। देवीपार्वत्यै नमः। नन्दीश्वराय नमो नमः ॥

सौराष्ट्रे सोमनाथं च श्रीशैले मल्लिकार्जुनम्।
उज्जयिन्यां महाकालमोंकारममलेश्वरम् ॥१॥
परल्यां वैजनाथं च डाकिन्यां भीमशङ्करम्।
सेतुबन्धे तु रामेशं नागेशं दारुकावने ॥२॥
वाराणस्यां तु विश्वेशं त्र्यम्बकं गौतमीतटे।
हिमालये तु केदारं घुसृणेशं शिवालये ॥३॥
एतानि ज्योतिर्लिङ्गानि सायंप्रातः पठेन्नरः।
सप्तजन्मकृतं पापं स्मरणेन विनश्यति ॥४॥

•

(तत्पश्चात् शिवाष्टोत्तरशतनामस्तोत्र का पाठ करते हुए बिल्वपत्र चढ़ावें।)

शिवाष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम्

शिवो महेश्वरः शम्भुः पिनाकी शशिशेखरः।
वामदेवो विरूपाक्षः कपर्दी नीललोहितः ॥१॥

शंकरः शूलपाणिश्च खट्वांगी विष्णुवल्लभः ।
शिपिविष्टोऽम्बिकानाथः श्रीकण्ठो भक्तवत्सलः ॥२॥
भवः शर्वस्त्रिलोकेशः शितिकण्ठः शिवाप्रियः ।
उग्रः कपाली कामारिरन्धकासुरसूदन ॥३॥
गंगाधरो ललाटाक्षः कालकालः कृपानिधिः ।
भीमः परशुहस्तश्च मृगपाणिर्जटाधरः ॥४॥
कैलासवासी कवची कठोरस्त्रिपुरान्तकः ।
वृषाङ्को वृषभारूढो भस्मोद्धूलितविग्रहः ॥५॥
सामप्रियः स्वरमयस्त्रयीमूर्तिरनीश्वरः ।
सर्वज्ञः परमात्मा च सोमसूर्याग्निलोचनः ॥६॥
हविर्यज्ञमयः सोमः पञ्चवक्त्रः सदाशिवः ।
विश्वेश्वरो वीरभद्रो गणनाथः प्रजापतिः ॥७॥
हिरण्यरेता दुर्धर्षो गिरीशो गिरिशोऽनघः ।
भुजंगभूषणो भर्गो गिरिधन्वा गिरिप्रियः ॥८॥
कृत्तिवासाः पुरारातिर्भगवान् प्रमथाधिपः ।
मृत्युञ्जयः सूक्ष्मतनुर्जगद्व्यापी जगद्गुरुः ॥९॥
व्योमकेशो महासेनजनकश्चारुविक्रम ।
रुद्रो भूतपतिः स्थाणुरहिर्बुध्न्यो दिगम्बरः ॥१०॥
अष्टमूर्तिरनेकात्मा सात्त्विकः शुद्धविग्रहः ।
शाश्वतः खण्डपरशूरजःपाशविमोचनः ॥११॥
मृडः पशुपतिर्देवो महादेवोऽव्ययो हरिः ।
पूषदन्तभिदव्यग्रो दक्षाध्वरहरो हरः ॥१२॥
भगनेत्रभिदव्यक्तः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
अपवर्गप्रदोऽनन्तस्तारकः परमेश्वरः ॥१३॥

●

ॐ अक्षन्नमीदन्तह्यव प्रियाऽअधूषत । अस्तोषत स्वभावनो विप्रानविष्ठयामती योजान्विन्द्रते हरी ॥

अक्षताश्च सुरश्रेष्ठ कुङ्कुमाक्ताः सुशोभनाः ।
मया निवेदिता भक्त्या गृहाण परमेश्वर ॥
अक्षतान् समर्पयामि ।

ॐ त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् ।
यद्देवेषु त्र्यायुषन्तन्नोऽअस्तु त्र्यायुषम् ॥
विभूतिं समर्पयामि । श्री साम्बसदाशिवाय नमः ।
ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्यासीत् किं बाहू किमूरूपादा उच्येते ॥
पुष्पाणि समर्पयामि । श्री साम्बसदाशिवाय नमः । ॐ गं गणपतये नमः ।
षडाननाय कार्तिकेयाय नमः । देवीपार्वत्यै ममः । नन्दीश्वराय नमो नमः ।

●

श्रीशिवपञ्चाक्षरस्तोत्रम्

नागेन्द्रहाराय त्रिलोचनाय भस्माङ्गराय महेश्वराय ।
नित्याय शुद्धाय दिगम्बराय तस्मै 'न'काराय नमः शिवाय ॥१॥
मन्दाकिनीसलिलचन्दनचर्चिताय नन्दीश्वरप्रमथनाथमहेश्वराय ।
मन्दारपुष्पबहुपुष्पसुपूजिताय तस्मै 'म'कराय नमः शिवाय ॥२॥
शिवाय गौरीवदनाब्जवृन्दसूर्याय दक्षाध्वरनाशकाय ।
श्रीनीलकण्ठाय वृषध्वजाय तस्मै 'शि'काराय नमः शिवाय ॥३॥
वसिष्ठकुम्भोद्भवगौतमार्यमुनीन्द्रदेवार्चितशेखराय ।
चन्द्रार्कवैश्वानरलोचनाय तस्मै 'व'काराय नमः शिवाय ॥४॥
यक्षस्वरूपाय जटाधराय पिनाकहस्ताय सनातनाय ।
दिव्याय देवाय दिगम्बराय तस्मै 'य' कराय नमः शिवाय ॥५॥
पञ्चाक्षरमिदं पुण्यं यः पठेच्छिवसन्निधौ ।
शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥६॥

●

ॐ नमो बिल्मिने च कवचिने च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमः ।
श्रुताय च श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च ॥
श्री साम्बसदाशिवाय नमः । ॐ गं गणपतये नमः ।
षडाननाय कार्तिकेयाय नमः । देवीपार्वत्यै नमः । नन्दीश्वराय नमो नमः ।
बिल्वपत्रपुष्पाणि समर्पयामि ।
ॐ अघोराय नमः । ॐ पशुपतये नमः । ॐ शिवाय नमः । ॐ विरूपाय नमः ।
ॐविश्वरूपाय नमः । ॐ भैरवाय नमः । ॐ त्र्यंबकाय नमः । ॐशूलपाणिने नमः ।
ॐ कपर्दिने नमः । ॐ ईशानाय नमः । ॐ महेशाय नमः ॥

ॐ भगवत्यै नमः । ॐ उमादेव्यै नमः । ॐ शंकरप्रियायै नमः । ॐ पार्वत्यै नमः ।
ॐ गौर्यै नमः । ॐ कालिन्द्यै नमः । ॐ कोटिदेव्यै नमः । ॐविश्वधारिण्यै नमः ।
ॐ विश्वेश्वर्यै नमः । ॐ त्रिश्वमात्रे नमः । ॐ शिवायै नमः ।

बिल्वाष्टकम्

त्रिदलं त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं च त्रिधायुतम् ।
त्रिजन्मपापसंहारमेकबिल्वं शिवार्पणम् ॥१॥
त्रिशाखैर्बिल्वपत्रैश्च अच्छिद्रैः कौमलैस्तथा ।
शिवपूजां करिष्यामि एकबिल्वं शिवार्पणम् ॥२॥
अखण्डबिल्वपत्रेण पूजितं नन्दिकेश्वरम् ।
शुध्यते सर्वपापेभ्य एकबिल्वं शिवार्पणम् ॥३॥
शालिग्रामशिलामेकां विप्राणां जातु अर्पयेत् ।
सोमयज्ञमहादानमेकबिल्वं शिवार्पणम् ॥४॥
दन्तिकोटिसहस्राणि अश्वमेधशतानि च ।
कोटिकन्यामहादानमेकबिल्वं शिवार्पणम् ॥५॥
लक्ष्म्याश्च स्तन उत्पन्नं महादेव सदाप्रियम् ।
बिल्ववृक्षं प्रयच्छामि एकबिल्वं शिवार्पणम् ॥६॥
दर्शनं बिल्ववृक्षस्य स्पर्शनं पापनाशनम् ।
अघोरपापसंहारमेकबिल्वं शिवार्पणम् ॥७॥
मूलतो ब्रह्मरूपाय मध्यतो विष्णुरूपिणे ।
अग्रतः शिवरूपाय एकबिल्वं शिवार्पणम् ॥८॥
बिल्वाष्टकमिदं पुण्यं यः पठेच्छिवसन्निधौ ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोकमवाप्नुयात् ॥९॥

•

माल्यादीनि सुगन्धीनि मालत्यादीनि वै प्रभो ।
मयानीतानि पुष्पाणि गृहाण परमेश्वर ॥
पुष्पमालां समर्पयामि । (पुष्पमालान्ते दूर्वाङ्कुराणि ।)
ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ति परुषः परुषस्परि ।
एवा नो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च ॥

ॐ श्रीमन्गणाधिपाय नमः । ॐ उमापुत्राय नमः । ॐ अघनाशनाय नमः ।
ॐ विनायकाय नमः । ॐ ईशपुत्राय नमः । ॐ सर्वसिद्धिप्रदाय नमः ।

ॐ एकदन्ताय नमः। ॐ नीलवक्त्राय नमः। ॐ मूषकवाहनाय नमः।
ॐ कुमारगुरवे नमः। ॐ ऋद्धिसिद्धिसहिताय श्री गजाननाय दूर्वाङ्कुराणि समर्पयामि।

(दूर्वान्ते तुलसीदलानि।)

ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम्। समूढमस्यपा ँ्सुरे स्वाहा॥

तुलसीदलं समर्पयामि।

ॐयाते हेतिर्मीढुष्टमहस्ते बभूवते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज॥

ॐ धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्वतं योऽस्मात् धूर्वति तं धूर्वयं वयं धूर्वामः।
देवानामसि वह्नितम ँ्सस्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं देव हूतमम्॥

वनस्पतिरसोद्भूतो गन्धाढ्यो गन्ध उत्तमः।
आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम्॥

(प्रत्यक्षदीपं)

ॐ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत।
श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत॥

प्रत्यक्षदीपं दर्शयामि। (हस्तप्रक्षालनम् कुर्यात्। नैवैद्यं पुरतः स्थाप्य, तुलसीदलेन विल्वपत्रेण पुष्पेण अाच्छाद्य, गायत्रीमन्त्रेण सप्रोक्ष्य)

ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि। तन्नो रुद्रः प्रचोदयात्।

(आचमनीयं)

ॐ प्राणाय स्वाहा। ॐ अपानाय स्वाहा। ॐ व्यानाय स्वाहा।
ॐ उदानाय स्वाहा। ॐ समानाय स्वाहा।

ॐ पञ्चप्राणेभ्यः स्वाहा। (धेनुमुद्रां प्रदर्श्य)

ॐ नाभ्या आसीदन्तरिक्ष ँ्शीर्ष्णो द्यौः समवर्तन।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँऽ अकल्पयन्॥

(धेनुमुद्रयाऽमृतीकृत्य ग्रासमुद्रां प्रदर्श्य तालीत्रयं कुर्यात्। पुनराचमनीयम्।)

ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगन्धि पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्॥

नैवेद्यान्ते आचमनीयं, हस्तप्रक्षालनं जलं समर्पयामि। शिवाय नमः। मुखप्रक्षालनं जलं समर्पयामि। शिवाय नमः। पादप्रक्षालनं समर्पयामि। शिवाय नमः।

(करोद्वर्तनम्।)

ॐ अ ँ् शुनाते ॐ अ ँ् शुः पृच्यतां परुषा परुः ।
गन्धस्ते सोममवतु मदाय रसोऽअच्युतः ॥
करोद्वर्तनार्थे चन्दनं समर्पयामि ।

(ऋतुफलं)
ॐ या ऽ फलिनीर्या ऽ अफला ऽ अपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्तानो मुञ्चन्त्व ँ् हसः ॥
इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव ।
तेन मे सफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥

(हिरण्यदक्षिणां)
ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत् ।
सदाधार पृथिवीं द्यामुते माम् कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
हिरण्यदक्षिणां समर्पयामि ।

(आर्रतिक्यं)
ॐ इद ँ् हविः प्रजननम्मेऽअस्तु दशवीर ँ् सर्वगम ँ् स्वस्तये ।
आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसन्यभयसनि । अग्निः प्रजाम्बहुलाम्मे करोत्वन्नम्पयो रेतोऽअस्मासु धत्र ।

ॐ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा ।
अग्निर्वर्च्यो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा सूर्यो वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा ।

कर्पूरगौरं करुणावतारं संसारसारं भुजगेन्द्रहारम् ।
सदा वसन्तं हृदयारविन्दे भवं भवानीसहितं नमामि ॥

असितगिरिसमं स्यात्कज्जलं सिन्धुपात्रे सुरतरुवरशाखा लेखनीं पत्रमुर्वी ।
लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालं तदपि तवगुणानामीश पारं न याति ॥

त्वमेव माता च पिता त्वमेव त्वमेव बन्धुश्च सखा त्वमेव ।
त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव त्वमेव सर्वं मम देवदेव ॥

ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्ष ँ् शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः । वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्व ँ् शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सामा शान्तिरेधि ॥

यतो यतः समीहसे ततो नोऽअभयं कुरु । शं नः कुरु प्रजाभ्यो भयन्नः पशुभ्यः ॥
सुशान्तिर्भवतु ॥

(मन्त्रपुष्पाञ्जलिः)

ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥
हरिः ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ।
ॐ राजाधिराजाय प्रसह्यसाहिने नमो वयं वैश्रवणाय कुर्महे ॥
स मे कामान् कामकामाय मह्यम् कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु ।
कुबेराय वैश्रवणाय महाराजाय नमः ॥

ॐ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।
सम्बाहुभ्यां धमति सम्पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन् देव एकः ॥

नानासुगन्धिपुष्पाणि यथाकालोद्भवानि च ।
पुष्पाञ्जलिर्मया दत्तं गृहाण परमेश्वर ॥

सेवान्तिकाबकुलचम्पकपाटलाब्जैः पुन्नागजातिकरवीररसालपुष्पैः ।
दिव्यप्रवालतुलसीदलमंजरीभिः त्वां पूजयामि जगदीश्वर विश्वनाथ ॥

शिवाय नमः ।

शिवताण्डवस्तोत्रम्

जटाकटाहसंभ्रमभ्रमन्निलिम्पनिर्झरी-
विलोलवीचिवल्लरीविराजमानमूर्धनि ।
धगद्धगद्धगज्ज्वलल्ललाटपट्टपावके
किशोरचन्द्रशेखरे रतिः प्रतिक्षणं मम ॥१॥

धराधरेन्द्रनन्दिनीविलासबंधुबन्धुर-
स्फुरद्दिगन्तसन्ततिप्रमोदमानमानसे ।
कृपाकटाक्षधोरणीनिरुद्धदुर्धरापदि
क्वचिच्चिदम्बरे मनोविनोदमेतु वस्तुनि ॥२॥

जटाभुजङ्गपिङ्गलस्फुरत्फणामणिप्रभा-
कदम्बकुङ्कुमद्रवप्रलिप्तदिग्वधूमुखे ।
मदांधसिंधुरस्फुरत्त्वगुत्तरीयमेदुरे
मनोविनोदमद्भुतं बिभर्तुभूतभर्त्तरि ॥३॥

सहस्रलोचनप्रभृत्यशेषलेखशेखर-
प्रसूनधूलिधोरणीविधूसरांघ्रिपीठभूः ।

भुजङ्गराजमालया निबद्धजाटजूटकः
श्रियै चिराय जायतां चकोरबन्धुशेखरः ॥४॥

ललाटचत्वरज्वलद्धनञ्जयस्फुलिङ्गभा
निपीतपञ्चसायकं नमन्निलिम्पनायकम् ।
सुधामयूखलेखयाविराजमानशेखरं
महाकपालिसम्पदे शिरो जटालमस्तु नः ॥५॥

करालभालपट्टिकाधगद्धगद्धगज्वल-
द्धनञ्जयाधरीकृतप्रचण्डपञ्चसायके ।
धराधरेन्द्रनन्दिनीकुचाग्रचित्रपत्रक-
प्रकल्पनैकशिल्पिनि त्रिलोचने मतिर्मम ॥६॥

नवीनमेघमण्डलीनिरुद्धदुर्धरस्फुरत्-
कुहूनिशीथिनीतमः प्रबन्धबन्धुकन्धरः ।
निलिम्पनिर्झरीधरस्तनोतु कृत्तिसुन्दरः
कलानिधानबन्धुरः श्रियं जगद्धुरंधरः ॥७॥

प्रफुल्लनीलपङ्कजप्रपञ्चकालिमच्छटा-
विडम्बिकण्ठकन्धरारुचिप्रबन्धकन्धरम् ।
स्मरच्छिदं पुरच्छिदं भवच्छिदं मखच्छिदं
गजच्छिदान्धकच्छिदं तमन्तकच्छिदं भजे ॥८॥

अखर्वसर्वमङ्गलाकलाकदम्बमञ्जरी-
रसप्रवाहमाधुरीविजृम्भणामधुव्रतम् ।
स्मरान्तकं पुरान्तकं भवान्तकं मखान्तकं
गजान्तकांधकान्तकं तमंतकान्तकं भजे ॥९॥

जयत्वदभ्रविभ्रमभ्रमद्भुजङ्गमस्फुर-
द्धगद्धगद्विनिर्गमत् करालभालहव्यवाट् ।
धिमिन्धिमिन्धिमिन्ध्वनन्मृदङ्गतुङ्गमङ्गल-
ध्वनिक्रमप्रवर्तितप्रचण्डताण्डवः शिवः ॥१०॥

दृषद्विचित्रतल्पयोर्भुजङ्गमौक्तिकस्रजो-
र्गरिष्ठरत्नलोष्ठयोः सुहृद्विपक्षपक्षयोः ।
तृणारविन्दचक्षुषोः प्रजामहीमहेन्द्रयोः
समं प्रवृत्तयन् मनः कदा सदाशिवं भजे ॥११॥

कदा निलिम्पनिर्झरीनिकुञ्जकोटरे वसन्
विमुक्तदुर्मतिः सदा शिरस्थमञ्जलिं वहन् ।
विमुक्तलोललोचनो ललामभाललग्नकः
शिवेति मंत्रमुच्चरन् कदा सुखी भवाम्यहम् ॥१२॥

इमं हि नित्यमेव मुक्तमुत्तमोत्तमं स्तवं
पठन् स्मरन् ब्रुवन् नरो विशुद्धिमेति सन्ततम् ।
हरे गुरौ सुभक्तिमाशु याति नान्यथा गतिं
विमोहनं हि देहिनां तु शंकरस्य चिन्तनम् ॥१३॥

पूजावसानसमये दशवक्त्रगीतं यः शम्भुपूजनपरं पठति प्रदोषे ।
तस्य स्थिरां रथगजेन्द्रतुरङ्गयुक्तां लक्ष्मीं सदैव सुमुखीं प्रददाति शम्भुः ॥

•

निधये सर्वविद्यानां भिषगे भवरोगिणाम् ।
गुरवे सर्वलोकानां दक्षिणामूर्तये नमः ॥

•

आरती—१

हरिः ॐ

नमोऽस्त्वनन्ताय सहस्रमूर्तये सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ।
सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटीयुगधारिणे नमः ॥

ॐ जय गङ्गाधर हर शिव जय गिरिजाधीश
शिव जय गौरीनाथ, त्वं मां पालय नित्यं,
त्वं मां पालय शम्भो, कृपया जगदीश ।
ॐ हर हर हर महादेव ॥१॥

कैलासे गिरिशिखरे कल्पद्रुमविपिने, शिव कल्प०
गुञ्जति मधुकरपुञ्जे २ कुञ्जवने गहने ।
कोकिल कूजति खेलति हंसावलि ललिता; शिव हंसा०
रचयति कलाकलापं २ नृत्यति मुदसहिता ॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥२॥

तस्मिँल्ललितसुदेशे शालामणिरचिता, शिव शाला०
तन्मध्ये हरनिकटे २ गौरी मुदसहिता ।
क्रीडां रचयति भूषां रञ्जितनिजमीशं, शिव रञ्जित०
इन्द्रादिकसुरसेवित २ प्रणमति ते शीर्षम् ॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥३॥

विबुधवधूर्बहु नृत्यति हृदये मुदसहिता, शिव हृदये०
किन्नर गायन कुरुते २ सप्तस्वरसहिता ।
धिनकत थै थै धिनकत मृदङ्ग वादयते, शिव मृदङ्ग०
क्वण क्वण ललिता वेणु २ मधुरं नादयते ॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥४॥

रुण रुण चरणे रचयति नूपुरमुज्वलितं, शिव नूपुर०
चक्रावर्त्ते भ्रमयति २ कुरुते तांधिकतां ।
तां तां लुप चुप तालं नादयते, शिव ताल०
अंगुष्ठांगुलिनादं २ लास्यकतां कुरुते ॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥५॥

कर्पूरद्युतिगौरं पञ्चाननसहितं, शिव पञ्चा०
त्रिनयनशशिधरमौलि २ विषधरकंठयुतं।
सुन्दरजटाकलापं पावकयुतभालं, शिव पावक शशि०
डमरुत्रिशूलपिनाकं २ करधृतनृकपालम् ॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥६॥

शंखनिनादं कृत्वा झल्लरि नादयते, शिव झल्लरि०
नीराजयते ब्रह्मा २ वेदऋचां पठते।
इति मृदुचरणसरोजं हृदि कमले धृत्वा, शिव हृदि०
अवलोकयति महेशं २ ईशं ह्यभिनत्वा॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥७॥

रुण्डै रचयति मालां पन्नगमुपवीतं, शिव पन्नग०
वामविभागे गिरिजा २ रूपं अति ललितं।
सुन्दरसकलशरीरे कृतभस्माभरणं, शिव कृत०
इति वृषभध्वजरूपं २ तापत्रयहरणं॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥८॥

ध्यानं आरति समये इतिकृत्वा, शिव हृदये इति०
रामं त्रिजटानाथं शंभो त्रिजटानाथं ईशं ह्यभिनत्वा।
संगीतमेवं प्रतिदिन पठनं यः कुरुते, शिव पठनं०
शिवसायुज्यं गच्छति २ भक्त्या यः शृणुते॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥९॥

जय गङ्गाधर हर शिव जय गिरिजाधीश
शिव जय गौरीनाथ, त्वं मां पालय नित्यं
त्वं मां पालय शम्भो, कृपया जगदीश॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥

●

आरती–२

शीशगङ्ग अर्द्धाङ्गपार्वती, सदा विराजत कैलासी।
नन्दी भृंगी नृत्य करत हैं, गुण भक्तन शिव के गासी ॥
शीतल मन्द सुगन्ध पवन बहे, जहाँ बैठे शिव अविनाशी।
करत गान गन्धर्व सप्तसुर, राग रागिनी अति गासी ॥
यक्ष रक्ष भैरव जहाँ डोलत, बोलत हैं वन के बासी।
कोयल शब्द सुनावत सुन्दर, भँवर करत हैं गुञ्जासी ॥
कल्पद्रुम अरु पारिजात तरु, लाग रहे हैं लक्षासी।
कामधेनु कोटिक जहाँ डोलत, करत फिरत हैं भिक्षासी ॥
सूर्यकान्त सम पर्वत सोहे, चन्द्रकान्त भव के बासी।
छहों तो ऋतु नित फलत रहत हैं, पुष्प चढ़त हैं वर्षासी ॥
देव मुनि जन की भीड़ पड़त हैं, निगम रहत जो नित गासी।
ब्रह्मा विष्णु हर को ध्यान धरत हैं, कछु शिव हमको फरमासी ॥
ऋद्धि-सिद्धि के दाता शंकर, सदा आनन्दित सुख रासी।
जिनको सुमिरन सेवा करता, छूट जाय यम को फाँसी ॥
त्रिशूलधरजी को ध्यान निरन्तर, मन लगायकर जो गासी।
दूर करो विपदा शिव तन की, जन्म-जन्म शिव पद पासी ॥
कैलासी काशी के वासी बाबा, अविनाशी मेरी सुख लीजो।
सेवक जान सदा चरणन को, अपनो जान कृपा कीजो ॥
आप तो प्रभुजी सदा सयाने बाबा, अवगुण मेरो सब ढँकियो।
सब अपराध क्षमा कर शंकर, किंकर की विनती सुनियो ॥
अभयदान दीजो प्रभु मौको, सकल सृष्टि के हितकारी।
श्री भोलेनाथ बाबा भक्त निरंजन, भव भंजन भव शुभकारी ॥
काल हरो हर कष्ट हरो हर, दुःख हरो दारिद्रय हरो।
नमामि शंकर भवानी भोले बाबा, हर-हर शंकर आप शरणम् ! ॥

•

❁ शिवमहिम्नःस्तोत्रम् ❁

हरिः ॐ

गजाननं भूतगणाधिसेवितं कपित्थजम्बूफलचारुभक्षणम् ।
उमासुतं शोकविनाशकारकं नमामि विघ्नेश्वरपादपङ्कजम् ।।

कपित्थजम्बूफलचारुभक्षणम् = कैथ और जामुन के सुन्दर फलों को खाने वाले, **गजाननम्** = हाथी के मुख वाले, **भूतगणाधिसेवितम्** = भूतगणों से पूजित, **उमासुतम्** = पार्वती के पुत्र (गणेशजी) को **नमामि** = मैं नमस्कार करता हूँ। **शोकविनाशकारकम्** = संसार रूपी शोक को नष्ट करने वाले **विघ्नेश्वरपादपङ्कजम्** = गणेश जी के चरणकमलों को **नमामि** = मैं नमस्कार करता हूँ।

महिम्नः पारं ते परमविदुषो यद्यसदृशी
स्तुतिर्ब्रह्मादीनामपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ।
अथावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृणन्
ममाप्येष स्तोत्रे हर ! निरपवादः परिकरः ।।१।।

(पदच्छेदः)

महिम्नः पारं ते परं अविदुषः यदि असदृशी
स्तुतिः ब्रह्मादीनाम् अपि तद् अवसन्नाः त्वयि गिरः ।
अथ अवाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृणन्
मम अपि एषः स्तोत्रे हर ! निरपवादः परिकरः ॥

(सान्वयार्थः)

हर ! = हे पापों को हरने वाले ! **ते** = आपकी, **महिम्नः** = महिमा की, **परम्** = अन्तिम **पारम्** = सीमा को **अविदुषः** = नहीं जानने वाले का **स्तुतिः** = स्तवन **यदि** = अगर **तादृशी** = जैसा होना चाहिये वैसा नहीं है, **तद्** = तो **ब्रह्मादीनाम्** = ब्रह्मा, विष्णु, इंद्रादिक का, **अपि** = भी **गिरः** = स्तवन **त्वयि** = आपके **अवसन्नाः** = अयोग्य ही है। (क्योंकि वे भी आप को पूर्ण रूपसे नहीं जानते) **अथ** = यदि (ऐसा कहो कि) **सर्वः** = सभी लोग **स्वमतिपरिणामावधि** = अपनी बुद्धि की पहुँच तक **गृणन्** = स्तवन करने पर **अवाच्यः** = दोष

देने योग्य नहीं है **मम अपि** =(तब तो) मेरा भी **स्तोत्रे** = स्तवन करने का **एषः** = यह **परिकरः** = प्रयत्न **निरपवादः** = दोषरहित ही है।

अतीतः पन्थानं तव च महिमा वाङ्मनसयो-
रतद्व्यावृत्त्या यं चकितमभिधत्ते श्रुतिरपि ।
सः कस्य स्तोतव्यः कतिविधगुणः कस्य विषयः
पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥२॥

(पदच्छेदः)

अतीतः पन्थानम् तव च महिमा वाङ्मनसयोः
अतद्व्यावृत्त्या यं चकितम् अभिधत्ते श्रुतिः अपि ।
सः कस्य स्तोतव्यः कतिविधगुणः कस्य विषयः
पदे तु अर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥

(सान्वयार्थः)

तव = आपकी **महिमा** = बड़ाई **वाङ्मनसयोः** = वाणी और मन की **पन्थानम्** = पहुँच से **अतीतः** = दूर है **च** = ही (क्योंकि) **यं** = जिसका (वर्णन) **श्रुतिः** = वेद **अपि** = भी **चकितम्** = डरकर **अतद्व्यावृत्त्या** = निषेध मुख से **अभिधत्ते** = करता है, **सः** = वह **कस्य** = किसकी **स्तोतव्यः** = स्तुति का विषय हो सकता है (क्योंकि) **कतिविधगुणः** = (उसके सगुण रूप में कौन से गुण नहीं हैं ? (अर्थात् अनन्त गुण हैं) **कस्य** = (उसका निर्गुण रूप) किसी का (किस वाणी या मन का) **विषयः** = विषय हो सकता है ? (फिर भी) **अर्वाचीने** = भक्तों पर कृपा करके धारण किये हुए **पदे** = पंचमुखादि रूपों में **तु** = तो **कस्य** = किस प्राणी का **मनः** = मन **न पतति** = नहीं लगता है ? **वचः** = (और) वाणी **न** = नहीं **(पतति)** = (प्रवेश करती ?) ।

[वेद भी गलती न हो जाय इस भय से सगुण रूप का वर्णन तो "सर्वं खल्विदं ब्रह्म"—सभी कुछ ब्रह्म है—इस प्रकार और निर्गुण रूप का वर्णन "नेति नेति"—वह यह सब नहीं हैं—इस प्रकार करता है ।]

मधुस्फीता वाचः परमममृतं निर्मितवत-
स्तव ब्रह्मन् ! किं वागपि सुरगुरोर्विस्मयपदम् ।
मम त्वेतां वाणीं गुणकथनपुण्येन भवतः
पुनामीत्यर्थेऽस्मिन् पुरमथन बुद्धिर्व्यवसिता ॥३॥

(पदच्छेदः)

मधुस्फीता वाचः परमम् अमृतम् निर्मितवतः
तव ब्रह्मन् ! किं वाक् अपि सुरगुरोः विस्मयपदम्
मम तु एतां वाणीं गुणकथनपुण्येन भवतः
पुनामि इति अर्थे अस्मिन् पुरमथन ! बुद्धिः व्यवसिता ॥

(सान्वयार्थः)

ब्रह्मन् ! = हे व्यापक स्वरूप **मधुस्फीता** = अत्यन्त मीठे शब्दों में सनी हुई **परमम्** = सर्वोत्तम (और) **अमृतम्** = मोक्ष द्वारा अरमता देनेवाली **वाचः** = वेदवाणी की **निर्मितवतः** = रचना करने वाले **तव** = आप को **किं** = क्या **सुरगुरोः** = ब्रह्मा जी की **वाक्** = वाणी (स्तुति) **अपि** = भी **विस्मयपदम्** = आश्चर्य करा सकती है ? (अर्थात् नहीं करा सकती) **तु** = तथापि **पुरमथन** ! = हे त्रिपुरासुर को मारने वाले ! **भवतः** = आपके **गुणकथनपुण्येन** = गुणों का वर्णन करने के पुण्य से **एतां** = इस (अपनी) **वाणीं** = वाणी को **पुनामि** = पवित्र करता हूँ **इति** = इसलिये **अस्मिन्** = इस स्तुतिरूप **अर्थे**—कार्य में **मम** = मेरी **बुद्धिः** = बुद्धि **व्यवसिता** = लगी है ।

तवैश्वर्यं यत्तज्जगदुदयरक्षाप्रलयकृत्
त्रयीवस्तुव्यस्तं तिसृषु गुणभिन्नासु तनुषु ।
अभव्यानामस्मिन् वरद ! रमणीयामरमणीं
विहन्तुं व्याक्रोशीं विदधत इहैके जडधियः ॥४॥

(पदच्छेदः)

तव ऐश्वर्यम् यत् तत् जगदुदयरक्षाप्रलयकृत्
त्रयीवस्तु व्यस्तम् तिसृषु गुणभिन्नासु तनुषु ।
अभव्यानाम् अस्मिन् वरद ! रमणीयाम् अमरणीम्
विहन्तुम् व्याक्रोशीं विदधते इह एके जडधियः ॥

(सान्वयार्थः)

वरद ! = हे समस्त अभिलाषाओं को पूर्ण करने वाले ! **जगदुदयरक्षाप्रलयकृत्** = आकाशादि सभी जगत् की सृष्टि, स्थिति और संहार करने वाला, **त्रयीवस्तु** = वेदों द्वारा प्रतिपादित, **गुणभिन्नासु** = सत्त्व, रज और तमोगुण के

भेद से **तिसृषु**=तीन (ब्रह्मा, विष्णु और रुद्र) **तनुषु**=मूर्तियों में **व्यस्तम्**= बँटा हुआ (प्रकट किया हुआ) **यत्**=जो **तव**=आपका **ऐश्वर्यम्**=ऐश्वर्य (है) **तत्**=उसका **विहन्तुम्**=खण्डन करने के लिये **इह**=इस संसार में **जडधियः**= मूढ बुद्धिवाले (जड़ पदार्थों पर ही सोचने वाले) **एके**=कुछ लोग **अरमणीम्**=नुकसान पहुँचाने वाले **अस्मिन्**=(परन्तु) इस ब्रह्माण्ड भर में **अभव्यानाम्**[१]=जिनका कल्याण नहीं है, **रमणीयाम्**=उनको प्रिय लगने वाले **व्याक्रोशीं**=आक्षेपपूर्ण मिथ्या दोष, **विदधते**=लगाते हैं।

[१—भगवान पर दोष लगाने वालों का कहीं भी उद्धार नहीं हो सकता।]

किमीहः किंकायः सखलु किमुपायस्त्रिभुवनं
किमाधारो धाता सृजति किमुपादान इति च।
अतर्क्यैश्वर्ये त्वय्यनवसरदुःस्थो हतधियः
कुतर्कोऽयं कांश्चिन् मुखरयति मोहाय जगतः॥५॥

(पदच्छेदः)

किमीहः किंकायः सः खलु किमुपायः त्रिभुवनम्
किमाधारः धाता सृजति किमुपादानः इति च।
अतर्क्यैश्वर्ये त्वयि अनवसरदुःस्थः हतधियः
कुतर्कः अयम् कांश्चित् मुखरयति मोहाय जगतः॥

(सान्वयार्थः)

त्वयि=आपके **अतर्क्यैश्वर्ये**=किसी भी तर्क से जाना नहीं जा सके ऐसे ऐश्वर्य के बारे में **सः**=वह (ईश्वर) **धाता**=जगत् का निर्माण करने वाला **किमाधारः**=किस पर बैठकर **किंकायः**=किस शरीरसे, **किमीहः**=किस प्रयत्न द्वारा, **किमुपायः**=कौन से औजारों से, **किमुपादानः**=किस चीज से **त्रिभुवनम्**=तीन लोकों को **सृजति**=बनाता है **च**=और **इति**=इसी प्रकार के दूसरे **कुतर्कः**=(जो ठीक दीखें लेकिन विचार करने पर गलत निकलें ऐसे) कुतर्क **जगत**=संसार को **मोहाय**=भ्रम में डालने के लिये **हतधियः**= जिनकी बुद्धि मारी गई है **कांश्चित्**=ऐसे कुछ लोगों को **मुखरयति**=बकवादी बनाते हैं, **खलु**=लेकिन **अयम्**=यह (कुतर्क) **अनवसरदुःस्थः**[१]=अवकाशरहित और असिद्ध हैं।

[१—साधारण कर्ताओं के आधार पर ईश्वरविषयक अनुमान करते हैं परन्तु वह ईश्वर अभिन्ननिमित्तोपादान कारण है, अतः वे सब अनुमान सिद्ध नहीं होते।]

अजन्मानो लोकाः किमवयववन्तोऽपि जगता-
मधिष्ठातारं किं भवविधिरनादृत्य भवति ।
अनीशो वा कुर्याद् भुवनजनने कः परिकरो
यतो मन्दास्त्वां प्रत्यमरवर ! संशेरत इमे ॥६॥

(पदच्छेदः)

अजन्मानः लोकाः किं अवयववन्तः अपि जगताम्
अधिष्ठातारम् किं भवविधिः अनादृश्य भवति ।
अनीशः वा कुर्यात् भुवनजनने कः परिकरः
यतः मन्दाः त्वां प्रति अमरवर ! संशेरते इमे ॥

(सान्वयार्थः)

अमरवर ! = हे श्रेष्ठ देव महादेव **अवयववन्तः** = जो टूट सकें ऐसे अङ्ग-वाले होने पर **अपि** = भी **लोकाः** = पृथ्वी-स्वर्गादि लोक **किं** = क्या **अजन्मानः**[1] = उत्पत्तिरहित हो सकते हैं ? (अर्थात् नहीं) **जगताम्** = (जब वे लोक उत्पत्ति वाले हैं तो) पृथिव्यादि लोकों की **भवविधिः** = उत्पत्ति **अधिष्ठातारम्** = कर्ता के **अनादृत्य** = विना **किं** = क्या **भवति** = हो सकती है ? **वा** = यदि (इस प्रकार संसार का कर्ता अवश्य होने पर **अनीशः** = सर्वसमर्थ ईश्वर से भिन्न (कोई) **भुवनजनने** = संसार को उत्पन्न **कुर्यात्** = करे **कः** = (तो संसार को बनाने के लिये) कौन सी, **परिकरः**[2] = सामग्री (काम में लायेगा) ? **यतः** = इस प्रकार प्रमाणों से ईश्वर के सिद्ध होने के कारण **इमे** = वे **मन्दाः** = मूर्ख लोग ही हैं जो **त्वां** = आपके **प्रति** = बारे में **संशेरते** = सन्देह करते हैं ।

[१—संसार में जो जो खण्डित हो सकते हैं, वे सब उत्पत्ति होने वाले पाये जाते हैं। घड़े या कपड़े की ही भाँति स्वर्गादि सभी लोक इसी प्रकार टुकड़े वाले हैं अतः उत्पत्ति वाले भी हैं।

२—ईश्वर को छोड़कर सभी लोग किसी सामग्री से ही वस्तु को बनाते हैं, जैसे कुम्हार मिट्टी रूप सामग्री से घड़ा बनाता है। अतः इस संसार का बनाने वाला भी यदि ईश्वर से भिन्न मानो तो किस सामग्री से उसने बनाया ? वह सामग्री कहाँ थी ? इत्यादि पूर्वश्लोक में कही हुई शंकाएँ उठ खड़ी होंगी। इसलिये ईश्वर को ही संसार का बनाने वाला मानना होगा।]

त्रयी सांख्यं योगः पशुपतिमतं वैष्णवमिति
प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदमदः पथ्यमिति च ।
रुचीनां वैचित्र्याद् ऋजुकुटिलनानापथजुषां
नृणामेको गम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥७॥

(पदच्छेदः)

त्रयी सांख्यम् योगः पशुपतिमतम् वैष्णवम् इति
प्रभिन्ने प्रस्थाने परम् इदम् अदः पथ्यम् इति च ।
रुचीनाम् वैचित्र्यात् ऋजु-कुटिल-नाना-पथजुषाम्
नृणाम् एकः गम्यः त्वम् असि पयसाम् अर्णवः इव ॥

(सान्वयार्थः)

त्रयी = वैदिक सनातन धर्म, **सांख्यम्** = कपिलमुनि प्रणीत सांख्यमार्ग, **योगः** = पातञ्जल योगमार्ग, **पशुपतिमतम्** = शैवमार्ग, **वैष्णवम्** = वैष्णवमार्ग **इति** = इतने **प्रभिन्ने** = अलग-अलग **प्रस्थाने** = रास्तों में से **इदम्** = यह मार्ग **परम्** = सर्वोतम है **च** = या **अदः** = वह मार्ग **पथ्यम्** = हितकारी है **इति** = ऐसा **रुचीनाम्** = रुचियों के **वैचित्र्यात्** = भिन्न होने से (है)। **ऋजु-कुटिल-नाना-पथ-जुषाम्** = इन सीधे या घुमावदार रास्ते से चलने वाले **नृणाम्** = मनुष्यों को **पयसाम्** = नदियों के लिये **अर्णवः** = समुद्र की **इव** = तरह **त्वम्** = आप ही **एकः** = एकमात्र **गम्यः** = प्राप्त करने के योग्य **असि** = है ।

[इनमें सनातन वैदिक धर्म व दूसरे मार्गों को क्रमशः सीधा और कुटिल मार्ग कहा गया है ।]

महोक्षः खट्वाङ्गं परशुरजिनं भस्म फणिनः
कपालं चेतीयत्तव वरद ! तन्त्रोपकरणम् ।
सुरास्तां तामृद्धिं विदधति भवद्भ्रूप्रणिहितां
नहि स्वात्मारामं विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥८॥

(पदच्छेदः)

महोक्षः खट्वाङ्गम् परशुः अजिनम् भस्म फणिनः
कपालं च इति इयत् तव वरद ! तन्त्रोपकरणम् ।

सुराः ताम् ताम् ऋद्धिम् विदधति भवद्भ्रूप्रणिहिताम्
न हि स्वात्मारामम् विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥

(सान्वयार्थः)

वरद ! = हे श्रेष्ठ मोक्ष को देने वाले ! **तव** = आप के **तन्त्रोपकरणम्** = घर की सम्पत्ति **महोक्षः** = एक बूढ़ा बैल, **खट्वाङ्गम्** = खाट का एक पाया, **परशुः** = एक फरसा, **अजिनम्** = एक गजचर्म, **भस्म** = राख, **फणिनः** = कुछ काले जहरीले साँप **च** = और **कपालम्** = एक नरमुण्ड **इति** = बस **इयत्** = ये (सात ही हैं।) **तु** = फिर भी **सुराः** = अन्य सारे देवता **भवद्भ्रू-प्रणिहिताम्** = आप के कृपाकटाक्ष से दी हुई **ताम्** = उन **ताम्** = प्रसिद्ध **ऋद्धिम्** = सम्पत्तियों (सुदर्शनचक्र, ऐरावत, कल्पवृक्षादि) को **विदधति** = धारण करते हैं (अर्थात् भोगते हैं), **हि** = क्यों कि **विषयमृगतृष्णा** = विषयसुखों की मृगतृष्णा का जल **स्वात्मारामम्** = चिदानन्दघन स्वरूप में रहने वाले को **न भ्रमयति** = भ्रम में नहीं डाल सकता ।

[भगवान शंकर की यही विशेषता है कि बाहर से सम्पत्तिहीन होते हुए भी सर्व सम्पत्तियों के दाता हैं, अतः भोगमोक्षार्थी दोनों ही को उनकी उपासना कर्तव्य है ।]

ध्रुवं कश्चित्सर्वं सकलमपरस्त्वध्रुवमिदं
परो ध्रौव्याध्रौव्ये जगति गदति व्यस्तविषये ।
समस्तेऽप्येतस्मिन् पुरमथन ! तैर्विस्मित इव
स्तुवञ्जिह्लेमि त्वां न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥९॥

(पदच्छेदः)

ध्रुवम् कश्चित् सर्वम् सकलम् अपरः तु अध्रुवम् इदम्
परः ध्रौव्याध्रौव्ये जगति गदति व्यस्तविषये ।
समस्ते अपि एतस्मिन् पुरमथन ! तैः विस्मितः इव
स्तुवन् जिह्लेमि त्वाम् न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥

(सान्वयार्थः)

पुरमथन ! = हे स्थूल-सूक्ष्म-कारण देह को नष्ट करके आत्मस्वरूप में स्थित करने वाले ! **कश्चित्** = कोई (सांख्य, सत्कार्यवादी) **सर्वम्** = स्थूल-सूक्ष्म सारे संसार को **ध्रुवम्** = उत्पत्ति-नाश से रहित (**गदति** = कहता है ।) **तु** = तो **अपरः** = दूसरा (बौद्धनास्तिकादि असत्कार्यवादी) **इदम्** = इन

सकलम् = जड चेतन समेत सारे पदार्थों को, **अध्रुवम्** = नाश वाला (क्षणिक), (**गदति** = कहता है।) **अपि** = और **परः** = इन दोनों से अलग मतवाला (नैयायिक आरम्भवादी) **एतस्मिन्** = इस **समस्ते** = सारे **जगति** = विश्व में **ध्रौव्याध्रौव्ये** = विनाशी और अविनाशी **व्यस्तविषये** = पदार्थ बँटे हुए हैं **गदति** = ऐसा कहता है **ननु** = तो **मुखरता** = उन वादियों की वाचालता **धृष्टा** = निर्लज्ज है। **तैः** = उन वादियों की उक्तियों से **विस्मितः** = अचंभित **इव** = सा (होकर भी) **त्वाम्** = आप की **स्तुवन्** = स्तुति करने में **खलु** = अवश्य ही (विवर्तवादी वैदिक मत का अनुसरण करने के कारण) **न जिह्लेमि** = मैं लज्जित नहीं होता।

तवैश्वर्यं यत्नाद्यदुपरि विरिञ्चिर्हरिरधः
परिच्छेत्तुं यातावनलमनलस्कन्धवपुषः।
ततो भक्तिश्रद्धाभरगुरुगृणद्भ्यां गिरिश ! यत्
स्वयं तस्थे ताभ्यां तव किमनुवृत्तिर्न फलति ॥१०॥

(पदच्छेदः)

तव ऐश्वर्यम् यत्नात् यत् उपरि विरिञ्चिः हरिः अधः
परिच्छेत्तुं यातौ अनलम् अनलस्कन्धवपुषः।
ततः भक्ति-श्रद्धा-भर-गुरु-गृणद्भ्याम् गिरिश ! यत्
स्वयम् तस्थे ताभ्याम् तव किम् अनुवृत्तिः न फलति ॥

(सान्वयार्थः)

गिरिश ! = हे हिमालय पर्वत पर समाधिमग्न ! **तव** = आपकी **अनुवृत्तिः** = (कायिक, वाचिक, मानसिक) सेवा **किम्** = कौन सा **न फलति** = फल नहीं देती ? (मोक्ष पर्यन्त सारे फल देती ही है।), **यत्** = क्योंकि **यत्**—जब **अनलस्कन्धवपुषः**[1] = तेजोमय लिङ्गाकार शरीर वाले **तव** = आपके **ऐश्वर्यम्** = मूर्तरूप की **परिच्छेत्तुम्** = सीमा का पता लगाने के लिये **यत्नात्** = बड़े ही प्रयत्न के साथ **उपरि** = ऊपर की तरफ **विरिञ्चिः** = भगवान् ब्रह्मा **अधः** = (और) नीचे की तरफ **हरिः** = भगवान् विष्णु **यातौ** = गये, **अनलम्** = (लेकिन दिव्य हजारों वर्षों तक प्रयास करने पर भी) पार नहीं पाया, **ततः** = तब (अन्त में थक कर) **भक्ति-श्रद्धा-भर-गुरु-गृणद्भ्याम्** = शरीर से सेवा रूप भक्ति और मन से सेवा रूप श्रद्धा से पूर्णतया युक्त होकर वाणी से स्तुति करने पर **ताभ्याम्** = उन दोनों के सामने **स्वयम्** = आप स्वतः **तस्थे** = प्रकट हो गये।

[१—एक बार भगवान् ब्रह्मा और भगवान् विष्णु में अपनी-अपनी महत्ता के बारे में विवाद हुआ। निर्णय करने के लिए भगवान् शंकर उनके सामने स्थूल तेजोमय लिङ्गाकार में प्रकट हो गये।]

अयत्नादापाद्य त्रिभुवनमवैरव्यतिकरं
दशास्यो यद् बाहूनभृत रणकण्डूपरवशान्।
शिरःपद्मश्रेणीरचितचरणाम्भोरुहबलेः
स्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहर ! विस्फूर्जितमिदम् ॥११॥

(पदच्छेदः)

अयत्नात् आपाद्य त्रिभुवनम् अवैरव्यतिकरम्
दशास्यः यत् बाहून् अभृत रणकण्डू-परवशान्।
शिरः-पद्म-श्रेणी-रचित-चरणाम्भोरुह-बलेः
स्थिरायाः त्वद्भक्तेः त्रिपुरहर ! विस्फूर्जितम् इदम् ॥

(सान्वयार्थः)

त्रिपुरहर ! = हे जीव, जगत् और ईश्वर का भेद मिटाने वाले ! **शिरः-पद्म-श्रेणी-रचित-चरणम्भोरुहबलेः**[1] = अपने ही मस्तकरूपी कमलों की पंक्ति को आपके चरणकमलों में भेंट रूप से चढ़ा दिया **स्थिरायाः** = ऐसी अविचल **त्वद्भक्तेः** = आपकी भक्ति का (ही) **इदम्** = यह **विस्फूर्जितम्** = प्रताप (है) **यत्** = कि **दशास्यः** = दशमुख रावण ने **त्रिभुवनम्** = त्रिलोकी को **अयत्नात्** = बिना प्रयत्न के ही **अवैरव्यतिकरम्** = वैररहित (निष्कण्टक) **आपाद्य** = बनाकर (भी) **रणकण्डू परवशान्**[2]—युद्ध के लिये खुजलाते हुए **बाहून्** = (अपने बीस) हाथों को **अभृत** = धारण किया।

[१—रावण ने अपने नौ सिर महादेवजी को कमल की जगह पर चढ़ाये थे। २—रावण की ललकार से ही सब लोगों ने हार मान ली अतः उसकी युद्ध की इच्छा पूर्ण नहीं हुई। अतः उसके हाथ युद्ध के लिए खुजलाते ही रहते थे।]

अमुष्य त्वत्सेवासमधिगतसारं भुजवनं
बलात्कैलासेऽपि त्वदधिवसतौ विक्रमयतः।
अलभ्या पातालेऽप्यलसचलिताङ्गुष्ठ शिरसि
प्रतिष्ठा त्वय्यासीद् ध्रुवमुपचितो मुह्यति खलः ॥१२॥

(पदच्छेदः)

अमुष्य त्वत्सेवासमधिगतसारम् भुजवनम्
बलात् कैलासे अपि त्वदधिवसतौ विक्रमयतः ।
अलभ्या पाताले अपि अलस-चलिताङ्गुष्ठ-शिरसि
प्रतिष्ठा त्वयि आसीद् ध्रुवम् उपचितः मुह्यति खलः ॥

(सान्वयार्थः)

कैलासे = कैलास में **त्वदधिवसतौ** = आपके रहने पर **अपि** = भी **त्वत्सेवा-समाधिगतसारम्** = आपकी सेवा से ही पाये हुए बल से बलवान् **भुजनवनम्** = अपने (बीस) हाथों रूपी वन को **बलात्** = अत्यन्त बहादुरी के साथ **विक्रमयतः** = आजमाने वाले **अमुष्य** = उस (रावण) को **त्वयि** = आपके **अलसचलिताङ्गुष्ठशिरसि** = अंगूठे का ऊपरी भाग अनायास ही धीरे से हिल जाने के कारण **पाताले** = पाताल में **अपि** = भी **प्रतिष्ठा** = टिकाव (स्थान) **अलभ्या** = नहीं मिला **आसीत्** = था । **खलः** = कृतघ्न पुरुष **उपचितः** = समृद्ध होने पर **ध्रुवम्** = अवश्य ही **मुह्यति** = उपकारी को भूल जाता है ।

यदृद्धिं सुत्राम्णो वरद परमोच्चैरपि सती-
मधश्चक्रे बाणः परिजनविधेयत्रिभुवनः ।
न तच्चित्रं तस्मिन् वरिवसितरि त्वच्चरणयो-
र्न कस्या उन्नत्यै भवति शिरसस्त्वय्यवनतिः ॥१३॥

(पच्छेदः)

यत् ऋद्धिम् सुत्राम्णः वरद ! परमोच्चैः अपि सतीम्
अधः चक्रे बाणः परिजन-विधेय-त्रिभुवनः ।
न तत् चित्रम् तस्मिन् वरिवसितरि त्वच्चरणयोः
न कस्यै उन्नत्यै भवति शिरसः त्वयि अवनतिः ॥

(सान्वयार्थः)

वरद ! = हे समस्त भोगों को बिना माँगे ही अपने भक्तों को देने वाले ! **परिजनविधेयत्रिभुवनः** = त्रिलोकी को दास की तरह अधीन रखनेवाले **बाणः** = बाणासुर ने **परमोच्चैः** = सबसे बढ़े चढ़े **सतीम्**—हुए **सुत्राम्णः** = इन्द्र के **ऋद्धिम्** = ऐश्वर्य को **अपि** = भी **यत्** = जो (अपने वैभवसे) **अधः** = नीचा **चक्रे** = कर दिया **तत्** = वह **त्वच्चरणयोः** = आपके चरणोंकी **वरिवसितरि** = नमस्कारादि सेवा करने वाले **तस्मिन्** = उस बाणासुर में **चित्रम्** =

कोई आश्चर्य (की बात) **न** = नहीं है। **त्वयि** = (क्योंकि) आपके चरणोंमें **शिरसः** = मस्तक का **अवनतिः** = झुकना (नमस्कार करना) **कस्यै** = किसकी कौनसी **उन्नत्यै** = उन्नति के लिये **न** = नहीं **भवति** = होता है ? (अर्थात् सबकी ही सम्पूर्ण उन्नति कर देता है।)

[भगवान् के सामने अपने को नीचा करने से (प्रणाम करने से) संसार में सबसे ऊँचा हो जाता है यही आश्चर्य है।]

अकाण्डब्रह्माडक्षयचकितदेवासुरकृपा-
विधेयस्यासीद्यस्त्रिनयन विषं संहृत्वतः।
स कल्माषः कण्ठे तव न कुरुते न* श्रियमहो
विकारोऽपि श्लाघ्यो भुवनभयभङ्गव्यसनिनः ॥१४॥

(पदच्छेदः)

अकाण्ड–ब्रह्माण्ड–क्षय–चकित–देवासुर–कृपा–
विधेयस्य आसीत् यः त्रिनयन ! विषम् संहृतवतः
सः कल्माषः कण्ठे तव न कुरुते न श्रियम् अहो
विकारः अपि श्लाघ्यः भुवन-भय-भङ्ग-व्यसनिनः ॥

(सान्वयार्थः)

त्रिनयन ! = हे सूर्य चन्द्र और अग्निरूपी आँख वाले ! **अकाण्डब्रह्माण्ड-क्षयचकितदेवासुर-कृपाविधेयस्य**[1] = असमय में ही कालकूट जहर के प्रभाव से ब्रह्माण्ड के महाप्रलय की सम्भावना से आश्चर्यचकित देवता और राक्षसों पर दया के वशीभूत होकर **विषं** = उस कालकूट जहर को **संहृतवतः** = (आपने) पी लिया **तव** = आपके **कण्ठे** = गले में **यः** = (उससे) जो **कल्माषः** = काला दाग **आसीत्** = हो गया **सः** = वह दाग **श्रियम्** = (आपके गले को) सुन्दर **न कुरुते** = नहीं बनाता है **न** = ऐसा नहीं (अर्थात् बनाता ही है)। **अहो** = आश्चर्य है कि **भुवनभयभङ्गव्यसनिनः** = समस्त संसार के भय को नाश करने के स्वभाव वाले का **विकारः** = असौन्दर्य (सफेद) **अति** = भी **श्लाघ्यः** = प्रशंसनीय हो जाता है।

[१—अमृतमन्थन के समय जब कालकूट नाम का प्रलयंकर जहर निकला तो सभी डर गये। अन्त में भगवान् विष्णु के नेतृत्व में सभी ने महादेव जी की शरण ली। उन्होंने उसे सहज ही पीकर गले मे धारण कर लिया। इसी से आप 'नीलकण्ठ' हो गये।]

* किम् पाठभेद है।

असिद्धार्था नैव क्वचिदपि सदेवासुरनरे
निवर्तन्ते नित्यं जगति जयिनो यस्य विशिखाः ।
स पश्यन्नीश त्वामितरसुरसाधारणमभूत्
स्मरः स्मर्तव्यात्मा नहि वशिषु पथ्यः परिभवः ।।१५।।

(पदच्छेदः)

असिद्धार्थाः न एव क्वचित् अपि सदेवासुरनरे
निवर्तन्ते नित्यं जगति जयिनः यस्य विशिखाः ।
सः पश्यन् ईश ! त्वाम् इतर-सुर-साधारणम् अभूत्
स्मरः स्मर्तव्यात्मा न हि वशिषु पथ्यः परिभवः ।।

(सान्वयार्थः)

ईश ! = हे ब्रह्माण्ड का शासन करने वाले ! **यस्य** = जिस **नित्यं** = हमेशा **जयिनः** = जीतने वाले (कामदेव के) **विशिखाः** = बाण **सदेवासुरनरे** = देवता, राक्षस, मनुष्य युक्त **जगति** = संसार में **क्वचिद्** = कभी किसी पर **अति** = भी **असिद्धार्थाः** - अपने कार्य किये बिना **निवर्तन्ते** = वापस लौटते **एव** = ही **न** = नहीं, **सः** = (ऐसा प्रतापी) वह **स्मरः** = कामदेव **त्वां** = आप को **इतरसुरसाधारणम्** = अन्य देवताओं के समान **पश्यन्** = समझने के कारण **स्मर्तव्यात्मा**[1] = (उसका शरीर) केवल स्मरण का विषय **अभूत्** = हो गया (अर्थात् वह मर गया) **हि** = (और यह उचित भी है) क्योंकि **वशिषु** = शरीर, इन्द्रिय, मन को वश में करनेवालों का **परिभवः** = अपमान **पथ्यः** = लाभदायक **न** = नहीं होता ।

[१—कामदेव सभी को पीड़ित करने में समर्थ है, अतः उसको बड़ा घमण्ड था। जब तारकासुर किसी से भी नहीं मरा तो देवताओं ने सोचा कि महादेव जी के पुत्र द्वारा ही इसका वध हो सकता है। लेकिन भगवान् शंकर उस समय समाधिस्थ थे, अतः देवताओं ने कामदेव को उन्हें जगाने भेजा। अपनी सारी शक्तियों के साथ उसने महादेव जी पर आक्रमण किया। समाधि में विक्षेप हुआ। भगवान् शंकर के नेत्र खुल गये। चारों तरफ नजर डालने पर पता लगा कि यह कामदेव की उद्दण्डता थी। कामदेव गर्व में भूल गया था कि उन महादेव की कृपा से ही वह जगद्विजयी बना था । तीसरा नेत्र खुला और क्षण भर में उस जगद्विजयी की जगह पर केवल भस्म की ढेरी उस कामदेव की यादगार रह गयी ।]

महीपादाघाताद् व्रजति सहसा संशयपदं
पदं विष्णोर्भ्राम्यद्भुजपरिघरुग्णग्रहगणम् ।
मुहुर्द्यौर्दौस्थ्यं यात्यनिभृतजटाताडिततटा
जगद्रक्षायै त्वं नटसि ननु वामैव विभुता ॥१६॥

(पदच्छेदः)

महीपादाघाताद् व्रजति सहसा संशयपदम्
पदम् विष्णोः भ्राम्यद्-भुज-परिघ-रुग्ण-ग्रहगणम् ।
मुहुः द्यौः दौस्थ्यम् याति अनिभृत-जटा-ताडित-तटा
जगद्रक्षायै त्वम् नटसि ननु वामा एव विभुता ॥

(सान्वयार्थः)

(**नटराज !**) = (हे नटराज शंकर !) **त्वं** = (जब) आप **जगद्रक्षायै** = संसार की रक्षा के लिये (कालबल नामक राक्षस को मोहित करके लिये) **नटसि** = ताण्डव नृत्य करते हैं (तब) **मही** = पृथिवी **पादाघाताद्** = ताल देने के लिये की हुई पैर की चोट से **सहसा** = अकस्मात् **संशयपदं** = अपने बचने के बारे में शंका को (अर्थात् मैं बचूँगी या नष्ट हो जाऊँगी) **व्रजति** = प्राप्त हो जाती है । **विष्णोः** = (तथा) भगवान् विष्णु का **पदम्** = लोक (वैकुण्ठ) और सारे ग्रह भी **भ्राम्यद्भुजपरिघरुग्णग्रहगणम्** = अत्यन्त मजबूत और लम्बी शूलसदृश भुजाओं के घुमाने से घबरा जाते हैं । **द्यौः** = आकाश **अनिभृतजटाताडिततटा** = खुली हुई जटा का भाग एक देश में लग जाने के कारण **मुहुः** = बार बार **दौस्थ्यम्** = अस्थिर **याति** = हो रहा है । **ननु** = अहो **विभुता** = ऐश्वर्य **वामा** = विपरीत **एव** = ही फल देता है। (अर्थात् रक्षा के कार्य में भी लोगों को कुछ कष्ट हो ही जाता है। जैसे किसी राजा के द्वारा प्रजा को बचाने के लिये युद्ध करने पर भी प्रजा को कुछ कष्ट हो ही जाता है ।)

वियद्व्यापी तारागणगुणितफेनोद्गमरुचिः
प्रवाहो वारां यः पृषतलघुदृष्टः शिरसि ते ।
जगद् द्वीपाकारं जलधिवलयं तेन कृतमि-
त्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिम दिव्यं तव वपुः ॥१७॥

(पदच्छेदः)

विियद्व्यापी तारागणगुणितफेनोद्गमरुचिः
प्रवाहः वारां यः पृषतलघुदृष्टः शिरसि ते ।
जगद् द्वीपाकारं जलधिवलयं तेन कृतम् इति
अनेन एव उन्नेयम् धृतमहिम दिव्यम् तव वपुः ॥

(सान्वयार्थः)

वियद्व्यापी = आकाश भर में व्याप्त **तारागणगुणितफेनोद्गमरुचिः** = ताराओं के प्रतिबिम्ब से फेन (बुदबुदों) की शोभा बढ़ गयी है जिस **वारां** = जल के **प्रवाहः** = प्रवाह की, **ते** = (वह गंगा) आपके **शिरसि** = शिर में **पृषतलघुदृष्टः**[1] = बिन्दु से भी छोटी प्रतीत होती थी। **तेन** = उसी गंगाजल ने **जगत्** = संसार को **जलधिवलयम्** = जलसमुद्र से घेरकर **द्वीपाकारम्** = द्वीप के आकार का **कृतम्** = बना दिया **अनेन** = इससे **एव**[2] = ही **तव** = आपके **दिव्यम्** = सर्व देवताओं के शासक **वपुः** = शरीर ने **धृतमहिम** = (कैसी) विशाल महिमा को धारण किया है **इति** = इसका **उन्नेयम्** = पता लगाया जा सकता है।

[१—गंगावतरण के समय भगवान् शंकर ने गंगा को अपनी जटा में रख लिया था और वहाँ वह बिन्दु के समान दीखती थी। अगस्त्य ऋषि के पी लेने के कारण खाली हुए समुद्र को उसी गंगा ने फिर से भर दिया।

२—यह एक ही प्रमाण आपकी महानता के लिये पर्याप्त है।]

रथः क्षोणी यन्ता शतधृतिरगेन्द्रो धनुरथो
रथाङ्गे चन्द्रार्कौ रथचरणपाणिः शर इति ।
दिधक्षोस्ते कोऽयं त्रिपुरतृणमाडम्बरविधि-
र्विधेयैः क्रीडन्त्यो न खलु परतन्त्राः प्रभुधियः ॥१८॥

(पदच्छेदः)

रथः क्षोणी यन्ता शतधृतिः अगेन्द्रः धनुः अथो
रथाङ्गे चन्द्रार्कौ रथचरणपाणिः शरः इति ।
दिधक्षोः ते कः अयम् त्रिपुरतृणं आडम्बरविधिः
विधेयैः क्रीडन्त्यः न खलु परतन्त्राः प्रभुधियः ॥

(सान्वयार्थः)

क्षोणी = पृथ्वी को **रथः** = रथ, **शतधृतिः** = ब्रह्मा को **यन्ता** = सारथी, **अगेन्द्रः** = सुमेरु पर्वत को **धनुः** = धनुष, **चन्द्रार्कौ** = सूर्य और चन्द्रमा को

रथाङ्गे = रथ के पहिये, **अथो** = और **रथचरणपाणिः** = चक्रपाणि भगवान विष्णु को **शरः** = बाण **इति** = इस प्रकार **त्रिपुरतृणं** = त्रिपुरासुर रूपी तिनके को **दिधक्षोः** = जलाने की इच्छा वाले **ते** = आपकी **अयम्** = यह **कः** = क्या **आडम्बरविधिः** = अद्भुत आडम्बरपूर्ण तैयारी थी। **खलु** = ठीक ही है, **विधेयैः** = स्वतन्त्रता से **क्रीडन्त्यः** = खेलते हुए **प्रभुधियः** = सर्वेश्वर की संकल्प-रूपी बुद्धि **परतन्त्राः** = किसी अन्य के उचितानुचित विचार की अपेक्षा **न** = नहीं रखती।

[लौकिक पुरुष अनायास होने वाले कार्य के लिये बड़ी तैयारी नहीं करते। महादेव जी कटाक्ष से भी त्रिपुरासुर को नष्ट करने में समर्थ होने पर भी इतनी बड़ी तैयारी केवल खेल के लिये करते हैं। यही उनका ऐश्वर्य है।]

हरिस्ते साहस्रं कमलबलिमाधाय पदयो-
र्यदेकोने तस्मिन्निजमुदहरन् नेत्रकमलम्।
गतो भक्त्युद्रेकः परिणतिमसौ चक्रवपुषा
त्रयाणां रक्षायै त्रिपुरहर! जागर्ति जगताम् ॥१९॥

(पदच्छेदः)

हरिः ते साहस्रम् कमलबलिम् आधाय पदयोः
यत् एकोने तस्मिन् निजम् उदहरन् नेत्रकमलम्।
गतः भक्त्युद्रेकः परिणतिं असौ चक्रवपुषा
त्रयाणाम् रक्षायै त्रिपुरहर! जागर्ति जगताम्॥

(सान्वयार्थः)

त्रिपुरहर! = हे त्रिपुरासुरनाशक! **हरिः** = भगवान् विष्णु ने **ते** = आपके **पदयोः** = चरणों में **साहस्रम्** = एक हजार **कमलबलिम्** = कमलों की भेंट **आधाय** = चढ़ाने का संकल्प करके **तस्मिन्** = उन (कमलों) में से **एकोने**[1] = एक कम हो जाने पर **यत्** = जो **निजम्** = अपने **नेत्रकमलम्** = आँख रूपी कमल को **उदहरन्** = उखाड़ा, **असौ** = वही **भक्त्युद्रेकः** = भक्ति का आधिक्य **चक्रवपुषा** = सुदर्शनचक्र रूप में **परिणतिं** = बदल **गतः** = गया, **त्रयाणाम्** = (और भगवान् विष्णु अब उसी सुदर्शन से) तीनों **जगताम्** = लोकों की **रक्षायै**[2] = रक्षा करने में **जागर्ति** = सावधान रहते हैं।

[१—भगवान् विष्णु प्रतिदिन १००० कमलों से शिवजी की पूजा करते हैं। एक बार उनकी भक्ति की परीक्षा करने के लिये शिवजी ने कमल को गुप्त

कर दिया। पूजा करने बैठने के बाद बिना पूर्ण किये उठने से नियम भङ्ग हो जायगा अतः भगवान विष्णु ने सोचा कि अपना नेत्रकमल ही क्यों न चढ़ा दें। उनकी भक्ति से प्रसन्न होकर शंकर ने उन्हें सुदर्शन चक्र दे दिया।

२—भक्ति तो अकेले भगवान विष्णु ने की और सारे जगत् की रक्षा हो गई, यही महादेव की भक्ति का अचिन्त्य माहात्म्य है]

क्रतौ सुप्ते जाग्रत्त्वमसि फलयोगे क्रतुमतां
क्व कर्म प्रध्वस्तं फलति पुरुषाराधनमृते।
अतस्त्वां सम्प्रेक्ष्य क्रतुषु फलदानप्रतिभुवं
श्रुतौ श्रद्धां बद्ध्वा दृढपरिकरः* कर्मसु जनः ॥२०॥

(पदच्छेदः)

क्रतौ सुप्ते जाग्रत् त्वम् असि फलयोगे क्रतुमताम्
क्व कर्म प्रध्वस्तं फलति पुरुषाराधनम् ऋते।
अतः त्वाम् सम्प्रेक्ष्य क्रतुषु फलदानप्रतिभुवं
श्रुतौ श्रद्धां बद्ध्वा दृढपरिकरः कर्मसु जनः ॥

(सान्वयार्थः)

प्रध्वस्तम् = समाप्त होते ही नष्ट हुआ **कर्म** = कर्म **पुरुषाराधनम्'** = चेतन तत्त्व की उपासना के **ऋते** = बिना **क्व** = कहाँ और कब **फलति** = फल देता है ? **क्रतौ** = (फिर भी) यज्ञ, जप, पूजादि के **सुप्ते** = नष्ट हो जाने पर **क्रतुमताम्** = यज्ञादि कर्म करने वालों को **फलयोगे** = फल देने में **त्वम्** = आप **जाग्रत्** = सावधान **असि** = हैं, **अतः** = इसलिये **त्वाम्** = आपको **क्रतुषु** = वैदिक और स्मार्त कर्मों के **फलदानप्रतिभुवम्** = फल देने में संलग्न **सम्प्रेक्ष्य** = जानकर **जनः** = अधिकारी लोग **श्रुतौ** = वेद में **श्रद्धां** = अत्यन्त विश्वास **बद्ध्वा**—रख कर **कर्मसु** = वैदिक कर्म में **दृढपरिकरः** = उद्यम करते हैं।

[१—प्रत्येक कार्य समाप्त होते ही नष्ट हो जाता है। परन्तु राजा आदि के सेवा रूप कार्य के समाप्त होने के बाद भी राजा उसका भविष्य में फल देता है। इसी प्रकार पूजा, जप आदि कार्य तो नष्ट हो जाते हैं, परन्तु भविष्य में उनके फल देने वाले चेतन तत्त्व भगवान् सदाशिव मौजूद हैं। इससे जो सांख्यादिक ईश्वर को नहीं मानते उनका पराभव हो गया क्योंकि जड वस्तु देश-काल के व्यवधान से फल देने में असमर्थ है।]

* "कृतपरिकरः" पाठभेद है।

क्रियादक्षो दक्षः क्रतुपतिरधीशस्तनुभृता–
मृषीणामार्त्विज्यं शरणद ! सदस्याः सुरगणाः ।
क्रतुभ्रेषस्त्वत्तः* क्रतुफलभिधानव्यसनिनो
ध्रुवं कर्तुः श्रद्धाविधुरमभिचाराय मखाः ।।२१।।

(पदच्छेदः)

क्रियादक्षः दक्षः क्रतुपतिः अधीशः तनुभृताम्
ऋषीणाम् आर्त्विज्यम् शरणद ! सदस्याः सुरगणाः ।
क्रतुभ्रेषः त्वत्तः क्रतुफलविधानव्यसनिनः
ध्रुवम् कर्तुः श्रद्धाविधुरं अभिचाराय हि मखाः ।।

(सान्वयार्थः)

शरणद ! = हे भूतप्रेतादि को भी शरण देने वाले ! **क्रतु-फलविधानव्यसनिनः** = यज्ञ का स्वर्गादि फल देने वाले **त्वत्तः** = आप से, **क्रियादक्षः** = (जिस यज्ञ में) यज्ञादि क्रिया में प्रवीण **तनुभृताम्** = सभी प्राणियों के **अधीशः** = स्वामी **दक्षः** = दक्ष प्रजापति स्वयं **क्रतुपतिः** = यजमान (थे), **ऋषीणाम्** = त्रिकालदर्शी भृगु आदि महर्षियों का **आर्त्विज्यम्** = पुरोहितत्व (था), **सुरगणाः** = (और) ब्रह्मा, विष्णु आदि देवता **सदस्याः** = दर्शक (थे), **क्रतुभ्रेषः** = ऐसे यज्ञ का नाश हुआ, **हि** = क्योंकि **श्रद्धाविधुरम्** = श्रद्धाभक्ति के विना किये हुए **मखाः** = यज्ञ, पूजा, जप आदि **कर्तुः** = करने वाले का **अभिचाराय** = नाश **ध्रुवम्** = अवश्य ही करते हैं ।

[दक्ष प्रजापति का यज्ञ सब विधियों से पूर्ण होने पर भी एक शिवभक्ति से रहित होने के कारण नष्ट हुआ तो साधारण मनुष्यों के कार्य यदि भगवद्-भक्ति से रहित होने पर फल न दें तो क्या आश्चर्य है । शिवभक्ति से ही सारे कार्य पूर्णता को प्राप्त होते हैं ।]

* "क्रतुभ्रन्शः" पाठभेद हैं ।

प्रजानाथं नाथ ! प्रसभमभिकं स्वां दुहितरं
गतं रोहिद्भूतां रिरमयिषुमृष्यस्य वपुषा ।
धनुष्पाणेर्यातं दिवमपि सपत्राकृतममुं
त्रसन्तं तेऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरभसः ।।२२।।

(पदच्छेदः)

प्रजानाथं नाथ ! प्रसभम् अभिकम् स्वाम् दुहितरम्
गतं रोहिद्भूताम् रिरमयिषुम् ऋष्यस्य वपुषा।
धनुष्पाणेः यातम् दिवम् अपि सपत्राकृतम् अमुम्
त्रसन्तम् ते अद्य अपि त्यजति न मृगव्याधरभसः ॥

(सान्वयार्थः)

नाथ != हे दुष्टों का दमन करने वाले ! **रोहिद्भूताम्** = लज्जा से हरिणी बनी हुई **स्वाम्** = अपनी ही **दुहितरम्** = पुत्री से (सन्ध्या से) **प्रसभम्** = जवर्दस्ती **ऋष्यस्य** = मृग के **वपुषा** = शरीर द्वारा **रिरमयिषुम्** = रमण करने की इच्छा से **गतम्** = गये हुए, **अभिकम्**—काम से मर्यादा का उल्लंघन करने वाले **प्रजानाथम्** = धर्मप्रवर्तक ब्रह्मा को **दिवम्** = आकाश में **यातम्** = चले जाने पर **अपि** = भी **ते** = आपके **धनुष्पाणेः** = हाथ के धनुष से छूटा हुआ **मृग-व्याधरभसः** = हरिणों को मारने वाले व्याध के समान उत्साही बाण **सपत्रा-कृतम्** = पर समेत तीर घुसे की पीड़ा से **त्रसन्तम्** = पीडित **अमुम्** = उसको (ब्रह्मा को) **अद्य** = आज **अपि** = भी **न** = नहीं **त्यजति** = छोड़ता है।

[१—ब्रह्मा आकाश में जाकर मृगशिरा नक्षत्र वन गया। तो भगवान् शंकर का अमोघ बाण भी आर्द्रा नक्षत्र वन गया। मृगशिरा के पीछे आर्द्रा नक्षत्र चलता है। इसी पर यह रूपक है।]

स्वलावण्याशंसाधृतधनुषमह्नाय तृणवत्
पुरः प्लुष्टं दृष्ट्वा पुरमथन ! पुष्पायुधमपि।
यदि स्त्रैणं देवी यमनिरत ! देहार्धघटना-
दवैति त्वामद्धा बत वरद ! मुग्धा युवतयः ॥२३॥

(पदच्छेदः)

स्वलावण्याशंसाधृतधनुषम् अह्नाय तृणवत्
पुरः प्लुष्टं दृष्ट्वा पुरमथन ! पुष्पायुधम् अपि।
यदि स्त्रैणं देवी यमनिरत ! देहार्धघटनात्
अवैति त्वाम् अद्धा बत वरद ! मुग्धाः युवतयः ॥

(सान्वयार्थः)

पुरमथन = हे प्रलय काल में समस्त संसार का नाश करने वाले ! **स्वमावण्याशंसाधृतधनुषम्** = अपने सौन्दर्य पर विश्वास रखकर भगवान् शंकर

पर धनुष तानने वाले **पुष्पायुधम्** = कामदेव को **पुरः** = अपने सामने ही **तृणवत्** = तिनके की तरह **अद्धाय** = शीघ्र **प्लुष्टं** = जला हुआ **दृष्ट्वा** = देखकर **अपि** = भी **यदि** = अगर **देवी** = पार्वती **त्वाम्** = आपको **देहार्धघटनात्**[1] = अर्धनारीश्वर रूप धारण करने के कारण **स्त्रैणम्** = नारी के अधीन **अवैति** = समझे (तो) **यमनिरत**[2] ! = हे यमादि योगपरायण ! **वरद** ! = पार्वती को अति दुर्लभ वामाङ्ग देने वाले ! **अद्धा** = ठीक ही है **बत** = (क्योंकि) अहो **युवतयः** = नवजवान रमणियाँ **मुग्धाः** = (स्वभाव से ही) समझहीन अज्ञानी हुआ करती हैं।

[१—भगवान् शंकर ने "पार्वती ने मेरे लिए बड़ा तप किया है और दुःख उठाया है इसलिए उसे विरह दुःख से उबार लूँ" इस इच्छा से उनको अपने अत्यन्त दुर्लभ वामाङ्ग में धारण कर लिया। यही अर्धनारीश्वर रूप हैं। २—इस सम्बोधन से भगवान् का सर्वदा जितेन्द्रियत्व बताया। इसलिये वे नारी के अधीन कभी नहीं हो सकते।]

श्मशानेष्वाक्रीडा स्मरहर ! पिशाचाः सहचरा-
श्चिताभस्मालेपः स्त्रगपि नृकरोटी परिकरः।
अमङ्गल्यं शीलं तव भवतु नामैवमखिलं
तथापि स्मर्तॄणां वरद ! परमं मंगलमसि ॥२४॥

(पदच्छेदः)

श्मशानेषु आक्रीडा स्मरहर ! पिशाचाः सहचराः
चिताभस्मालेपः स्त्रक् अपि नृकरोटी परिकरः।
अमङ्गल्यम् शीलम् तव भवतु नाम एवम् अखिलम्
तथा अपि स्मर्तॄणाम् वरद ! परमम् मंगलम् असि ॥

(सान्वयार्थः)

स्मरहर = हे कामनाओं के नाशक ! **श्मशानेषु** = श्मशान में **आक्रीडा** = आनन्द से खेलना, **पिशाचाः** = भूत-प्रेतों की **सहचराः** = दोस्ती, **चिताभस्मालेपः** = शरीर में मुरदे की राख का अङ्गराग, **नृकरोटी** = मनुष्यों के खोपड़ियों की **स्त्रक्** = माला, **अपि** = और भी (गजचर्मादि) **परिकरः** = आपकी सम्पत्ति **एवम्** = तथा इस प्रकार का **तव** = आपका **अखिलम्** = सम्पूर्ण **शीलम्** = रहने का ढंग (चरित) **अमङ्गल्यम्** = अमाङ्गलिक **भवतु**

नाम = भले ही प्रतीत हो, **तथा** = फिर **अपि** = भी **वरद !** = हे सारी कामनाओं को पूर्ण करने वाले ! **स्मर्तॄणाम्** = (आपका) स्मरण करने वालों को तो आप **परमम्** = निरतिशय **मङ्गलम्** = मंगलरूप (मोक्षप्रद) **असि** = हैं ।

[इससे 'मंगल कामना वालों को शिवस्मरण नहीं करना चाहिये" ऐसा कहने वालों का पराभव हो गया ।]

मनः प्रत्यक्चित्ते सविधमवधायात्तमरुतः
प्रहृष्यद्रोमाणः प्रमदसलिलोत्सङ्गितदृशः ।
यदालोक्याह्लादं ह्रद इव निमज्यामृतमये
दधत्यन्तस्तत्त्वं किमपि यमिनस्तत्किल भवान् ॥२५॥

(पदच्छेदः)

मनः प्रत्यक् चित्ते सविधम् अवधाय आत्तमरुतः
प्रहृष्यद् रोमाणः प्रमदसलिलोत्सङ्गितदृशः ।
यत् आलोक्य आह्लादम् ह्रदे इव निमज्य अमृतमये
दधति अन्तः तत्त्वम् किम् अपि यमिनः तत् किल भवान् ॥

(सान्वयार्थः)

यमिनः = शमादिसाधनसम्पन्न परमहंस संन्यासी **चित्ते** = हृदय के दहराकाश में **प्रत्यक्** = (बहिर्विषयों से हटे हुए) अन्तर्मुख **मनः** = मन को **अवधाय** = वृत्तिरहित करके **सविधम्** = श्रुति-स्मृति में बताई हुई रीति से **आत्तमरुतः** = प्राणों का अवरोध करके **प्रहृष्यद्** = प्रसन्नता से **रोमाणः** = रोमाञ्चित (और) **प्रमदसलिलोत्सङ्गितदृशः** = आनन्द से जलपूर्ण नेत्रों से युक्त होकर **यत्** = जिस **किम्** = किसी एक अनिर्वचनीय **अपि** = ही **तत्त्वम्** = तत्त्व सच्चिदानन्द का **आलोक्य** = वेदान्त वाक्यों द्वारा अखण्डाकार वृत्ति से साक्षात्कार करके **अमृतमये** = अमृत से भरे **ह्रदे** = तालाब में **निमज्य** = मग्न हुए के **इव** = समान **अन्तः** = अन्दर ही अन्दर (बाह्य सुख से विलक्षण) **आह्लादम्** = निरतिशय सुख को **दधति** = धारण करते हैं **तत्** = वह (निरतिशय सुख) **किल** = श्रुतियों में प्रसिद्ध है कि **भवान्** = आप ही हैं ।

[इस श्लोक में जीव के रूप का निरूपण और स्वरूप-साक्षात्कार की साधना को बताया ।]

त्वमर्कस्त्वं सोमस्त्वमसि पवनस्त्वं हुतवह-
स्त्वमापस्त्वं व्योम त्वमु धरणिरात्मा त्वमितिच ।
परिच्छिन्नामेवं त्वयि परिणता बिभ्रतु गिरं
न विद्मस्तत्तत्वं वयमिह तु यत्त्वं न भवसि ॥२६॥

(पदच्छेदः)

त्वम् अर्कः त्वम् सोमः त्वम् असि पवनः त्वम् हुतवहः
त्वम् आपः त्वम् व्योम त्वम् उ धरणिः आत्मा त्वं इति च ।
परिच्छिन्नाम् एवम् त्वयि परिणताः बिभ्रतु गिरम्
न विद्मः तत् तत्त्वम् वयम् इह तु यत् त्वम् न भवसि ॥

(सान्वयार्थः)

त्वम् = आप (ही) **अर्कः** = सूर्य (हैं) **त्वम्** = आप (ही) **सोम** = चन्द्रमा (हैं) **त्वम्** = आप (ही) **पवन** = हवा (हैं) **त्वम्** = आप (ही) **हुतवहः** = अग्नि (हैं) **त्वम्** = आप (ही) **आपः** = जल (हैं) **त्वम्** = आप (ही) **व्योम** = आकाश (हैं) **त्वम्** = आप (ही) **धरणिः** = धरती (हैं) **च** = और **त्वम्** = आप **उ** = ही **आत्मा** = आत्मा **असि** = हैं, **इति** = बस (इतना ही) **एवम्** = (आप का रूप इस प्रकार है) इस प्रकार **परिणताः**[1] = पण्डित लोग **त्वयि** = आपके बारे में **परिच्छिन्नाम्** = संकुचित **गिरम्** = वाणी **बिभ्रतु** = प्रकाशित करते हैं। **वयम्** = हम **तु** = तो **इह** = इस संसार में, **यत्** = जो **त्वम्** = आप **न** = नहीं **भवसि** = हों, **तत्** = उस **तत्त्वम्** = वस्तु को (ही) **न** = नहीं **विद्मः** = जानते हैं।

[१—यहाँ भगवान् को सीमित करने वालों का उपहास करने के लिये उन्हें पण्डित कहा है।

इस श्लोक में ईश्वर के रूप का निरूपण किया गया है। ;

त्रयीं तिस्रो वृत्तीस्त्रिभुवनमथो त्रीनपि सुरा-
नकाराद्यैर्वर्णैस्त्रिभिरभिदधत्तीर्णविकृति ।
तुरीयं ते धाम ध्वनिभिरवरुन्धानमणुभिः
समस्तं व्यस्तं त्वां शरणद गृणात्योमिति पदम् ॥२७॥

(पदच्छेदः)

त्रयीम् तिस्रः वृत्तिः त्रिभुवनम् अथो त्रीन् अपि सुरान्
अकाराद्यैः वर्णैः त्रिभिः अभिदधत् तीर्णविकृति।

तुरीयम् ते धाम ध्वनिभिः अवरुन्धानम् अणुभिः
समस्तम् व्यस्तम् त्वाम् शरणद ! गृणाति ॐ इति पदम् ॥

(सान्वयार्थः)

शरणद[1] = हे भयभीतों को भयरहित करने वाले ! **अकाराद्यैः** = अकार, उकार और मकार भेद से **त्रिभिः** = तीन **वर्णैः** = अक्षरों में **व्यस्तम्** = बँटा हुआ ॐ = ओम् **इति** = यह **पदम्** = शब्द, **त्रयीम्** = (ऋक् , यजुः और साम यह तीन) वेद **तिस्रः** = तीन **वृत्तीः** = अवस्थाएँ (जाग्रत्, स्वप्न और सुषुप्ति एवं इनके अभिमानी विश्व, तैजस और प्राज्ञ) **त्रिभुवनम्** = तीन लोक (भूः, भुवः और स्वः एवं इनके अभिमानी विराट्, हिरण्यगर्भ और अव्याकृत), **त्रीन्** = तीन **सुरान्** = देवता (ब्रह्मा, विष्णु और रुद्र एवं इनके कार्य सृष्टि, स्थिति और प्रलय), **अथो** = अध्यात्म, अधिदैव, अधिभूत आदि सभी भेदों में **(व्यस्तं) त्वाम्** = (बँटे हुए) आप के रूप को **अभिदधत्** = (शक्तिवृत्ति से वाच्यार्थ का) वर्णन करता हुआ **अपि** = भी **समस्तम्** = (अकार, उकार और मकार के भेद से रहित) अखण्ड (ॐ) रूप से **अणुभिः** = सूक्ष्म-सूक्ष्मतर-सूक्ष्मतम आदि **ध्वनिभिः**[3] = अर्ध मात्रा की ध्वनियों से **अवरुन्धानम्** = (जहत्-अजहत् - लक्षणावृत्ति से लक्ष्यार्थ का) वर्णन करते हुए **ते** = आपके **तीर्णविकृतिम्** = सारे विकारों से रहित शुद्ध **तुरीयम्** = सारी त्रिपुटियों से परे (**समस्तम्** = अखण्डार्थ) **धाम** = स्वरूप को **गृणाति** = बतलाता है ।

[१—इस श्लोक द्वारा महावाक्यों के वाक्यार्थ को वताया है। वाक्यार्थ ज्ञान से सारे द्वैत को वाधित करके अद्वैत में स्थिति कराके भगवान् शङ्कर प्राणियों को अभय बना देते हैं क्योंकि श्रुति कहती है कि 'द्वितीयाद्वै भयं भवति'' (दूसरे से ही भय होता है) और "अभयं वै जनक प्राप्तोसि" (अद्वैत ज्ञान के द्वारा, हे जनक ! तू भयरहित हो गया) ।]

२—अकार का अर्थ ऋग्वेद, जाग्रदवस्था, भूर्लोक और ब्रह्मा है। उकार का अर्थ यजुर्वेद, स्वप्नावस्था, भुवर्लोक और विष्णु है। मकार का अर्थ सामवेद, सुषुप्ति, स्वर्लोक और महेश्वर है।

३—यद्यपि अर्धमात्रा में कोई भेद नहीं है तथापि दीर्घकाल तक प्लुतोच्चारण से भेद प्रतीत होता है। इस श्लोक का विषय अतिगूढ़ है और गुरुकृपा से ही जाना जा सकता है। जिज्ञासु पुरुषों को माण्डूक्योपनिषद, गौडपादाचार्यकृत कारिका, पञ्चीकरणवार्तिक आदि ग्रन्थों को गुरुमुख से पढ़ना चाहिये।]

भवः शर्वो रुद्रः पशुपतिरथोग्रः सहमहाँ-
स्तथा भीमेशानाविति यदभिधानाष्टकमिदम् ।
अमुष्मिन्प्रत्येकं प्रविचरति देव ! श्रुतिरपि
प्रियायास्मै धाम्ने *प्रणिहितनमस्योऽस्मि भवते ॥२८॥

(पदच्छेदः)

भवः शर्वः रुद्रः पशुपतिः अथ उग्रः सहमहान्
तथा भीमेशानौ इति यत् अभिधानाष्टकम् इदम् ।
अमुष्मिन् प्रत्येकम् प्रविचरति देव ! श्रुतिः अपि
प्रियाय अस्मै धाम्ने प्राणिहितनमस्यः अस्मि भवते ॥

(सान्वयार्थः)

देव ! = हे स्वयंप्रकाशरूप ! **भवः** = भव (संसार का स्रष्टा), **शर्वः** = शर्व (भक्तसुखदायक), **रुद्रः** = रुद्र (दुष्टों को रुलाने वाला), **पशुपतिः** = पशुपति (संसार का मालिक) **अथ** = और **उग्रः** = उग्र (प्रचण्ड ज्ञानाग्नि), **सहमहान्** = महादेव **तथा** = तथा **भीमेशानौ** = भीम (पापियों के लिए भयंकर), ईशान (संसार का शासक) **इति** = इतने **इदम्** = ये **यत्** = जो **अभिधानाष्टकम्** = आठ नाम, **अमुष्मिन्** = इनमें से **प्रत्येकम्** = एक एक नाम का **श्रुतिः** = वेद, **अपि** = स्मृति, पुराण, इतिहासादि **प्रविचरति** = सर्वोत्कृष्टतया बोध कराते हैं । **अस्मै** = ऐसे (स्वप्रकाश रूप से सर्वदा प्रत्यक्ष) **धाम्ने** = सब के शरण, **प्रियाय** = परमप्रिय **भवते** = आप को **प्रणिहितनमस्यः** = वाणी, मन और शरीर से नमस्कार करता **अस्मि** = हूँ ।

[पूर्वमन्त्र में प्रणवरूप से भगवान् की उपासना बताई । उसमें अनधिकारी मन्दाधिकारी के लिए इन मन्त्रों द्वारा उपासना बताई ।]

*प्रविहित पाठभेद है ।

नमो नेदिष्ठाय प्रियदव ! दविष्ठाय च नमो
नमः क्षोदिष्ठाय स्मरहर ! महिष्ठाय च नमः
नमो वर्षिष्ठाय त्रिनयन ! यविष्ठाय च नमो
नमः सर्वस्मै ते तदिदमितिसर्वाय च नमः ॥२९॥

(पदच्छेद स्पष्ट है)

(सान्वयार्थः)

प्रियदव !=हे निर्जन प्रदेश में विहार के रसिक ! **ते**=आपके **नेदिष्ठाय**=अत्यन्त निकट रहने वाले स्वरूप को **नमः**=नमस्कार है, **च**=और **दविष्ठाय**=अत्यन्त दूर रहने वाले स्वरूप को **नमः**=नमस्कार है। **स्मरहर !**=हे कामदेव का नाश करनेवाले ! **क्षोदिष्ठाय**=(आपके) परम लघुरूप को **नमः**=नमस्कार है, **च**=और **महिष्ठाय**=परम महान रूप को **नमः**=नमस्कार है। **त्रिनयन !**=हे तीन आँखों वाले ! **वर्षिष्ठाय**=(आपके) सबसे अधिक बूढ़े रूप को **नमः**=नमस्कार है। **च**=और **यविष्ठाय**=सबसे अधिक जवान रूप को **नमः**=नमस्कार है। **सर्वस्मै**=सर्वरूप (आप) को **नमः**=नमस्कार है **च**=और **तदिदमितिसर्वाय**=परोक्ष-अपरोक्ष सब तरह से अनिर्वचनीय आपके रूप को **नमः**=नमस्कार है।

[इस में भगवान की अनिर्वचनीयता का वर्णन किया गया है। भगवान् ही संसार में सब रूपों से प्रकाशित हो रहे हैं और भगवान् ही इन सब से परे इन सब के अधिष्ठान रूप से भी प्रकाशित हो रहे हैं।]

***बहुलरजसे विश्वोत्पत्तौ भवाय नमोनमः**
प्रबलतमसे तत्संहारे हराय नमोनमः।
जनसुखकृते सत्वोद्रिक्तौ मृडाय नमोनमः
प्रमहसि पदे निस्त्रैगुण्ये शिवाय नमोनमः ॥३०॥

(पदच्छेद स्पष्ट है)

(सान्वयार्थः)

विश्वोत्पत्तौ=संसार की उत्पत्ति के लिये **बहुलरजसे**=तमोगुण और सत्त्वगुण से अधिक हो गया है रजोगुण जिनका **भवाय**=उन भवमूर्ति ब्रह्मा जी को **नमोनमः**=बार बार नमस्कार है। **तत्संहारे**=संसार के करने के लिये **प्रबलतमसे**=सत्त्व और रजोगुणो से नहीं दब सके ऐसे तमोगुण वाले **हराय**=हरमूर्ति रुद्रजी को **नमोनमः**=बार बार नमस्कार है। **जनसुखकृते**=लोगों के सुख के लिए **सत्त्वोद्रिक्तौ**=रजोगुण और तमोगुण से सत्त्वगण के बढ जाने पर **मृडाय**=मृडरूप विष्णु जी को **नमोनमः**=बार बार नमस्कार है। **निस्त्रैगुण्ये**=

तीनों गुणों से अछूत **पदे**=पद की प्राप्ति के लिये **प्रमहसि**=माया से शून्य शुद्ध चैतन्य रूप **शिवाय**=सदाशिव आपको **नमोनमः**=बार बार नमस्कार है।

[चतुर्थ श्लोक के "तिसृषु गुणाभिन्नासु तनुषु" की व्याख्या यहाँ की गयी। भगवान् शंकर ही गुण और गुणरहित के भेद से ब्रह्मादिक बने हैं।]

❀ बहुल पाठभेद है।

कृशपरिणति चेतः क्लेशवश्यं क्व चेदं
क्व च तव गुणसीमोल्लङ्घिनी शश्वदृद्धिः।
इति चकितममन्दीकृत्य मां भक्तिराधाद्
वरद चरणयोस्ते वाक्यपुष्पोपहारम् ॥३१॥

(पदच्छेदः)

कृशपरिणति चेतः क्लेशवश्यम् क्व च इदम्
क्व च तव गुणसीमोल्लङ्घिनी शश्वत् ऋद्धिः।
इति चकितम् अमन्दीकृत्य माम् भक्तिः आधात्
वरद! चरणयोः ते वाक्यपुष्पोपहारम् ॥

(सान्वयार्थः)

वरद!=हे मोक्ष देनेवाले! **क्व**=कहाँ **च**=तो **इदम्**=यह (मेरा) **कृशपरिणति**=थोड़े से विषयों को जानने वाला **क्लेशवश्यम्**=हमेशा ही राग-द्वेषादि हजारों दोषों से भरा हुआ **चेतः**=मन **च**=और **क्व**=कहाँ **तव**=आपकी **गुणसीमोल्लंघिनी**=अनन्त गुणों वाली असीम **शश्वत्**=(और) हमेशा रहने वाली **ऋद्धिः**=महिमा और ऐश्वर्य **इति**=इससे **चकितम्**=डरे हुए **माम्**=मुझ को **अमन्दीकृत्य**=बल से स्तुति कराने में लगाकर **भक्तिः**=आपकी भक्ति ने **ते**=आपके **चरणयोः**=चरणों में **वाक्यपुष्पोपहारम्**'=वाक्य रूपी फूल की भेंट **आधात्**=चढ़ायी।

[१—जैसे फूल अपने प्रेमी भौंरों को तो सुगन्ध और मधु दोनों ही देता है, परन्तु रास्ते जाने वालों को सुगन्ध तो दे ही देता है। वैसे ही यह स्तोत्र शिवभक्तों को श्रवणसुख और भोग एवं मोक्ष सभी देता है, परन्तु अभक्तों को भी श्रवणसुख तो देता ही है। इसीलिये फूल से तुलना की गई।

कुछ प्राचीन साम्प्रदायिक टीकाकारों के अनुसार महिम्नस्तोत्र यहीं सम्पूर्ण हो जाता है। इसके आगे फलबोधक वचन हैं।]

असितगिरिसमं स्यात्कज्जलं सिन्धुपात्रे
सुरतरुवरशाखा लेखनीं पत्रमुर्वी ।
लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालं ।
तदपि तव गुणानामीशं पारं न याति ।।३२।।

(पदच्छेदः)

असितगिरिसमम् स्यात् कज्जल सिन्धुपात्रे
सुरतरुवरशाखा लेखनीं पत्रम् उर्वी ।
लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालम्
तत् अपि तव गुणानाम् ईश ! पारम् न याति ॥

(सान्वयार्थः)

ईश !=हे सबको अपने शासन में रखने वाले ! **यदि**=अगर **असितगिरिसमम्**=काले पहाड़ के जितनी **कज्जलम्**=स्याही **सिन्धुपात्रे**=समुद्र रूपी दवात में (घोलकर) **उर्वी**=समस्त पृथिवी रूप **पत्रम्**=कागज **स्यात्**=हो और उसपर, **शारदा**=स्वयं सरस्वती **सुरतरु-वरशाखा**=कल्पवृक्ष रूप **लेखनीं**=कलम को **गृहीत्वा**=लेकर **सर्वकालम्**=निरन्तर और काल की समाप्ति तक **लिखति**=लिखती रहे **तत्**=तो **अपि**=भी **तव**=आपके **गुणानाम्**=गुणों का **पारम्**=अन्त **न**=नहीं **याति**=आयेगा ।

[भावार्थ यह है कि इतनी असम्भावित सामग्री इकट्ठी हो भी जावें तो भी महादेव के अनन्त गुणों का पार नहीं पावेंगे ।]

असुरसुरमुनीन्द्रैरर्चितस्येन्दुमौले-
ग्रंथितगुणमहिम्नो निर्गुणस्येश्वरस्य ।
सकलगणवरिष्ठः* पुष्पदन्ताभिधानो
रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेतच्चकार ।।३३।।

(पदच्छेदः)

असुरसुरमुनीन्द्रैः अर्चितस्य इन्दुमौलेः
ग्रथितगुणमहिम्नः निर्गुणस्य ईश्वरस्य ।
सकलगुणवरिष्ठः पुष्पदन्ताभिधानः
रुचिरम् अलघुवृत्तैः स्तोत्रम् एतत् चकार ॥

(सान्वयार्थः)

सकलगणवरिष्ठः=शंकर के सेवकों में सर्वश्रेष्ठ **पुष्पदन्ताभिधानः**=पुष्पदन्त नाम के गन्धर्व ने **असुरसुरमुनीन्द्रैः**=प्रमुख राक्षस, देवता और मुनियों द्वारा **अर्चितस्य**=पूजा किये हुए, **निर्गुणस्य**=सर्वगुणों से रहित, **ईश्वरस्य**=सर्व संसार के परम अधिनायक **इन्दुमौलेः**=भगवान् चन्द्रशेखर की **ग्रथितगुणमहिम्नः**=गुणों से गुम्फित महिमा वाले **एतत्**=इस **रुचिरम्**=मनोरम **स्तोत्रम्**=स्तोत्र को **अलघुवृत्तैः**=बड़े (शिखरिणी) छन्दों से युक्त **चकार**=बनाया ।

※ गुणवरिष्ठः पाठभेद है ।

अहरहरनवद्यं धूर्जटेः स्तोत्रमेतत्
पठति परमभक्त्या शुद्धचित्तः पुमान् यः ।
स भवति शिवलोके रुद्रतुल्यस्तथाऽत्र
प्रचुरतरधनायुः पुत्रवान् कीर्तिमाँश्च ॥३४॥

(पदच्छेदः)

अहरहः अनवद्यम् धूर्जटेः स्तोत्रम् एतत्
पठति परमभक्त्या शुद्धचित्तः पुमान् यः ।
सः भवति शिवलोके रुद्रतुल्यः तथा अत्र
प्रचुरतरधनायुः पुत्रवान् कीर्तिमान् च ॥

(सान्वयार्थः)

यः=जो **पुमान्**=मनुष्य **परमभक्त्या**=परा भक्ति से **शुद्धचित्तः**=मन को शुद्ध करके **धूर्जटेः**=त्रिलोकीनाथ शङ्कर के **एतत्**=इस **अनवद्यम्**=दोषरहित **स्तोत्रम्**=स्तोत्र को **अहरहः**=दिन प्रति दिन **पठति**=पढ़ता है, **सः**=वह **अत्र**=इस लोक में **प्रचुरतरधनायुः**=खूब धन और लम्बी आयु वाला **पुत्रवान्**=पुत्रादि कुटुम्ब वाला **च**=और **कीर्तिमान्**=यशवाला **तथा**=तथा **शिवलोके**=(मरने के बाद) कैलास में **रुद्रतुल्यः**=सायुज्य मुक्ति प्राप्त करने वाला **भवति**=होता है ।

दीक्षा दानं तपस्तीर्थस्नानं यागादिकाः क्रियाः ।
महिम्नस्तवपाठस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥३५॥

(पदच्छेद स्पष्ट है)

(सान्वयार्थः)

दीक्षा=व्रत **दानम्**=धन का दान, **तपः**=शारीरिक तप, **तीर्थस्नानम्**=तीर्थ में स्नान, **यागादिकाः**=यज्ञ पूजा वगैरह सभी **क्रियाः**=क्रियाएँ **महिम्नस्तवपाठस्य**=महिम्न स्तोत्र पाठ की **षोडशीम्**=सोलहवीं **कलाम्**=कला के भी (रुपये में एक आना) **न अर्हन्ति**=योग्य नहीं है ।

आसमाप्तमिदं स्तोत्रं सर्वमीश्वरवर्णनम् ।
अनौपम्यं मनोहारि पुण्यं गन्धर्वभाषितम् ॥३६॥

(पदच्छेद स्पष्ट है)

इदम्=यह (उपस्थित) **अनौपम्यम्**=सभी स्तोत्रों से महान्, **मनोहारि**=मन को हरने वाला, **पुण्यम्**=पवित्र, **ईश्वरवर्णनम्**=ईश्वर की महिमा के वर्णन से युक्त **गन्धर्वभाषितम्**=गन्धर्व द्वारा कहा हुआ, **शिवम्**=कल्याणकारी **स्तोत्रम्**=स्तोत्र **आसमाप्तम्**=पूर्ण रूप से समाप्त हो गया ।

महेशान्नापरो देवो महिम्नो नापरा स्तुतिः ।
अघोरान्नापरो मन्त्रो नास्ति तत्त्वं गुरोः परम् ॥३७॥

(पदच्छेदः)

महेशात् न अपरः देवः महिम्नः न अपरा स्तुतिः ।
अघोरात् न अपरः मन्त्रः न अस्ति तत्त्वम् गुरोः परम् ॥

(सान्वयार्थः)

महेशात्=भगवान् महेश से **अपरः**=भिन्न **देवः**=कोई देवता **न**=नहीं है । **महिम्नः**=महिम्न से बढ़कर **अपरा**=दूसरा **स्तुतिः**=स्तोत्र **न**=नहीं है । **अघोरात्**=अघोर से बड़ा **अपरः**=कोई अन्य **मन्त्रः**=मन्त्र **न**=नहीं है । **गुरोः**=गुरु से **परम्**=श्रेष्ठ **तत्त्वम्**=कोई तत्त्व **न**=नहीं **अस्ति**=है ।

कुसुमदशननामा सर्वगन्धर्वराजः
***शिशुशशधरमौलेर्देवदेवस्य दासः ।**
स खलु निजमहिम्नो भ्रष्ट एवास्य रोषात्
स्तवनमिदमकार्षीद् दिव्यदिव्यं महिम्नः ॥३८॥

(पदच्छेद स्पष्ट है)

(सान्वयार्थः)

सः=उस प्रसिद्ध **कुसुमदशननामा**=पुष्पदन्त नाम वाले **सर्वगन्धर्वराजः**=सब गन्धर्वों के राजा ने, **शिशुशशधरमौलेः**=द्वितीया के चन्द्रमा को

हीनम् = मात्रा न बोली **भवेत्** = हो **तत्** = वह **सर्वम्** = सब **क्षम्यताम्** = क्षमा करिये। **परमेश्वर** ! = हे शङ्कर ! **प्रसीद** = (मेरे ऊपर) प्रसन्न हों।

हरिःॐ

पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदच्यते।
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

॥ इति श्री पुष्पदन्ताचार्यविरचितं शिवमहिम्नस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

ॐ महादेव शिव शङ्कर शम्भो उमाकान्त हर त्रिपुरारे।
मृत्युञ्जय वृषभध्वज शूलिन् गङ्गाधर मृड मदनारे ॥
हर शिव शङ्कर गौरीशं वन्दे गङ्गाधरमीशम्।
रुद्रं पशुपतिमीशानं कलये काशीपुरिनाथम् ॥
जय शम्भो जय शम्भो शिव गौरीशङ्कर जय शम्भो।
जय शम्भो जय शम्भो शिव गौरीशंकर जय शम्भो ॥

•

शरणं मे भवः शंभुः शरणं गिरिजा शिवा।
शरण श्रीगुरोः पादं शरणं नान्यदेव हि ॥

•

* कैवल्योपनिषद् *

ॐ नमः ।। अथाश्वलायनो भगवन्तं परमेष्ठिनं परिसमेत्योवाच ।।

(अन्वयार्थः)

ॐ = ॐ कार के लिये, **नमः** = नमस्कार है । **अथ** = उसके बाद अर्थात् चारों साधनों से सम्पन्न होकर, **आश्वलायनः** = महर्षि आश्वलायन, **भगवन्तं** = भग नाम वाली उन छओं वस्तुओं से युक्त, **परमेष्ठिनं** = ब्रह्मा को **परिसमेत्य** = विधि पूर्वक प्राप्त करके **उवाच** = बोला ।

(भावार्थः)

नित्य और अनित्य वस्तु की पहचान एवं स्वर्ग और संसार के भोगों से वैराग्य और शम-दम-उपरति-तितिक्षा-समाधान और श्रद्धा तथा मोक्ष की इच्छा, इन चारों साधनों से युक्त हो जाने के बाद देश, काल और अपनी योग्यता के अनुसार वे महर्षि आश्वलायन फल, फूल तथा समिधा आदि भेंट अथवा पूजा की सामग्री लेकर ब्रह्माजी के पास पहुँचे और नम्रता पूर्वक प्रणाम करके ब्रह्मविद्या की श्रेष्ठता और सूक्ष्मता के द्वारा प्रश्न के प्रयोजन और हेतु को सूचित करते हुए पूछा :—

अधीहि भगवो ब्रह्मविद्यां वरिष्ठां सदा सद्भिः सेव्यमानां निगूढां ।
यथाऽचिरात् सर्वपापं व्यपोह्य परात्परं पुरुषं याति विद्वान् ।।१।।

(अन्वयार्थः)

भगवः—हे भगवान् ! **वरिष्ठां** = श्रेष्ठ अतएव **सदा** = सर्वदा **सद्भिः** = सज्जनों से **सेव्यमानां** = सेवित किन्तु **निगूढां** = अतिगूढ़ उस **ब्रह्मविद्यां** = ब्रह्म को बताने वाली विद्या का **अधीहि** = उपदेश करो **यथा** = जिससे **विद्वान्** = विचारवान् **अचिरात्** = शीघ्र **सर्वपापं** = सब तरह के पापों को **व्यपोह्य** = दूर करके **परात्परं** = सर्वोत्तम **पुरुषं** = ब्रह्म को **याति** = प्राप्त होता है ।

(भावार्थः)

हे आचार्यचरण ! इस वक्त आप हमारे हित के लिये उस ब्रह्मज्ञान का उपदेश दें ! जो कि बहुत ही सूक्ष्म और श्रेष्ठ है, अतएव बड़े बड़े महर्षि जिसका हमेशा मनन किया करते हैं, तथैव जिसके द्वारा ज्ञानी बहुत शीघ्र ही सब पापों

को अर्थात् संस्कारादि कार्य समेत मूल अविद्या को नष्ट करके उस विशुद्ध ब्रह्म को प्राप्त कर लेता है। यह सुनकर ब्रह्माजी ने पूछने वाले उस ब्रह्मज्ञान के अधिकारी आश्वलायन को क्या उत्तर दिया, इस बात को भगवती श्रुति सूचित करती है :—

तस्मै स होवाच पितामहश्च श्रद्धाभक्तिध्यानयोगादवैहि ।।२।।

(अन्वयार्थः)

सः = वह, **पितामहः** = जगत् के पितामह ब्रह्मा, **च** = भी, **तस्मै** = उस आश्वलायन को **उवाच** = बोले, **श्रद्धाभक्तिध्यानयोगात्** = श्रद्धा, भक्ति और ध्यान योग से **अवैहि** = जानो।

(भावार्थः)

ब्रह्मविद्या का विषय जो ब्रह्म है, वह मन और वाणी दोनों का अविषय अर्थात् दोनों में से किसी से भी उसका निरूपण नहीं हो सकता। अतः उस ब्रह्मविद्या को शीघ्र ही और साक्षात् समझा देना बड़ा कठिन है, इसलिये तुम 'श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानम्,' 'भक्त्या मामभिजानाति,' 'ध्यानेनात्मनि पश्यन्ति,' इत्यादि वाक्यों में बतलाये हुए श्रद्धा, भक्ति और ध्यान से जानने का प्रयत्न करो। फलतः श्रद्धा, भक्ति और ध्यान से उत्पन्न होने वाली वस्तु को ही तुम ब्रह्म विद्या समझो; यह उत्तर दिया।

न कर्मणा न प्रजया धनेन त्यागेनैकेऽमृतत्वमानशुः ।

(अन्वयार्थः)

एके = कुछ एक महर्षियों ने **त्यागेन** = त्याग से **अमृतत्वं** = अमरता अर्थात् मोक्ष को **आनशुः** = प्राप्त किया है, **न कर्मणा** = कर्म से नहीं, **न प्रजया** = प्रजा से नहीं, **न धनेन** = धन से नहीं।

(भावार्थः)

किन्तु कुछ महर्षियों ने कर्म, प्रजा और धन से नहीं, प्रत्युत कर्म, प्रजा और धन के त्याग से ही उस विशुद्ध ब्रह्म को प्राप्त किया है। अर्थात् श्रद्धा, भक्ति आदि पूर्वोक्त साधनों के समान ही त्याग (सविधि संन्यास) से भी ईश्वर की प्राप्ति होती है।

परेण नाकं निहितं गुहायां विभ्राजते यद्यतयोविशन्ति ।।३।।

(अन्वयार्थः)

यतयः = प्रयत्नपूर्वक श्रद्धा, भक्ति और भगवान् के ध्यान का अनुष्ठान करने वाले पुरुष **यत्** = जिसमें **विशन्ति** = प्रवेश करते हैं, **परेण** = वह सर्वोत्तम

नाकं = आनन्द **गुहायां** = विशुद्ध बुद्धि रूपी गुफा में **निहितं** = स्थित होकर **विभ्राजते** = स्वयं प्रकाशित होता है।

(भावार्थः)

यति लोग जिस परमानन्द में प्रवेश करते हैं, वह प्राणीमात्र की बुद्धि में स्वयमेव प्रकाशित हो रहा है। वास्तव में तो श्रद्धादि साधनों से ब्रह्म की प्राप्ति के लिये प्रयत्न करने वालों की बुद्धि में ईश्वर की प्रेरणा से वह ब्रह्मज्ञान स्वयं ही प्रकाशित हो उठता है, जिसे कि त्यागी लोग प्राप्त करते हैं। यही अर्थ शुद्ध और संगत है। अथवा दुःख और दुःखदायक वस्तुओं से व्यथित होकर विचारशील व्यक्ति ज्ञानमार्ग में सिर्फ इसीलिये प्रवेश करता है कि वहाँ पर प्रयुक्त किसी भी दुःख का भान नहीं होता। इन दोनों अर्थों की प्रामाणिकता— 'ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयान्ति ते', 'यत्र स्थितो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते', इन वाक्यों से क्रमशः स्पष्ट सिद्ध है।

यह बतलाकर अब त्याग नाम के दूसरे उपाय के अनुष्ठान से कहाँ और कैसे उस ब्रह्मज्ञान की प्राप्ति होती है, इस बात को बतलाने के लिये नीचे के मन्त्र को पढ़ रहे हैं :—

वेदान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थाः संन्यासयोगाद्यतयः शुद्धसत्त्वाः।
ते ब्रह्मलोकेषु परान्तकाले परामृतात् परिमुच्यन्ति सर्वे ॥४॥

(अन्वयार्थः)

च = और **ये** = जो **संन्यासयोगात्** = संन्यास नामक दूसरे साधन से **शुद्धसत्वाः** = शुद्ध अन्तःकरण वाले **वेदान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थाः** = वेदान्त के ज्ञान से निश्चित अर्थ वाले **यतयः** = प्रयत्नशील **ते** = वे **सर्वे** = सब **परान्तकाले** = प्रलय के समय **ब्रह्मलोकेषु** = ब्रह्मा के लोक में **परामृतात्** = ब्रह्म के उपदेश से उत्पन्न होने वाले ब्रह्मज्ञान से **परिमुच्यन्ति** = एकदम मुक्त हो जाते हैं।

(भावार्थः)

संन्यास से अन्तःकरण को शुद्ध करके वेदान्त (उपनिषत्) के श्रवणादि जन्य ज्ञान से परमानन्दस्वरूप मोक्षात्मक अपने अर्थ (प्रयोजन) को निश्चय करने वाले पुरुष, ज्ञान की अदृढ़ता से स्थूल शरीर के छूटने पर ब्रह्मलोक में जाकर ब्रह्मा के उपदेश से ब्रह्मविद्या को प्राप्त करके संस्कारादि कार्यों के साथ साथ मूल अविद्या से सर्वदा के लिये मुक्त हो जाते हैं।

विविक्तदेशे च सुखासनस्थः शुचिः समग्रीवशिरः शरीर।
अत्याश्रमस्थः सकलेन्द्रियाणि निरुध्य भक्त्या स्वगुरुं प्रणम्य ।।५।।

(अन्वयार्थः)

अत्याश्रमस्थः = संन्यास नामक चतुर्थ आश्रम में रहने वाला **च** = भी **शुचिः** = शरीर और अन्तःकरण इन दोनों को शुद्ध करके **विविक्तदेशे** = एकान्त और शान्त स्थान में **सुखासनस्थः** = सुखपूर्वक कुशादि के आसन पर बैठकर **समग्रीवशिरः शरीरः** = ग्रीवा और सिर आदि अङ्गों को सीधा रखकर **सकलेन्द्रियाणि** = सब इन्द्रियों को **निरुध्य** = रोक कर **भक्त्या** = पूर्ण प्रेम के साथ **स्वगुरुं** = उपदेश देने वाले अपने गुरुदेव को **प्रणम्य** = प्रणाम करके ....

(भावार्थः)

सर्वोत्तम संन्यास आश्रम में रह कर पवित्रता के साथ किसी एकान्त स्थान में सात्विक आसन से बैठकर ज्ञान और कर्म दोनों ही जनक इन्द्रियों को रोक कर श्रद्धा से श्रीगुरुदेव को प्रणाम करके साकार या निराकार का ध्यान करना चाहिये। अर्थात् संन्यास नामक दूसरे साधन का श्रद्धा-भक्ति-ध्यानात्मक प्रथम साधन सहायक है।

हृत्पुण्डरीकं विरजं विशुद्धं विचिन्त्य मध्ये विशदं विशोकं
अचिन्त्यमव्यक्तमनन्तरूपं शिवं प्रशान्तममृतं ब्रह्मयोनिम्।
तमादिमध्यान्तविहीनमेकं विभुं चिदानन्दमरूपमद्भुतं
उमासहायं परमेश्वरं प्रभुं त्रिलोचनं नीलकण्ठं प्रशान्तम् ।।६।।

(अन्वयार्थः)

हृत्पुण्डरीकं = हृदय रूप कमल को **विरजं** = रागादि से रहित **विशुद्धं** = पापपुण्यादि से शून्य **विशदं** = अतएव निर्मल **विचिन्त्य** = समझ कर **मध्ये** = उसके मध्य में **एकं** = अद्वितीय **विशोकं** = शोक से रहित **अव्यक्तं** = अति सूक्ष्म **अचिन्त्य** = अचिन्तनीय **अनन्त-रूपं** = असंख्य नाम और रूप वाले **शिवं** = कल्याण-स्वरूप **प्रशान्तं** = क्रियारहित **ब्रह्मयोनिं** = तथापि ब्रह्मा को भी उत्पन्न करने वाले **अद्भुतं** = अतएव विलक्षण **आदिमध्यान्तविहीनं** = उत्पत्ति, स्थिति और मरण से रहित अर्थात् देश-काल-वस्तु-परिच्छेद से रहित **विभुं** = व्यापक **तं** = उस अनिर्वचनीय निराकार **अमृतं** = अविनाशी ब्रह्म को **चिदानन्दरूपं** = स्वय प्रकाशमान् सर्वोत्तम आनन्द रूप **उमासहायं** = आदि शक्ति श्री पार्वती की सहायता से युक्त **प्रभुं** = अतएव समर्थ **परमेश्वरं** = सबके ईश्वर **प्रशांतं** = प्रसन्न मुखवाले **त्रिलोचनं** = तीन नेत्रवाले **नीलकण्ठं** = भगवान् नीलकण्ठ को....

ध्यात्वा मुनिर्गच्छति भूतयोनिं समस्तसाक्षिं तमसः परस्तात् ।।७।।

स ब्रह्मा स शिवः सेन्द्रः सोऽक्षरः परमः स्वराट् ।

(अन्वयार्थः)

मुनिः = महर्षि **ध्यात्वा** = पहिले बतलाये हुए किसी भी ध्यान को करके **तमसः परस्तात्** = अविद्या से रहित **समस्तसाक्षि** = सर्व के साक्षी **भूतयोनिं** = आकाशादि भूत वस्तुओं की उत्पत्ति में कारण भूतब्रह्म को, **सः** = वह **परमः** = सबसे श्रेष्ठ **स्वराट्** = स्वयंप्रकाशमान् परमात्मा **अक्षरः** = अविनाशी है, **सः** = वही **गच्छति** = प्राप्त करता है। अर्थात् अविद्योपहित दशा में जो सांसारिक व्यवहारों को कर्ता, धर्ता है, वह वास्तव में अविद्या से रहित ही है; अतः वह न तो कर्ता है और न भोक्ता ही है, इस तरह के ज्ञान को प्राप्त कर लेता है। **सः** = वही **ब्रह्मा** = दक्षादि को उत्पन्न करने वाला है, **सः** = वही **शिवः** = पार्वतीपति शंकर है, **सः** = वही **इन्द्रः** = देवताओं का राजा है।

(भावार्थः)

पहिले बतलाई हुई रीति से किसी एकान्त और शान्त स्थान में शान्ति से बैठ कर, अशान्ति पैदा करने वाली इन्द्रियों को समेट कर ब्रह्मविद्या के विद्यार्थी को अर्थात् मोक्ष चाहने वाले को परमेश्वर का ध्यान करना चाहिये। उस परमेश्वर का ध्यान निराकार और साकार इन दोनों प्रकारों से हो सकता है। निराकार रूपसे ध्यान करने वालों को उस विशुद्ध ब्रह्म को आदि-अन्तरहित और सम्पूर्ण संसार का विवर्तोपादान समझना चाहिये। और साकारोपासकों को शुद्ध, शान्त, समर्थ और सुन्दर समझ कर उसका ध्यान करना चाहिये।

स एव विष्णुः सः प्राणः सः कालाग्निः स चन्द्रमाः ।।८।।

स एव सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यं सनातनं

ज्ञात्वा तं मृत्युमत्येति नान्यः पन्था विमुक्तये ।।९।।

(अन्वयार्थः)

स एव = और वही **विष्णुः** = लक्ष्मीपति विष्णु है, सः = वही **प्राणः** = शरीर के अन्दर रहकर सहायता पहुँचाने वाला प्राणवायु है, **सः** = वही **कालाग्नि** = काल रूपी अग्नि है, **स चन्द्रमाः** = वही चन्द्रमा है। **यद् भूतं** = जो गया है **यत् च** = और जो **भाव्यं** = होने वाला है, **सर्वं** = सब **स एव** = वही है। इस प्रकार **सनातनं** = प्राचीन और पवित्र **तं** = उस परमात्मा को **ज्ञात्वा** =

जान कर **मृत्युं** = जन्म-मरण रूपी संसार को **अत्येति** = पार करता है। **विमुक्तये** = कैवल्य मुक्ति के लिये **अन्यः** = और **पन्था** = मार्ग **न** = नहीं **विद्यते** = है।

(भावार्थः)

'सर्वं ब्रह्ममयं जगत्' इस वाक्य के अनुसार जो कुछ भी जगत् में है, सब ब्रह्म ही है, अर्थात् ब्रह्म को छोड़कर जगत् कोई चीज ही नहीं है, इत्याकारक दृढ़ निश्चय के बिना कभी मोक्ष हो ही नहीं सकता।

सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि।
संपश्यन् ब्रह्म परमं याति नान्येन हेतुना ॥१०॥

(अन्वयार्थः)

आत्मानं = आत्मा को **सर्वभूतस्य** = चल और अचल सभी वस्तुओं में **च** = और **सर्वभूतानि** = पूर्वोक्त सब वस्तुओं को **आत्मनि** = आत्मा में **संपश्यन्** = निःसन्देह रूप से देखने से ही **परमं** = अविद्यादि दोष से रहित **ब्रह्म** = परमात्मा को **याति** = प्राप्त होता है, **अन्येन** = दूसरे **हेतुना** = हेतु से **न** = नहीं।

(भावार्थः)

पहिले के मन्त्रों से कारणमुखेन ब्रह्म-विद्या का निरूपण करके इस मन्त्र में साक्षात् उस ब्रह्मविद्या का वर्णन करते हैं। अर्थात् शास्त्रों में उसी को ब्रह्म-विद्या बतलाया है, जिससे उस ब्रह्म का साक्षात्कार हो जाता है, अतः संसार की सम्पूर्ण वस्तुओं में आत्मा (ब्रह्म) को और उपर्युक्त सब वस्तुओं को उस एक और व्यापक आत्मा में देखने का ही नाम है ब्रह्मविद्या, क्योंकि इसी से उस ब्रह्म की प्राप्ति होती है; अन्य किसी उपाय से नहीं।

ब्रह्म-प्राप्ति के विरोधी उस अविद्यारूपी बन्धन के रहते हुए इस ज्ञान से भी ब्रह्मप्राप्ति कैसे होगी, इस सन्देह का समाधान करते हैं :—

आत्मानमरणिं कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणिम्।
ज्ञाननिर्मंथनाभ्यासात्पाशं दहति पण्डितः ॥११॥

(अन्वयार्थः)

पण्डितः = सब वस्तुओं में ब्रह्म को और ब्रह्म में सब वस्तुओं को ठीक-ठीक समझने वाला मनुष्य **आत्मानं** = अन्तःकरण को **अरणिं** = घिसने से अग्नि

पैदा करने वाली नीचे की लकड़ी **च** = और **प्रणवं** = ओंकार को **उत्तरारणिं** = ऊपर की लकड़ी **कृत्वा** = बनाकर **ज्ञाननिर्मथनाभ्यासात्** = ऊपर कहे हुए ज्ञान रूपी मंथन का वारंवार अभ्यास करने से **पाशं** = उस अविद्या रूपी बन्धन को **दहति** = जला डालता है।

(भावार्थः)

किसी शान्त और एकान्त स्थान में शान्ति से बैठकर, इन्द्रियों को अपने वश में करके सुबह और शाम ओंकार का मानसिक जप करते हुए उपर्युक्त 'सभी में ब्रह्म है और ब्रह्म में ही सब है, अर्थात् संपूर्ण जगत् और मैं चिन्मात्र ब्रह्मस्वरूप ही हूँ' इस प्रकार मनन करते-करते कुछ ही दिनों में अविद्या रूपी बन्धन का अस्तित्व ही नष्ट हो जाता है। इसलिये पूर्वोक्त ज्ञान से ब्रह्म की प्राप्ति होने में कोई भी सन्देह नहीं।

स एव मायापरिमोहितात्मा शरीरमास्थाय करोति सर्वम् ।
स्त्रियन्नपानादिविचित्रभोगैः स एव जाग्रत्परितृप्तिमेति ॥१२॥

(अन्वयार्थः)

सः = वह **एव** = ही **मायापरिमोहितात्मा** = आवरण और विक्षेप नाम की दो शक्तियों से युक्त उस अज्ञान के अधीन होकर **शरीरं** = मनुष्यादि शरीर को **आस्थाय** = 'मैं मनुष्य हूँ' इस प्रकार अभिमान रूप से स्वीकार करके **सर्वं** = संसार के सर्व व्यापार का **करोति** = करता है, **सः** = वह **एव** = ही **जाग्रत्** = जाग्रत् अवस्था में **स्त्रियन्नपानादिविचित्रभोगैः** = स्त्री, पुत्र, अन्न और पान आदि नाना प्रकार के विषयों से **परितृप्ति** = संतोष को **एति** = प्राप्त करता है।

(भावार्थः)

वही परब्रह्म अविद्यावशात् जीव रूप से इस सारे संसार के व्यवहारों को करता है अतएव वही मनुष्यादि शरीरों में रह कर जाग्रत्काल में नाना प्रकार के सांसारिक भोगों का अनुभव करता है।

अतः जीवात्मा और परमात्मा एक ही है, भिन्न नहीं।

स्वप्ने स जीवः सुखदुःखभोक्ता स्वमायया कल्पितविश्वलोके ।
सुषुप्तिकाले सकले विलीने तमोभिभूतः सुखरूपमेति ॥१३॥

(अन्वयार्थः)

स्वप्ने=स्वप्न की अवस्था में **स्वमायया**=अपने अज्ञान या अन्यथा ज्ञान से **कल्पितविश्वलोके**=वासना रूपी विश्व में शत्रु-मित्रादि सुख और दुःख के साधनों की कल्पना करके **सुखदुःखभोक्ता**=सुख-दुःख को भोगने वाला **सः**= वही **जीवः**=जीवात्मा **सकले**=सबके **विलीने**=लीन हो जाने पर **सुषुप्ति-काले**=सुषुप्ति काल में **तमोभिभूतः**=अज्ञानरूपी अन्धकार से अभिभूत होकर **सुखरूपं**=सुखस्वरूप उस परमात्मा को अर्थात् अपने शुद्धरूप को **एति**=प्राप्त हो जाता है।

(भावार्थः)

स्वप्नावस्था में प्रातिभासिक वस्तुओं से सुखी और दुःखी होने वाला जीव सुषुप्ति काल में अज्ञान की अधिकता से परमानन्दरूप को प्राप्त हो जाता है।

पुनश्च जन्मान्तरकर्मयोगात् स एव जीवः स्वपिति प्रबुद्धः ।
पुरत्रये क्रीडति यश्च जीवस्ततस्तु जातं सकलं विचित्रम् ।।

(अन्वयार्थः)

जन्मान्तरकर्मयोगात्=जन्मान्तर में किये हुए शुभ और अशुभ कर्मों के संयोग से **प्रबुद्धः**=जाग कर **सः**=वह **एव**=ही **जीवः**=जीवात्मा **पुनः**=फिर **स्वपिति**=सोता है **च**=और **यः**=जो **जीवः**=जीव इस तरह **पुरत्रये**=जाग्रत्, स्वप्न और सुषुप्ति इन तीनों अवस्थाओं में स्थूल, सूक्ष्म और कारण शरीर के द्वारा **क्रीडति**=क्रीड़ा करता है, **ततः**=उससे **तु**=ही **सकलं**=सम्पूर्ण **विचित्रं**=यह विशाल विश्व **जातं**=उत्पन्न हुआ है।

(भावार्थः)

जाग्रत् अवस्था में स्थूल शरीर में रहकर स्त्री-पुत्रादि व्यावहारिक वस्तुओं से, स्वप्नावस्था में रहकर प्रातिभासिक पदार्थों से एवं सुषुप्त्यवस्था में कारणशरीर के द्वारा सुख का अनुभव करते हुए बार बार इन शरीरों में भ्रमण करने वाले जीवात्मा से ही सारे संसार की उत्पत्ति होती है; इससे जीव ब्रह्मरूप ही है।

आधारमानन्दमखण्डबोधं यस्मिन् लयं याति पुरत्रयं च ।।१४।।

(अन्वयार्थः)

च=और **यस्मिन्**=जिसमें **पुरत्रयं**=प्रथम कहे हुए तीनों शरीर **लयं**=नाश को **याति**=प्राप्त होते हैं, **अखण्डबोधं**=वह सर्वदा स्वयमेव प्रकाशित होने वाला **आनन्दं**=आनन्दस्वरूप परमात्मा ही **आधारं**=इस समस्त संसार का आश्रय या अधिष्ठान है।

(भावार्थः)

यह सब जगत् उस आत्मा से ही उत्पन्न होता है और अन्त में उसी में लीन भी हो जाता है। तथापि अधिष्ठानभूत ब्रह्म में किसी भी प्रकार का विकार पैदा नहीं होता अर्थात् वह हमेशा एक रूप से ही विद्यमान रहता है। जिस तरह सीप और रस्सी आदि वस्तुओं में से चाँदी और साँप आदि अनेक वस्तुओं की अज्ञानवश उत्पत्ति होती है और बाद में सीप और रस्सी का ज्ञान हो जाने पर वे चाँदी और सर्पादि सभी चीजें उस सीप और रस्सी आदि में ही लीन हो जाती हैं। ठीक उसी तरह यह स्त्री, पुत्र, शत्रुमित्रात्मक सम्पूर्ण जगत् ब्रह्म के अज्ञान से उत्पन्न होता है और उसी ब्रह्म के ज्ञान से उसी में लीन भी हो जाता है।

एतस्माज्जायते प्राणः मनः सर्वेन्द्रियाणि च।
खं वायुर्ज्योतिरापश्च पृथिवी विश्वस्य धारिणी ॥१५॥

(अन्वयार्थः)

एतस्मात्=इस ब्रह्म से अभिन्न जीवात्मा से **प्राणः**=शरीर के भीतर रह कर सहायता पहुँचाने वाला पवन, **मनः**=संकल्पादि का साधन अन्तःकरण, **खं**=आकाश, **वायुः**=हवा, **ज्योतिः**=अग्नि आदि **च**=और **विश्वस्य**=सब वस्तुओं को **धारिणी**=धारण करने वाली **पृथिवी**=भूमि **जायते**=उत्पन्न होती है **च**=और इसी से **सर्वेन्द्रियाणि**=सभी इन्द्रियाँ (ज्ञानेन्द्रियाँ और कर्मेन्द्रियाँ) **जायन्ते**=उत्पन्न होती हैं।

(भावार्थः)

अर्थात् संसार के व्यवहार के जितने भी साधन हैं, सब एक उस आत्मा से ही उत्पन्न होते हैं।

यत्परं ब्रह्म सर्वात्मा विश्वस्यायतनं महत्।
सूक्ष्मात् सूक्ष्मतरं नित्यं तत्त्वमेव त्वमेव तत् ॥१६॥

(अन्वयार्थः)

यत् = जो **विश्वस्य** = विश्व का **आयतनं** = आधार **महत्** = बहुत बड़ा अथवा मोटे से भी मोटा, **सूक्ष्मात्** = सूक्ष्म से भी **सूक्ष्मतरं** = अत्यन्त सूक्ष्म **नित्यं** = नाशरहित **सर्वात्मा** = सर्व वस्तुरूप **परं** = पर **ब्रह्म** = ब्रह्म है, **तत्** = वह **त्वं** = तू **एव** = ही है अथवा **तत्** = वह **एव** = ही **त्वं** = तू है।

(भावार्थः)

जीव और ब्रह्म में जरा भी भेद नहीं है। यहाँ यह शंका हो सकती है कि जीव में सुख-दुःखादि की प्रतीति होती है और ब्रह्म इन सबसे रहित है, फिर दोनों की एकता किस तरह संगत हो सकती है ? किन्तु जिस तरह रजत के प्रतीतिकाल की शुक्ति और उसके पहिले की शुक्ति दोनों एक ही हैं, ठीक उसी तरह जीवात्मा अर्थात् सुखादि प्रतीति-काल का आत्मा और परमात्मा अर्थात् उससे पहिले का आत्मा, दोनों एक ही हैं।

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यादि प्रपञ्चं यत् प्रकाशते
तद्ब्रह्माहमिति ज्ञात्वा सर्वबन्धैः प्रमुच्यते ॥१७॥

(अन्वयार्थः)

यत् = जो **ब्रह्म** = परमात्मा **जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यादि प्रपंचं** = जाग्रत्, स्वप्न और सुषुप्ति तथा विश्व और विराट आदि प्रपंचों को **प्रकाशते** = प्रकाशित करता है, **तत्** = वह **अहं** = मैं ही हूँ **इति** = इस तरह **ज्ञात्वा** = जान कर **सर्वबन्धैः** = सब बन्धनों से **प्रमुच्यते** = एक दम छूट जाता है।

(भावार्थः)

सम्पूर्ण विश्व को प्रकाशित करने वाला ब्रह्म मैं ही हूँ। राग द्वेषादिक मेरे नहीं, किन्तु अन्तःकरण के धर्म हैं, यह समझ लेने पर सभी बन्धनों की निवृत्ति हो जाती है।

त्रिषु धामसु यद्भोग्यं भोक्ता भोगश्च यद्भवेत् ।
तेभ्यो विलक्षणः साक्षी चिन्मात्रोऽहं सदा शिवः ॥१८॥

(अन्वयार्थः)

त्रिषु = तीनों **धामसु** = जाग्रत्, स्वप्न और सुषुप्ति में अथवा लोकों में **यत्** = जो **भोग्यं** = भोगने योग्य वस्तु अर्थात् सुख अथवा दुःख का साधन, **भोक्ता** = भोगने वाला, सुखी और दुःखी होने वाला चिदाभास **च** = और **भोगः** =

सुख अथवा दुःख का अनुभव **यत्** = जो कुछ भी **भवेत्** = है या हो सकता है **तेभ्यः** = उन सब से **अहं** = मैं **विलक्षणः** = विचित्र या भिन्न **चिन्मात्रः** = शुद्ध ज्ञानस्वरूप **सदा** = सर्वदा **शिवः** = कल्याणमय **साक्षी** = सब का द्रष्टा हूँ।

(भावार्थः)

इस अज्ञानमय, दुःखस्वरूप जड़ जगत् से जीवात्मा एकदम विलक्षण है, क्योंकि वह ज्ञानमय और सुखस्वरूप तथा शुद्ध चेतन है। अतः वह ब्रह्म ही है, भिन्न नहीं।

ब्रह्म से जगत् की उत्पत्ति, स्थिति और प्रलय होता है, अतः जीव ब्रह्म से भिन्न है, यह भी नहीं कह सकते, क्योंकि :—

मय्येव सकलं जातं मयि सर्वं प्रतिष्ठितं।
मयि सर्वं लयं याति तद्ब्रह्माद्वयमस्म्यहम् ॥१९॥

(अन्वयार्थः)

मयि = मुझ **आत्मा** = में **एव** = ही **सकलं** = यह सब दृश्य जगत् **जातं** = कल्पित हुआ है **मयि** = और मुझ आत्मा में ही **सर्वं** = सब **प्रतिष्ठितं** = स्थित भी है **मयि** = और मुझ आत्मा में ही **सर्वं** = संसार **लयं** = लय को भी **याति** = प्राप्त होता है, **तत्** = इसीलिये **अहं** = मैं जीवात्मा **अद्वयं** = अद्वितीय **ब्रह्म** = ब्रह्म ही **अस्मि** = हूँ।

(भावार्थः)

'मय्येवेति' अर्थात् 'एतस्मादात्मन आकाशः संभूतः' इत्यादि वेदमन्त्रों पर दृष्टि रखकर ठीक ठीक विचार करने से इस जगत् की उत्पत्ति, स्थिति और प्रलय यह तीनों एक मुझ आत्मा से ही सिद्ध होते हैं. अतः वह अद्वितीय ब्रह्म मैं ही हूँ। 'अयमात्मा ब्रह्म' इस आचार्योपदेश का भी यही और इसी तरह तात्पर्य है।

अणोरणीयानहमेव तद्वन्महानहं विश्वमिदं विचित्रम्।
पुरातनोऽहं पुरुषोऽहमीशो हिरण्मयोऽहं शिवरूपमस्मि ॥२०॥

(अन्वयार्थः)

अणोः अणीयान् = अणु से भी अणु **अहं एव** = मैं ही हूँ **तद्वत्** = उसी तरह अर्थात् बड़े से भी **महान्** = बड़ा **अहं** = मैं ही हूँ, **पुरातनः पुरुषः** = प्राचीन पुरुष

अहं = मैं ही हूँ, **हिरण्मयः ईशः** = ज्ञानमय ईश्वर **अहं** = मैं ही हूँ, **शिवरूपं** = कल्याण-स्वरूप **अहं** = मैं ही **अस्मि** = हूँ, **इदं** = यह **विश्वं** = संसार **विचित्रम्** = मुझसे विलक्षण अतः भिन्न हैं।

(भावार्थः)

सूक्ष्म से भी सूक्ष्म एवं स्थूल से भी स्थूल तथा सनातन होने के कारण मैं ही आनन्द स्वरूप ब्रह्म हूँ, क्योंकि यह संसार मेरे से विचित्र है।

अपाणिपादोऽहमचिन्त्यशक्तिः पश्याम्यचक्षुः स शृणोत्यकर्णः।
अहं विजानामि विविक्तरूपः न चास्ति वेत्ता मम चित्सदाहम् ॥२१

(अन्वयार्थः)

अपाणिपादः = बिना हाथ और पैर का, **अचिन्त्यशक्तिः** = अमित और अचिन्त्य शक्तिशाली **सः** = वह वेदप्रतिपाद्य **विविक्तरूपः** = रूपरहित विशुद्ध ब्रह्म **अहं** = मैं ही हूँ, क्योंकि **अचक्षुः** = आँखों के बिना **अहं** = मैं **पश्यामि** = देखता हूँ, **अकर्णः** = विना कानों का **अहं** = मैं **शृणोमि** = सुनता हूँ, **सदा** = नित्य **चित्** = ज्ञानस्वरूप **अहं** = मैं **विजानामि** = जानता हूँ, अर्थात् सबका जानने वाला हूँ **च** = और **मम** = मेरा **वेत्ता** = जानने वाला **न** = नहीं **अस्ति** = है।

(भावार्थः)

निर्गुण और निर्विकार तथा नित्यज्ञान रूप से जिस विशुद्ध ब्रह्म का वेदों मे प्रतिपादन किया गया है; वह 'अहं' इस प्रतीति का विषयीभूत यह जीवात्मा ही है, क्योंकि उपरोक्त सभी बातें इसमें हैं।

वेदैरनेकैरहमेव वेद्यो वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ॥

(अन्वयार्थः)

अनेकैः = अनेक **वेदैः** = वेदों से **वेद्यः** = जानने योग्य **अहं** = मैं **एव** = ही **च** = और **वेदविद्** = वेदों का जानने वाला, **वेदान्तकृत्** = ब्रह्मसूत्रों की रचना करने वाला (वेदव्यास) भी **अहं** = मैं **एव** = ही हूँ।

न पुण्यपापे मम नास्ति नाशो न जन्म देहेन्द्रियबुद्धिरस्ति ॥२२
न भूमिरापो मम वह्निरस्ति न चानिलो मेस्ति न चाम्बरं च ॥

(अन्वयार्थः)

पुण्यपापे=पुण्य और पाप **मम**=मेरे **न**=नहीं है, अतः **जन्म**=उत्पत्ति **न**=नहीं **अस्ति**=है, **नाशः**=अतएव नाश **च**=भी **न**=नहीं **अस्ति**=है, **भूमिः**=जमीन, **आपः**=जल भी **मम**=मेरे **न**=नहीं है, **वह्निः**=अग्नि, **अनिल**=पवन **न**=नहीं है **च**=और **अम्बरं**=आकाश भी **न**=नहीं है, **देहेन्द्रियबुद्धिः**=अतः 'मैं देह हूँ, मैं इंद्रियाँ हूँ' ऐसी मेरी बुद्धि भी **नास्ति**= नहीं है।

(भावार्थः)

यह आत्मा पाप और पुण्य से रहित है, अतः जन्म और मरण से भी रहित है, तथैव आकाशादि पञ्च महाभूतों से रहित है, अतः निर्विकार और निराकार होने के कारण शुद्ध ब्रह्मस्वरूप है।

एवं विदित्वा परमात्मरूपं गुहाशयं निष्कलमद्वितीयम् ॥२३॥
समस्तसाक्षि सदसद्विहीनं प्रयाति शुद्धं परमात्मरूपम् ॥

(अन्वयार्थः)

एवं=इस तरह **परं**=परम पवित्र **आत्मरूपं**=अपने स्वरूप ब्रह्म को **विदित्वा**=जानकर **निष्कलं**=उन सोलह कलाओं से रहित, **समस्तसाक्षि**=सब को प्रकाशित करने वाले, **सदसद्विहीनं**=सत् और असत् से शून्य, **अद्वितीयं**= भेद रहित, **गुहाशयं**=बुद्धिरूपिणी गुफा में वर्तमान, **शुद्धं**=निर्मल **परमात्मरूपं**=परात्पर ब्रह्म के स्वरूप को **प्रयाति**=प्राप्त कर लेता है।

(भावार्थः)

श्रद्धा, भक्ति और ध्यान तथा त्याग नामक पूर्वोक्त साधनों के अनुष्ठान से अन्तःकरण को शुद्ध करके 'वासुदेवः सर्वमिति', 'सर्वं ब्रह्ममयं जगत्' इन शास्त्रों के अनुसार 'यह सब ब्रह्म ही है, ब्रह्म के अतिरिक्त यहाँ कुछ भी नहीं है, इस तरह की ब्रह्मविद्या को प्राप्त कर लेने पर 'ब्रह्मविद् ब्रह्मैव भवति' इस श्रुति की सत्यता का अनुभव कर लेता है।

अतः ब्रह्मज्ञान चाहने वाले के अन्तःकरण का शुद्ध होना अत्यन्त आवश्यक है और उस की शुद्धि रुद्रीयपाठ, अग्निहोत्र आदि वैदिक निष्काम कर्मों के अनुष्ठान से ही हो सकती है!

यःशतरुद्रीयमधीते सोऽग्निपूतो भवति, स वायुपूतो भवति, सुरापानात्पूतो भवति, ब्रह्महत्यायाः पूतो भवति, सुवर्णस्तेयात्पूतो भवति, कृत्याकृत्यात्पूतो भवति, तस्मादविमुक्तमाश्रितो भवति अत्याश्रमी सर्वदा सकृद्वा जपेत् ॥
अनेन ज्ञानमाप्नोति संसारार्णवनाशनम् ॥

तस्मादेवं विदित्वैनं कैवल्यं फलमश्नुते कैवल्यं फलमश्नुत इति ॥

(अन्वयार्थः)

यः = जो **शतरुद्रीयं** = रुद्राध्याय को अर्थात् 'नमस्ते रुद्रमन्यव' इत्यादि मन्त्रों को **अधीते** = पढ़ता है, **सः** = वह **अग्निपूतः** = अग्निहोत्र नामक कर्म करने से उत्पन्न होने वाली पवित्रता को प्राप्त **भवति** = होता है। **सः** = वह **वायुपूतः** = प्राणायाम से होने वाली आन्तरिक शुद्धि से युक्त **भवति** = होता है; **सुरापानात्** = मदीरा पीने से उत्पन्न होने वाले दोष से **पूतः** : पवित्र **भवति** = हो जाता है; **ब्रह्महत्यायाः** = आत्महत्या अथवा ब्राह्मण की हत्या के पाप से **पूतः** = पवित्र **भवति** = हो जाता है **सुवर्णस्तेयात्** = सोने चुराने से होने वाले पाप से **पूतः** = पवित्र **भवति** = हो जाता है; **कृत्याकृत्यात्** = विहित और अविहित अर्थात् सन्ध्या-वन्दनादि विहित कर्म के न करने से होने वाले पाप से **पूतः** = पवित्र **भवति** = हो जाता है। **अविमुक्तं** = अविमुक्त अर्थात् श्रोत्रिय और ब्रह्मनिष्ठ को **आश्रितः** = आश्रित होकर **अत्याश्रमी** = संन्यास नामक सर्वोत्तम आश्रय वाला **भवति** = हो जाता है **तस्मात्** = इसलिये **सर्वदा** = अहर्निश **वा** = अथवा **सकृत्** = एक वार **जपेत्** = पाठ करे **अनेन** = इससे **संसारार्णवनाशनं** = संसारसागर को सुखा देने वाले **ज्ञानं** = ज्ञान को **आप्नोति** = पाता है **तस्मात्** = और उस ज्ञान से **कैवल्यं** = मोक्षत्मक **फलं** = फल को **अश्नुते** = भोगने लग जाता है।

(भावार्थः)

रुद्राध्याय का अपनी शक्ति और श्रद्धा के अनुसार प्रतिदिन पाठ करना चाहिये। इससे अग्निहोत्रादि के करने से प्राप्त होने वाली पवित्रता के द्वारा उस ब्रह्मज्ञान की प्राप्ति हो जावेगी।

•

❀ आचार्यमन्त्रपुष्पाञ्जलिः ❀

हरिः ॐ नमोऽस्त्वनन्ताय सहस्रमूर्तये सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे
सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटीयुगधारिणे नमः ॥१॥

विष्णुब्रह्मेन्द्रदेवैः रजतगिरितटात्प्रार्थितो योऽवतीर्य
शाक्याद्युद्दामकण्ठीरवनखरकराघातसञ्जातमूर्च्छाम् ।
छन्दोधेनुं यतीन्द्रः प्रकृतिमगमयत्सूक्तिपीयूषवर्षैः
सोऽयं श्रीशङ्करार्यो भवदवदहनात्पातु लोकानजस्रम् ॥२॥

पूर्णः पीयूषभानुर्भवमरुतपनोद्दामतापाकुलानां
प्रौढाज्ञानान्धकारावृतविषमपथभ्राम्यतामंशुमाली ।
कल्पः शाखी यतीनां विगतधनसुतादीषणानां सदा नः
पायाच्छ्रीपद्मपादादिममुनिसहितः श्रीमदाचार्यवर्यः ॥३॥

ब्रह्मानन्दं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिं
द्वन्द्वातीतं गगनसदृशं तत्त्वमस्यादिलक्ष्यम् ।
एकं नित्यं विमलमचलं सर्वधीसाक्षिभूतं
भावातीतं त्रिगुणरहितं सद्गुरुं तं नमामि ॥४॥

नारायणं पद्मभवं वसिष्ठं शक्तिं च तत्पुत्रपराशरं च ।
व्यासं शुकं गौडपदं महान्तं गोविन्दयोगीन्द्रमथास्यशिष्यं
श्रीशङ्कराचार्यमथास्यपद्मपादं च हस्तामलकं च शिष्यं ।
तं तोटकं वार्तिककारमन्यानस्मद्गुरून्संततमानतोऽस्मि ॥५॥

विश्वं दर्पणदृश्यमाननगरीतुल्यं निजान्तर्गतं
पश्यन्नात्मनि मायया बहिरिवोद्भूतं यथा निद्रया ।
यः साक्षात्कुरुते प्रबोधसमये स्वात्मानमेवाद्वयं
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥६॥

अखण्डमण्डलाकारं व्याप्तं येन चराचरम् ।
तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥७॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुः साक्षात्परं ब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥८॥

श्रुतिस्मृतिपुराणानामालयं करुणालयम् ।
नमामि भगवत्पादं शङ्करं लोकशङ्करम् ॥९॥

शङ्करं शङ्कराचार्यं केशवं बादरायणम् ।
सूत्रभाष्यकृतौ वन्दे भगवन्तौ पुनः पुनः ॥१०॥

ईश्वरो गुरुरात्मेति मूर्तिभेदविभागिने ।
व्योमवद्व्याप्तदेहाय दक्षिणामूर्तये नमः ॥११॥

हरि ॐ यज्ञेन यज्ञ........

नानासुगन्धपुष्पाणि यथाकालोद्भवानि च ।
पुष्पाञ्जलिर्मया दत्तं गृहाण परमेश्वर ॥१२॥

●

❀ देव-गुरुपूजामन्त्राणि ❀

नमोऽस्त्वनन्ताय सहस्रमूर्तये सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ।
सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटियुगधारिणे नमः ॥

नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशायिने ।
नमस्ते केशवानन्त वासुदेव नमोऽस्तु ते ॥

वासनाद्वासुदेवस्य वासितं भुवनत्रयम् ।
सर्वभूतनिवासोऽसि वासुदेव नमोऽस्तु ते ॥

शङ्करं शङ्कराचार्यं केशवं बादरायणम् ।
सूत्रभाष्यकृतौ वन्दे भगवन्तौ पुनः पुनः ॥

ईश्वरो गुरुरात्मेतिमूर्तिभेदविभागिने ।
व्योमवद्व्याप्तदेहाय दक्षिणामूर्तये नमः ॥

●

वाराणसीस्थ श्रीध्रुवेश्वरमठीय
गुरुपरम्परापरिचयः

नारायणं पद्मभवं वसिष्ठं शक्तिं च तत्पुत्रपराशरञ्च ।
व्यासं शुकं गौडपदं महान्तं गोविन्दयोगीन्द्रमथास्य शिष्यम् ॥१॥

श्रीशङ्कराचार्यमथास्य पद्मपादं च हस्तामलकञ्च शिष्यम् ।
तं तोटकं वार्तिककारमन्यानस्मद्गुरून्सन्ततमानतोऽस्मि ॥२॥

विप्राग्रणीं जोधपुरीयविप्रवंशोद्भवं मानगिरिं यतीन्द्रम् ।
ध्रुवेश्वरस्थापकसद्गुरोर्गुरुं श्रियोऽधिवासं प्रथमं प्रणौम्यथ॥३॥

पाञ्चालभूदेवकुलोद्भवं तं प्रणौम्यथामेघगिरिं द्वितीयम् ।
ध्रुवेश्वराधीशगुरुं यतीन्द्रं श्रीभारतीयुग्मसमाश्रयञ्च ॥४॥

अथात्र काश्यां विबुधाश्रयार्थम् ध्रुवेश्वराख्यं भवनं भवस्य ।
संस्थापितं यैश्च ससाधुवादं विद्याविनोदाय सुविस्तृतं तम् ॥५॥
पञ्चाम्बुदेशीयसुविप्रवंशसमुद्भवं रामगिरिं तृतीयम् ।
संस्थापकं नौमि तपोऽधिवासं रेवाडिनामाञ्चलजातरत्नम् ॥६॥

श्रीसच्चिदानन्दगिरिं तुरीयं तुरीयवर्णाश्रममण्डनञ्च ।
यद्राजपुत्रेऽस्ति पुरं प्रसिद्धं जयाभिधं तत्र धृतावतारम् ॥७॥
येनान्नसत्राणि विनिर्मितानि सप्तानि सत्सेवनतत्पराणि ।
सम्प्रेरयन्भक्तवरान्स्वकीयानननन्तजन्मोदितपुण्यपुञ्जान् ॥८॥
शिष्यं हि तेषाममरेश्वराख्यं ध्रुवाधिपं पंचममानतोऽस्मि ।
श्रीमन्मनीशाख्ययतिं च षष्ठं पञ्चाम्बुविप्रान्वयलब्धकायम् ॥९॥

अद्वैतवेदान्तविलासभाष्यकारैरथाद्यैः समधिष्ठितं यत् ।
निरञ्जनं पीठमनादिविद्याप्रकाशविम्बं समधिष्ठितं यत् ॥१०॥

योगीन्द्रं तमनन्तपादनिलये लीनं प्रणम्यादरात्
पीठाधीशमथाष्टमं यतिवरं श्रीमन्नृसिंहं भजे ॥११॥

अद्वैतं दुरितार्दने द्वयमपि प्रत्यक्षतो यत्पदम्
सत्यश्चापि विमोहचौर्यचतुरा वाचो यदीयास्तथा ।
दत्ताशेषजनाभयोऽपि निरतः संसारनिःशेषणे
यः सोऽयं यतिभूपतिर्विजयते श्रीमन्नृसिंहाधिपः ॥१२॥

बाल्यादेव तिरस्कृतं भवसुखं येनाश्रिता ब्रह्मदृक्
यस्मिन्नित्यसुखाम्बुधौ बुधजनाः नित्यं निमग्नाः सदा ।
कीर्तिर्यस्य सुविस्तृता धवलिता चानिर्जगन्तादिह
सोऽयन्नः परमो गुरुर्विजयते श्रीमन्नृसिंहाधिपः ॥१३॥

कालिन्द्याः पुलिने विशालभवने प्रोत्तुङ्गशृङ्गाङ्किते
यस्मिन्नादनिबद्धयन्त्रघटिका वैतालिको राजते ।
विद्यादानपरायणैर्यतिवरैः श्रीमन्नृसिंहाभिधैः
विद्यापीठमधिष्ठितं सुललितं श्रीविश्वनाथाह्वयम् ॥१४॥

यास्मिन्सौरभपूरिता सुफलदा रम्या शुभा वाटिका
विश्रामार्थविनिर्मिता कुसुमिता भृत्यैः सदा सेविता ।
विद्यापाठपरायणा बटुवरास्तस्मिन्वसन्तोऽव्ययाम्
विद्यामाकलयन्ति हे बहुविधां धर्मार्थमोक्षप्रदाम् ॥१५॥

मध्ये वर्तुलवेष्टितो ह्युपवने विश्रामकार्यालय-
स्तस्याग्रे च विशालयज्ञभवनं यन्निर्मितं नूतनम् ।
छात्राश्चात्र सदा चरित्रविषयेऽचिन्त्यश्चयश्चेतसि
लोकाचारविचारचारुचपलाश्चिन्वन्ति चिन्मङ्गलाः ॥१६॥

तत्राराच्च विनिर्मितः सुललितः श्रीविश्वनाथालयः
संन्यासाश्रमनामकञ्च भवनं धर्मार्थिभिर्निर्मितम् ।
सायम्प्रातरखण्डशास्त्रविषये यस्मिन् रताः सज्जनाः
श्रुत्वा श्रौतवचश्चतुर्थफलदं साध्यं फलं यान्ति ते ॥१७॥

देहल्यामितिसर्वसंस्कृतमहाविद्यालयो नाऽपरः
एवन्नापरमस्ति साधनयुतं स्थानं क्वचिच्छोभनम् ।
श्रीविद्यायुगलं हि यत्र रमते शश्वत्सुशंकारकम्
यस्याऽयं सुनिरीक्षको विजयते श्रीमन्नृसिंहेश्वरः ॥१८॥

काश्यामप्यतिविस्तृतं बुधवरैः संसेवितं सादरम्
विद्यापीठमधिष्ठितञ्च सुखदं ग्रन्थालयो नूतनः ।
दिव्यं यत्र विराजते ह्युपवनं देवालयश्चादिमम्
यस्मिन्विश्वगुरुर्भवो विजयते श्रीदक्षिणामूर्तिभृत् ॥१९॥

आसीत्पूर्वमिदं सुजीर्णमभितो ध्वंसावशेषायितम्
यत्रेदं भवनं नवं विरचितं यत्नैश्च येनात्मनः ।
रक्षार्थं हि समर्पितं बहुधनं सद्भक्तवृंदार्पितम्
सोऽयन्नः परमो गुरुर्विजयते पीठाधिपश्चाष्टमः ॥२०॥

यं भक्ताः समुपासते सुमनसा स्वाभीष्टसंसिद्धये
स्वात्मानन्दविवृद्धयेऽपि यमिनो वैराग्यरागान्विताः ।
सच्छास्त्राम्बुधिपारगा अपि सदा स्तुन्वन्ति यं सादरम्
वन्देऽहं तमखण्डबोधविभवं श्रीमन्नृसिंहं गुरुम् ॥२१॥

रामानन्दगिरिं गिरन्तमनिशं ब्राह्मीं गिरं सादरम्
विद्याधीश्वरमुत्तरापथधराविप्रात्मजं सप्तमम् ।
राजस्थानधरामरान्वयभवः श्रीमन्महेशाधिपः
पीठाधीश्वरचक्रवर्त्यनुपमः संरक्षको राजते ।
ज्ञानं यस्य नवानवं सुविमलं वैदेशिकं दैशिकम्
मर्त्यानां प्रहिनस्ति दर्पभरितं ह्यज्ञानमेकान्ततः ॥२२॥

येषाञ्चामृतपूरितां मृदुगिरां श्रुत्वैव मुक्तिप्रदाम्
मुञ्चन्तो भवबन्धनं मुनिपथं प्रायान्ति भक्ताभृशम् ।
तेषां सज्जनचेतसां श्रुतिविदां सम्प्राप्य संरक्षणम्
विश्वासः खलु नः समुन्नतिपदं प्राप्स्यन्ति पीठादयः ॥२३॥

भाले यस्य सुशोभितं सुभसितं तापापहं चन्दनम्
वस्त्राधिक्यशतं गले विलुलितं रुद्राक्षमाल्यं सदा ।
कौशेयश्च य सुप्रभासितमतो बालार्ककान्तं वपु-
स्तं वन्दे नवमं निरञ्जनपतिं श्रीमन्महेशाधिपम् ॥२४॥

त्यक्त्वा दुःखावलीढं भवविभवमुखं शैशवादेवपूर्णम्
यैराचारैः स्वकीयैरथ सुजनमनस्तोषपोषौ जुषाणम् ।
दिव्यं विज्ञानमाध्यात्मिकमखिलसुखाभासमूलं ह्यधीतम्
तं कृष्णानन्दपादं वयमभिनवमाचार्यवर्यं भजामः ॥२५॥

नानाविद्यानिवासं नवयुगयुवकोत्साहवादस्वभावम्
श्रौतस्मार्तादिकर्मस्वविरतनिरतं ब्रह्मविद्याविलासम् ।
नित्यं गीर्वाणवाणीविपिनहृतसुधासौरभापूरितास्यम्
कृष्णानन्दं गिरिं तं वयमभिनवमाचार्यवर्यं नमामः ॥२६॥

यदीयवाङ्निर्झरिणी समुज्झयत्युपेतचेतः कलुषाण्यशेषतः ।
तमः समुद्धूय ददातु सद्धियम् नृसिंहसंज्ञो यतिवासवः स वः ॥२७॥

•

श्री निरञ्जनपीठाधीश्वर आचार्य महामण्डलेश्वर यतीन्द्र स्वामी श्रीकृष्णानन्द गिरिजी महाराज के प्रवचन के पूर्व की स्तुति

सर्ववेदान्तसिद्धान्तगोचरं तमगोचरम् ।
महेशं सच्चिदानन्दं सद्गुरुं प्रणतोऽस्म्यहम् ॥

या कुन्देन्दुतुषारहारधवला या शुभ्रवस्त्रावृता ।
या वीणावरदण्डमंडितकरा या श्वेतपद्मासना ॥
या ब्रह्माच्युतशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता ।
सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाड्यापहा ॥ १ ॥

शुक्लां ब्रह्मविचारसारपरमामाद्यां जगद्व्यापिनीम् ।
वीणापुस्तकधारिणीमभयदां जाड्यान्धकारापहाम् ॥
हस्ते स्फाटिकमालिकां विदधतीं पद्मासने संस्थिताम् ।
वन्दे तां परमेश्वरीं भगवतीं बुद्धिप्रदां शारदाम् ॥ २ ॥

मन्दारमालाकलितालकायै कपालमालांकितशेखराय ।
दिव्याम्बरायै च दिगम्वराय नमः शिवायै च नमः शिवाय॥३॥

मुखे ते ताम्बूलं नयनयुगले कज्जलकला ।
ललाटे काश्मीरं विलसति गले मौक्तिकलता ॥
स्फुरत् कांचीसाटी पृथुकटितटे हाटकमयी ।
भजामि त्वां गौरीं नगपतिकिशोरीमभिरतम् ॥ ४ ॥

हंसो पद्मवनं समिच्छति यथा नीलाम्बुदं चातकः ।
कोकः कोकनदप्रियं प्रतिदिनं चन्द्रं चकोरस्तथा ॥
चेतो वाञ्छति मामकं पशुपते चिन्मार्गभृग्यं विभो ।
गौरीनाथ भवत्पदाब्जयुगलम् कैवल्यसौख्यप्रदं ॥ ५ ॥

अयः स्पर्शे लग्नं सपदि लभते हेमपदवीम् ।
यथा रथ्यापाथः शुचि भवति गङ्गौघमिलितम् ॥
तथा तत्तत्पापैरतिमलिनमन्तर्मम यदि ।
त्वयि प्रेम्णा सक्तं कथमिव न जायेत विमलम् ॥ ६ ॥

आकाशेन शिखी समस्त फणिनां नेत्रा कलापी नतान् ।
उद्ग्राही प्रणवोपदेशनिनदैः केकीति यो गीयते ॥
श्यामां शैलसमुद्भवां घनरुचिं दृष्ट्वा नटन्तं मुदा ।
वेदान्तोपवने विहाररसिकं तं नीलकण्ठं भजे ॥ ७ ॥

महान्तं विश्वासं तव चरणपङ्केरुहयुगैः ।
निधायान्यं नैवाश्रितमिह मया दैवतमुमे ॥
तथाऽपित्वच्चेतो मयि न यदि जायेत करुणम् ।
निरालम्बो लम्बोदरजननि कं यामि शरणम् ॥ ८ ॥

•

❁ श्रीदक्षिणामूर्तिस्तोत्रम ❁

विश्वं दर्पणदृश्यमाननगरीतुल्यं निजान्तर्गतं
पश्यन्नात्मनि मायया बहिरिवोद्भूतं यथा निद्रया ।
यः साक्षात्कुरुते प्रबोधसमये स्वात्मानमेवाद्वयं
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ।।१।।

(सान्वयार्थः)

यः = जो (परमात्मा) **निद्रया इव** = निद्रा दोष की तरह **मायया** = माया की अघटितघटना शक्ति के द्वारा **आत्मनि** = आत्मा में **निजान्तर्गतम्** = अपने अन्दर ही होने वाले **विश्वम्** = संसार को **बहिः** = अपने से बाहर **उद्भूतम्** = उत्पन्न हुए **यथा** = की तरह **दर्पणदृश्य-माननगरी-तुल्यम्** = शीशे में दिखने वाले शहर के समान **पश्यन्** = देखता हुआ **प्रबोधसमये** = जागने पर (ज्ञान हो जाने पर) **अद्वयम्** = अखण्ड और भेद रहित **एव** = ही **स्वात्मानम्** = अपने आपका **साक्षात्कुरुते** = प्रत्यक्षानुभव करता है **तस्मै** = उन वेदान्त और संन्यासियों के प्रथम आचार्य **श्रीगुरुमूर्तये** = गुरु रूपधारी **श्रीदक्षिणामूर्तये** = श्रीदक्षिणामूर्ति भगवान् को **इदम्** = यह **नमः** = हमारा किया हुआ नमस्कार स्वीकार हो ।

[सृष्टि के आदि में सनत्कुमारों ने निवृत्तिमार्ग का आश्रय लिया । वे जब भगवान् सदाशिव को गुरु बनाने लिये गये तो भगवान् ने दक्षिणामूर्ति रूप लेकर उन्हें चिन्मुद्रा से उपदेश दिया । अतः वे ही निवृत्तिमार्ग के प्रवर्तक परमहंस परिव्राजकाचार्य हैं ।]

बीजस्यान्तरिवाङ्कुरो जगदिदं प्राङ् निर्विकल्पं पुनर्
मायाकल्पितदेशकालकलनावैचित्र्यचित्रीकृतम् ।
मायावीव विजृम्भयत्यपि महायोगीव यः स्वेच्छया
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ।।२।।

(पदच्छेदः)

बीजस्य अन्तः इव अङ्कुरः जगत् इदं प्राक् निर्विकल्पं पुनः
माया-कल्पित-देश-काल-कलनावैचित्र्य-चित्रीकृतम् ।
मायावी इव विजृम्भयति अपि महायोगी इव यः स्वेच्छया
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नमः इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ।।

(सान्वयार्थः)

बीजस्य = बीज के **अन्तः** = भीतर **अङ्कुरः** = (छिपे हुए पत्ते, फल, शाखा आदि सहित वृक्ष के) अंकुर **इव** = की तरह **इदम्** = यह (समस्त) **जगत्** = संसार **प्राक्** = (उत्पत्ति से पहले) **निर्विकल्पम्** = (भोक्ता-भोग्यादि) भेदों से रहित (था) **पुनः** = फिर **अपि** = भी **मायाकल्पितदेश-कालकलनावैचित्र्यचित्री-कृतम्** = माया द्वारा देश-काल के निर्माण से विचित्रताओं से विचित्र (उसी जगत् को व्यक्त रूप से) **यः** = जो (परमेश्वर) **मायावी इव** = ऐन्द्रजालिक की तरह **महायोगी इव** = (या) महायोगी की तरह **स्वेच्छया** = अपनी इच्छा मात्र से **विजृम्भयति** = उत्पन्न करता है। **तस्मै०** = उस गुरुरूपधारी भगवान् श्रीदक्षिणामूर्ति को यह नमस्कार है।

[सभी कार्य, कारण में अव्यक्त भाव से स्थित रहता है, अन्यथा उनकी अभिव्यक्तिरूपी उत्पत्ति असंभव है। सारा जगत् इसी प्रकार से महेश्वर में अव्यक्त भाव से वर्तमान है। कार्य व कारण का भेद, अभेद, भेदाभेद आदि संबन्ध असम्भव है। इसका विस्तृत एवं औपपत्तिक वर्णन माण्डूक्योपनिषद्-कारिका एवं खण्डनखण्डखाद्य में देखना चाहिये।

जैसे योगी या ऐन्द्रजालिक किसी अन्य कारण के बिना ही सृष्टि करने में समर्थ है, इसी प्रकार महेश्वर भी अभिन्ननिमित्तोपादान कारण है।]

यस्यैव स्फुरणं सदात्मकमसत्कल्पार्थकं भासते
साक्षात्तत्त्वमसीति वेदवचसा यो बोधयत्याश्रितान् ।
यत्साक्षात्करणाद्भवेन्न पुनरावृत्तिर्भवाम्भोनिधौ
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥३॥

(पदच्छेदः)

यस्य एव स्फुरणं सदात्मकं असत्कल्पार्थकं भासते
साक्षात् तत्त्वमसि इति वेदवचसा यः बोधयति आश्रितान्
यत् साक्षात्करणात् भवेत् न पुनः आवृत्तिः भवाम्भोनिधौ तस्मै०

(सान्वयार्थः)

यस्य = जिसका **सदात्मकम्** = सत् रूप **स्फुरणं एव** = भान ही **असत्-कल्पार्थकं** = मिथ्या पदार्थों को **भासते** = प्रकाशित करता है, **यः** = जो **आश्रितान्** = (अपनी) अनन्य शरण में आये हुए को **तत्त्वमसि** = "वह तुम हो" **इति वेदवचसा** = इस प्रकार के (जीव ब्रह्म की एकता के प्रतिपादक) **वैदिक**

महावाक्यों से **साक्षात्** = अपरोक्ष **बोधयति** = ज्ञान प्रदान करते हैं, **यत्साक्षात्करणात्** = जिसके साक्षात्कार से **भवाम्भोनिधौ** = संसार समुद्र में **पुनः** = फिर **आवृतिः** = लौटना **न** = नहीं **भवेत्** = होता **तस्मै०** = उस .... भगवान् को नमस्कार है।

[पदार्थ वस्तुतः आलोक से निराच्छादित अनुभूत नहीं है।

हम तो सदा आँखों से पदार्थाकार प्रकाश को ही देखते है। प्रकाश के भान से ही पदार्थों का भान है। इसी प्रकार सत्ता के भान के बिना प्रकाशादि का भान भी असंभव है। अतः सत्तायुक्त पदार्थों का ही भान होने के कारण सद्रूप भान ही पदार्थों का ज्ञापक है।

महेश्वर की अनन्यशरणता ही शास्त्रों में ज्ञान का उत्कृष्ट साधन मानी गयी है। महेश्वर ही गुरुरूप से प्रकट हो शिष्य को ज्ञान कराते हैं। गुरु में महेश्वर का प्रादुर्भाव या महेश्वर का गुरुरूपधारण दोनों ही प्रकार से एकमात्र परमेश्वर ही ज्ञानदाता सिद्ध होता है। समस्त साधनों के अन्तस्त्याग एवं यथोचित बाह्यत्याग से ही शरण में अनन्यता संभव है। श्रीदक्षिणामूर्ति ही भगवान् का वह स्वरूप है जो ब्रह्मज्ञानोपदेश से जीव को कृतार्थ करता है और वह ज्ञान ही मोक्ष का एकमात्र साधन है]

नानाच्छिद्रघटोदरस्थितमहादीपप्रभाभास्वरं
ज्ञानं यस्य तु चक्षुरादिकरणद्वारा बहिः स्पन्दते ।
जानामीति तमेवभान्तमनुभात्येतत्समस्तज्जगत्
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥४॥

(पदच्छेदः)

नाना-च्छिद्र-घटोदर-स्थित-महादीप-प्रभा-भास्वरं
ज्ञानं यस्य तु चक्षुः आदि करणद्वारा वहिः स्पन्दते
जानामि इति तमेव भान्तं अनु भाति एतत् समस्तं जगत् तस्मै....

(सान्वयार्थः)

नाना-च्छिद्रघटोदरस्थित-महादीप-प्रभा-भास्वरं = अनेक छेद वाले घड़े में रखे हुए बड़े दीपक की रोशनी की तरह तमोनाशक **यस्य ज्ञानं** = जिसका ज्ञान **चक्षुः-आदि करण-द्वारा** = आँख कान आदि इन्द्रियों के छेदों द्वारा **बहिः** = बाहर (विषय प्रदेश में) **स्पन्दते** = जाता है **तु** = एवं **तम् एव** = जिसके ही **भान्तम्** = प्रकाशमान होने से **अनु** = पीछे (फलस्वरूप) **एतत्** = यह **समस्तं** = सारा **जगत्** =

संसार **भाति** = प्रकाशित होता है **इति** = ऐसा **जानामि** = मैं जानता हूँ **तस्मै०** = उस···भगवान् को नमस्कार है।

[भ्रान्ति से लोग घटपटादि का ज्ञान बाहर से आता है ऐसा मानते हैं। पर वस्तुतः जडपदार्थ चैतन्य में कैसे प्रविष्ट हो सकता है? जड़ चेतन का संबन्ध किसी भी युक्ति से संभव नहीं है। अतः केवल संवित् (ज्ञान) ही उभय-रूप से प्रतीत होता है ऐसा विज्ञानवादी मानते हैं। ऐसा मानने पर तो स्वप्न और जाग्रत् में कोई भेद ही नहीं रह जायगा। अतः वेदान्त ने दोनों का मिथ्या संबन्ध स्वीकार किया है। एवं जडपदार्थ मनमें, चैतन्य के प्रतिविम्ब से युक्त होकर, चैतन्यवत् भान होने की शक्ति स्वीकार की है। इस मन का जड होने के कारण घटपटादि जडपदार्थ से संबन्ध भी बन जाता है। एवं घटादि आकार मनमें चैतन्य का प्रतिविम्ब पड़ने से ज्ञान भी हो जाता है। न तो बिम्ब-चैतन्य में कोई विकार आता है और न जाग्रत और स्वप्न का भेद मिटता है। प्रति-बिम्ब का मिथ्यात्व तो सिद्ध है ही, अतः प्रतिविम्बित चैतन्य ही इंद्रियों से संबद्ध प्रतीत होता है और विषयदेश में जाता है।]

देहम्प्राणमपीन्द्रियाण्यपि चलां बुद्धिं च शून्यं विदुः
स्त्रीबालान्धजडोपमास्त्वहमिति भ्रान्ता भृशं वादिनः।
मायाशक्तिविलासकल्पितमहाव्यामोहसंहारिणे
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥५॥

(पदच्छेदः)

देहं प्राणं अपि इन्द्रियाणि अपि चलां बुद्धिं च शून्यं विदुः
स्त्री-बाल-अन्ध-जड-उपमाः तु अहं-इति भ्रान्ताः भृशं वादिनः
माया शक्ति-विलास-कल्पित महाव्यामोह-संहारिणे तस्मै०····

(सान्वयार्थः)

स्त्री-बाल-अन्ध-जड-उपमाः = स्त्री, बालक, अंधे या जडमूर्ख की विवेक-रहितता के समान **भृशं** = अत्यन्त **भ्रान्ताः** = भ्रम में पड़े हुए **वादिनः तु** = वादी लोग तो **देहं** = स्थूलशरीर को, **प्राणं** = प्राण को **अपि** = और **इन्द्रियाणि** = इन्द्रियों को **अपि** = और **चलां बुद्धिं** = क्षणिक विज्ञान को **च** = एवं **शून्यं** = अभाव को (ही) **अहं इति** = "मैं" इस रूप से (आत्मरूपसे) **विदुः** = समझते हैं, 'पर) **माया-शक्ति-विलास-कल्पित-महाव्यामोह-संहारिणे** = माया रूपी शक्ति के विस्तार से व्यक्त इस महान् भ्रम को नाश करने वाले **तस्मै०** = उस···भगवान् को नमस्कार है।

[आत्मा चेतन है। देह, इन्द्रिय, मन अभाव आदि माया के कार्य होने के कारण जड हैं, अतः अनात्मा हैं, तथापि विचार न करने वाले विचाराभिमानी इन्हें आत्मा मान बैठते हैं। श्रीदक्षिणामूर्ति ही इस अज्ञान को नष्ट करने में समर्थ हैं।]

राहुग्रस्तदिवाकरेन्दुसदृशो मायासमाच्छादनात्
सन्मात्रः करणोपसंहरणतो योऽभूत्सुषुप्तः पुमान् ।
प्रागस्वाप्समिति प्रबोधसमये यः प्रत्यभिज्ञायते
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नमः इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥६॥

(परिच्छेदः)

राहुग्रस्त-दिवाकर-इन्दु-सदृशः मायासमाच्छादनात्
सन्मात्रः करण-उपसंहरणतः यः अभूत सुषुप्तः पुमान्
प्राक् अस्वाप्सं इति प्रबोधसमये यः प्रत्यभिज्ञायते तस्मै॰

(सान्वयार्थः)

राहुग्रस्त-दिवाकर-इन्दु-सदृशः = ग्रहण में राहु से छिपे सूर्य-चन्द्रमा की तरह **मायासमाच्छादनात्** = माया से छिप जाने के कारण **यः** = जो **पुमान्** = पुरुष (परमेश्वर) **कारण-उपसंहरणतः** = इन्द्रियों के लीन हो जाने से **सुषुप्तः** = सो जाने पर **सन्मात्रः** = केवल सद्रूप **अभूत्** = था **(पुनः)** = (फिर) **यः** = जो (वही परमेश्वर) **प्रबोधसमये** = उठने के बाद **प्राक् अस्वाप्सं इति** = "मैं पहले सोया था (वही मैं अब जाग रहा हूं)" इस प्रकार **प्रत्यभिज्ञायते** = याद करता है **तस्मैः** = उस···भगवान् को नमस्कार है।

[स्मर्ता और अनुभविता एक ही हो सकते हैं। अतः जाग्रत् जो सुषुप्ति और स्वप्न का स्मर्ता है, वह ही उनका अनुभविता भी है। यह प्रत्यभिज्ञा ही है। यह प्रत्यभिज्ञता ही विश्व, तैजस व प्राज्ञ की एकता में प्रमाण है।]

बाल्यादिष्वपि जाग्रदादिषु तथा सर्वास्ववस्थास्वपि
व्यावृत्तास्वनुवर्तमानमहमित्यन्तः स्फुरन्तं सदा ।
स्वात्मानं प्रकटीकरोति भजतां यो मुद्रया भद्रया
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥७॥

(परच्छेदः)

बाल्यादिषु अपि जाग्रदादिषु तथा सर्वासु अवस्थासु अपि
व्यावृत्तासु अनुवर्तमानं अहमिति अन्तः स्फुरन्तं सदा
स्वात्मानं प्रकटीकरोत भजतां यो मुद्रया भद्रया तस्मै॰

(सान्वयार्थः)

यः = जो परमेश्वर **बाल्यादिषु** = बालक, कुमार, युवा, प्रौढ़ादि **अपि** = एवं **जाग्रदादिषु** = सुषुप्ति मूर्च्छा, मुमूर्षा आदि **तथा** = एवं **व्यावृत्तासु** = भिन्न भिन्न **सर्वासु** = सब **अवस्थासु** = अवस्थाओं में **अपि** = भी **अनुवर्तमानं** = रहता हुआ **अहमिति** = "मैं" इस रूप से **सदा** = हमेशा **अन्तः** = अन्दर **स्फुरन्तं** = भान होने वाले **स्वात्मानं** = अपने आत्मस्वरूप को **भद्रया मुद्रया** = शुभ चिन्मुद्रा से **भजतां** = अपने भक्तों को **प्रकटीकरोति** = प्रत्यक्ष कराता है **तस्मै०** = उस⋯भगवान् को नमस्कार है।

[प्रत्येक जीव अहंता में जिस चित् सत्ता का अनुभव करता है वही दक्षिणामूर्ति की भद्रामुद्रा (या चिन्मुद्रा) में बताया गया है। अंगुष्ठ रूपी परमेश्वर एवं तर्जनी रूपी जीव की एकता ही आत्मा के अपरोक्षत्व और अपरिच्छिन्नत्व का प्रतिपादन करती है।]

विश्वम्पश्यति कार्यकारणतया स्वस्वामिसम्बन्धतः
शिष्याचार्यतया तथैव पितृपुत्राद्यात्मना भेदतः।
स्वप्ने जाग्रति वा य एष पुरुषो मायापरिभ्रामित-
स्तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥८॥

(परच्छेदः)

विश्वं पश्यति कार्यकारणतया स्व-स्वामि-संबन्धतः
शिष्य-आचार्यतया तथा एव पितृ-पुत्र-आदि-आत्मना भेदतः
स्वप्ने जाग्रति वा यः एष पुरुषः माया-परिभ्रामितः तस्मै०⋯

(सान्वयार्थः)

मायापरिभ्रामितः = माया से भ्रम में पड़ा हुआ **यः** = जो **एष** = सब प्राणियों को अपरोक्षरूप से भासित होने वाला यह **पुरुषः** = परमेश्वर **कार्य-कारणतया** = कार्य और कारण के द्वैत रूप से **स्व-स्वामिसम्बन्धतः** = मालिक और नौकर रूप से, **शिष्य-आचार्यतया** = गुरु और शिष्य रूप से **तथा** = एवं **पितृ-पुत्र-आदि-आत्मना** = पिता और पुत्रादि रूप से **भेदतः** = अनेक भेद रूप से **एव** = ही **विश्वं** = संसार को **स्वप्ने** = स्वप्न में **वा** = या **जाग्रति** = जाग्रत् में **पश्यति** = देखता है **तस्मै०** = उस⋯भगवान् को नमस्कार हैं।

[सारे सम्बन्ध और सम्बन्धी अखण्ड परमात्मा में ही कल्पित हैं। वस्तुतः स्वप्न में बछड़ा, गाय और उनका जन्य-जनक सम्बन्ध सभी मनःकल्पित हैं। इसी प्रकार जाग्रत् में भी समझना चाहिये। दृश्यत्व, सत्यत्व-प्रतीति, कार्य-निर्वाहकत्वादि तो सर्वत्र समान है।]

भूरम्भांस्यनलोऽनिलोऽम्बरमहर्नाथो हिमांशुः पुमा-
नित्याभाति चराचरात्मकमिद यस्यैव मूर्त्यष्टकम् ।
नान्यत्किञ्चन विद्यते विमृशतां यस्मात्परस्माद्विभो-
स्तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥९॥

(पदच्छेदः)

भूः अंभांसि अनलः अनिलः अम्बरं अहर्नाथः हिमांशुः पुमान्
इति आभाति चराचरात्मकं इदं यस्य एव मूर्त्यष्टकम्
न अन्यत् किञ्चन विद्यते विमृशतां यस्मात् परस्मात् विभोः तस्मै०

(सान्वयार्थः)

यस्य = जिस (परमेश्वर) की **मूर्त्तष्टकम्** = आठ विग्रह मूर्तियाँ **एव** = ही **इदं** = इस **चराचरात्मकं** = जड और चैतन्य रूप से **भूः** = जमीन, **अंभांसि** = पानी, **अनलः** = आग, **अनिलः** = हवा, **अम्बरं** = आकाश, **अहर्नाथः** = दिनस्वामी (सूर्य), **हिमांशुः** = चन्द्रः, **पुमान्** = आत्मा **इति** = इन रूपों से **आभाति** = अनुभव में आती है (परन्तु) **विमृशतां** = विचारशीलों को **यस्मात्** = जिस **विभोः** = व्यापक **परस्मात्** = परमेश्वर से **अन्यत्** = भिन्न **किंचित्** = कुछ भी **न विद्यते** = नहीं है **तस्मै०** = उस····भगवान् को नमस्कार है।

सर्वात्मत्वमिति स्फुटीकृतमिदं यस्मादमुष्मिन्स्तवे
तेनास्य श्रवणात्तथार्थमननाद्ध्यानाच्च संकीर्तनात् ।
सर्वात्मत्वमहाविभूतिसहितं स्यादीश्वरत्वं स्वतः
सिद्ध्येत्तत्पुनरष्टधा परिणतं चैश्वर्यमव्याहतम् ॥१०॥

(पदच्छेदः)

सर्वात्मत्वं इति स्फुटीकृतं इदं यस्मात् अमुष्मिन् स्तवे
तेन अस्य श्रवणात् तथा अर्थमननात् ध्यानात् च संकीर्तनात्
सर्वात्मत्व-महा-विभूति-सहितं स्यात् ईश्वरत्वं स्वतः
सिद्ध्येत् तत् पुनः अष्टधा परिणतं च ऐश्वर्यं अव्याहतम्

(सान्वयार्थः)

इति = उक्त प्रकार से **अमुष्मिन्** = इस **स्तवे** = स्तोत्र में **यस्मात्** = चूँकि **इदं** = इस **सर्वात्मत्वं** = सर्वरूपता को **स्फुटीकृतं** = स्पष्ट रूपसे प्रतिपादित किया है **तेन** = इसलिये **अस्य** = इस स्तोत्र के **श्रवणात्** = (गुरुमुख से विधिवत्) सुनने से **तथा** = एवं **अर्थमननात्** = उसके अर्थ पर युक्तिपूर्वक विचार करने से, **ध्यानात्** = ध्यान करने से **च** = और **संकीर्तनात्** = संकीर्तन करने से (पाठ या दूसरे को सुनाने से) **सर्वात्मत्वमहाविभूतिसहितम्** = सर्वात्मभावरूपी महासिद्धि के साथ **तत्** = श्रुतिस्मृतिप्रसिद्ध **ईश्वरत्वं** = सर्वेश्वरता **स्वतः** = अनायास ही **स्यात्** = हो जाती है **पुनः** = और (फिर) **परिणतं** = माया का परिणाम रूप **अष्टधा** = अणिमादि आठ प्रकार का **ऐश्वर्यं** = ऐश्वर्य **च** = भी **अव्याहतं** = बिना किसी रुकावट के **सिद्ध्येत** = सिद्ध हा जाता है ।

[उस परब्रह्म परमात्मा के लवांश ऐश्वर्य को प्राप्त कर ही ब्रह्मा, विष्णु रुद्र, इन्द्र आदि अपने-अपने कार्य को करते हैं। उस ऐश्वर्य की पूर्णता-प्राप्ति ही का उदय है एवं वह ईश्वर से अभिन्न होने के कारण सिद्ध को स्वतः प्राप्त है। जब कि ब्रह्मादि भी उसके वश में हो जाते हैं तो अन्य राजादि की तो बात ही क्या ? वस्तुतस्तु घट के जल में स्थित सूर्यप्रतिविम्ब स्वदृष्टया सूर्य रूप को प्राप्त होता है पर अन्य घटशरावादिस्थ प्रतिविम्बों की दृष्टि में बिम्बरूप को प्राप्त होता है। इसी प्रकार जोव स्वदृष्टया तो सदाशिव में लोन होता है पर अन्य जीवदृष्टया ईश्वरप्राप्ति करता है अतः उन्हें उसमें ऐश्वर्य का भान होता है।]

वटविटपिसमीपे भूमिभागे निषण्णं
सकलमुनिजनानां ज्ञानदातारमारात् ।
त्रिभुवनगुरुमीशं दक्षिणामूर्तिदेवं
जननमरणदुःखच्छेददक्षं नमामि ॥

•

❀ वैदिक-सम्प्रदायान्तर्गता औपनिषद् दशशान्तयः ❀

ॐ शन्नो मित्रश्शं वरुणश्शन्नो भवत्वर्यमा । शन्न इन्द्रो बृहस्पतिश्शन्नो विष्णुरुरुक्रमः । नमो ब्रह्मणे नमस्ते वायो त्वमेव प्रत्यक्षम्ब्रह्मासि । त्वामेव प्रत्यक्षम्ब्रह्म वदिष्यास्यृतं वदिष्यामि । सत्यं वदिष्यामि तन्मामवतु तद्वक्तारमवतु अवतु मामवतु वक्तारम् । ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्ति ॥१॥

ॐ शं नः मित्रः शं वरुणः शं नः भवतु अर्यमा ।
शं नः इन्द्रः बृहस्पतिः शं नः विष्णुः उरुक्रमः ॥
(वाजसनेयि संहिता ३६)

नमः ब्रह्मणे नमः ते वायो त्वं एव प्रत्यक्षं ब्रह्म असि ।
त्वां एव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि ऋतं वदिष्यामि ॥
सत्यं वदिष्यामि तत् मां अवतु तत् वक्तारम् ।
अवतु अवतु मां अवतु वक्तारम् ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ (तैत्तिरीय उपनिषद् १)

मित्रः = मित्र देव **नः** = हमें **शं** = सुख (देवें)। **वरुणः** = वरुण देव **शं** = सुख (देवें)। **अर्यमा** = अर्यमा देव **नः** = हमें **शं** = सुख **भवतु** = (देवें) करें। **इन्द्रः** = इन्द्र देव **न** = हमें **शं** = सुख (देवें)। **बृहस्पतिः** = बृहस्पति देव (एवं) **उरुक्रमः** = बड़े कदमों वाले **विष्णुः** = विष्णु देव **नः** = हमें **शं** = सुख (देवें)। **ब्रह्मणे** = ब्रह्म को **नमः**=नमस्कार है। **वायोः**=हे वायु **ते** = तुम्हें **नमः** = नमस्कार है। **त्वं** = तू **एव** = ही **प्रत्यक्षं** = साक्षात् **ब्रह्म** = ब्रह्म **असि** = है। **त्वां**=तेरे को **एव** = ही **प्रत्यक्षं** = साक्षात् **ब्रह्म** = ब्रह्म **वदिष्यामि** = कहूँगा। **ऋतं** = (व तुझे ही) ऋत **वदिष्यामि** = कहूँगा। **सत्यं** = (एवं तेरे को ही) सत्य **वदिष्यामि**=कहूँगा। **तत्** = (इस प्रकार प्रशंसित) वह (ब्रह्म) **मां** = मुझ को (विद्यार्थी को) **अवतु** = (विद्यायुक्त करके) बचावे। **तत्** = वह (वायु रूप ब्रह्म) **वक्तारम्**=आचार्य को (उपदेश देने की सामर्थ्य से युक्त कर के) **अवतु** = बचावे। **मां**=मेरी **अवतु** = रक्षा अवश्य ही करे। **वक्तारम्** = आचार्य की **अवतु** = रक्षा अवश्य ही करे।

ॐ सह नाववतु सह नौ भुनक्तु सह वीर्यङ्करवावहै।
तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै॥
ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥२॥

ॐ सः ह नौ अवतु सह नौ भुनक्तु सह वीर्यं करवावहै।
तेजस्विनौ अधीतं अस्तु मा विद्विषावहै॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ (काठक संहितोपनिषद् २.३.१९)

सः = वह (परमशिव) **ह** = ही (निगमागमप्रसिद्ध) **नौ** = हम दोनों को **अवतु** = बचावे; **सह** = साथ साथ **नौ** = हम दोनों को **भुनक्तु** = पाले, **सह** = साथ साथ **वीर्यं** = परिश्रम **करवावहै** = करें, **तेजस्विनौ** = दोनों तेजस्वियों का **अधीतं** = पढ़ा हुआ **अस्तु** = हो। **मा** = मत (हम आपस में) **विद्विषावहै** = द्वेष करें।

ॐ यश्छन्दसामृषभो विश्वरूपश्छन्दोभ्योध्यमृतात्सम्बभूव।
स मेन्द्रो मेधया स्पृणोत्वमृतस्य देव धारणो भूयासम्।
शरीरम्मे विचर्षणञ्जिह्वा मे मधुमत्तमा कर्णाभ्याम्भूरि विश्रुवम्।
ब्रह्मणः कोशोसि मेधया पिहितश्श्रुतम्मे गोपाय॥
ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥३॥

ॐ यः छन्दसां ऋषभः विश्वरूपः
छन्दोभ्यः अधि अमृतात् सं बभूव।
सः मा इन्द्रः मेधया स्पृणोतु
अमृतस्य देव धारणः भूयासम्॥
शरीरं मे विचर्षणं जिह्वा मे
मधुमत्तमा कर्णाभ्यां भूरि विश्रुवम्।
ब्रह्मणः कोशः असि मेधया
पिहितः श्रुतं मे गोपाय॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ (तैत्तिरीय उपनिषद् १.४)

यः = जो **छन्दोभ्यः** = वेदों से **अमृतात्** = अमृत से **अधि** = ऊपर **सं** = सार रूप से **बभूव** = प्रकट हुआ, **छन्दसां** = वेदों में **ऋषभः** = श्रेष्ठ (तथा)

विश्वरूपः = सर्वरूप वाला है; **सः** = वह **इन्द्रः** = परमशिव इन्द्ररूप से **मा** = मुझे **मेधया** = बुद्धि से **स्पृणोतु** = वलिष्ठ करे। **देव** = हे महादेव ! **अमृतस्य** = ब्रह्मज्ञान-रूपी अमृत का **धारणः** = धारण करने वाला **भूयासम्** = वनूँ। **मे** = मेरा **शरीरं** = शरीर **विचर्षणं** = योग्य (व) **मे** = मेरी **जिह्वा** = जीभ **मधुमत्तमा** = अत्यन्त मधुर भाषिणी हो, **कर्णाभ्यां** = दोनों कानों से **भूरि** = खूब **विश्रवम्** = सुनें **ब्रह्मणः** = परमात्मा का **कोशः** = बाह्यरूप **असि** = तुम हो। **मेधया** = लौकिक वुद्धि से **पिहितः** = ढके हुए हो। **मे** = जो मेरा **श्रुतं** = सुना हुआ **गोपाय** = (उसकी) रक्षा करो।

ॐ अहं वृक्षस्य रेरिवा कीर्तिः पृष्ठङ्गिरेरिव।
ऊर्ध्वपवित्रो वाजिनीव स्वमृतकस्मि ॥
द्रविणं सवर्चसं सुमेधामृतोक्षित इति त्रिशङ्कोर्वेदानुवचनम्।
ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥४॥

अहं वृक्षस्य रेरिवा कीर्तिः पृष्ठं गिरेः इव।
ऊर्ध्वपवित्रः वाजिनि इव सु अमृतं अस्मि ॥
द्रविणं सवर्चसम् सुमेधा अमृतोक्षितः।
इति त्रिशंकोः वेदानुवचनम् ॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ (तैत्तिरीयोपनिषद् १.१०)

अहं = मैं **वृक्षस्य** = (संसार) वृक्ष का **रेरिवा** = प्रेरण करने वाला हूँ। **कीर्तिः** = (मेरा) यश **गिरेः** = पर्वत के **पृष्ठम्** = पीठ (चोटी) **इव** = की तरह (ऊँचा है।) **ऊर्ध्वपवित्रः** = (मेरा) कारण पवित्र (है)। **वाजिनि** = सूर्य में **इव** = जैसा **सु** = शोभन **अमृतं** = आत्मतत्त्व है, **अस्मि** = (वैसा ही) मैं हूँ। **सवर्चसं** = तेजस्वी **द्रविणं** = धन (हूँ)। **सुमेधा** = शुभ मेधा वाला **अमृतोक्षितः** = अमृत से सिक्त (हूँ)। **इति** = यह इतना **त्रिशंकोः** = महर्षि त्रिशंकु का **वेदानुवचनम्** = आत्मानुभव के बाद का कहना है।

ॐ पूर्णमदःमिदम्पूर्णात्पूर्णमुदच्यते।
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते।
ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥५॥

ॐ पूर्णं अदः पूर्णं इदं पूर्णात् पूर्णं उदच्यते ।
पूर्णस्य पूर्णं आदाय पूर्णं एव अशिष्यते ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ (शतपथ ब्राह्मण खिलकाण्ड)

अदः = वह (निरुपाधिक ब्रह्म) **पूर्णम्** = पूर्ण (है। । **इदं** = यह (सोपाधिक ब्रह्म) **पूर्णम्** = पूर्ण (है) । **पूर्णात्** = पूर्ण से **पूर्णम्**—पूर्ण **उदच्यते** = बाहर आता है । **पूर्णस्य** = पूर्ण का **पूर्णम्** = पूर्ण **आदाय** = लेकर (निकाल कर) **पूर्णं** = ही **एव** = ही **अवशिष्यते** = बच जाता है ।

ॐ आप्यायन्तु ममाङ्गानि वाक्प्राणश्चक्षुश्श्रोत्रमथो बलमिन्द्रियाणि च सर्वाणि सर्वम्ब्रह्मौपनिषदम्माहम्ब्रह्म निराकुर्याम्मा मा ब्रह्म निराकरोदनिराकरणमस्त्वनिराकरम्मेस्तु । तदात्मनि निरते य उपनिषत्सु धर्मास्ते मयि सन्तु ते मयि सन्तु । ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥६॥

ॐ आप्यायन्तु मम अङ्गानि वाक् प्राणः चक्षुः श्रोत्रं
अथ उ बलम् ।
इन्द्रियाणि च सर्वाणि सर्वम् ब्रह्म औपनिषदम् ॥
मा अहं ब्रह्म निराकुर्यां मा मा ब्रह्म निराकरोत्
अनिराकरणं अस्तु अनिराकारणं मे अस्तु
तदात्मनि निरते ये उपनिषत्सु धर्माः ते मयि सन्तु
ते मयि सन्तु ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ (सामवेद)

मम = मेरे **अङ्गानि** = अवयव **वाक्** = वाणी **प्राणः** = प्राण **चक्षु** = आँखें **श्रोत्रं** = कान **अथ** = और **बलम्** = शक्ति **उ** = एवं **सर्वाणि** = सभी **इन्द्रियाणि** = इन्द्रियाँ **च** = भी **आप्यायन्तु** = उन्नत हों । **सर्वं** = सब कुछ **औपनिषदम्** = उपनिषदों से जाना जाने वाला **ब्रह्म** = ब्रह्म (ही है) । **अहं** = मैं **ब्रह्म** = ब्रह्म को **मा** = न **निराकुर्याम्** = तिरस्कृत करूँ । **ब्रह्म** = ब्रह्म **मा** = मत **मा** = मुझे **निराकरोत्** = तिरस्कृत करे । **अनिराकरणं** = (हमारा) अपृथग्भाव **अस्तु** = हो । **मे** = मेरा **अनिराकरणं** = अपृथग्भाव **अस्तु** = हो **तदात्मनि** = ब्रह्मरूप आत्मा में **निरते** = अतिशय रति करने वाले **मयि** = मुझमें **ये** = जो **उपनिषत्सु** =

उपनिषदों में उक्त **धर्माः**=धर्म है **ते**=वे **सन्तु**=हों। **ते**=वे धर्म **मयि**=मुझमें **सन्तु**=हों।

ॐ वाङ्मे मनसि प्रतिष्ठिता मनो मे वाचि प्रतिष्ठितमाविरावीर्मएधि वेदस्य म आणी स्थश्श्रुतम्मे मा प्रहासीरनेनाधीतेनाहोरात्रान्सन्दधाम्यृतं वदिष्यामि। सत्यं वदिष्यामि तन्मामवतु तद्वक्तारमवतु अवतु मामवतु वक्तारमवतु वक्तारम्। ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥७॥

ॐ वाक् मे मनसि प्रतिष्ठिता मनः मे वाचि प्रतिष्ठितम्।
आविः आवीः मे एधि वेदस्य मे आणी स्थः श्रुतं मे मा प्रहासीः।
अनेन अधीतेन अहोरात्रान् सन्दधामि ऋतं वदिष्यामि सत्यं वदिष्यामि।
तत् माम् अवतु तत् वक्तारम् अवतु अवतु माम् अवतु वक्तारम्।
अवतु वक्तारम् ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥ (ऋग्वेद

मे=मेरी **वाक्**=वाणी **मनसि**=मन में **प्रतिष्ठिता**=अवस्थित हो। **मे**=मेरा **मनः**=मन **वाचि**=वाणी में **प्रतिष्ठितम्**=अवस्थित हो। **आवीः**=साक्षात् अपरोक्ष ब्रह्म **मे**=मुझमें **आविः**=प्रकट **एधि**=हो। **वेदस्य**=वेद के **आणी**=दोनों धुरे **मे**=मुझमें **स्थः**=स्थित हों। **मे**=मेरा **श्रुतं**=अध्ययन किया हुआ **मा**=मत **प्रहासीः**=त्यक्त हो। **अनेन**=इस **अधीतेन**=पढे हुए तत्त्व से **अहोरात्रान्**=दिनरात **सन्दधामि**=घनिष्ठ सम्बन्ध करता हूँ। **ऋतं**=(वेद प्रतिपाद्य) परमार्थ को **वदिष्यामि**=कहूँगा। **सत्यं**=(देखे-सुने) सत्य को **वदिष्यामि**=बोलूँगा। **तत्**=वह परमशिव **माम्**=मुझको **अवतु**=बचावे। **तत्**=वह परमशिव **वक्तारम्**=उपदेशक को **अवतु**=बचावे। **माम्**=मुझको **अवतु**=(अवश्य) बचावे। **वक्तारम्**=उपदेशक को **अवतु**=(अवश्य) बचावे।

ॐ भद्रन्नोपिवातय मनः। ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥८॥

ॐ भद्रं नः अपि वातय मनः।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥ (ऋग्वेद १०.२५)

नः = हमारे **मनः** = मन को **भद्रं** = कल्याण स्वरूप शिव की ओर **अपि** = ही **वातय** = उड़ाओ (बहाओ) ।

ॐ भद्रङ्कर्णेभिश्शृणुयाम देवा भद्रम्पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः । स्वस्ति न इन्द्रो-वृद्धश्रवास्स्वस्ति नःपूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्ताक्ष्योऽरिष्टनेमि-स्स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु । ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥९॥

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः भद्रं पश्येम अक्षभिः यजत्राः ।
स्थिरैः अंगैः तुष्टुवांसः तनूभिः व्यशेम देवहितम् यत् आयुः ॥
सु अस्ति नः इन्द्रः वृद्धश्रवाः सु अस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
सु अस्ति नः तार्क्ष्यः अरिष्टनेमिः सु अस्ति नः बृहस्पतिः दधातु ॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥   (सामवेद १८७४, १८७५)

देवा.=हे महादेव की शक्ति रूप देवताओ ! **कर्णेभिः**=कानों से **भद्रं**= मंगलमयी शिव ध्वनि **शृणुयाम**=सुनें । **यजत्राः**=यज्ञ करने वाले का त्राण करने वाले देवतागण ! **अक्षभिः**=आँखों से **भद्रं**=शिव रूप **पश्येम**=देखें । **स्थिरैः**=स्वस्थ व दृढ़ और पूर्ण एवं अशिथि ल **अङ्गैः**=अवयवों वाले **तनूभिः**= शरीरों से **तुष्टुवांसः**=स्तुति करते हुए **यत्**=जो (जितनी) **आयुः**=आयु (हो) **देवहितम्**=देवताओं के हितार्थ **व्यशेम**=उपभोग करें । **वृद्धश्रवाः**= पुरानी कीर्ति वाले **इन्द्रः**=इन्द्र देवता **नः**=हमें **सु**=मंगलमय **अस्ति**=हों । **विश्ववेदाः**=सर्वज्ञ **पूषा**=पूषा देवता **नः**=हमें **सु**=मंगलमय **अस्ति**=हों । **अरिष्टनेमिः**=दुःखध्वंसक **तार्क्ष्यः**=तार्क्ष्य देवता **नः**=हमें **सु**=मंगलमय **अस्ति**=हों । **बृहस्पतिः**=बृहस्पति **नः**=हमें **सु**=मंगलमय **अस्ति**=हों । **दधातु**=(एवं हमें सर्वरूप महेश) धारण करें, ग्रहण करें, वहन करें व पोषण करें ।

ॐ यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै । तं ह देवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणमहम्प्रपद्ये । ॐ शान्ति-श्शान्तिश्शान्तिः ॥१०॥

ॐ यः ब्रह्माणं विदधाति पूर्वम् यः वै वेदान् च प्रहिणोति तस्मै ।
तं ह देवं आत्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुः वै शरणं अहं प्रपद्ये ॥
(श्वेताश्वतरोपनिषद् ६.१८)

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

(सान्वयार्थः)

यः=जो (महेश) **पूर्वम्**=पहले **ब्रह्माणं**=ब्रह्मा को **विदधाति**=पैदा करता है, **च**=और **यः**=जो **वै**=ही **वेदान्**=वेदों को **तस्मै**=उसके लिये **प्रहिणोति**=देता है, **तं**=उस **आत्म-बुद्धिप्रकाशं**=अपनी बुद्धि का प्रकाश करने वाले **ह**=प्रसिद्ध **देवं**=स्वप्रकाश रूप शिव को **वै**=ही केवल **अहम्**=मैं **मुमुक्षुः**=मोक्ष की इच्छा वाला (होने से) **शरणं**=आश्रय रूप से (रक्षा करने वाले को) **प्रपद्ये**=जाता हूँ या प्रपन्न होता हूँ।

•

स्तुतिसंचयः

* श्रीगणेशस्तोत्राणि *

संकष्टनाशनं गणेशस्तोत्रम्

नारद उवाच

प्रणम्य शिरसा देवं गौरीपुत्रं विनायकम् ।
भक्तावासं स्मरेन्नित्यमायुःकामार्थसिद्धये ॥१॥

प्रथमं वक्रतुंडं च एकदंतं द्वितीयकम् ।
तृतीयं कृष्णपिङ्गाक्षं गजवक्त्रं चतुर्थकम् ॥२॥

लंबोदरं पंचमं च षष्ठं विकटमेव च ।
सप्तमं विघ्नराजं च धूम्रवर्णं तथाष्टमम् ॥३॥

नवमं भालचंद्रं च दशमं तु विनायकम् ।
एकादशं गणपतिं द्वादशं तु गजाननम् ॥४॥

द्वादशैतानि नामानि त्रिसंध्यं यः पठेन्नरः ।
न च विघ्नभयं तस्य सर्वसिद्धिकरं परम् ॥५॥

विद्यार्थी लभते विद्यां धनार्थी लभते धनम् ।
पुत्रार्थी लभते पुत्रान्मोक्षार्थी लभते गतिम् ॥६॥

जपेद्गणपतिस्तोत्रं षड्भिर्मासैः फलं लभेत् ।
संवत्सरेण सिद्धिं च लभते नात्र संशयः ॥७॥

अष्टभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च लिखित्वा यः समर्पयेत् ।
तस्य विद्या भवेत्सर्वा गणेशस्य प्रसादतः ॥८॥

इति श्रीनारदपुराणे संकष्टनाशनं गणेशस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

गणेशपंचरत्नस्तोत्रम्

मुदा करात्तमोदकं सदा विमुक्तिसाधकं
कलाधरावतंसकं विलासिलोकरञ्जकम् ।
अनायकैकनायकं विनाशितेभदैत्यकं
नताशुभाशुनाशकं नमामि तं विनायकम् ॥१॥

नतेतरातिभीकरं नवोदितार्कभास्वरं
नमत्सुरारिनिर्जरं नताधिकापदुद्धरम् ।
सुरेश्वरं निधीश्वरं गजेश्वरं गणेश्वरं
महेश्वरं तमाश्रये परात्परं निरंतरम् ॥२॥

समस्तलोकशंकरं निरस्तदैत्यकुञ्जरं
दरेतरोदरं वरं वरेभवक्त्रमक्षरम् ।
कृपाकरं क्षमाकरं मुदाकरं यशस्करं
मनस्करं नमस्कृतां नमस्करोमि भास्वरम् ॥३॥

अकिंचनार्तिमार्जनं चिरंतनोक्तिभाजनं
पुरारिपूर्वनन्दनं सुरारिगर्वचर्वणम् ।
प्रपञ्चनाशभीषणं धनंजयादिभूषण
कपोलदानवारणं भजे पुराणवारणम् ॥४॥

नितांतकांतदंतकांतिमन्तकांतकात्मजं
अचिंत्यरूपमंतहीनमंतरायकृन्तनम् ।
हृदंतरे निरंतरं वसंतमेव योगिनां
तमेकदंतमेव तं विचिन्तयामि संततम् ॥५॥

महागणेशपंचरत्नमादरेण योऽन्वहं
प्रगायति प्रभातके हृदि स्मरन् गणेश्वरम् ।
अरोगतामदोषतां सुसाहितीं सुपुत्रतां
समाहितायुरष्टभूतिमभ्युपैति सोऽचिरात् ॥६॥

इति श्रीशङ्करभगवतः कृतौ श्रीगणेशपंचरत्नस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

गणेशभुजंगप्रयातम्

रणत्क्षुद्रघंटानिनादाभिरामं चलत्तांडवोद्दंडवत्पद्मतालम् ।
लसत्तुंदिलाङ्गोपरिव्यालहारं गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे ॥१॥

ध्वनिध्वंसवीणालयोल्लासिवक्त्रं स्फुरच्छुंडदंडोल्लसद्बीजपूरम् ।
गलद्दर्पसौगंध्यलोलालिमालं गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे ॥२॥

प्रकाशज्जपारक्तरत्नप्रसूनप्रवालप्रभातारुणज्योतिरेकम् ।
प्रलम्बोदरं वक्रतुण्डैकदंतं गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे ॥३॥

विचित्रस्फुरद्रत्नमालाकिरीटं किरीटोल्लसच्चन्द्ररेखाविभूषम् ।
विभूषैकभूषं भवध्वंसहेतुं गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे ॥४॥

उदञ्चद्भुजावल्लरीदृश्यमूलोच्चलद्भ्रूलताविभ्रमभ्राजदक्षम् ।
मरुत्सुन्दरीचामरैः सेव्यमानं गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे ॥५॥

स्फुरन्निष्ठुरालोलपिङ्गाक्षितारं कृपाकोमलोदारलीलावतारम् ।
कलाबिंदुगं गीयते योगिवर्यैर्गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे ॥६॥

यमेकाक्षरं निर्मलं निर्विकल्पं गुणातीतमानन्दमाकारशून्यम् ।
परं पारमोंकारमाम्नायगर्भं वदन्ति प्रगल्भं पुराणं तमीडे ॥७॥

चिदानन्दसांद्राय शान्ताय तुभ्यं नमो विश्वकर्त्रे च हर्त्रे च तुभ्यम् ।
नमोऽनन्तलीलाय कैवल्यभासे नमो विश्वबीज प्रसीदेशसूनो ॥८॥

इमं संस्तवं प्रातरुत्थाय भक्त्या पठेद्यस्तु मर्त्यो लभेत्सर्वकामान् ।
गणेशप्रसादेन सिद्ध्यंति वाचो गणेशे विभौ दुर्लभं किं प्रसन्ने ॥९॥

इति श्रीशङ्कराचार्यप्रणीतं श्रीगणेशभुजंगप्रयातस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

गणेशद्वादशनामस्तोत्रम्

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥१॥
अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥२॥
गणानामधिपश्चंडो गजवक्त्रस्त्रिलोचनः ।
प्रसन्नो भव मे नित्यं वरदातर्विनायक ॥३॥
सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ।
लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः ॥४॥
धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ।
द्वादशैतानि नामानि गणेशस्य तु यः पठेत् ॥५॥
विद्यार्थी लभते विद्यां धनार्थी विपुलं धनम् ।
इष्टकामं तु कामार्थी धर्मार्थी मोक्षमक्षयम् ॥६॥
विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ।
संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥७॥

इति श्रीमुद्गलपुराणोक्तं श्रीगणेशद्वादशनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

गणेशकवचम्

गौर्युवाच

एषोऽतिचपलो दैत्यान्बाल्येऽपि नाशयत्यहो ।
अग्रे किं कर्म कर्तेति न जाने मुनिसत्तम ॥१॥

दैत्या नानाविधा दुष्टाः साधुदेवद्रुहः खलाः ।
अतोऽस्य कंठे किंचित्त्वं रक्षार्थं बद्धुमर्हसि ॥२॥

मुनिरुवाच

ध्यायेत्सिंहगतं विनायकममुं दिग्बाहुमाद्ये युगे ।
त्रेतायां तु मयूरवाहनममुं षड्बाहुकं सिद्धिदम् ॥
द्वापारे तु गजाननं युगभुजं रक्तांगरागं विभुं ।
तुर्ये तु द्विभुजं सितांगरुचिरं सर्वार्थदं सर्वदा ॥३॥
विनायकः शिखां पातु परमात्मा परात्परः ।
अतिसुंदरकायस्तु मस्तकं सुमहोत्कटः ॥४॥

ललाटं कश्यपः पातु भ्रूयुगं तु महोदरः ।
नयने भालचंद्रस्तु गजास्यस्त्वोष्ठपल्लवौ ॥५॥
जिह्वां पातु गणक्रीडश्चिबुकं गिरिजासुतः ।
वाचं विनायकः पातु दंतान् रक्षतु विघ्नहा ॥६॥
श्रवणौ पाशपाणिस्तु नासिकां चिंतितार्थदः ।
गणेशस्तु मुखं कंठं पातु देवो गणंजयः ॥७॥
स्कंधौ पातु गजस्कंधः स्तनौ विघ्नविनाशनः ।
हृदयं गणनाथस्तु हेरंबो जठरं महान् ॥८॥
धराधरः पातु पार्श्वौ पृष्ठं विघ्नहरः शुभः ।
लिंगं गुह्यं सदा पातु वक्रतुंडो महाबलः ॥९॥
गणक्रीडो जानुजंघे ऊरू मङ्गलमूर्तिमान् ।
एकदंतो महाबुद्धिः पादौ गुल्फौ सदाऽवतु ॥१०॥
क्षिप्रप्रसादनो बाहू पाणी आशाप्रपूरकः ।
अंगुलीश्च नखान्पातु पद्महस्तोऽरिनाशनः ॥११॥
सर्वांगानि मयूरेशो विश्वव्यापी सदाऽवतु ।
अनुक्तमपि यत्स्थानं धूम्रकेतुः सदाऽवतु ॥१२॥
आमोदस्त्वग्रतः पातु प्रमोदः पृष्ठतोऽवतु ।
प्राच्यां रक्षतु बुद्धीश आग्नेय्यां सिद्धिदायकः ॥१३॥

दक्षिणस्यामुमापुत्रो नैर्ऋत्यां तु गणेश्वरः ।
प्रतीच्यां विघ्नहर्ताऽव्याद्वायव्यां गजकर्णकः ॥१४॥

कौबेर्यां निधिपः पायादीशान्यामीशनंदनः ।
दिवाऽव्यादेकदंतस्तु रात्रौ संध्यासु विघ्नहृत् ॥१५॥

राक्षसासुरवेतालग्रहभूतपिशाचतः ।
पाशांकुशधरः पातु रजःसत्त्वतमःस्मृतिः ॥१६॥

ज्ञानं धर्मं च लक्ष्मीं च लज्जां कीर्तिं तथा कुलम् ।
वपुर्धनं च धान्यं च गृहान् दाराः सुतान् सखीन् ॥१७॥

सर्वायुधधरः पौत्रान् मयूरेशोऽवतात्सदा ।
कपिलोऽजाविकं पातु गजाश्वान्विकटोऽवतु ॥१८॥

भूर्जपत्रे लिखित्वेदं यः कंठे धारयेत्सुधीः ।
न भयं जायते तस्य यक्षरक्षःपिशाचतः ॥१९॥

त्रिसंध्यं जपते यस्तु वज्रसारतनुर्भवेत् ।
यात्राकाले पठेद्यस्तु निर्विघ्नेन फलं लभेत् ॥२०॥

युद्धकाले पठेद्यस्तु विजयं प्राप्नुयाद्द्रुतम् ।
मारणोच्चाटनाकर्षस्तंभमोहनकर्मणि ॥२१॥

सप्तवारं जपेदेतद्दिनानामेकविंशतिम् ।
तत्तत्फलमवाप्नोति साधको नात्र संशयः ॥२२॥

एकविंशतिवारं च पठेतावद्दिनानि यः ।
कारागृहगतं सद्यो राज्ञा वध्यं च मोचयेत् ॥२३॥

राजदर्शनवेलायां पठेदेतत्त्रिवारतः ।
स राजानं वशं नीत्वा प्रकृतीश्च सभां जयेत् ॥२४॥

इदं गणेशकवचं कश्यपेन समीरितम् ।
मुद्गलाय च ते नाथ मांडव्याय महर्षये ॥२५॥

मह्यं स प्राह कृपया कवचं सर्वसिद्धिदम् ।
न देयं भक्तिहीनाय देयं श्रद्धावते शुभम् ॥२६॥

यस्यानेन कृता रक्षा न बाधाऽस्य भवेत्क्वचित् ।
राक्षसासुरवेतालदैत्यदानवसंभवा ॥२७॥

इति श्रीगणेशपुराणे गणेशकवचं संपूर्णम् ॥

•

गणेशाथर्वशीर्षम्

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः । भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाँ सस्तनूभिः व्यशेम देवहितं यदायुः ॥

ॐ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥

अथ गणेशाथर्वशीर्षं व्याख्यास्यामः ॥ ॐ नमस्ते गणपतये त्वमेव प्रत्यक्षं तत्त्वमसि॥ त्वमेव केवलं कर्तासि॥ त्वमेव केवलं धर्तासि ॥ त्वमेव केवलं हर्तासि ॥ त्वमेव सर्वं खल्विदं ब्रह्मासि ॥ त्वं साक्षादात्मासि नित्यं ॥१॥ ऋतं वच्मि ॥ सत्यं वच्मि ॥२॥ अव त्वं मां ॥ अव वक्तारम् ॥ अव श्रोतारम् ॥ अव दातारम् ॥ अव धातारं ॥ अवानूचानमव शिष्यं ॥ अव पश्चात्तात् ॥ अव पुरस्तात्॥ अवोत्तरात्तात् ॥ अव दक्षिणात्तात् ॥ अव चोर्ध्वात्तात् ॥ अवाधरात्तात् ॥ सर्वतो मां पाहि पाहि समंतात् ॥३॥ त्वं वाङ्मयस्त्वं चिन्मयः ॥ त्वमानंदमयस्त्वं ब्रह्ममयः ॥ त्वं सच्चिदानंदाद्वितीयोऽसि ॥ त्वं प्रत्यक्षं ब्रह्मासि ॥ त्वं ज्ञानमयो विज्ञानमयोऽसि ॥४॥ सर्वं जगदिदं त्वत्तो जायते ॥ सर्वं जगदिदं त्वत्तस्तिष्ठति ॥ सर्वं जगदिदं त्वयि लयमेष्यति ॥ सर्वं जगदिदं त्वयि प्रत्येति ॥ त्वं भूमिरापोऽनलोऽनिलो नभः ॥ त्वं चत्वारि वाक्पदानि ॥५॥ त्वं गुणत्रयातीतः ॥ त्वं देहत्रयातीतः ॥ त्वं कालत्रयातीतः ॥ त्वं मूलाधारस्थितोऽसि नित्यं ॥ त्वं शक्तित्रयात्मकः ॥ त्वां योगिनो ध्यायंति नित्यम् ॥ त्वं ब्रह्मा त्वं विष्णुस्त्वं रुद्रस्त्वमिंद्रस्त्वमग्निस्त्वं वायुस्त्वं सूर्यस्त्वं चंद्रमास्त्वं ब्रह्मभूर्भुवःस्वरोम् ॥६॥ गणादिं पूर्वमुच्चार्य वर्णादिं तदनंतरम् ॥ अनुस्वारः परतरः अर्धेंदुलसितम् ॥ तारेण रुद्धम् ॥ एतत्तव मनुस्वरूपम् ॥ गकारः पूर्वरूपम् । अकारो मध्यमरूपम् ॥ अनुस्वारश्चांत्यरूपम् ॥ बिंदुरुत्तररूपम् ॥ नादः संधानम् ॥ सँहिता संधिः ॥ सैषा गणेशविद्या ॥ गणक ऋषिः ॥ निचृद्गायत्री छंदः ॥ गणपतिर्देवता ॥ ॐ गं गणपतये नमः ॥७॥ एकदंताय विद्महे वक्रतुंडाय धीमहि ॥ तन्नो दंती प्रचोदयात् ॥८॥ एकदंतं चतुर्हस्तं पाशमंकुशधारिणम् । रदं च वरदं हस्तैर्बिभ्राणं मूषकध्वजम् ॥ रक्तं लंबोदरं शूर्पकर्णकं रक्तवाससम् । रक्तगंधानुलिप्तांगं रक्तपुष्पैः सुपूजितम् ॥ भक्तानुकंपिनं देवं जगत्कारणमच्युतम् ॥ आविर्भूतं च सृष्ट्यादौ प्रकृतेः पुरुषात्परम् ॥ एवं ध्यायति यो नित्यं स योगी योगिनां वरः ॥९॥ नमो व्रातपतये नमो गणपतये नमः प्रमथपतये नमस्ते अस्तु लंबोदरायैकदंताय विघ्ननाशिने शिवसुताय श्रीवरदमूर्तये नमः ॥१०॥

एतदथर्वशीर्षं योऽधीते ॥ स ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ स सर्वविघ्नैर्न बाध्यते ॥ स सर्वतः सुखमेधते ॥ स पंचमहापापात्प्रमुच्यते ॥ सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति ॥ प्रातरधीयानो रात्रिकृतं पापं नाशयति ॥ सायंप्रातः प्रयुंजानो अपापो भवति ॥ सर्वत्राधीयानोऽपविघ्नो भवति ॥ धर्मार्थकाममोक्षं च विंदति ॥ इदमथर्वशीर्षमशिष्याय न देयम् ॥ यो यदि मोहाद्दास्यति ॥ स पापीयान् भवति ॥ सहस्रावर्तनात् ॥ यं यं काममधीते ॥ तं तमनेन साधयेत् ॥११॥ अनेन गणपतिमभिषिंचति ॥ स वाग्मी भवति ॥ चतुर्थ्यामनश्नन् जपति ॥ स विद्यावान् भवति ॥ इत्यथर्वणवाक्यम् ॥ ब्रह्माद्यावरणं विद्यात् ॥ न बिभेति कदाचनेति॥१२॥ यो दूर्वांकुरैर्यजति स वैश्रवणोपमो भवति ॥ यो लाजैर्यजति स यशोवान्भवति ॥ स मेधावान्भवति ॥ यो मोदकसहस्रेण यजति स वांछितफलमवाप्नोति ॥ यः साज्यसमिद्भिर्यजति स सर्वं लभते स सर्वं लभते ॥ अष्टौ ब्राह्मणान् सम्यग्ग्राहयित्वा सूर्यवर्चस्वी भवति ॥ सूर्यग्रहे महानद्यां प्रतिमासन्निधौ वा जप्त्वा सिद्धमन्त्रो भवति ॥ महाविघ्नात्प्रमुच्यते ॥ महादोषात्प्रमुच्यते ॥ महापापात्प्रमुच्यते ॥ सर्वविद्भवति ॥ स सर्वविद्भवति ॥ य एवं वेद ॥ इत्युपनिषत् ॥१३॥ ॐ सह नाववतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै । तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ॥ भद्रं कर्णेभिः० ॥ स्वस्ति न इंद्रो० ॥ ॐ शांतिः शांतिः शांतिः ॥

इति गणेशाथर्वशीर्षं समाप्तम् ॥

•

गणेशमहिम्नःस्तोत्रम्

अनिर्वाच्यं रूपं स्तवननिकरो यत्र गलित-
स्तथा वक्ष्ये स्तोत्रं प्रथमपुरुषस्यात्र महतः ।
यतो जातं विश्वं स्थितमपि सदा यत्र विलयः
स कीदृग्गीर्वाणः सुनिगमनुतः श्रीगणपतिः ॥१॥

गणेशं गाणेशाः शिवमिति च शैवाश्च विबुधा
रविं सौरा विष्णुं प्रथमपुरुषं विष्णुभजकाः ।
वदंत्येके शाक्ता जगदुदयमूलां परशिवां
न जाने किं तस्मै नम इति परं ब्रह्म सकलम् ॥२॥

तथेशं योगज्ञा गणपतिमिमं कर्म निखिलं
समीमांसा वेदांतिन इति परं ब्रह्म सकलम् ।
अजां सांख्यो ब्रूते सकलगुणरूपां च सततं
प्रकर्तारं न्यायस्त्वथ जगति बौद्धा धियमिति ॥३॥

कथं ज्ञेयो बुद्धेः परतर इयं बाह्यसरणि-
र्यथा धीर्यस्य स्यात्स च तदनुरूपो गणपतिः ।
महत्कृत्यं तस्य स्वयमपि महान् सूक्ष्ममणुवद्
ध्वनिर्ज्योतिर्बिन्दुर्गगनसदृशः किं च सदसत् ॥४॥

अनेकास्योऽपाराक्षिकरचरणोऽनंतहृदय-
स्तथा नानारूपो विविधवदनः श्रीगणपतिः ।
अनंताह्वः शक्त्या विविधगुणकर्मैकसमये
त्वसंख्यातानंताभिमतफलदोऽनेकविषये ॥५॥

न यस्यांतो मध्यो न च भवति चादिः सुमहता-
मलिप्तः कृत्वेत्थं सकलमपि खंवत् स च पृथक् ।
स्मृतः संस्मर्तॄणां सकलहृदयस्थः प्रियकरो
नमस्तस्मै देवाय सकलसुरवंद्याय महते ॥६॥

गणेशाद्यं बीजं दहनवनितापल्लवयुतं
मनुश्चैकार्णोऽयं प्रणवसहितोऽभीष्टफलदम् ।
सबिंदुश्चांगाद्यां गणकऋषिछंदोऽस्य च निचृत्
स देवः प्राग्बीजं विपदपि च शक्तिर्जपकृताम् ॥७॥

गकारो हेरंबः सगुण इति पुंनिर्गुणमयो
द्विधाऽप्येको जातः प्रकृतिपुरुषो ब्रह्म हि गणः ।
स चेशश्चोत्पत्तिस्थितिलयकरोऽयं प्रथमको
यतो भूतं भव्यं भवति पतिरीशो गणपतिः ॥८॥

गकारः कंठोर्ध्वं गजमुखसमो मर्त्यसदृशो
णकारः कंठाधो जठरसदृशाकार इति च ।
अधोभागः कट्यां चरण इति हीशोऽस्य च तनु-
र्विभातीत्थं नाम त्रिभुवनसमं भूर्भुवःसुवः ॥९॥

गणेशेति त्र्यर्णात्मकमपि वरं नाम सुखदं
सकृत्प्रोच्चैरुच्चारितमिति नृभिः पावनकरम् ।
गणेशस्यैकस्य प्रतिजपकरस्यास्य सुकृतं
न विज्ञातो नाम्नः सकलमहिमा कीदृशविधः ॥१०॥

गणेशेत्याह्वां यः प्रवदति मुहुस्तस्य पुरतः
प्रपश्यंस्तद्वक्त्रं स्वयमपि गणस्तिष्ठति तदा ।
स्वरूपस्य ज्ञानं त्वमुक इति नाम्नाऽस्य भवति
प्रबोधः सुप्तस्य त्वखिलमिह सामर्थ्यममुना ॥११॥

गणेशो विश्वेऽस्मिन्स्थित इह च विश्वं गणपतौ
गणेशो यत्रास्ते धृतिमतिरनैश्वर्यमखिलम् ।
समुक्तं नामैकं गणपतिपदं मंगलमयं
तदेकास्यं दृष्टेः सकलविबुधास्येक्षणसमम् ॥१२॥

बहुक्लेशैर्व्याप्तः स्मृत उत गणेशे च हृदये
क्षणात् क्लेशान्मुक्तो भवति सहसा त्वभ्रचयवत् ।
वने विद्यारंभे युधि रिपुभये कुत्र गमने
प्रवेशे प्राणांते गणपतिपदं चाशु विशति ॥१३॥

गणाध्यक्षो ज्येष्ठः कपिल अपरो मंगलनिधि-
र्दयालुर्हेरंबो वरद इति चिंतामणिरजः ।
वरानीशो ढुंढिर्गजवदननामा शिवसुतो
मयूरेशो गौरीतनय इति नामानि पठति ॥१४॥

महेशोऽयं विष्णुः सकविरविरिंदुः कमलजः
क्षितिस्तोयं वह्निः श्वसन इति खं त्वद्रिरुदधिः ।
कुजस्तारः शुक्रो गुरुरुडुबुधोऽगुश्च धनदो
यमः पाशी काव्यः शनिरखिलरूपो गणपतिः ॥१५॥

मुखं वह्निः पादौ हरिरपि विधाता प्रजननं
रविर्नेत्रे चंद्रो हृदयमपि कामोऽस्य मदनः ।
करौ शक्रः कंठ्यामवनिरुदरं भाति दशनं
गणेशस्यासन्वै क्रतुमयवपुश्चैव सकलम् ॥१६॥

अनर्घ्यालंकारैररुणवसनैर्भूषिततनुः
करींद्रास्यः सिंहासनमुपगतो भाति बुधराट् ।
स्मितः स्यात्तन्मध्येऽप्युदितरविबिंबोपमरुचिः
स्थिता सिद्धिर्वामे मतिरितरगा चामरकरा ॥१७॥

समंतात्तस्यासन् प्रवरमुनिसिद्धाः सुरगणाः
प्रशंसंतीत्यग्रे विविधनुतिभिः साञ्जलिपुटाः ।
विडौजाद्यैर्ब्रह्मादिभिरनुवृतो भक्तनिकरै-
र्गणक्रीडामोदप्रमदविकटाद्यैः सहचरैः ॥१८॥

वशित्वाद्यष्टाद्वादशदिगणिताल्लोलमनुवाग्-
धृतिः पादूः खड्गोऽञ्जनरसबलाः सिद्धय इमाः ।
सदा पृष्ठे तिष्ठंत्यनिमिषदृशस्तन्मुखलया
गणेशं सेवंतेऽप्यतिनिकटसूपायनकराः ॥१९॥

मृगांकास्या रंभाप्रभृतिगणिका यस्य पुरतः
सुसंगीतं कुर्वंत्यपि कुतुकगंधर्वसहिताः ।
मुदः पारो नात्रेत्यनुपमपदे दोर्विगलिता
स्थिरं जातं चित्तं चरणमवलोक्यास्य विमलम् ॥२०॥

हरेणायं ध्यातस्त्रिपुरमथने चासुरवधे
गणेशः पार्वत्या बलिविजयकालेऽपि हरिणा ।
विधात्रा संसृष्टावुरगपतिना क्षोणिधरणे
नरैः सिद्धौ मुक्तौ त्रिभुवनजये पुष्पधनुषा ॥२१॥

अयं सुप्रासादे सुर इव निजानंदभुवने
महान् श्रीमानाद्यो लघुतरगृहे रंकसदृशः ।
शिवद्वारे द्वाःस्थो नृप इव सदा भूपतिगृहे
स्थितो भूल्लोमांके शिशुगणपतिर्लालनपरः ॥२२॥

अमुष्मिन्संतुष्टे गजवदन एवापि विबुधे
ततस्ते संतुष्टास्त्रिभुवनगताः स्युर्बुधगणाः ।
दयालुर्हेरंबो न च भवति यस्मिश्च पुरुषे
वृथा सर्वं तस्य प्रजननमतः सांद्रतमसि ॥२३॥

वरेण्यो भूशुंडिर्भृगुगुरुकुजा मुद्गलमुखा
ह्यपारास्तद्भक्ता जपहवनपूजास्तुतिपराः ।
गणेशोऽयं भक्तप्रिय इति च सर्वत्र गदितं
विभक्तिर्यत्रास्ते स्वयमपि सदा तिष्ठति गणः ॥२४॥

मृदः काश्चिद्धातोश्छदविलिखिता वापि दृषदः
स्मृता व्याजान्मूर्तिः पथि यदि बहिर्येन सहसा ।
अशुद्धोऽद्धा द्रष्टा प्रवदति तदाह्वां गणपतेः
श्रुतः शुद्धो मर्त्यो भवति दुरिताद्विस्मय इति ॥२५॥

बहिर्द्वारस्योर्ध्वं गजवदनवर्ष्मेन्धनमयं
प्रशस्तं वा कृत्वा विविधकुशलैस्तत्र निहतम् ।
प्रभावात्तन्मूर्त्या भवति सदनं मंगलमयं
विलोक्यानंदस्तां भवति जगतो विस्मय इति ॥२६॥

सिते भाद्रे मासे प्रतिशरदि मध्याह्नसमये
मृदो मूर्तिं कृत्वा गणपतितिथौ ढुंढिसदृशीम् ।
समर्चत्युत्साहः प्रभवति महान् सर्वसदने
विलोक्यानंदस्तां प्रभवति नृणां विस्मय इति ॥२७॥

तथा ह्येकः श्लोको वरयति महिम्नो गणपतेः
कथं स श्लोकेऽस्मिन् स्तुत इति भवेत्संप्रपठिते ।
स्मृतं नामास्येकं सकृदिदमनंताह्वयसमं
यतो यस्यैकस्य स्तवनसदृशं नान्यदपरम् ॥२८॥

गजवदन विभो यद्वर्णितं वैभवं ते
त्विह जनुषि ममेत्थं चारु तद्दर्शयाशु ।
त्वमसि च करुणायाः सागरः कृत्स्नदाता-
प्यति तव भृतकोऽहं सर्वदा चिंतकोऽस्मि ॥२९॥

सुस्तोत्रं प्रपठतु नित्यमेतदेव स्वानंदं प्रति गमनेऽप्ययं सुमार्गः ।
संचिन्त्यं स्वमनसि तत्पदारविन्दं स्थाप्याग्रे स्तवनफलं नतीः करिष्ये ॥३०॥

गणेशदेवस्य माहात्म्यमेतद् यः श्रावयेद्वापि पठेच्च तस्य ।
क्लेशा लयं यांति लभेच्च शीघ्रं स्त्रीपुत्रविद्यार्थगृहं च मुक्तिम् ॥३१॥

इति श्रीपुष्पदन्तविरचितं श्रीगणेशमहिम्नःस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

गणेशाष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम्

यम उवाच

गणेश हेरंब गजाननेति महोदर स्वानुभवप्रकाशिन् ।
वरिष्ठ सिद्धिप्रिय बुद्धिनाथ वदंतमेवं त्यजत प्रभीताः ॥१॥

अनेकविघ्नांतक वक्रतुंड स्वसंज्ञवासिंश्च चतुर्भुजेति ।
कवीश देवांतकनाशकारिन् वदंतमेव त्यजत प्रभीताः ॥२॥

महेशसूनो गजदैत्यशत्रो वरेण्यसूनो विकट त्रिनेत्र ।
परेश पृथ्वीधर एकदंत वदंतमेवं० ॥३॥

प्रमोद मोदेति नरांतकारे षडूर्मिहंतर्गजकर्ण ढुंढे ।
द्वन्द्वारिसिन्धो स्थिरभावकारिन् वदंत० ॥४॥

विनायक ज्ञानविघातशत्रो पराशरस्यात्मज विष्णुपुत्र ।
अनादिपूज्याऽऽखुग सर्वपूज्य वदंत० ॥५॥

वैरिंच्य लंबोदर धूम्रवर्ण मयूरपालेति मयूरवाहिन् ।
सुरासुरैः सेवितपादपद्म वदंत० ॥६॥

वरिन्महाखुध्वज शूर्पकर्ण शिवाज सिंहस्थ अनंतवाह ।
दितौज विघ्नेश्वर शेषनाभे वदंत० ॥७॥

अणोरणीयो महतो महीयो रवेर्ज योगेशज ज्येष्ठराज ।
निधीश मंत्रेष च शेषपुत्र वदंत० ॥८॥

वरप्रदातारदितेश्च सूनो परात्परज्ञानद तारवक्त्र ।
गुहाग्रज ब्रह्मप पार्श्वपुत्र वदंत० ॥९॥

सिन्धोश्च शत्रो परशुप्रयाणे शमीश पुष्पप्रिय विघ्नहारिन् ।
दूर्वाभिरैर्चित देवदेव वदंत० ॥१०॥

धियः प्रदातश्च शमीप्रियेति सुसिद्धिदातश्च सुशांतिदातः ।
अमेयमायामितविक्रमेति वदंत० ॥११॥

द्विधाचतुर्थिप्रिय कश्यपाच्च धनप्रद ज्ञानपदप्रकाशिन् ।
चिन्तामणे चित्तविहारकारिन् वदंत० ॥१२॥

यमस्य शत्रो अभिमानशत्रो विधेर्जहंतः कपिलस्य सूनो ।
विदेह स्वानंदजयोगयोग वदंत० ॥१३॥

गणस्य शत्रो कमलस्य शत्रो समस्तभावज्ञ च भालचंद्र ।
अनादिमध्यांतमय प्रचारिन् वदंत० ॥१४॥

विभो जगद्रूप गणेश भूमन् पुष्टेःपते आखुगतेति बोधः ।
कर्तुश्च पातुश्च तु संहरेति वदंत० ॥१५॥

इदमष्टोत्तरशतं दिव्यं नाम्नां तस्य पठंति ये ।
शृण्वंति तेषु वै भीताः कुरुध्वं मा प्रवेशनम् ॥१६॥

भुक्तिमुक्तिप्रदं ढुण्ढेर्धनधान्यप्रवर्धनम् ।
ब्रह्मभूतकरं स्तोत्रं जपंतं नित्यमादरात् ॥१७॥

यत्र कुत्र गणेशस्य चिह्नयुक्तानि वै भटाः ।
धामानि तत्र संभीताः कुरुध्वं मा प्रवेशनम् ॥१८॥

इति श्रीमुद्गलपुराणे यमदूतसंवादे गणेशाष्टोत्तरशतनामस्तोत्रं ॥

•

● शिवस्तोत्राणि ❀

शिवषडक्षरस्तोत्रम्

ॐकारं बिन्दुसंयुक्तं नित्यं ध्यायन्ति योगिनः ।
कामदं मोक्षदं चैव ॐकाराय नमो नमः ॥१॥
नमन्ति ऋषयो देवा नमन्त्यप्सरसां गणाः ।
नरा नमन्ति देवेशं नकाराय नमो नमः ॥२॥
महादेवं महात्मानं महाध्यानपरायणम् ।
महापापहरं देवं मकाराय नमो नमः ॥३॥
शिवं शान्तं जगन्नाथं लोकानुग्रहकारकम् ।
शिवमेकपदं नित्यं शिकाराय नमो नमः ॥४॥
वाहनं वृषभो यस्य वासुकिः कंठभूषणम् ।
वामे शक्तिधरं देवं वकाराय नमो नमः ॥५॥
यत्र यत्र स्थितो देवः सर्वव्यापी महेश्वरः ।
यो गुरुः सर्वदेवानां यकाराय नमो नमः ॥६॥
षडक्षरमिदं स्तोत्रं यः पठेच्छिवसंनिधौ ।
शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥७॥

॥ इति श्रीरुद्रयामले उमामहेश्वरसंवादे
शिवषडक्षरस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

●

अर्धनारीनटेश्वरस्तोत्रम्

चाम्पेयगौरार्धशरीरकायै कर्पूरगौरार्धशरीरकाय ।
धम्मिल्लकायै च जटाधराय नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥१॥
कस्तूरिकाकुङ्कुमचर्चितायै चितारजःपुञ्जविचर्चिताय ।
कृतस्मरायै विकृतस्मराय नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥२॥
चलत्क्वणत्कङ्कणनूपुरायै पादाब्जराजत्फणिनूपुराय ।
हेमाङ्गदायै भुजगाङ्गदाय नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥३॥
विशालनीलोत्पललोचनायै विकासिपङ्केरुहलोचनाय ।
समेक्षणायै विषमेक्षणाय नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥४॥

मन्दारमालाकलितालकायै कपालमालाङ्कितकन्धराय ।
दिव्याम्बरायै च दिगम्बराय नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥५॥

अम्भोधरश्यामलकुन्तलायै तडित्प्रभाताम्रजटाधराय ।
निरीश्वरायै निखिलेश्वराय नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥६॥

प्रपञ्चसृष्ट्युन्मुखलास्यकायै समस्तसंहारकताण्डवाय ।
जगज्जनन्यै जगदेकपित्रे नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥७॥

प्रदीप्तरत्नोज्ज्वलकुण्डलायै स्फुरन्महापन्नगभूषणाय ।
शिवान्वितायै च शिवान्विताय नमः शिवायै च नम शिवाय ॥८॥

एतत्पठेदष्टकमिष्टदं यो भक्त्या स मान्यो भुवि दीर्घजीवी ।
प्राप्नोति सौभाग्यमनन्तकालं भूयात्सदा तस्य समस्तसिद्धिः ॥९॥

इति श्रीमच्छङ्करभगवत्पादप्रणीतमर्धनारीनटेश्वरस्तोत्रम् ।

●

शंम्भुस्तवः

कैलासशैलनिलयात्कलिकल्मषघ्नाच्चंद्रार्धभूषितजटाद्वटमूलवासात् ।
नम्रोत्तमांगविनिवेशितहस्तपद्माच्छंभोः परं किमपि दैवमहं न जाने ॥१॥

नाकाधिनाथकरपल्लवसेवितांघ्रेर्नगास्यषण्मुखविभासितपार्श्वभागात् ।
निर्व्याजपूर्णकरुणान्निखिलामरेड्याच्छंभोः परं किमपि दैवमहं न जाने ॥२॥

मौनींद्ररक्षणकृते जितकालगर्वात्पापाब्धिशोषणविधौ जितवाडवाग्नेः ।
मारांगभस्मपरिलेपनशुक्लगात्राच्छंभोः परं किमपि दैवमहं न जाने ॥३॥

विज्ञानमुद्रितकराच्छरदिंदुशुभ्राद्विज्ञानदाननिरताज्जडपङ्क्तयेऽपि ।
वेदांतगेयचरणाद्विधिविष्णुसेव्याच्छंभोः परं किमपि दैवमहं न जाने ॥४॥

इति शंभुस्तवः संपूर्णः ॥

●

उमामहेश्वरस्तोत्रम्

नमः शिवाभ्यां नवयौवनाभ्यां परस्पराश्लिष्टवपुर्धराभ्याम् ।
नगेन्द्रकन्यावृषकेतनाभ्यां नमो नमः शंकरपार्वतीभ्याम् ॥१॥

नमः शिवाभ्यां सरसोत्सवाभ्यां नमस्कृताभीष्टवरप्रदाभ्याम् ।
नारायणेनार्चितपादुकाभ्यां नमो नमः० ॥२॥

नमः शिवाभ्यां वृषवाहनाभ्यां विरिञ्चिविष्णिवन्द्रसुपूजिताभ्याम् ।
विभूतिपाटीरविलेपनाभ्यां नमो नमः ॥३॥

नमः शिवाभ्यां जगदीश्वराभ्यां जगत्पतिभ्यां जयविग्रहाभ्याम् ।
जम्भारिमुख्यैरभिवन्दिताभ्यां नमो नमः० ॥४॥

नमः शिवाभ्यां परमौषधाभ्यां पञ्चाक्षरीपञ्जररञ्जिताभ्याम् ।
प्रपञ्चसृष्टिस्थितिसंहृतिभ्यां नमो नमः० ॥५॥

नमः शिवाभ्यामतिसुन्दराभ्यामत्यन्तमासक्तहृदम्बुजाभ्याम् ।
अशेषलोकैकहितङ्कराभ्यां नमो नमः० ॥६॥

नमः शिवाभ्यां कलिनाशनाभ्यां कङ्कालकल्याणवपुर्धराभ्याम् ।
कैलासशैलस्थितदेवताभ्यां नमो नमः० ॥७॥

नमः शिवाभ्यामशुभापहाभ्यामशेषलोकैकविशेषिताभ्याम् ।
अकुण्ठिताभ्यां स्मृतिसंभृताभ्यां नमो नमः० ॥८॥

नमः शिवाभ्यां रथवाहनाभ्यां रवीन्दुवैश्वानरलोचनाभ्याम् ।
राकाशशाङ्काभमुखाम्बुजाभ्यां नमो नमः० ॥९॥

नमः शिवाभ्यां जटिलन्धराभ्यां जरामृतिभ्यां च विवर्जिताभ्याम् ।
जनार्दनाब्जोद्भवपूजिताभ्यां नमो नमः० ॥१०॥

नमः शिवाभ्यां विषमेक्षणाभ्यां बिल्वच्छदामल्लिकदामभृद्भ्याम् ।
शोभावतीशान्तवतीश्वराभ्यां नमो नमः० ॥११॥

नमः शिवाभ्यां पशुपालकाभ्यां जगत्त्रयीरक्षणबद्धहृद्भ्याम् ।
समस्तदेवासुरपूजिताभ्यां नमो नमः शंकरपार्वतीभ्याम् ॥१२॥

स्तोत्रं त्रिसंध्यं शिवपार्वतीयं भक्त्या पठेद्द्वादशकं नरो यः ।
स सर्वसौभाग्यफलानि भुङ्क्ते शतायुरन्ते शिवलोकमेति ॥१३॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतावुमामहेश्वरस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

शिवाष्टकम्

प्रभुं प्राणनाथं विभुं विश्वनाथं जगन्नाथनाथं सदानंदभाजाम् ।
भवद्भव्यभूतेश्वरं भूतनाथं शिवं शंकरं शंभुमीशानमीडे ॥१॥

गले रुंडमालं तनौ सर्पजालं महाकालकालं गणेशाधिपालम् ।
जटाजूटभंगोत्तरंगैर्विशालं शिवं० ॥२॥

मुदामाकरं मंडनं मंडयंतं महामंडलं भस्मभूषाधरं तम् ।
अनादिं ह्यपारं महामोहमारं शिवं० ॥३॥

तटाधोनिवासं महाट्टाट्टहासं महापापनाशं सदा सुप्रकाशम् ।
गिरीशं गणेशं सुरेशं महेशं शिवं० ॥४॥

गिरीन्द्रात्मजासंगृहीतार्धदेहं गिरौ संस्थितं सर्वदासन्नगेहम् ।
परब्रह्म ब्रह्मादिभिर्वन्द्यमानं शिवं० ॥५॥

कपालं त्रिशूलं कराभ्यां दधानं पदांभोजनम्राय कामं ददानम् ।
बलीवर्दयानं सुराणां प्रधानं शिवं० ॥६॥

शरच्चंद्रगात्रं गुणानंदपात्रं त्रिनेत्रं पवित्रं धनेशस्य मित्रम् ।
अपर्णाकलत्रं चरित्रं विचित्रं शिवं० ॥७॥

हरं सर्पहारं चिताभूविहारं भवं वेदसारं सदा निर्विकारम् ।
श्मशाने वसंतं मनोजं दहंतं शिवं ॥८॥

स्तवं यः प्रभाते नरः शूलपाणेः पठेत्सर्वदा भर्गभावानुरक्तः ।
स पुत्रं धनं धान्यमित्रं कलत्रं विचित्रः समासाद्य मोक्षं प्रयाति ॥९॥

इति श्रीशिवाष्टकं संपूर्णम् ॥

•

विश्वनाथाष्टकम्

गंगातरंगरमणीयजटाकलापं गौरीनिरंतरविभूषितवामभागम् ।
नारायणप्रियमनंगमदापहारं वाराणसीपुरपतिं भज विश्वनाथम् ॥१॥

वाचामगोचरमनेकगुणस्वरूपं वागीशविष्णुसुरसेवितपादपीठम् ।
वामेन विग्रहवरेण कलत्रवंतं वाराणसी० ॥२॥

भूताधिपं भुजगभूषणभूषितांगं व्याघ्राजिनांबरधरं जटिलं त्रिनेत्रम् ।
पाशांकुशाभयवरप्रदशूलपाणिं वाराणसी० ॥३॥

शीतांशुशोभितकिरीटविराजमानं भालेक्षणानलविशोषितपंचबाणम् ।
नागाधिपारचितभासुरकर्णपुरं वाराणसी० ॥४॥

पंचाननं दुरितमत्तमतंगजानां नागांतकं दनुजपुंगवपन्नगानाम् ।
दावानलं मरणशोकजराटवीनां वाराणसी० ॥५॥

तेजोमयं सगुणनिर्गुणमद्वितीयमानंदकंदमपराजितमप्रमेयम् ।
नागात्मकं सकलनिष्कलमात्मरूपं वाराणसी० ॥६॥

आशां विहाय परिहृत्य परस्य निंदां पापे मतिं च सुनिवार्य मनः समाधौ ।
आदाय हृत्कमलमध्यगतं परेशं वाराणसी० ॥७॥

रागादिदोषरहितं स्वजनानुरागवैराग्यशांतिनिलयं गिरिजासहायम् ।
माधुर्यधैर्यसुभगं गरलाभिरामं वाराणसी० ॥८॥

वाराणसीपुरपतेः स्तवनं शिवस्य व्याख्यातमष्टकमिदं पठते मनुष्यः ।
विद्यां श्रियं विपुलसौख्यमनंतकीर्तिं संप्राप्य देहविलये लभते च मोक्षम् ॥९॥

विश्वनाथाष्टकमिदं यः पठेच्छिवसन्निधौ ।
शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥१०॥

इति श्रीव्यासकृतं विश्वनाथाष्टकं संपूर्णम् ॥

•

पशुपत्यष्टकम्

पशुपतींदुपतिं धरणीपतिं भुजगलोकपतिं च सतीपतिम् ।
प्रणतभक्तजनार्तिहरं परं भजत रे मनुजा गिरिजापतिम् ॥१॥

न जनको जननी न च सोदरो न तनयो न च भूरिबलं कुलम् ।
अवति कोऽपि न कालवशं गतं भजत रे मनुजा० ॥२॥

मुरजडिंडिमवाद्यविलक्षणं मधुरपंचमनादविशारदम् ।
प्रमथभूतगणैरपि सेवितं भजत रे मनुजा० ॥३॥

शरणदं सुखदं शरणान्वितं शिव शिवेति शिवेति नतं नृणाम् ।
अभयदं करुणावरुणालयं भजत रे मनुजा ॥४॥

नरशिरोरचितं मणिकुंडलं भुजगहारमुदं वृषभध्वजम् ।
चितिरजोधवलीकृतविग्रहं भजत रे मनुजा० ॥५॥

मखविनाशकरं शशिशेखरं सततमध्वरभाजिफलप्रदम् ।
प्रलयदग्धसुरासुरमानवं भजत रे मनुजा० ॥६॥
मदमपास्य चिरं हृदि संस्थितं मरणजन्मजरामयपीडितम् ।
जगदुदीक्ष्य समीपभयाकुलं भजत रे मनुजा० ॥७॥
हरिविरंचिसुराधिपपूजितं यमजनेशधनेशनमस्कृतम् ।
त्रिनयनं भुवनत्रितयाधिपं भजत रे मनुजा० ॥८॥
पशुपतेरिदमष्टकमद्भुतं विरचितं पृथिवीपतिसूरिणा ।
पठति संश्रृणुते मनुजः सदा शिवपुरीं वसते लभते मुदम् ॥९॥

इति श्रीपशुपत्यष्टकं संम्पूर्णम् ॥

●

शिवमानसपूजास्तोत्रम्

रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्यांबरं
नानारत्नविभूषितं मृगमदामोदांकितं चंदनम् ।
जातीचंपकबिल्वपत्ररचितं पुष्पं च धूपं तथा
दीपं देव दयानिधे पशुपते हृत्कल्पितं गृह्यताम् ॥१॥
सौवर्णे नवरत्नखंडरचिते पात्रे घृतं पायसं
भक्ष्यं पंचविधं पयोदधियुतं रंभाफलं पानकम् ।
शाकानामयुतं जलं रुचिकरं कर्पूरखंडोज्ज्वलं
तांबूलं मनसा मया विरचितं भक्त्या प्रभो स्वीकुरु ॥२॥
छत्रं चामरयोर्युगं व्यजनकं चादर्शकं निर्मलं
वीणाभेरिमृदंगकाहलकलागीतं च नृत्यं तथा ।
साष्टांगप्रणतिः स्तुतिर्बहुविधा ह्येतत्समस्तं मया
संकल्पेन समर्पितं तव विभो पूजां गृहाण प्रभो ॥३॥
आत्मा त्वं गिरिजा मतिः सहचराः प्राणाः शरीरं गृहं
पूजा ते विषयोपभोगरचना निद्रा समाधिस्थितिः ।
संचारः पदयोः प्रदक्षिणविधिः स्तोत्राणि सर्वा गिरो
यद्यत्कर्म करोमि तत्तदखिलं शंभो तवाराधनम् ॥४॥
करचरणकृतं वाक्कायजं कर्मजं वा
श्रवणनयनजं वा मानसं वाऽपराधम् ।
विहितमविहितं दा सर्वमेतत्क्षमस्व
जय जय करुणाब्धे श्रीमहादेव शंभो ॥५॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवमानसपूजास्तोत्रं समाप्तम् ॥

श्रीकाशीविश्वनाथस्तोत्रम् ।

कण्ठे यस्य लसत्करालगरलं गङ्गाजलं मस्तके
वामाङ्गे गिरिराजराजतनया जाया भवानी सती ।
नन्दिस्कन्दगणाधिराजसहिता श्रीविश्वनाथप्रभुः
काशीमन्दिरसंस्थितोऽखिलगुरुर्देयात्सदा मङ्गलम् ॥ १ ॥

यो देवैरसुरैर्मुनीन्द्रतनयैर्गन्धर्वयक्षोरगै-
र्नागैर्भूतलवासिभिर्द्विजवरैः संसेवितः सिद्धये ।
या गङ्गोत्तरवाहिनी परिसरे तीर्थैरसंख्यैर्वृता
सा काशी त्रिपुरारिराजनगरी देयात्० ॥ २ ॥

तीर्थानां प्रवरा मनोरथकरी संसारपारापरा-
नन्दा नन्दिगणेश्वरैरुपहिता देवैरशेषैः स्तुता ।
या शंभोर्मणिकुण्डलैककणिका विष्णोस्तपोदीर्घिका
सेयं श्रीमणिकर्णिका भगवती देयात्० ॥ ३ ॥

एषा धर्मपताकिनी तटरुहासेवावसन्नाकिनी
पश्यन्पातकिनी भगीरथतपःसाफल्यदेवाकिनी ।
प्रेमारूढपताकिनी गिरिसुता सा केकरास्वाकिनी
काश्यामुत्तरवाहिनी सुरनदी देयात्० ॥ ४ ॥

विघ्नावासनिवासकारणमहागण्डस्थलालम्बितः
सिन्दूरारुणपुञ्जचन्द्रकिरणप्रच्छादिनागच्छविः ।
श्रीविश्वेश्वरवल्लभो गिरिजया सानन्दकानन्दितः
स्मेरास्यस्तव ढुण्ढिराजमुदितो देयात्० ॥ ५ ॥

केदारः कलशेश्वरः पशुपतिर्धर्मेश्वरो मध्यमो
ज्येष्ठेशो पशुपश्च कन्दुकशिवो विघ्नेश्वरो जम्बुकः ।
चन्द्रेशो ह्यमृतेश्वरो भृगुशिवः श्रीवृद्धकालेश्वरो
मध्येशो मणिकर्णिकेश्वरशिवो देयात्० ॥ ६ ॥

गोकर्णस्त्वथ भारभूतनुदनुः श्रीचित्रगुप्तेश्वरो
यक्षेशस्तिलपर्णसंगमशिवो शैलेश्वरः कश्यपः ।
नागेशोऽग्निशिवो निधीश्वरशिवोऽगस्तीश्वरस्तारक-
ज्ञानेशोऽपि पितामहेश्वरशिवो देयात्० ॥ ७ ॥

ब्रह्माण्डं सकलं मनोषितरसै रत्नैः पयोभिर्हरं
खेलैः पूरयते कुटुम्बनिलयान् शंभोर्विलासप्रदा ।
नानादिव्यलताविभूषितवपुः काशीपुराधीश्वरी
श्रीविश्वेश्वरसुन्दरी भगवती देयात्० ॥ ८ ॥

या देवी महिषासुरप्रमथनी या चण्डमुण्डापहा
या शुम्भासुररक्तवीजदमनी शक्रादिभिः संस्तुता ।
या शूलासिधनुःशराभयकरा दुर्गादिसंदक्षिणा-
माश्रित्याश्रितविघ्नशंसमयतु देयात्० ॥ ९ ॥

आद्या श्रीविकटा ततस्तु विरजा श्रीमङ्गला पार्वती
विख्याता कमला विशालनयना ज्येष्ठा विशिष्टानना ।
कामाक्षी च हरिप्रिया भगवती श्रीघण्टघण्टादिका
मौर्या षष्टिसहस्रमातृसहिता देयात्० ॥१०॥

आदौ पञ्चनदं प्रयागमपरं केदारकुण्डं कुरु-
क्षेत्रं मानसकं सरोऽमृतजलं शावस्य तीर्थं परम् ।
मत्स्योदर्यथ दण्डखाण्डसलिलं मन्दाकिनी जम्बुकं
घण्टाकर्णसमुद्रकूपसहितो देयात्० ॥११॥

रेवाकुण्डजलं सरस्वतिजलं दुर्वासकुण्डं ततो
लक्ष्मीतीर्थलवाङ्कुशस्य सलिलं कन्दर्पकुण्डं तथा ।
दुर्गाकुण्डमसीजलं हनुमतः कुण्डप्रतापोर्जितः
प्रज्ञानप्रमुखानि वः प्रतिदिनं देयात्० ॥१२॥

आद्यः कूपवरस्तु कालदमनः श्रीवृद्धकूपोऽपरो
विख्यातस्तु पराशरस्तु विदितः कूपः सरो मानसः ।
जैगीषव्यमुनेः शशाङ्कनृपतेः कूपस्तु धर्मोद्भवः
ख्यातः सप्तसमुद्रकूपसहितो देयात्० ॥१३॥

लक्ष्मीनायकबिन्दुमाधवहरिर्लक्ष्मीनृसिंहस्ततो
गोविन्दस्त्वथ गोपिकाप्रियतमः श्रीनारदः केशवः ।
गङ्गाकेशववामनाख्यतदनु श्वेतो हरिः केशवः
प्रह्लादादिसमस्तकेशवगणो देयात्० ॥१४॥

लोलार्को विमलार्कमायुखरविः संवर्तसंज्ञो रवि-
र्विख्यातो द्रुपदुःखखोल्कमरुणः प्रोक्तोत्तरार्को रविः ।

गङ्गार्कस्त्वथ वृद्धवृद्धिविबुधा काशीपुरीसंस्थिताः
सूर्या द्वादशसंज्ञकाः प्रतिदिनं देयात्० ॥१५॥

आद्यो ढुण्ढिविनायको गणपतिश्चिन्तामणिः सिद्धिदः
सेनाविघ्नपतिस्तु वक्रवदनः श्रीपाशपाणिः प्रभुः।
आशापक्षविनायकाप्रपकरो मोदादिकः षड्गुणो
लोलार्कादिविनायकाः प्रतिदिनं देयात्० ॥१६॥

हेरम्बो नलकूबरो गणपतिः श्रीभीमचण्डीगणो
विख्यातो मणिकर्णिकागणपतिः श्रीसिद्धिदो विघ्नपः।
मुण्डश्चण्डमुखश्च कष्टहरणः श्रीदण्डहस्तो गणः
श्रीदुर्गाख्यगणाधिपः प्रतिदिनं दे० ॥१७॥

आद्यो भैरवभीषणस्तदपरः श्रीकालराजः क्रमा-
च्छ्रीसंहारकभैरवस्त्वथ रुरुश्चोन्मत्तको भैरवः।
क्रोधश्चण्डकपालभैरववरः श्रीभूतनाथादयो
ह्यष्टौ भैरवमूर्तयः प्रतिदिनं दे० ॥१८॥

आधातोऽम्बिकया सह त्रिनयनः सार्धं गणैर्नन्दितां
काशीमाशु विशन् हरः प्रथमतो वार्षध्वजेऽवस्थितः।
आयाता दश धेनवः सुकपिला दिव्यैः पयोभिर्हरं
ख्यातं तद्वृषभध्वजेन कपिलं दे० ॥१९॥

आनन्दाख्यवनं हि चम्पकवनं श्रीनैमिषं खाण्डवं
पुण्यं चैत्ररथं त्वशाकविपिनं रम्भावनं पावनम्।
दुर्गारण्यमथोऽपि कैरववनं वृन्दावनं पावनं
विख्यातानि वनानि वः प्रतिदिनं दे० ॥२०॥

अलिकुलदलनीलः कालदंष्ट्राकरालः
सजलजलदनीलो व्यालयज्ञोपवीतः।
अभयवरदहस्तो डामरोद्दामनादः
सकलदुरितभक्षो मङ्गलं वो ददातु ॥२१॥

अर्धाङ्गे विकटा गिरीन्द्रतनया गौरी सती सुन्दरी
सर्वाङ्गे विलसद्विभूतिधवलो कालो विशालेक्षणः।
वीरेशः सहनन्दिभृङ्गिसहितः श्रीविश्वनाथः प्रभुः
काशीमन्दिरसंस्थितोऽखिलगुरुर्देयात्सदा मङ्गलम् ॥२२॥

यः प्रातः प्रयतः प्रसन्नमनसा प्रेमप्रमोदाकुलः
ख्यातं तत्र विशिष्टपादभुवनेशेन्द्रादिभिर्यत्स्तुतम् ।
प्रातः प्राङ्मुखमासनोत्तमगतो ब्रूयाच्छृणोत्यादरात्
काशीवासमुखान्यवाप्य सततं प्रीते शिवे धूर्जटि ॥२३॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं काशीविश्वनाथस्तोत्रं ॥

•

चन्द्रशेखराष्टकस्तोत्रम् ।

चंद्रशेखर चंद्रशेखर चंद्रशेखर पाहि माम् ।
चंद्रशेखर चंद्रशेखर चंद्रशेखर रक्ष माम् ॥ १ ॥

रत्नसानुशरासनं रजताद्रिशृंगनिकेतनं सिंजिनीकृतपन्नगेश्वरमच्युताननसायकम् ।
क्षिप्रदग्धपुरत्रयं त्रिदिवालयैरभिवंदितं चंद्रशेखरमाश्रये मम किं करिष्यति वै यमः॥
पंचपादपपुष्पगंधपदांबुजद्वयशोभितं भाललोचनजातपावकदग्धमन्मथविग्रहम् ।
भस्मदिग्धकलेवरं भवनाशनं भवमव्ययं चंद्रशेखर० ॥३॥
मत्तवारणमुख्यचर्मकृतोत्तरीयमनोहरं पंकजासनपद्मलोचनपूजितांघ्रिसरोरुहम् ।
देवसिंधुतरंगसीकरसिक्तशुभ्रजटाधरं चंद्रशेखर० ॥४॥
यक्षराजसखं भगाक्षहरं भुजंगविभूषणं शैलराजसुतापरिष्कृतचारुवामकलेवरम् ।
क्ष्वेडनीलगलं परश्वधधारिणं मृगधारिणं चंद्रशेखर० ॥५॥
कुंडलीकृतकुंडलेश्वरकुंडलं वृषवाहनं नारदादिमुनीश्वरस्तुतवैभवं भुवनेश्वरम् ।
अंधकांधकमाश्रितामरपादपं शमनांतकं चंद्रशेखर० ॥६॥
भेषजं भवरोगिणामखिलापदामपहारिणं दक्षयज्ञविनाशनं त्रिगुणात्मकं त्रिविलोचनम्
भुक्तिमुक्तिफलप्रदं सकलाघसंघनिबर्हणं चंद्रशेखर० ॥७॥
भक्तवत्सलमर्चितं निधिरक्षयं हरिदंबरं सर्वभूतपतिं परात्परमप्रमेयमनुत्तमम् ।
सोमवारिदभूहुताशनसोमपानिलखाकृतिं चंद्रशेखर० ॥८॥
विश्वसृष्टिविधायिनं पुनरेव पालनतत्परं संहरंतमपि प्रपंचमशेषलोकनिवासिनम् ।
क्रीडयंतमहर्निशं गणनाथयूथसमन्वितं चंद्रशेखर० ॥९॥
मृत्युभीतमृकंडसूनुकृतस्तवं शिवसंनिधौ यत्र कुत्र च यः पठेन्न हि तस्य मृत्युभयं भवेत्
पूर्णमायुररोगितामखिलार्थसंपदमादरं चंद्रशेखर एव तस्य ददाति मुक्तिमयत्नतः॥१०॥

इति श्रीचंद्रशेखराष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

शिवपञ्चाक्षरीनक्षत्रमालिकास्तोत्रम्

श्रीमदात्मने गुणैकसिन्धवे नमश्शिवाय धामलेशधूतलोकबन्धवे नमश्शिवाय ।
नामशोषितानमद्भवान्धवे नमश्शिवाय पामरेतरप्रधानबन्धवे नमश्शिवाय ॥१॥

कालभीतविप्रबालपाल ते नमश्शिवाय शूलभिन्नदुष्टदक्षफाल ते नमश्शिवाय ।
मूलकारणाय कालकाल ते नमश्शिवाय पालयाधुना दयालवाल ते नमश्शिवाय॥२॥

इष्टवस्तुमुख्यदानहेतवे नमश्शिवाय दुष्टदैत्यवंशधूमकेतवे नमश्शिवाय ।
सृष्टिरक्षणाय धर्मसेतवे नमश्शिवाय अष्टमूर्तये वृषेन्द्रकेतवे नमश्शिवाय ॥३॥

आपदद्रिभेदटङ्कहस्त ते नमश्शिवाय पापहारिदिव्यसिन्धुमस्त ते नमश्शिवाय ।
पापहारिणे लसन्नमस्त ते नमश्शिवाय शापदोषखण्डनप्रशस्त ते नमश्शिवाय ॥४॥

व्योमकेशदिव्यभव्यरूप ते नमश्शिवाय हेममेदिनीधरेन्द्रचाप ते नमश्शिवाय ।
नाममात्रदग्धसर्वपाप ते नमश्शिवाय कामनैकतानहृद्दुराप ते नमश्शिवाय ॥५॥

ब्रह्ममस्तकावलीनिबद्ध ते नमश्शिवाय जिह्मगेन्द्रकुण्डलप्रसिद्ध ते नमश्शिवाय ।
ब्रह्मणे प्रणीतवेदपद्धते नमश्शिवाय जिह्मकालदेहदत्तपद्धते नमश्शिवाय ॥६॥

कामनाशनाय शुद्धकर्मणे नमश्शिवाय सामगानजायमानशर्मणे नमश्शिवाय ।
हेमकान्तिचाकचक्यवर्मणे नमश्शिवाय सामजासुराङ्गलब्धचर्मणे नमश्शिवाय ॥७॥

जन्ममृत्युघोरदुःखहारिणे नमश्शिवाय चिन्मयैकरूपदेहधारिणे नमश्शिवाय ।
मन्मनोरथावपूर्तिकारिणे नमश्शिवाय मन्मनोगताय कामवैरिणे नमश्शिवाय ॥८॥

यक्षराजबन्धवे दयालवे नमश्शिवाय दक्षपाणिशोभिकाञ्चनालवे नमश्शिवाय ।
पक्षिराजवाहहृच्छयालवे नमश्शिवाय अक्षिफालवेदपूततालवे नमश्शिवाय ॥९॥

दक्षहस्तनिष्ठजातवेदसे नमश्शिवाय अक्षरात्मने नमद्बिडौजसे नमश्शिवाय ।
दीक्षितप्रकाशितात्मतेजसे नमश्शिवाय उक्षराजवाह ते सतां गते नमश्शिवाय ॥१०॥

राजताचलेन्द्रसानुवासिने नमश्शिवाय राजमाननित्यमन्दहासिने नमश्शिवाय ।
राजराजसख्यकृद्विलासिने नमश्शिवाय राजकोरकावतंसभासिने नमश्शिवाय ॥११॥

दीनमानवालिकामधेनवे नमश्शिवाय सूनबाणदाहकृत्कृशानवे नमश्शिवाय ।
स्वानुरागभक्तरत्नसानवे नमश्शिवाय दानवान्धकारचण्डभानवे नमश्शिवाय ॥१२॥

सर्वमङ्गलाकुचाग्रशायिने नमश्शिवाय सर्वदेवतागणातिशायिने नमश्शिवाय ।
पूर्वदेवनाशसंविधायिने नमश्शिवाय सर्वमन्मनोजभङ्गदायिने नमश्शिवाय ॥१३॥

स्तोकभक्तितोऽपि भक्तपोषिणे नमश्शिवाय माकरन्दसारवर्षिभाषिणे नमश्शिवाय ।
एकबिल्वदानतोऽपि तोषिणे नमश्शिवाय नैकजन्मपापजालशोषिणे नमश्शिवाय ॥१४

सर्वजीवरक्षणैकशीलिने नमश्शिवाय पार्वतीप्रियाय भक्तपालिने नमश्शिवाय ।
दुर्विदग्धदैत्यसैन्यदारिणे नमश्शिवाय शर्वरीशधारिणे कपालिने नमश्शिवाय ॥१५॥

पाहि मामुमामनोज्ञदेह ते नमश्शिवाय देहि मे वरं सिताद्रिगेह ते नमश्शिवाय ।
मोहितर्षिकामिनीसमूह ते नमश्शिवाय स्वेहितप्रसन्न कामदोह ते नमश्शिवाय ॥१६॥

मङ्गलप्रदाय गोतुरङ्ग ते नमश्शिवाय गङ्गयात रङ्गितोत्तमाङ्ग ते नमश्शिवाय ।
सङ्गरप्रवृत्तवैरिभङ्ग ते नमश्शिवाय अङ्गजारये करेकुरङ्ग ते नमश्शिवाय ॥१७॥

ईहितक्षणप्रदानहेतवे नमश्शिवाय आहिताग्निपालकोक्षकेतवे नमश्शिवाय ।
देहकान्तिधूतरौप्यधातवे नमश्शिवाय गेहदुःखपुञ्जधूमकेतवे नमश्शिवाय ॥१८॥

त्र्यक्ष दीनसत्कृपाकटाक्ष ते नमश्शिवाय दक्षसप्ततन्तुनाशदक्ष ते नमश्शिवाय ।
ऋक्षराजभानुपावकाक्ष ते नमश्शिवाय रक्ष मां प्रसन्नमात्ररक्ष ते नमश्शिवाय ॥१९॥

न्यंकुपाणये शिवङ्कराय ते नमश्शिवाय सङ्कटाब्धितीर्णकिङ्कराय ते नमश्शिवाय ।
पङ्कभीषिताभयङ्कराय ते नमश्शिवाय पङ्कजाननाय शङ्कराय ते नमश्शिवाय ॥२०॥

कर्मपाशनाश नीलकण्ठ ते नमश्शिवाय शर्मदाय नर्यभस्मकण्ठ ते नमश्शिवाय ।
निर्ममर्षिसेवितोपकण्ठ ते नमश्शिवाय कुर्महे नतीर्नमद्विकुण्ठ ते नमश्शिवाय ॥२१॥

विष्टपाधिपाय नम्रविष्णवे नमश्शिवाय शिष्टविप्रहृद्गुहाचरिष्णवे नमश्शिवाय ।
इष्टवस्तुनित्यतुष्टजिष्णवे नमश्शिवाय कष्टनाशनाय लोकजिष्णवे नमश्शिवाय॥२२

अप्रमेयदिव्यसुप्रभाव ते नमश्शिवाय सत्प्रपन्नरक्षणस्वभाव ते नमश्शिवाय ।
स्वप्रकाश निस्तुलानुभाव ते नमश्शिवाय विप्रडिम्भदर्शितार्द्रभाव ते नमश्शिवाय ॥

सेवकाय मे मृड प्रसीद ते नमश्शिवाय भावलभ्य तावकप्रसाद ते नमश्शिवाय ।
पावकाक्ष देवपूज्यपाद ते नमश्शिवाय तावकाङ्घ्रिभक्तदत्तमोद ते नमश्शिवाय॥२४

भुक्तिमुक्तिदिव्यभोगदायिने नमश्शिवाय शक्तिकल्पितप्रपञ्चभागिने नमश्शिवाय ।
भक्तसङ्कटापहारयोगिने नमश्शिवाय युक्तसन्मनःसरोजयोगिने नमश्शिवाय ॥२५॥

अन्तकान्तकाय पापहारिणे नमश्शिवाय शान्तमाय दन्तिचर्मधारिणे नमश्शिवाय ।
सन्तताश्रितव्यथाविदारिणे नमश्शिवाय जन्तुजातनित्यसौख्यकारिणे नमश्शिवाय ॥

शूलिने नमो नमः कपालिने नमश्शिवाय पालिने विरञ्चितुण्डमालिने नमश्शिवाय ।
लीलिने विशेषरुण्डमालिने नमश्शिवाय शीलिने नमः प्रपुण्यशालिने नमश्शिवाय ॥

शिवपञ्चाक्षर मुद्रां चतुष्पदोल्लासपद्यमणिघटिताम् ।
नक्षत्रमालिकामिह दधदुपकण्ठं नरो भवेत्सोमः ॥

॥ इति शिवपञ्चाक्षरीनक्षत्रमालिकास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

वेदसारशिवस्तवस्तोत्रम्

पशूनां पतिं पापनाशं परेशं गजेंद्रस्य कृत्तिं वसानं वरेण्यम् ।
जटाजूटमध्ये स्फुरद्गांगवारिं महादेवमेकं स्मरामि स्मरारिम् ॥१॥
महेशं सुरेशं सुरारातिनाशं विभुं विश्वनाथं विभूत्यंगभूषम् ।
विरूपाक्षमिन्द्वर्कवह्नि त्रिनेत्रं सदानंदमीडे प्रभुं पंचवक्त्रम् ॥२॥
गिरीशं गणेशं गले नीलवर्णं गवेंद्राधिरूढं गुणातीतरूपम् ।
भवं भास्वरं भस्मना भूषिताङ्गं भवानीकलत्रं भजे पंचवक्त्रम् ॥३॥
शिवाकांत शंभो शशांकार्धमौले महेशान शूलिन् जटाजूटधारिन् ।
त्वमेको जगद्व्यापको विश्वरूप प्रसीद प्रसीद प्रभो पूर्णरूप ॥४॥
परात्मानमेकं जगद्बीजमाद्यं निरीहं निराकारमोंकारवेद्यम् ।
यतो जायते पाल्यते येन विश्वं तमीशं भजे लीयते यत्र विश्वम् ॥५॥
न भूमिर्न चापो न वह्निर्न वायुर्न चाकाशमास्ते न तंद्रा न निद्रा ।
न ग्रीष्मो न शीतं न देशो न वेषो न यस्यास्ति मूर्तिस्त्रिमूर्तिं तमीडे ॥६॥
अजं शाश्वतं कारणं कारणानां शिवं केवलं भासकं भासकानाम् ।
तुरीयं तमः पारमाद्यंतहीनं प्रपद्ये परं पावनं द्वैतहीनम् ॥७॥
नमस्ते नमस्ते विभो विश्वमूर्ते नमस्ते नमस्ते चिदानंदमूर्ते ।
नमस्ते नमस्ते तपोयोगगम्य नमस्ते नमस्ते श्रुतिज्ञानगम्य ॥८॥
प्रभो शूलपाणे विभो विश्वनाथ महादेव शंभो महेश त्रिनेत्र ।
शिवाकांत शांत स्मरारे पुरारे त्वदन्यो वरेण्यो न मान्यो न गण्यः ॥९॥
शंभो महेश करुणामय शूलपाणे गौरीपते पशुपते पशुपाशनाशिन् ।
काशीपते करुणया जगदेतदेकस्त्वं हंसि पासि विदधासि महेश्वरोऽसि ॥१०॥
त्वत्तो जगद्भवति देव भव स्मरारे त्वय्येव तिष्ठति जगन्मृड विश्वनाथ ।
त्वय्येव गच्छति लयं जगदेतदीश लिंगात्मकं हर चराचरविश्वरूपिन् ॥११॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितो वेदसारशिवस्तवः संपूर्णः ॥

•

शिवापराधक्षमापनस्तोत्रम्

आदौ कर्मप्रसंगात् कलयति कलुषं मातृकुक्षौ स्थितं मां
विण्मूत्रामेध्यमध्ये क्वथयति नितरां जाठरो जातवेदाः ।
यद्यद्वै तत्र दुःखं व्यथयति नितरां शक्यते केन वक्तुं
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव शिव भोः श्रीमहादेव शंभो ॥१॥

बाल्ये दुःखातिरेकान्मललुलितवपुः स्तन्यपाने पिपासा
नो शक्तश्चेंद्रियेभ्यो भवगुणजनिता जन्तवो मां तुदन्ति।
नानारोगादिदुःखाद्रुदनपरवशः शंकरं न स्मरामि
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥२॥

प्रौढोऽहं यौवनस्थो विषयविषधरैः पंचभिर्मर्मसंधौ
दष्टो नष्टोऽविवेकः सुतधनयुवतिस्वादसौख्ये निषण्णः।
शैवीचिंताविहीनं मम हृदयमहो मानगर्वाधिरूढं
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥३॥

वार्धक्ये चेंद्रियाणां विगतगतिमतिश्चाधिदैवादितापैः
पापै र गैर्वियोगैस्त्वनवसितवपुः प्रौढिहीनं च दीनम्।
मिथ्यामोहाभिलाषैर्भ्रमति मम मनो धूर्जटेर्ध्यानशून्यं
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥४॥

नो शक्यं स्मार्तकर्मं प्रतिपदगहनप्रत्यवायाकुलाख्यं
श्रौते वार्ता कथं मे द्विजकुलविहिते ब्रह्ममार्गे सुसारे।
ज्ञातो धर्मो विचारैः श्रवणमननयोः किं निदिध्यासितव्यं
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥५॥

स्नात्वा प्रत्यूषकाले स्नपनविधिविधौ नाहृतं गांगतोयं
पूजार्थं वा कदाचिद्बहुतरगहनात्खंडबिल्वीदलानि।
नानीता पद्ममाला सरसि विकसिता गंधपुष्पैस्त्वदर्थं
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥६॥

दुग्धैर्मध्वाज्ययुक्तैर्दधिसितसहितैः स्नापितं नैव लिंगं
नो लिप्तं चदनाद्यैः कनकविरचितैः पूजितं न प्रसूनैः।
धूपैः कर्पूरदीपैर्विविधरसयुतैर्नैव भक्ष्योपहारैः
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥७॥

ध्यात्वा चित्ते शिवाख्यं प्रचुरतरधनं नैव दत्तं द्विजेभ्यो
हव्यं ते लक्षसंख्यैर्हुतवहवदने नार्पितं बीजमंत्रैः।
नो तप्तं गांगतीरे व्रतजपनियमै रुद्रजाप्यैर्न वेदैः
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥८॥

स्थित्वा स्थाने सरोजे प्रणवमयमरुत्कुंडले सूक्ष्ममार्गे
शांते स्वांते प्रलीने प्रकटितविभवे ज्योतिरूपेऽपराख्ये।
लिंगज्ञे ब्रह्मवाक्ये सकलतनुगतं शंकरं न स्मरामि
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥९॥

नग्नो निःसंगशुद्धस्त्रिगुणविरहितो ध्वस्तमोहांधकारो
नासाग्रे न्यस्तदृष्टिर्विदितभवगुणो नैव दृष्टः कदाचित् ।
उन्मन्याऽवस्थया त्वां विगतकलिमलं शंकरं न स्मरामि
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव० ॥१०॥

चंद्रोद्भासितशेखरे स्मरहरे गंगाधरे शंकरे
सर्पैर्भूषितकंठकर्णविवरे नेत्रोत्थवैश्वानरे ।
दंतित्वक्कृतसुंदरांबरधरे त्रैलोक्यसारे हरे
मोक्षार्थं कुरु चित्तवृत्तिमखिलामन्यैस्तु किं कर्मभिः ॥११॥

किं वाऽनेन धनेन वाजिकरिभिः प्राप्तेन राज्येन किं
किं वा पुत्रकलत्रमित्रपशुभिर्देहेन गेहेन किम् ।
ज्ञात्वैतत्क्षणभंगुरं सपदि रे त्याज्यं मनो दूरतः
स्वात्मार्थं गुरुवाक्यतो भज भज श्रीपार्वतीवल्लभम् ॥१२॥

आयुर्नश्यति पश्यतां प्रतिदिनं याति क्षयं यौवनं
प्रत्यायांति गताः पुनर्न दिवसाः कालो जगद्भक्षकः ।
लक्ष्मीस्तोयतरंगभंगचपला विद्युच्चलं जीवितं
तस्मान्मां शरणागतं शरणद त्वं रक्ष रक्षाधुना ॥१३॥

करचरणकृतं वाक्कायजं कर्मजं वा
श्रवणनयनजं वा मानसं वाऽपराधम् ।
विहितमविहितं वा सर्वमेतत्क्षमस्व
जय जय करुणाब्धे श्रीमहादेव शंभो ॥१४॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवापराधक्षमापनस्तोत्रम् ॥

•

शिवमीडेस्तवः

वैलक्षण्यं धामसु यस्य त्रिषु सिद्धं भोग्याद्भोक्तुर्भोगत एवं त्रिविधाच्च ।
यस्माच्छ्रुत्या नास्ति च कश्चिद् व्यतिरिक्तस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१॥

एको ध्येयस्त्वात्मतयेति हि वेदान्ते योऽन्यत्सर्वं श्रूयत एवं सन्त्यज्य ।
सर्वव्यापी भाति च भगवान् यो देवस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२॥

आकाशोयं स्याद्यदि दहरोनानन्दः कोह्येवान्यात्प्राणभृदत्र गतप्राण्यात् ।
भूमानन्दः प्रत्यगभिन्नः सकलात्मा तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३॥

आदित्यान्तर्यामिणमोश्वरमात्मेच्छुर्गायत्र्यैवानन्यमिहान्वहमाराध्य ।
प्राप्नोत्याराद्विष्णुपदं तच्छिवसंज्ञं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥४॥

दुःखस्यान्तमभीप्सव एनं सद्रूपं ब्रह्माभिख्यं स्वात्मतया हृदि यं मत्वा ।
मुक्तिं यान्तीत्यत्र तु नान्योऽस्ति च पन्था तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥५॥
सत्यज्ञानानन्तरसोऽस्त्यपि चास्थूलो ह्रस्वोजो योऽणुत्वविहीनो न च दीर्घः ।
अद्वैतात्मकपूर्णशिवो यो ब्रह्माख्यस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥६॥
ध्यातृध्यानध्येयभिदां यः परिहृत्य स्वस्थो भूत्वा केवल एकः परिशिष्टः ।
स्वानन्यत्वं पश्यति यज्ञस्समभक्तस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥७॥

यस्यैवैकम्पादममुं वै भुवनाख्यं त्यक्त्वा नानाकारतयैवत्रिभिरन्यैः ।
ऐक्यं लब्ध्वा भाति च योगी क्रमशोऽस्मिन् तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥८॥
सर्वात्मस्थं स्वात्मतया सम्प्रतिपन्नस्स्वास्थ्यं वै तत्सर्वतया च प्रतिपन्नः ।
पूर्णानन्दो मादृगनन्तः पुरुषस्स्यात्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥९॥
सर्वज्ञत्वं मायिकमीशे सन्त्यक्त्वा किञ्चिज्ज्ञत्वं तद्वदमुष्मिन्नपि जीवे ।
चिन्मात्रैकं पश्यति योगी लक्षणया तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१०॥

सर्वज्ञोऽपि स्वाधिकहीनः सकलज्ञः किञ्चिज्ज्ञोऽपि स्वयमिहहीनः किञ्चिज्ज्ञः ।
ज्ञानाज्ञानाभ्यामपि चान्यः परमात्मा तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥११॥
ओङ्कारार्थो हंसरहस्यः परिपूर्णः प्रत्यग्रूपो भाति च पञ्चाक्षरगम्यः ।
ईशस्सोऽस्मीत्येव समाध्या विदितस्स्यात्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१२॥
शैवागम्यो वैष्णवगम्यश्शिव एकः सर्वैरव्यैर्वेदमतस्थैर्न च गम्यः ।
शैवाद्वैतध्यातृभिरेव तु सङ्गम्यस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१३॥

ज्योतिर्लिङ्गं स्वात्मनि दृष्ट्वा देहादीन् लोकान् हित्वाऽखण्डमनन्तं परिपश्यन् ।
जीवन्मुक्तोऽहंकृतहीनश्शिवयोगी तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१४॥
नित्यं शान्तं निर्गुणमार्यं निखिलस्थं दीपाकारं सद्गुरुतोऽयं मुद्रिकया ।
दृष्ट्वा नित्याभ्यासवशाद्यः परिपूर्णस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१५॥
अक्षिण्येनं दक्षिण ईशं शशितुल्यं यं व्योम्न्येकीकृत्य शिवेतं परमे च ।
सर्वात्मानस्संसृतिपाशादिह मुक्तास्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१६॥

दृश्यो देहो नायमहं सत्सुखमात्रं चिद्रूपोऽस्मीत्यैक्यमुपेत्योपरि येन ।
संसारोत्थं शोकमनन्तं विजहाति तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१७॥
आकाशादीन् भूतविकारानपलाप्य स्वाधिष्ठानं शेषितमस्मीत्यचिरेण ।
ज्ञात्वा युक्त्या मुञ्चति चान्या इह वाचस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१८॥

ज्ञाते यस्मिन् सर्वविदं स्याद्विदितं स्यादज्ञातेऽस्मिन् नैव समस्तं विदितं स्यात् ।
नानुध्यायाद्यद्विदसत्सद्बहुशब्दांस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥१९॥
वाचं त्यक्त्वा सद्गुरुवक्त्राच्छ्रुतिवाक्याद्वक्तारं यं प्रत्यगमिख्यं परिपूर्णम् ।
लोकातीतं नैव विजानन् भवभावस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२०॥

यो वै भूमा यस्सुखरूपः परमात्मा द्यावापृथ्वी चापि यदन्तर्गुणहीनः ।
प्राणप्राणो देह इहाहंपदलक्ष्यस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२१॥
प्रागोङ्कारं षोडशधैव प्रविभज्य स्वत्वेनास्तान् भागचतुष्कं तुर्यांशन् ।
सम्यक्पश्यंस्तत्र चतुर्थं पदमेनं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२२॥
यस्मिन्नोतं प्रोतमितीत्थं जगदेतत्तात्पर्येणैवोपनिषद्भिः प्रतिपाद्यं ।
सोहं नान्यः कश्चन मन्तो विदुरेवं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२३॥
अव्यक्तादप्यस्ति परो यः पुरुषोऽन्ते यस्मिन्नेतत्कल्पितमन्यैः श्रुतिहीनैः ।
ज्योतीरूपं भेदविहीनं परमार्थं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२४॥

तत्त्वं त्वं तत्सोऽहमहं सोऽस्म्यखिलात्मेत्यैक्यं विद्वानत्र विदित्वा विमलात्मा ।
स्वात्मारामोऽखण्डरसात्मा श्रुतिसिद्धस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२५॥
द्युभ्वादीनामायतनं यस्सकलानामात्मैतेषां प्राणभृतामप्यखिलात्मा ।
जीवेभ्योऽन्योऽप्यत्र यदन्ये न च जीवास्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२६॥

आनन्दो हि स्यात्प्रचुरोऽयं मयहन्तः पुच्छब्रह्मेत्याहुरसत्तच्छ्रुतिहानेः ।
नायं जीवः पञ्चमकोशोऽतीतत्वात्तं चिमान्त्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२७॥
कौक्षेयाग्निर्नैव च वैश्वानरशब्दो भूताग्निर्वानापि तदीयो न च देवः ।
शारीरो वा नासितु विमलः कूटस्थस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२८॥
जीवाजीवावत्र शरीरे वसतो द्वावेको भुङ्क्ते कर्मफलं यस्त्वितरोऽस्मात् ।
ईशोऽनश्नन् पाययतीतरवाक्ये यं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥२९॥
छांदोग्ये हि श्रूयत एवं तत्सत्यं तत्त्वं पुत्रायारुणिवाक्यं निरवद्यम् ।
तन्निष्ठस्यात्र तथा मुक्त्युपदेशात्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३०॥

अव्यक्तस्येवेक्षति कर्मानुपपत्तेस्सांख्योक्तस्याशब्दतयापि च जाड्येन ।
न ज्ञेयत्वं यस्य तु नोक्तानुपपत्तिस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३१॥
लीलारूपा कवदेषा खलु सृष्टिस्त्वमीशस्यास्यां नैव फलं परितृप्तस्य ।
कर्मापेक्षं ज्ञानिषु लोके विषमत्वं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३२॥
औदासीन्यं वास्तवमात्मनि संसिद्धं स्रष्टृत्वादिशक्तिगधर्मोप्युपपन्नः ।
नाव्यक्तादेरित्युपदेशादसकृद्वै तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३३॥

जीवस्यैवोत्क्रांतिरमुष्मादुगतिरेनं लोकं प्रत्युष्यागतिरन्यस्य तु भूम्नः ।
निश्चेष्टत्वान्नापि च बुद्धेर्जडतायास्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३४॥
संज्ञामूर्त्योः क्लृप्तिरधीशस्य हि कर्म त्रेधैकैकां कुर्वत एवं श्रुतिशब्दात् ।
यस्माजीवोऽनन्य इतीहाभ्युपगम्यस्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३५॥
भूतैर्जीवोनन्तरदेहप्रतिपत्तौ रंहत्येवं कर्मफलानामुपभुक्त्यै ।
रेतस्सिग्योगोथ भविष्यत्यह यस्मात्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३६॥

विद्याभेदो वेद्यभिदाप श्रुतिशीर्षैर्नैवोच्येत प्राकृतदृष्टेस्सगुणा स्यात् ।
अन्या शैवी निर्गुणरूपा यदधीना तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३७॥

कार्योत्कर्षात्सर्वपदार्थे शिवदृष्टिस्तं वान्तेऽस्मिश्छास्ति च शास्त्रं सदयं यम् ।
विन्नो वेदोत्कर्षयनन्यप्यपकर्षं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३८॥

भूमानंदस्सैंन्धवतुल्यस्त्वविनाशः कूटस्थात्मा ह्यक्षररूपो क्षरगम्यः ।
यस्य ब्रह्मक्षत्रमपि स्यादशनार्थं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥३९॥

पुरुषस्यास्मिन्वागपि चित्ते चित्तं च प्राणे प्राणस्तेजसि तेजो विदुषोऽस्मिन् ।
यद्रूपं तद्देहायोगेपरिलीनं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥४०॥

न्यूनाधिक्यं नोत्तरदक्षिणसंज्ञाभ्यामुत्क्रान्तस्याप्यत्र विदुस्स्यादयनाभ्याम् ।
भित्वादित्यं गच्छति सिद्धं ब्रह्मस्थं तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥४१॥

उत्पत्त्यादिर्व्याहृतिवर्जं त्वणिमादिस्यादैंश्वर्यं मुक्तभवानां विदुषां च ।
नावर्तन्ते लोकमिमं ते खलु शब्दात्तं चिन्मात्रं साक्षिणमेकं शिवमीडे ॥४२॥

इति ज्ञानवासिष्ठे चतुर्थपादे षष्ठाध्याये शिवमीडेस्तवः संपूर्णः ।

•

दारिद्र्यदहनशिवस्तोत्रम्

विश्वेश्वराय नरकार्णवतारणाय कर्णामृताय शशिशेखरधारणाय ।
कर्पूरकांतिधवलाय जटाधराय दारिद्र्यदुःखदहनाय नमः शिवाय ॥१॥

गौरिप्रियाय रजनीशकलाधराय कालांतकाय भुजगाधिपकंकणाय ।
गंगाधराय गजराजविमर्दनाय दारिद्र्य० ॥२॥

भक्तिप्रियाय भयरोगभयापहाय उग्राय दुर्गभवसागरतारणाय ।
ज्योतिर्मयाय गुणनामसुनृत्यकाय दारिद्र्य० ॥३॥

चर्माम्बराय शवभस्मविलेपनाय भालेक्षणाय मणिकुंडलमंडिताय ।
मंजीरपादयुगलाय जटाधराय दारिद्र्य० ॥४॥

पंचाननाय फणिराजविभूषणाय हेमांशुकाय भुवनत्रयमंडिताय ।
आनंदभूमिवरदाय तमोमयाय दारिद्र्य० ॥५॥

भानुप्रियाय भवसागरतारणाय कालांतकाय कमलासनपूजिताय ।
नेत्रत्रयाय शुभलक्षणलक्षिताय दारिद्र्य० ॥६॥

रामप्रियाय रघुनाथवरप्रदाय नागप्रियाय नरकार्णवतारणाय ।
पुण्येषु पुण्यभरिताय सुरार्चिताय दारिद्र्य० ॥७॥

मुक्तेश्वराय फलादाय गणेश्वराय गीतप्रियाय वृषभेश्वरवाहनाय।
मातंगचर्मवसनाय महेश्वराय दारिद्र्य० ॥८॥

वसिष्ठेन कृतं स्तोत्रं सर्वरोगनिवारणम्।
सर्वसंपत्करं शीघ्रं पुत्रपौत्रादिवर्धनम् ॥
त्रिसंध्यं यः पठेन्नित्यं स हि स्वर्गमवाप्नुयात् ॥९॥

॥ इति श्रीवसिष्ठविरचितं दारिद्र्यदहनशिवस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

प्रदोषस्तोत्राष्टकम्

सत्यं ब्रवीमि परलोकहितं ब्रवीमि सारं ब्रवीम्युपनिषद्धृदयं ब्रवीमि।
संसारमुल्बणमसारमवाप्य जंतोः सारोऽयमीश्वरपदांबुरुहस्य सेवा ॥१॥

ये नार्चयंति गिरिशं समये प्रदोषे ये नार्चितं शिवमपि प्रणमंति चान्ये।
एतत्कथां श्रुतिपुटैर्न पिबंति मूढास्ते जन्मजन्मसु भवन्ति नरा दरिद्राः ॥२॥

ये वै प्रदोषसमये परमेश्वरस्य कुर्वन्त्यनन्यमनसोंऽघ्रिसरोजपूजाम्।
नित्यं प्रवृद्धधनधान्यकलत्रपुत्रसौभाग्यसंपदधिकास्त इहैव लोके ॥३॥
कैलासशैलभुवने त्रिजगज्जनित्रीं गौरीं निवेश्य कनकाचितरत्नपीठे।
नृत्यं विधातुमभिवांछति शूलपाणौ देवाः प्रदोषसमये नु भजंति सर्वे ॥४॥
वाग्देवी धृतवल्लकी शतमुखो वेणुं दधत्पद्मज-
स्तालोन्निद्रकरो रमा भगवती गेयप्रयोगान्विता।
विष्णुः सांद्रमृदंगवादनपटुर्देवाः समंतात्स्थिताः
सेवंते तमनु प्रदोषसमये देवं मृडानीपतिम् ॥५॥

गंधर्वयक्षपतगोरगसिद्धसाध्यविद्याधरामरवराप्सरसां गणांश्च।
येऽन्ये त्रिलोकनिलयाः सहभूतवर्गाः प्राप्ते प्रदोषसमये हरपार्श्वसंस्थाः ॥६॥
अतः प्रदोषे शिव एक एव पूज्योऽथ नान्ये हरिपद्मजाद्याः।
तस्मिन्महेशे विधिनेज्यमाने सर्वे प्रसीदंति सुराधिनाथाः ॥७॥

एष ते तनयः पूर्वजन्मनि ब्राह्मणोत्तमः।
प्रतिग्रहैर्वयो निन्ये न दानाद्यैः सुकर्मभिः ॥८॥
अतो दारिद्र्यमापन्नः पुत्रस्ते द्विजभामिनि।
तद्दोषपरिहारार्थं शरणं यातु शंकरम् ॥९॥

॥ इति श्रीस्कांदोक्तं प्रदोषस्तोत्राष्टकं संपूर्णम् ॥

•

अभयंकरं शिवरक्षास्तोत्रम्

अस्य श्रीशिवरक्षास्तोत्रमन्त्रस्य याज्ञवल्क्य ऋषिः, श्रीसदाशिवो देवता, अनुष्टुप् छन्दः, श्रीसदाशिवप्रीत्यर्थं शिवरक्षास्तोत्रजपे विनियोगः ।।

चरितं देवदेवस्य महादेवस्य पावनम् ।
अपारं परमोदारं चतुर्वर्गस्य साधनम् ।।१।।

गौरीविनायकोपेतं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रकम् ।
शिवं ध्यात्वा दशभुजं शिवरक्षां पठेन्नरः ।।२।।

गङ्गाधरः शिरः पातु भालमर्धेन्दुशेखरः ।
नयने मदनध्वंसी कर्णौ सर्पविभूषणः ।।३।।

घ्राणं पातु पुरारातिर्मुखं पातु जगत्पतिः ।
जिह्वां वागीश्वरः पातु कन्धरां शितिकन्धरः ।।४।।

श्रीकण्ठः पातु मे कण्ठं स्कन्धौ विश्वधुरन्धरः ।
भुजौ भूभारसंहर्ता करौ पातु पिनाकधृक् ।।५।।

हृदयं शंकरः पातु जठरं गिरिजापतिः ।
नाभिं मृत्युंजयः पातु कटी व्याघ्राजिनाम्बरः ।।६।।

सक्थिनी पातु दीनार्तशरणागतवत्सलः ।
ऊरू महेश्वरः पातु जानुनी जगदीश्वरः ।।७।।

जङ्घे पातु जगत्कर्ता गुल्फौ पातु गणाधिपः ।
चरणौ करुणासिंधुः सर्वाङ्गानि सदाशिवः ।।८।।

एतां शिवबलोपेतां रक्षां यः सुकृती पठेत् ।
स भुक्त्वा सकलान्कामान् शिवसायुज्यमाप्नुयात् ।।९।।

ग्रहभूतपिशाचाद्यास्त्रैलोक्ये विचरन्ति ये ।
दूरादाशु पलायन्ते शिवनामाभिरक्षणात् ।।१०।।

अभयंकरनामेदं कवचं पार्वतीपतेः ।
भक्त्या बिभर्ति यः कण्ठे तस्य वश्यं जगत्त्रयम् ।।११।।

इमां नारायणः स्वप्ने शिवरक्षां यथादिशत् ।
प्रातरुत्थाय योगीन्द्रो याज्ञवल्क्यस्तथाऽलिखत् ।।१२।।

इति श्रीयाज्ञवल्क्यप्रोक्तमभयङ्करं शिवरक्षास्तोत्रं सम्पूर्णम् ।।

•

शिवाष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम्

शिवो महेश्वरः शम्भुः पिनाकी शशिशेखरः ।
वामदेवो विरूपाक्षः कपर्दी नीललोहितः ॥१॥
शंकरः शूलपाणिश्च खट्वांगी विष्णुवल्लभः ।
शिपिविष्टोऽम्बिकानाथः श्रीकंठो भक्तवत्सलः ॥२॥

भवः शर्वस्त्रिलोकेशः शितिकंठः शिवाप्रियः ।
उग्रः कपाली कामारिरंधकासुरसूदनः ॥३॥
गङ्गाधरो ललाटाक्षः कालकालः कृपानिधिः ।
भामः परशुहस्तश्च मृगपाणिर्जटाधरः ॥४॥
कैलासवासी कवची कठोरस्त्रिपुरांतकः ।
वृषांकी वृषभारूढो भस्मोद्धूलितविग्रहः ॥५॥

सामप्रियः स्वरमयस्त्रयीमूर्तिरनीश्वरः ।
सर्वज्ञः परमात्मा च सोमसूर्याग्निलोचनः ॥६॥
हविर्यज्ञमयः सोमः पंचवक्त्रः सदाशिवः ।
विश्वेश्वरो वीरभद्रो गणनाथः प्रजापतिः ॥७॥

हिरण्यरेता दुर्धर्षो गिरीशो गिरिशोऽनघः ।
भुजङ्गभूषणो भर्गो गिरिधन्वा गिरिप्रियः ॥८॥
कृत्तिवासाः पुरारातिर्भगवान् प्रमथाधिपः ।
मृत्युंजयः सूक्ष्मतनुर्जगद्व्यापी जगद्गुरुः ॥९॥
व्योमकेशो महासेनजनकश्चारुविक्रमः ।
रुद्रो भूतपतिः स्थाणुरहिर्बुध्न्यो दिगम्बरः ॥१०॥

अष्टमूर्तिरनेकात्मा सात्त्विकः शुद्धविग्रहः ।
शाश्वतः खंडपरशू रजःपाशविमोचनः ॥११॥
मृडः पशुपतिर्देवो महादेवोऽव्ययो हरिः ।
पूषदन्तभिदव्यग्रो दक्षाध्वरहरो हरः ॥१२॥

भगनेत्रभिदव्यक्तः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
अपवर्गप्रदोऽनन्तस्तारकः परमेश्वरः ॥१३॥

इति श्रीशिवाष्टोत्तरशतनामावलिस्तोत्रं संपूर्णम् ।

•

शिवमहिमकलिकास्तुतिः

यत्सर्वक्रतुफलदं यदखिलयज्ञादिकामहितम् ।
यत्सकलदेवरूपं ज्योतिस्तदुपास्महे सोमम् ॥ १ ॥
अविरकास्सोमभवानखिलागमविनुतसकलमन्त्राङ्गः ।
ब्रह्माद्यास्तुगवादिवदमरास्सर्वे विकारास्ते ॥ २ ॥
सह वेदे पठ्यन्तां सहस्रमिष्ट्यादिवत्तया त्रिदश ।
न्यायविदो बुध्यन्ते तेषां सोमप्रधानं त्वाम् ॥ ३ ॥
सर्वेश्वर नामैव स्फुटयति सर्वाधिपत्यमीश तव ।
वाजिन इव सोमपदं स्तुत्यर्थ केवलं तदन्यत्र ॥ ४ ॥
नामेदं त्वयि शिखया ह्यन्यसुरत्यागहेतुपरमुदितम् ।
नह्यत्रेतिवदीश्वर हेतुपरं नाविविक्षतस्वार्थम् ॥ ५ ॥
त्वत्तः किल जायन्ते प्रतिकल्पं ब्रह्माविष्णुरुद्रेन्द्राः ।
तेष्वपकृष्टेषु विभो न स्युस्तदधस्तनाः किमपकृष्टाः ॥ ६ ॥
आवापोद्वापाभ्यां प्रतिकल्पं देवताः पृथक् कुर्वन् ।
दुरधिगमविविधशक्तिर्विहरसि देव प्रतीष्टि वेद इव ॥ ७ ॥
त्वच्छक्तिविलासेन स्वस्वपदे देवता इति प्रथिताः ।
यागा इव शब्दविधौ न स्वव्यापारतश्शिव त्रिदशाः ॥ ८ ॥
यदुपहतशक्ति कः किल पुरहर शक्नोति किमपि विधातुम् ।
मन्त्रस्थयजत्यादिवदमरगणः कस्ततस्त्वदधिकस्स्यात् ॥ ९ ॥
त्वच्छक्त्यधिष्ठितत्वात्परभावस्स्फुरति पद्मजाद्येषु ।
वेदाक्षरमिश्रत्वाद्वेदत्वं ननु विभाति कल्प्येषु ॥१०॥
त्वयि यागवत्प्रधाने स्थितेपि भगवन् धियैव संवेद्ये ।
स्थूलदृशां होमेष्विव गुणमूर्तिषु भासते प्रधानत्वम् ॥११॥
न परं गुणमूर्तिभ्यो विदन्ति दुर्दर्शरूपमबुधास्त्वाम् ।
हाविरन्तरालयुक्तं विधिमिव विष्ण्वादिवाक्येभ्यः ॥१२॥
ज्योतिर्मये त्वयि सति त्रिदशगणोहर्गण इवास्माकम् ।
नोपचयार्थमुपास्यश्शतोक्थ्यगानामिवोक्थ्यानाम् ॥१३॥
आश्रित्य हि लब्धपदा ज्योतिष्टोममिव सर्वफलदं त्वाम् ।
किञ्चित्किञ्चित्फलमिह संस्या इव देवताः प्रयच्छन्ति ॥१४॥
आकाङ्क्षितं लभन्तां सोम सुरास्त्वत्प्रदिष्टमखिलमपि ।
न गवादिवल्लभन्ते त्वद्देयफलप्रधानसामर्थ्यम् ॥१५॥

त्वामतियजेत भगवन् यदि कुलदैवतं द्विजातिकुरजातः ।
उभयभ्रष्टो नश्येदभ्युदयो पांशुयाजवज्जडः ॥१६॥
ब्रह्मकुले जातोऽपि त्वद्भजनं निजमपास्य यो विकृतः ।
न ब्राह्मणस्य भगवन्नहमन्त्रो मन्त्रमध्यगोव्यूहः ॥१७॥
ज्योतिष्टोममिव त्वां नित्यं यस्सर्गसद्भाव्यम् ।
अतिलंघ्येतरजनं कुरुते न ततोस्ति निरयभागन्यः ॥१८॥
अग्न्याद्या विष्ण्वन्तास्सर्वे देवाः परिग्राह्याः ।
सोम त्वामधिगन्तुं तपश्च नियमाश्च भूयांसः ॥१९॥
दीक्षाभिरभिसमेतो विपश्चिदखिलाङ्गजातगोचरया ।
सोम त्वद्भावनया दुःखमसंभिन्नसुखमुपैति पदम् ॥२०॥
तन्त्राण्यङ्गानि तव स्वामिन् दीक्षाप्रधानानि ।
तन्निष्ठः क्रमशस्त्वामहीनमुख्ये प्रसाधनमुपैति ॥२१॥
धर्मानुग्रहलाभाद् ब्राह्मणवर्गस्य वर्णसाम्याच्च ।
त्वद्धर्माः परमुचिता शिवाज्यधर्मा मधूदकस्सेवा ॥२२॥
अनृतादिदूषितोऽहं विना तव परिग्रहं विरूपाक्ष ।
तव धर्मे तत्परतां न लभेय विधेरिवार्थवादांशः ॥२३॥
अपराधनिरस्तमपि स्वीकुरु करुणानिधे पुनश्शिव माम् ।
विधितः प्रपद्यमानं हविरभ्युदयज्ञ दर्शवत्स्वामिन् ॥२४॥
नाथ तव महिमकलिकाककुभः श्रुत्यन्तपारिजातभवा ।
सुरभयतु करुणया तव मीमांसान्यायपरिमिलोल्लासैः ॥२५॥

इति श्रीमदप्पयदीक्षितविरचिता शिवमहिमकलिकास्तुतिः सम्पूर्णा ॥

•

श्रीदक्षिणामूर्तिस्तोत्रम् (१)

उपासकानां यदुपासनीयमुपात्तवासं वटशाखिमूले ।
तद्धाम दाक्षिण्यजुषा स्वमूर्त्या जागर्तु चित्ते मम बोधरूपम् ॥१॥
अद्राक्षमक्षीणदयानिधानमाचार्यमाद्यं वटमूलभागे ।
मौनेन मन्दस्मितभूषितेन महर्षिलोकस्य तमो नुदन्तम् ॥२॥
विद्रावितशेषतमोगणेन मुद्राविशेषेण मुहुर्मुनीनाम् ।
निरस्य मायां दयया विधत्ते देवो महांस्तत्त्वमसीति बोधम् ॥३॥
अपारकारुण्यसुधातरङ्गैरपाङ्गपातैरवलोकयन्तम् ।
कठोरसंसारनिदाघतप्तान्मुनीनहं नौमि गुरुं गुरूणाम् ॥४॥

ममाद्यदेवो वटमूलवासी कृपाविशेषात्कृतसंनिधानः ।
ओंकाररूपामुपदिश्य विद्यामाविद्यकध्वान्तमपाकरोतु ॥५॥
कलाभिरिन्दोरिव कल्पिताङ्गं मुक्ताकलापैरिव बद्धमूर्तिम् ।
आलोकये देशिकमप्रमेयमनाद्यविद्यातिमिरप्रभातम् ॥६॥
स्वदक्षजानुस्थितवामपदं पादोदरालंकृतयोगपट्टम् ।
अपस्मृतेराहितपादमङ्गं प्रणौमि देवं प्रणिधानवन्तम् ॥७॥
तत्त्वार्थमन्तेवसतामृषीणां युवाऽपि यः सन्नुपदेष्टुमीष्टे ।
प्रणौमि तं प्राक्तनपुण्यजालैराचार्यमाश्चर्यगुणाधिवासम् ॥८॥
एकेन मुद्रां परशुं करेण करेण चान्येन मृगं दधानः ।
स्वजानुविन्यस्तकरः पुरस्तादाचार्यचूडामणिराविरस्तु ॥९॥
आलेपवन्तं मदनाङ्गभूत्या शार्दूलकृत्त्या परिधानवन्तम् ।
आलोकये कञ्चन देशिकेन्द्रमज्ञानवाराकरवाडवाग्निम् ॥१०॥
चारुस्मितं सोमकलावतंसं वीणाधरं व्यक्तजटाकलापम् ।
उपासते केचन योगिनस्त्वामुपात्तनादानुभवप्रमोदम् ॥११॥
उपासते यं मुनयः शुकाद्या निराशिषो निर्ममताधिवासाः ।
तं दक्षिणामूर्तितनुं महेशमुपास्महे मोहमहार्तिशान्त्यै ॥१२॥
कान्त्या निन्दितकुन्दकन्दलवपुर्न्यग्रोधमूले वसत्
कारुण्यामृतवारिभिर्मुनिजनं संभावयन्वीक्षितैः ।
मोहध्वान्तविभेदनं विरचयन्बोधेन तत्तादृशा
देवस्तत्त्वमसीति बोधयतु मां मुद्रावता पाणिना ॥१३॥
अगौरगात्रैरललाटनेत्रैरशान्तवेषैरभुजङ्गभूषैः ।
अबोधमुद्रैरनपास्तनिद्रैरपूर्णकामैरमरैरलं नः ॥१४॥
दैवतानि कति सन्ति चावनौ नैव तानि मनसो मतानि मे ।
दीक्षितं जडधियामनुग्रहे दक्षिणाभिमुखमेव दैवतम् ॥१५॥
मुदिताय मुग्धशशिनावतंसिने भसितावलेपरमणीयमूर्तये ।
जगदिन्द्रजालरचनापटीयसे महसे नमोऽस्तु वटमूलवासिने ॥१६॥
व्यालम्बिनीभिः परितो जटाभिः कलावशेषेण कलाधरेण ।
पश्यल्ललाटेन मुखेन्दुना च प्रकाशसे चेतसि निर्मलानाम् ॥१७॥
उपासकानां त्वमुमासहायः पूर्णेन्दुभावं प्रकटीकरोषि ।
यदद्य ते दर्शनमात्रतो मे द्रवत्यहो मानसचन्द्रकान्तः ॥१८॥
यस्ते प्रसन्नामनुसन्दधानो मूर्तिं मुदा मुग्धशशाङ्कमौलेः ।
ऐश्वर्यमायुर्लभते च विद्यामन्ते च वेदान्तमहारहस्यम् ॥१९॥

॥ इति श्रीदक्षिणामूर्तिस्तोत्रम् ॥

श्रीदक्षिणामूर्तिस्तोत्रम् (२)

विश्वं दर्पणदृश्यमाननगरीतुल्यं निजान्तर्गतं
पश्यन्नात्मनि मायया बहिरिवोद्भूतं यथा निद्रया ।
यः साक्षात्कुरुते प्रबोधसमये स्वात्मानमेवाद्वयं
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥१॥

बीजस्यान्तरिवांकुरो जगदिदं प्राङ्निर्विकल्पं पुन-
र्मायाकल्पितदेशकालकलनावैचित्र्यचित्रीकृतम् ।
मायावीव विजृम्भयत्यपि महायोगीव यः स्वेच्छया
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥२॥

यस्यैव स्फुरणं सदात्मकमसत्कल्पार्थकं भासते
साक्षात्तत्त्वमसीति वेदवचसा यो बोधयत्याश्रितान् ।
यत्साक्षात्करणाद्भवेन्न पुनरावृत्तिर्भवांभोनिधौ
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥३॥

नानाच्छिद्रघटोदरस्थितमहादीपप्रभाभास्वरं
ज्ञानं यस्य तु चक्षुरादिकरणद्वारा बहिः स्पन्दते ।
जानामीति तमेव भान्तमनुभात्येतत्समस्तं जगत्
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥४॥

देहं प्राणमपीन्द्रियाण्यपि चलां बुद्धिं च शून्यं विदुः
स्त्रीबालान्धजडोपमास्त्वहमिति भ्रान्ता भृशं वादिनः ।
मायाशक्तिविलासकल्पितमहाव्यामोहसंसारिणे
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥५॥

राहुग्रस्तदिवाकरेन्दुसदृशो मायासमाच्छादनात्
सन्मात्रः करणोपसंहरणतो योऽभूत्सुषुप्तः पुमान् ।
प्रागस्वाप्समिति प्रबोधसमये यः प्रत्यभिज्ञायते
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥६॥

बाल्यादिष्वपि जाग्रदादिषु तथा सर्वास्ववस्थास्वपि
व्यावृत्तास्वनुवर्तमानमहमित्यन्तः स्फुरन्तं सदा ।
स्वात्मानं प्रकटीकरोति भजतां यो भद्रया मुद्रया
तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥७॥

विश्वं पश्यति कार्यकारणतया स्वस्वामिसम्बन्धतः
शिष्याचार्यतया तथैव पितृपुत्राद्यात्मना भेदतः ।
स्वप्ने जाग्रति वा य एष पुरुषो मायापरिभ्रामित-
स्तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥८॥

भूरंभांस्यनलोऽनिलोऽम्बरमहर्नाथो हिमांशुः पुमा-
नित्याभाति चराचरात्मकमिदं यस्यैव मूर्त्यष्टकम् ।
नान्यत् किंचन विद्यते विमृशतां यस्मात्परस्माद्विभो-
स्तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥९॥

सर्वात्मत्वमिति स्फुटीकृतमिदं यस्मादमुष्मिन् स्तवे
तेनास्य श्रवणात्तथार्थमननाद्ध्यानाच्च संकीर्तनात् ।
सर्वात्मत्वमहाविभूतिसहितं स्यादीश्वरत्वं स्वतः
सिद्ध्येत्तत्पुनरष्टधा परिणतं चैश्वर्यमव्याहतम् ॥१०॥

॥ इति श्रीमच्छङ्करभगवत्पादकृतं श्रीदक्षिणामूर्तिस्तोत्रम् ॥

●

गंगाधरस्तोत्रम्

क्षीराम्भोनिधिमन्थनोद्भवविषात्संदह्यमानान् सुरान्
ब्रह्मादीनवलोक्य यः करुणया हालाहलाख्यं विषम् ।
निश्शङ्कं निजलीलया कवलयन्लोकान्ररक्षादरा-
दार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥१॥
क्षीरं स्वादु निपीय मातुलगृहे मुक्त्वा स्वकीयं गृहं
क्षीरालाभवशेन खिन्नमनसे घोरं तपः कुर्वते ।
कारुण्यादुपमन्यवे निरवधिं क्षीरांबुधिं दत्तवा-
नार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥२॥
मृत्युं वक्षसि ताडयन्निजपदध्यानैकभक्तं मुनिं
मार्कण्डेयमपालयत्करुणया लिङ्गाद्विनिर्गत्य यः ।
नेत्राम्भोजसमर्पणेन हरयेऽभीष्टं रथाङ्गं ददा-
वार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥३॥
ओढुं द्रोणजयद्रथादिरथिकैरसैन्यं महत्कौरवं
दृष्ट्वा कृष्णसहायवंतमपि तं भीतं प्रपन्नार्तिहा ।
पार्थं रक्षितवानमोघविषयं दिव्यास्त्रमुद्बोधय-
न्नार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥४॥

बालं शैवकुलोद्भवं परिहसत्स्वज्ञातिपक्षाकुलं
खिद्यंतं तव मूर्ध्नि पुष्पनिचयं दातुं समुद्यत्करम् ।
दृष्ट्वानम्य विरिञ्चिरम्यनगरे पूजां त्वदीयां मज-
न्नार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गंगाधरो मे गति ॥५॥

संत्रस्तेषु पुरा सुरासुरभयादिन्द्रादिवृंदारकेऽ
श्वारूढो धरणीरथं श्रुतिहयं कृत्वा मुरारिं शरम् ।
रक्षन्यः कृपया समस्तविबुधान् जित्वा पुरारीन् क्षणा-
दार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥६॥

श्रौतस्मार्तपथो पराङ्मुखमपि प्रोद्यन्महापातकं
विश्वाधीशमपत्यमेव गतिरित्यालापवन्तं सकृत् ।
रक्षन् यः करुणापयोनिधिरिति प्राप्तप्रसिद्धिः पुरा
ह्यार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥७॥

गांगं वेगमवाप्य मान्यविबुधैस्सोढुं पुरा याचितो
दृष्ट्वा भक्तभगीरथेन विनतो रुद्रो जटामण्डले ।
कारुण्यादवनीतले सुरनदीमापूरयन्पावनी-
मार्तत्राणपरायणस्स भगवान् गङ्गाधरो मे गतिः ॥८॥

इति श्रीमदप्पयदीक्षितविरचितं गङ्गाधरस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

दक्षिणामूर्तिनवरत्नमालास्तोत्रम्

मूले वटस्य मुनिपुङ्गवसेव्यमानं मुद्राविशेषमुकुलीकृतपाणिपद्मम् ।
मन्दस्मितं मधुरवेषमुदारमाद्यं तेजस्तदस्तु हृदि मे तरुणेन्दुचूडम् ॥१॥

शान्तं शारदचन्द्रकान्तिधवलं चन्द्राभिरामाननं
चन्द्रार्कोपमकान्तिकुण्डलधरं चन्द्रावदातांशुकम् ।
वीणापुस्तकजक्षसूत्रवलयव्याख्यानमुद्रां करै-
र्बिभ्राणं कलये हृदा मम सदा शास्तारमिष्टार्थदम् ॥२॥

कर्पूरगात्रमरविन्ददलायताक्षं कर्पूरशीतलहृदं करुणाविलासम् ।
चन्द्रार्धशेखरमनन्तगुणाभिराममिन्द्रादिसेव्यपदपङ्कजमीशमीडे ॥३॥

द्युद्रोरथस्थस्वर्णमयासनस्थं मुद्रोल्लसद्बाहुमुदारकायम् ।
सद्रोहिणीनाथकलावतंसं भद्रोदधिं कञ्चन चिन्तयामः ॥४॥

उद्यद्भास्करसन्निभं त्रिनयनं श्वेताङ्गरागप्रभं
बालं मौञ्जिधरं प्रसन्नवदनं न्यग्रोधमूले स्थितम् ।
पिङ्गाक्षं मृगशावकस्थितिकरं सुब्रह्मसूत्राकृतिं
भक्तानामभयप्रदं भयहरं श्रीदक्षिणामूर्तिकम् ॥५॥
श्रीकान्तद्रुहिणोपमन्युतपनस्कन्देन्द्रनन्द्यादयः
प्राचीना गुरवोपि यस्य करुणालेशाद्गता गौरवम् ।
तं सर्वादिगुरुं मनोज्ञवपुषं मन्दस्मितालंकृत
चिन्मुद्राकृतिमुग्धपाणिनलिनं चित्ते शिवं कुर्महे ॥६॥
कपर्दिनं चन्द्रकलावतंसं त्रिनेत्रमिन्दुं प्रतिमक्षिताज्ज्वलम् ।
चतुर्भुजं ज्ञानदमक्षसूत्रपुस्ताग्निहस्तं हृदि भावयेच्छिवम् ॥७॥
वामोरूपरिसंस्थितां गिरिसुतामन्योन्यमालिङ्गितां
श्यामामुत्पलधारिणीं शशिनिमां चालोकयन्तं शिवम् ।
आश्लिष्टेन करेण पुस्तकमथो कुम्भं सुधापूरितं
मुद्रां ज्ञानमयी दधानमपरैर्मुक्ताक्षमालं भजे ॥८॥
वटतरुनिकटवासं पटुतरविज्ञानमुद्रितकराब्जम् ।
कञ्चन देशिकमाद्यं कैवल्यानन्दकन्दलं वन्दे ॥९॥

इति श्रीदक्षिणामूर्तिनवरत्नमालास्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

•

नटेशपञ्चरत्नम्

श्रीमच्चिदम्बरनटाद् नटराजराजाद् विद्याधिपाद् विविधमङ्गलदानशौण्डात् ।
पूर्णेन्दुसुन्दरमुखाद् द्विजराजचूडाद् भर्गात्परं किमपि तत्त्वमहं न जाने ॥१॥
ढक्काविभूषितकराद् विषनीलकण्ठात् फुल्लारविन्दनयनात् फणिराजवन्द्यात् ।
व्याघ्राङ्घ्रिपूज्यचरणाच्छिवकुञ्चिताङ्घ्रेः शम्भोः परं किमपि तत्त्वमहं न जाने ॥
श्रीनाथमृग्यचरणाद् विधिमृग्यचूडात् श्रीपुण्डरीकनिलयात् श्रितदुःखनाशात् ।
श्रीमद्गुहस्य जनकात् सुखवृत्तराजात् श्रीशात् परं किमपि तत्त्वमहं न जाने ॥३॥
श्रीमद्गणेशजनकाद् मखिवृन्दपूज्यात् तिल्लीटवीसुनिलयात् त्रिपुराम्बिकेशात् ।
व्याघ्राजिनाम्बरधराद् उरुरोगनाशाद् रुद्रात् परं किमपि तत्त्वमहं न जाने ॥४॥
श्रीमद्व्याघ्रपुरेश्वरात् फणिराजभूषात् संसाररोगभिषजो निखिलाण्डपालात् ।
श्रीमद्धेमसभेश्वरात् ललिताम्बिकेशात् स्थाणोः परं किमपि तत्त्वमहं न जाने ॥५॥
पञ्चरत्नं नटेशस्य सोमशेखरयज्वभिः ।
संस्तुतं यः पठेन्नित्यं शाश्वतं तस्य मङ्गलम् ॥६॥
॥ इति नटेशपञ्चरत्नं संपूर्णम् ॥

शिवाथर्वशीर्षम्

ॐ देवा ह वै स्वर्गलोकमयंस्ते रुद्रमपृच्छन् । को भवानिति । सोऽब्रवीदहमेकः प्रथममासोद्वर्तामि च भविष्यामि च नान्यः कश्चिन्मत्तो व्यतिरिक्त इति । सोऽन्तरादन्तरं प्राविशद्दिशश्चान्तरं प्राविशत्सोऽहं नित्यानित्यो व्यक्ताव्यक्तो ब्रह्माब्रह्माहं प्राञ्चः प्रत्यञ्चोऽहं दक्षिणाञ्च उदञ्चोऽहमधश्चोर्ध्वश्चाहं दिशश्चप्रतिदिशश्चाहं पुमान् स्त्रियश्चाहं सावित्र्यहं गायत्र्यहं त्रिष्टुब्जगत्यनुष्चाहं छंदोऽहं सत्योऽहं गार्हपत्योदक्षिणाग्निराहवनीयोऽहं गौरहं गौर्यहमृगहं यजुरहं सामाहमथर्वाङ्गिरसोऽहं जेष्ठोऽहं श्रेष्ठोऽहं वरिष्ठोऽहमापोऽहं तेजोऽहं गुह्योऽहमरण्योऽहमक्षरमहं क्षरमहं पुष्करमहं पवित्रमहमुग्रश्च बलिश्च पुरस्ताज्ज्योतिरित्यहमेव सर्वेभ्यो मामेव स सर्वः समायो मां वेद स देवान् वेद सर्वांश्च वेदान् साङ्गानपि ब्रह्मब्रह्माणैश्च गांगोभिर्ब्राह्मणेन हविर्हविषा आयुरायुषा सत्यं सत्येन धर्मेण धर्मं तर्पयामि स्वेन तेजसा । ततो ह वै ते देवा रुद्रमपृच्छन् । ते देवा रुद्रमपश्यन् ते देवा रुद्रमध्यायन् दे देवा ऊर्ध्वबाहवो रुद्रं स्तुवन्ति ॐ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च ब्रह्मा तस्मै वै नमो नमः ॥१॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्चविष्णुस्तस्मै वै नमो नमः ॥२॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च स्कंदस्तस्मै० ॥३॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्चेन्द्रस्तस्मै० ॥४॥ यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चाग्निस्तस्मै० ॥५॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च वायुस्तस्मै० ॥६॥ ॐ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्चसूर्यस्तस्मै० ॥७॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च सोमस्तस्मै० ॥८॥ यो वै रुद्रः स भगवान् येऽष्टौ ग्रहास्तस्मै० ॥९॥ यो वै रुद्रः स भगवान् येचाष्टौ प्रतिग्रहास्तस्मै० ॥१०॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च भूस्तस्मै० ॥११॥ यो वै रुद्रः सः भगवान् यच्च भुवस्तस्मै० ॥१२॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च स्वस्तस्मै० ॥१३॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च महस्तस्मै० ॥१४॥ यो वै रुद्रः स भगवान् या च पृथिवी तस्मै० ॥१५॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्चान्तरिक्षं तस्मै० ॥१६॥ यो वै रुद्रः स भगवान् या च द्यौस्तस्मै० ॥१७॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्चापस्तस्मै० ॥१८॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च तेजस्तस्मै० ॥१९॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च कालस्तस्मै० ॥२०॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च यमस्तस्मै० ॥२१॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यश्चमृत्युस्तस्मै० ॥२२॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्चामृतं तस्मै० ॥२३॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्चाकाशं तस्मै० ॥२४॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च विश्वं तस्मै०॥२५॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च स्थूलं तस्मै० ॥२६॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यचच सूक्ष्मं तस्मै ॥२७॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च शुक्लं तस्मै० ॥२८॥ यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च कृष्णस्तस्मै० ॥२९॥ यो वै रुद्रः स भगवान्

यच्च कृत्स्नं तस्मै० ।।३०।। यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च सत्यं तस्मै० ।।३१।। ।।१।। यो वै रुद्रः स भगवान् यच्च सर्वं तस्मै० ।।३२।। भूस्ते आदिर्मध्यभुवस्ते स्वस्ते शीर्षं विश्वरूपोऽसि ब्रह्मैकस्त्वं द्विधात्रिधावृद्धिस्त्वं शांतिस्त्वं पुष्टिस्त्वं हुतमहुतं दत्तमदत्तं सर्वमसर्वं विश्वमविश्वं कृतमकृतं परमपरं परायणञ्च त्वं अपामसोममृता अंभूमागन्मे ज्योतिरविदाम देवान् । किं नूनमस्मान् कृणवदरातिः । किमुधूर्तिरमृतं मर्त्यस्य सोमसूर्यसूर्यपुरस्तात्सूक्ष्मः पुरुषः । सर्वञ्जगद्धितं वा एतदक्षरं प्राजापत्यं सोम्यं सूक्ष्मं पुरुषं ग्राह्यमग्राह्येण भावं भावेन सौम्यं सौम्येन सूक्ष्मं सूक्ष्मेण वायव्यं वायव्येन ग्रसति तस्मै महाग्रासाय वै नमो नमः ।।२।। हृदिस्था देवताः सर्वा हृदि प्राणाः प्रतिष्ठिताः । हृदि त्वमसि यो नित्यं तिस्रो मात्राः परस्तुसः । तस्योत्तरतः शिरो दक्षिणतः पादो य उत्तरतः स ओङ्कारः य ओङ्कारः स प्रणवः यः प्रणवः स सर्वव्यापी यः सर्वव्यापी सोऽनन्तः योऽनन्तस्तत्तारं यत्तारं तच्छुक्लं यच्छुक्लं तत्सूक्ष्मं यत्सूक्ष्मं तद्वैद्युतं तत्परं ब्रह्म । यत् परं ब्रह्म स एकः य एकः स रुद्रः यो रुद्रः स ईशानः य ईशानः स भगवान् महेश्वरः ।।३।। अथ कस्मादुच्यते ओङ्कारः यस्मादुच्चार्यमाण एव प्राणानूर्ध्वमुत्क्रामयति तस्मादुच्यते ओङ्कारः । अथ कस्मादुच्यते प्रणवः । यस्मादुच्चार्यमाण एव ऋग्यजुःसामाथर्वाङ्गिरस ब्रह्मब्राह्मणेभ्यः प्रणामयति नामयति च तस्मादुच्यते प्रणवः । अथ कस्मादुच्यते सर्वव्यापी यस्मादुच्चार्यमाण एव यथास्नेहेन पलालपिण्डमिव शान्तरूपमोतप्रोतमनुप्राप्तोव्यतिषक्तश्च तस्मादुच्यते सर्वव्यापी । अथ कस्मादुच्यतेऽनन्तः यस्मादुच्चार्यमाण एव तिर्यगूर्ध्वमधस्ताच्चास्यान्तो नोपलभ्यते तस्मादुच्यतेऽनन्तः । अथ कस्मादुच्यते तारं यस्मादुच्चार्यमाण एव गर्भजन्मव्याधिजरामरणसंसारमहाभयात्तारयति त्रायते च तस्मादुच्यते तारम् । अथ कस्मादुच्यते शुक्लं यस्मादुच्चार्यमाण एव क्रंदते क्लामयति तस्मादुच्यते शुक्लम् । अथ कस्मादुच्यते सूक्ष्मं यस्मादुच्चार्यमाण एव सूक्ष्मो भूत्वा शरीराण्यधितिष्ठति सर्वाणि चाङ्गान्यभिमृश्यति तस्मादुच्यते सूक्ष्मम् । अथकस्मादुच्यते वैद्युतं यस्मादुच्चार्यमाण एव व्यक्ते महति तपसि द्योतयति तस्मादुच्यते वैद्युतम् । अथ कस्मादुच्यते परं ब्रह्म यस्मात्परमपरं परायणञ्च बृहद्बृहत्या बृंहयति तस्मादुच्यते परं ब्रह्म । अथ कस्मादुच्यते एकः यः सर्वान्प्राणान् संभक्ष्य संभक्षणेनाजः संसृजति विसृजति तीर्थमेके व्रजन्ति तीर्थमेके दक्षिणः प्रत्यञ्च उदञ्च प्राच्योऽभिव्रजन्त्येके तेषां सर्वेषामिह सङ्गतिः साकं स एकोऽभूदन्तश्चरति प्रजानां तस्मादुच्यते एकः । अथ कस्मादुच्यते रुद्रः यस्मादृषिभिर्नान्यैर्भक्तैर्द्रुतमस्यरूपमुपलभ्यते तस्मादुच्यते रुद्रः । अथ कस्मादुच्यते ईशानः यः सर्वान्देवानीशते ईशानीभिर्जनीभिश्च शक्तिभिः । अभित्वा शूरणोनुमोदुग्धा इव धेनव ईशानमस्य जगतः स्वदर्शमीशानमिन्द्र तस्थुष इति तस्मादुच्यते ईशानः । अथ कस्मादुच्यते भगवान्

महेश्वरः यस्माद्भक्तान् ज्ञानेन भजत्यनुगृह्णाति च वाचं संसृजति स सर्वान् भवान् परित्यज्यात्मज्ञानेन योगैश्वर्येण महति महीयते तस्मादुच्यते स भगवान् महेश्वरः तदेतद्रुद्रचरितम् ॥४॥ एषो ह देवः प्रदिशोऽनुसर्वाः पूर्वो ह जातः स उ गर्भे अन्तः। स एव जातः स जनिष्यमाण प्रत्यङ् जनांस्तिष्ठति सर्वतोमुखः। एको रुद्रो न द्वितीयाय तस्मै य इमाँल्लोकानीशत ईशानीभिः। प्रत्यङ् जनास्तिष्ठति चान्तकाले संसृज्य विश्वाभुवनानि गोप्ता ॥ यो योनिं योनिमधितिष्ठत्येको येनेदं सर्वं विचरति सर्वम् तमीशानं वरदं देवमीड्यं निचाय्येमां शान्तिमत्यन्तमेति। क्षमां हित्वा हेतुजालस्य मूलं बुद्ध्या संचितं स्थापयित्वा तु रुद्रे। रुद्रमेकत्वमाहुः शाश्वतं वै पुराणमिषमूर्जेण पशवो नानुमायन्तम्मृत्युपाशान्। तदेतेनात्मन्नेतेनार्धचतुर्थेन मात्रेण शान्तिं संसृजति। पशुपाशविमोक्षणं या सा प्रथमा मात्रा ब्रह्मदेवत्या रक्ता वर्णेन यस्तां ध्यायते नित्यं स गच्छेत् ब्रह्मपदम्। या सा द्वितीया मात्रा विष्णुदेवत्या कृष्णावर्णेन यस्तां ध्यायते नित्यं स गच्छेद्वैष्णवं पदम्। या सा तृतीया मात्रा ईशानदेवत्या कपिला वर्णेन यस्तां ध्यायते नित्यं सगच्छेदीशानं पदम्। या सार्धचतुर्थी मात्रा सर्वदेवत्याऽव्यक्तीभूता खं विचरति शुद्धा स्फटिकसन्निभा वर्णेन यस्तां ध्यायते नित्यं स गच्छेत्पदमनामयम्। तदेतदुपासीत मुनयो वाग्वदन्ति न तस्य ग्रहणमयं पंथाविहित उत्तरेण येन देवा यान्ति येन पितरो येन ऋषयः परमपरं परायणं चेति। बालाग्रमात्रं हृदयस्य मध्ये विश्वेदेवं जातरूपं वरेण्यम्। तमात्मस्थं ये तु पश्यन्ति धीरास्तेषां शान्तिर्भवति नोत्तरेषाम्। यस्मिन् क्रोधं याञ्च तृष्णां क्षमाञ्चाक्षमां हित्वा हेतुजालस्य मूलं बुद्ध्या सञ्चितं स्थापयित्वा तु रुद्रे रुद्रमेकत्वमाहुः रुद्रो हि शाश्वतेन वै पुराणेनेषमूर्जेण तपसा नियन्ताग्निरिति भस्म वायुरिति भस्म जलमिति भस्म सर्वं ह वा इदं भस्म मन एतानि चक्षूंषि यस्माद्व्रतमिदं पाशुपतं यद्भस्मनाङ्गानि संस्पृशेत् तस्माद्ब्रह्म तदेतत्पाशुपतं पशुपाशविमोक्षणाय ॥५॥ योऽग्नौ रुद्रो योऽप्स्वन्तर्य ओषधीर्विरुधश्र्याविवेशा य इमा विश्वा भुवनानि च क्लृपे तस्मै रुद्राय नमोऽस्त्वग्नये। यो रुद्रोऽप्सु यो रुद्रोऽग्नौ यो रुद्रोऽश्वन्तर्यो रुद्र ओषधीर्विरुध आविवेश यो रुद्र इमाविश्वाभुवनानि च क्लृपे तस्मै रुद्राय वै नमोनमः। यो रुद्रोऽप्सु यो रुद्रा ओषधीषु यो रुद्रो वनस्पतिषु येन रुद्रेण जगदूर्ध्वं धारितं पृथिवी द्विधा त्रिधा धर्त्ता धारिता नागा येऽन्तरिक्षे तस्मै रुद्राय वै नमः। मूर्धानमस्य संसेव्याप्यथर्वा हृदयञ्च यत् ॥ मस्तिष्कादूर्ध्वं प्रेरयत्यवमानोऽधिशीर्षतः। तद्वा अथर्वणः शिरो देवकोशः समुज्झितः तत् प्राणोऽभिरक्षति शिरोऽन्तमथो मनः। न च दिवो देवजने गुप्ता नचान्तरिक्षाणि न च भूम इमाः। यस्मिन्निदं सर्वमोतप्रोतं तस्मादन्यन्नपरं किञ्चनास्ति। न तस्मात्पूर्वं न परं तदस्ति न भूतं नोत भव्यं यदासीत्। सहस्रपादेन मूर्ध्ना व्याप्तं स एवेदमावरीवर्तिभूतम्। अक्षरात् सञ्जायते कालः कालाद्व्यापक उच्यते। व्यापको हि

भगवान् रुद्रो भोगायमानो यदाशेते रुद्रस्तदा संहार्यते प्रजाः उच्छ्वसिते तमो भवति तमस आपोऽप्स्वङ्गुल्यामथिते मथितं शिशिरे शिशिरं मथ्यमानं फेनं भवति फेनादण्डं भवत्यण्डाद् ब्रह्मा भवति ब्रह्मणो वायुः वायोरोङ्कार ओङ्कारात्सावित्री सावित्र्या गायत्री गायत्र्या लोका भवन्ति अर्चयन्ति तपः सत्यं मधुरक्षन्ति यद् ध्रुवम् । एतद्धि परमं तपः अपोज्योतीरसोमृतं ब्रह्म भूर्भुवः स्वरोन्नम इति ॥६॥ य इदमथर्वशिरो ब्राह्मणोऽधीते । अश्रोत्रियः श्रोत्रियो भवति । अनुपनीत उपनीतो भवति । सोऽग्निपूतो भवति । स वायुपूतो भवति । स सूर्यपूतो भवति । स सोमपूतो भवति । स सत्यपूतो भवति । स सर्वैर्देवैर्ज्ञातो भवति । स सर्वैर्वेदैरनुध्यातो भवति । स सर्वेषु तीर्थेषु स्नातो भवति । तेन सर्वैः क्रतुभिरिष्टं भवति । गायत्र्याः षष्टिसहस्राणि जप्तानि भवन्ति । प्रणवानामयुतं जप्तं भवति । स चक्षुषः पंक्ति पुनाति आसप्तमात् पुरुषयुगान्पुनातीत्याह भगवानथर्वशिरः सकृज्जप्त्वैव शुचिः स पूतः कर्मण्यो भवति । द्वितीयं जप्त्वा गणाधिपत्यमाप्नोति । तृतीयं जप्त्वैवमेवानुप्रविशन्त्यों सत्यमों सत्यमों सत्यम् ।

॥ इत्यथर्ववेदे शिवाथर्वशीर्षम् ॥

•

साम्बस्तुतिः

साम्बो नः कुलदैवतं पशुपते साम्ब त्वदीया वयं
साम्बं स्तौमि सुरासुरोरगगणाः साम्बेन संतारिताः ।
साम्बायास्तु नमो मया विरचितं साम्बात्परं नो भजे
साम्बस्यानुचरोऽस्म्यहं मम रतिः साम्बे परब्रह्मणि ॥१॥

विष्णवाद्याश्च पुरत्रयं सुरगणा जेतुं न शक्ताः स्वयं
यं शम्भुं भगवन्वयं तु पशवोऽस्माकं त्वमेवेश्वरः ।
स्वस्वस्थाननियोजिताः सुमनसः स्वस्था बभूवुस्तत-
स्तस्मिन्मे हृदयं सुखेन रमतां साम्बे परब्रह्मणि ॥२॥

क्षोणी यस्य रथे रथाङ्गयुगलं चन्द्रार्कबिम्बद्वयं
कोदण्डः कनकाचलो हरिरभूद्बाणो विधिः सारथिः ।
तूणीरो जलधिर्हयाः श्रुतिचयो मौर्वी भुजंगाधिप-
स्तस्मिन्मे हृदयं० ॥३॥

येनापादितमङ्गजाङ्गभसितं दिव्याङ्गरागैः समं
येन स्वीकृतमब्जसम्भवशिरः सौवर्णपात्रैः समम् ।
येनाङ्गीकृतमच्युतस्य नयनं पूजारविन्दैः समं
तस्मिन्मे हृदयं० ॥४॥

गोविन्दादधिकं न दैवतमिति प्रोच्चार्य हस्तावुभा-
वुद्धृत्याथ शिवस्य संनिधिगतो व्यासो मुनीनां वरः ।
यस्य स्तम्भितपाणिरानतिकृता नन्दीश्वरेणाभव-
त्तस्मिन्मे हृदयं० ॥५॥

आकाशश्चिकुरायते दशदिशाभोगो दुकूलायते
शीतांशुः प्रसवायते स्थिततरानन्दः स्वरूपायते ।
वेदान्तो निलयायते सुविनयो यस्य स्वभावायते
तस्मिन्मे हृदयं० ॥६॥

विष्णुर्यस्य सहस्रनामनियमादम्भोरुहाण्यर्चय-
न्नेकोमोपचितेषु नेत्रकमलं नैजं पदाब्जद्वये ।
संपूज्यासुरसंहतिं विदलयंस्त्रैलोक्यपालोऽभव-
त्तस्मिन्मे हृदयं० ॥७॥

शौरिं सत्यगिरं वराहवपुषं पादाम्बुजादर्शने
चक्रे यो दयया समस्त जगतां नाथं शिरोदर्शने ।
मिथ्यावाचमपूज्यमेव सततं हंसस्वरूपं विधिं
तस्मिन्मे हृदयं० ॥८॥

यस्यासन्धरणीजलाग्निपवनव्योमार्कचन्द्रादयो
विख्यातास्तनवोऽष्टधा परिणता नान्यत्ततो वर्तते ।
ओंकारार्थविवेचिनी श्रुतिरियं चाचष्ट तुर्यं शिवं
तस्मिन्मे हृदयं० ॥९॥

विष्णुर्ब्रह्मसुराधिपप्रभृतयः सर्वेऽपि देवा यदा
संभूताज्जलधेर्विषात्परिभवं प्राप्तास्तदा सत्वरम् ।
तानार्ताञ्शरणागतानिति सुरान्योऽरक्षदर्धक्षणा-
त्तस्मिन्मे हृदयं० ॥१०॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ दशश्लोकीस्तुतिः सम्पूर्णा ॥

●

मानसोल्लासः

अयि भ्रातश्चेतः परममुपदेशं शृणु मम
स्मरारेरर्चायां पटुषु करणेषु स्मर फलम् ।
तवैषां प्रेष्याणामुपरतिकृति श्रान्तिमहति
त्वयैकेन श्वासप्रशमसमये किं नु सुकरम् ॥१॥

अति स्थेमस्फीतानपि शिखरिणः पश्य चलितान्
कियन्तं वा कालं किसलयमृदु स्थास्यति वपुः ।
असारेऽस्मिन् पूजामयि हृदय शम्भोर्न कुरुषे
कदेदृक्ते लभ्यं कथय जडतन्त्रोपकरणम् ॥२॥

इदं सज्जीभूतं कृतमिदमिदं कार्यमधुने-
त्ययं व्यर्थारम्भस्तव वत मनः शाम्यति कदा ।
स खल्वागन्ता ते शिवभजनहीनस्य समयः
समुद्यन्निर्घोषज्वलदशनिपातप्रतिभयः ॥३॥

इदानीमत्यल्पेष्वपि हृदयकायेष्वतिमहा-
नियान् व्यासङ्गस्ते न कलयसि येन स्मररिपुम् ।
अतिक्रन्दद्बन्धुव्यसनजलधावार्तिसमये
कियानागन्ना ते शिव शिव हतोऽस्म्येव भवता ॥४॥

अये चेतः शास्त्राण्यधिकमवगाढान्यपि मुधा
न यद्व्यासज्ज्येथाः पशुपतिपदाम्भोजयुगले ।
तदित्थं भोक्तव्यं खलु पुनरपि प्रेत्य भवता
महद्दुःखं वर्णग्रहणसमयोपक्रममिदम् ॥५॥

कियन्तो नाभूवन् हृदय परमप्रेमविषया
पुराजन्मस्वद्य क्व कथमिति जानासि किमु तान् ।
वृथा मोहं बन्धुष्वहितपरिणामं त्यज सखे
यदासङ्गाद् दोषात् स्मरसि न कदापि स्मररिपुम् ॥६॥

अमी चेत्पुत्राद्यास्तव भृशतरप्रेमविषया
भविष्यन्तो न स्युः किमु जड तथा भाविजनने ।
सदैव त्वय्येवं समुपचितरागे गतभये
कदा शम्भोश्चिन्ता भवति भवभीतिप्रशमनी ॥७॥

अनापृच्छ्य ज्ञातीननिशरुदितोच्छूननयनान्
गतिः का नस्तातेत्यतिकरुणमग्रे विलुठितान् ।
अवश्यं गन्तव्यं खलु तदहितानामपि पुर-
स्तदद्यैव स्नेहं त्यज हृदय तेष्वर्च गिरिशम् ॥८॥

त्वया गर्भे मातुर्यदिह चरितं चिन्तितमभूत्
तदालोच्य स्वान्त व्रज शिवमकार्ये त्यज रुचिम् ।
गतो नाशं मूर्खः क इव खलु वित्तार्जनधिया
महोदारं त्यक्त्वा प्रभुवरमृणादानरसिकः ॥९॥

अपथ्यादाहारादपि तव कियन्मानस भयं
मुहूर्तावस्थायिज्वरजठरभारादिकरणात् ।
अमुष्मादश्रान्तप्रविततभदव्याधिजननाद्
महेशे वैमुख्यात् किमिति न भयं किंचिदपि ते ॥१०॥

इयन्तं कालं ते नियतसहवासेन जनिता
किमीषन्नास्त्यन्तःकरण मयि सौहार्दकणिका ।
यथेच्छं भ्रान्तस्त्वं विहर विषयारण्यकुहरे
स्मर श्रीपादाब्जं सकृदपि पुरारेरनुदिनम् ॥११॥

स्थितोऽस्मि त्वां पश्यंश्चिरमभिदयैवं तव कृते
मदर्थासु स्थाणोर्हृदय परिचर्यासु विमुखः ।
इदानीं निर्विण्णोऽस्म्यलमुपगतस्तेऽद्य समयो
यदात्मन्यप्यास्थां जहति सुहृदर्थे कृतविदः ॥१२॥

उपायं ते चेतः परमुपदिशामि स्मररिपोः
पदाम्भोजद्वन्द्वे परवशतया रज्यसि यतः ।
अवश्यं भोक्तव्यामनुदिनमतर्क्योपगमनां
दशामन्त्यामन्तः सपदि गणयोपस्थिततराम् ॥१३॥

अलभ्येष्वप्यर्थेष्वधिकचपलानक्षपृथुका-
नतृप्तानत्यर्थं सुचिरमनुवृत्तानपि तथा ।
अशक्यं ते शंभोर्भजनमनुरुध्यैवमशुची-
नुपेक्षैवोपायस्तव हृदय तेषामुपशमे ॥१४॥

चिरात् कश्चिद् व्याधः शिव इति वसत्यद्रिशिखरे
स ते मायी भूत्वा धनमहरदृद्धं सुखनिधिम् ।
स लब्धश्चेद् दैवात् क्वचन पथि पाशैः स्मृतिमयैः
सखे तं बध्नीया हृदय निभृतं दास्यति पुनः ॥१५॥

बहिस्त्वं वैयग्रचं प्रकटय परं लौकिककृति-
ष्ववर्ज्यासु स्थैर्यं भज पशुपतेः पादकमले ।
विटेषु स्निह्यन्तीरिव बहिरसारैरभिनयै-
र्धने बद्धासङ्गा गणय धिषणे वारवनिताः ॥१६॥

महादेवध्यानान्मम शरणमन्यन्न कलये
भवग्राहग्रासोल्लसितभववेगावधि भुवि ।
प्रसीद प्रागल्भ्यं तदिह परिगृह्याद्य महतो
भयात् त्रायस्वैनं भगवति नमस्तेऽस्तु धिषणे ॥१७॥

बुद्धे सुखैकरसिकासि विवेकयुक्ता
सञ्चिन्तयस्व हह किं विषयानभिज्ञा ।
किं प्राप्तवत्यसि सुखं विषयानुषङ्गाद्
दुःखं विना तदलमीश्वरमाश्रय त्वम् ॥१८॥

॥ इति श्रीमदप्पय्यदीक्षितकृतिषु मानसोल्लासः समाप्तः ॥

❀ विष्णुस्तोत्राणि ❀

विष्णुपूजास्तोत्रम्

शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं ।
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ॥
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं ।
वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥१॥

आराधयामि मणिसन्निभमात्मविष्णुं मायापुरे हृदयपङ्कजसन्निवष्टम् ।
श्रद्धानदीविमलचित्तजलाभिषिक्तं नित्यं समाधिकुसुमैर्न पुनर्भवाय ॥२॥

ज्योतिश्शान्तं सर्वलोकान्तरस्थमोङ्काराख्यं योगिहृद्ध्यानगम्यम् ।
साङ्गं शक्तिः सायुधं भक्तसेव्यं सर्वाकारं विष्णुमावाहयामि ॥३॥

कल्पद्रुमूले मणिवेदमध्ये सिंहासनं स्वर्णमयं सरत्नम् ।
विचित्रवस्त्रावृतमच्युत प्रभो गृहाण लक्ष्मीधरणीसमन्वित ॥४॥

पादोदकं ते परिकल्पयामि पुण्यं सरित्सागरतोपनीतम् ।
पाद्यं प्रदास्ये सुमनस्समेतं गृहाण लक्ष्मीधरणीसमन्वित ॥५॥

ब्रह्मेन्द्ररुद्राग्निमुनीन्द्रसेव्य पादारविन्दाम्बुदसन्निभाङ्ग ।
अर्घ्यं गृहाणाश्रितपारिजात श्रियासहाम्भोजदलायताक्ष ॥६॥

तीर्थोदकं गाङ्गमिदं हि विष्णो त्रिविक्रमानन्त मया निवेदितम् ।
दध्याज्ययुक्तं मधुपर्कसंज्ञं गृहाण देवेश यथाक्रमेण ॥७॥

आकल्पसंशोभितदिव्यगात्र राकेन्दुनीकाशमुखारविंद ।
दत्तं मया चाचमनं गृहाण श्रीकेशवानन्त धरारिदारिन् ॥८॥

तीर्थोदकैः काञ्चनकुम्भसंस्थैस्सुवासितैर्देव सुमन्त्रपूतैः ।
मयार्पितं स्नानमिदं गृहाण पादाब्जनिष्ठ्यूतनदीप्रवाह ॥९॥

मंदाकिनी जह्नुसुताथ गौतमी वेण्यादितीर्थेषु च पुण्यवत्सु ।
आनीतमम्भोधनसारयुक्तं श्रीखंडमिश्रं कुसुमादिसंश्रितम् ॥१०॥

कामधेनोस्ससुद्भूतं देवर्षिपितृतृप्तिदम् ।
पयो ददामि देवेश स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥११॥

चन्द्रमंडलसंकाशं सर्वदेवप्रियं दधिम् ।
स्नानार्थं ते मया दत्तं प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥१२॥

आज्यं सुराणामाहारमाज्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ।
आज्यं पवित्रं परमं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥१३॥

सर्वौषधिसमुत्पन्नं पीयूषममृतं मधुः ।
स्नानार्थं ते प्रयच्छामि गृहाण परमेश्वर ॥१४॥

इक्षुदंडसमुद्भूतं दिव्यशर्करया हरिम् ।
स्नापयामि सदा भक्त्या प्रीतो भव सुरेश्वर ॥१५॥

स्वर्णाञ्चलं चित्रतरं सुशोभितं कौशेययुग्मं परिकल्पितं मया ।
दामोदर प्रावरणं गृहाण मायाबलप्रावृतदिव्यरूप ॥१६॥

सुवर्णतंतूद्भवयज्ञसूत्रं मुक्ताफलस्यूतमनेकरत्नम् ।
गृहाण तद्भक्तिप्रियमुत्तरीयं स्वकर्मसूत्रान्तरिणे नमोऽस्तु ॥१७॥

कस्तुरिकाकर्दमचन्दनानि काश्मीरसंयोजितगंधसारैः ।
विलेपनं स्वीकुरु देवदेव श्रीदेवेवक्षोजविलेपनाङ्ग ॥१८॥

श्रीगन्धं चन्दनोन्मिश्रं कर्पूरेण सुसंयुतम् ।
विलेपनं सुरश्रेष्ठ प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥१९॥

सेवन्तिकावकुलचम्पकपाटलाब्जैः पुन्नागजातिकरवीररसालपुष्पैः ॥२०॥

बिल्वप्रवालतुलसीदलमल्लिकाभिस्त्वां पूजयामि जगदीश्वर मे प्रसीद ॥२१॥

आरामपुष्पाणि मनोहराणि जलाशयस्थानि सुपल्लवानि ।
सुवर्णपुष्पाणि मयार्पितानि त्वं गृह्यतां देववर प्रसीद ॥२२॥

केयूरकटके चैव हस्ते चित्रांगुलीयकम् ।
माणिक्योल्लासिमुकुटं कुंडले हारशोभितम् ॥२३॥

नाभौ नायकरत्नं च नूपुरे पादपद्मयोः ।
अङ्गुलीमुद्रिकाश्चैव गृहाण पुरुषोत्तम ॥२४॥

श्रीखंडलाक्षासितकाष्ठदिव्यकर्पूरकालागुरुकर्दमानि ।
स्वचोरकाचन्दनदेवदारुमांसीनखं शैलजपूतिकाञ्च ॥२५॥

कालागुरुप्रचुरगुग्गुलुगन्धधूपैर्नानाविधैस्सुरभितैः खलु धूप्यमानैः ।
त्वां धूपयामि रघुपुङ्गव वासुदेव लक्ष्मीपते मयि दयां कुरु लोकनाथ ॥२६॥

सूर्येन्दुकोटिप्रभवासुदेव दीपावलिं गोघृतवर्तियुक्ताम् ।
गृहाण लोकत्रयपूजिताङ्घ्रे धर्मप्रदीपान्कुरु दीप्यमानान् ।।२७।।

स्वामिन् लक्ष्मीश देवेश भक्तलोकदयानिधे ।
ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि भक्त्या शक्त्या समर्पितम् ।।२८।।

मयोपनीतं नैवेद्यं पञ्चभक्ष्यसुभोजनम् ।
मक्षिका मशकाः केशाः पृथु बीजानि वल्कलाः ।।२९।।

पाषाणमस्थिकं सर्वं कृमिकीटपिपीलिकाः ।
एतान्सर्वान्परित्यज्य शुचि पाकानि यानि वै ।।३०।।

तानि सर्वाणि गृह्णीष्व मया दत्तानि माधव ।
कदलीपनसाम्राणां सुपक्वानि फलानि च ।।३१।।

अन्नं चतुर्विधं सूपं सद्यस्तप्तं घृतं दधिम् ।
मया समर्पितं सर्वं संगृहाण श्रिया सह ।।३२।।

सौवर्णस्थालिमध्ये मणिगणखचिते गोघृताक्तान् सुपक्वान्
भक्ष्यान्भोज्यांश्च लेह्यानपरिमितमहाचोष्यमन्नं निधाय ।
नानाशाकैरुपेतं दधिमधुसुगुडक्षीरपानीययुक्तं
ताम्बूलं चापि विष्णो प्रतिदिनमहं मानसे कल्पयामि ।।३३।।

सुपूगखंडैश्च सुशुभ्रपर्णैस्सशंखचूर्णैर्घनसारमिश्रैः ।
मयार्पितं देव दयासमुद्र ताम्बूलमेतत्प्रमुदा गृहाण ।।३४।।

नीराजनं स्वीकुरु देवदेव नीलोत्पलश्रीकर नीरजाक्ष ।
गृहाण देवासुरमौलिरत्न मरीचिनीराजितपादपद्म ।।३५।।

पुष्पाञ्जलिं स्वीकुरु पुष्कराक्ष प्रसन्नकल्पद्रुमपारिजात ।
इन्द्रादिवृन्दारकवन्द्यपाद नमो नमस्ते तु वर प्रसीद ।।३६।।

यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च ।
तानि तानि प्रणश्यंति प्रदक्षिणपदे पदे ।।३७।।

पापोऽहं पापकर्माहं पापात्मा पापसंभवः ।
त्राहि मां कृपया देव शरणागतवत्सल ।।३८।।

अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ।
तस्मात्कारुण्यभावेन रक्ष रक्ष जनार्दन ।।३९।।

नमोऽस्त्वनन्ताय सहस्रमूर्तये सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ।
सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटियुगधारिणे नमः ।।४०।।

आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनम् ।
पूजां चैव न जानामि क्षमस्व परमेश्वर ॥४१॥
यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपःपूजाक्रियादिषु ।
न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम् ॥४२॥
मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं जनार्दन ।
यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते ॥४३॥
अपराधसहस्राणि क्रियन्तेऽहर्निशं मया ।
दासोऽयमिति मां मत्वा क्षमस्व परमेश्वर ॥४४॥
मत्समो नास्ति पापिष्ठः त्वत्समो नास्ति पापहा ।
इति संचिन्त्य देवेश यथेच्छसि तथा कुरु ॥४५॥
भूमौ स्खलितपदानां भूमिरेवावलम्बनम् ।
त्वयि जातापराधानां त्वमेव शरणं मम ॥४६॥
गतं पापं गतं दुःखं गतं दारिद्र्यमेव च ।
आगता सुखसंपत्तिः पुण्योऽहं तव दर्शनात् ॥४७॥
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ।
पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान्कामांश्च देहि मे ॥४८॥

॥ इति श्रीविष्णुपूजा समाप्ता ॥

•

श्रीगोविन्ददामोदरस्तोत्रम्

अग्रे कुरूणामथ पाण्डवानां दुःशासनेनाहृतवस्त्रकेशा ।
कृष्णा तदाक्रोशदनन्यनाथा गोविन्द दामोदर माधवेति ॥१॥
श्रीकृष्ण विष्णो मधुकैटभारे भक्तानुकम्पिन् भगवन् मुरारे ।
त्रायस्व मां केशव लोकनाथ गोविन्द० ॥२॥
विक्रेतुकामाखिलगोपकन्या मुरारिपादार्पितचित्तवृत्तिः ।
दध्यादिकं मोहवशादवोचद् गोविन्द० ॥३॥
उलूखले सम्भृततण्डुलांश्च संघट्टयन्त्यो मुशलैः प्रमुग्धाः ।
गायन्ति गोप्यः जनितानुरागा गोविन्द० ॥४॥
काचित्कराम्भोजपुटे निषण्णं क्रीडाशुकं किंशुकरक्ततुण्डम् ।
अध्यापयामास सरोरुहाक्षी गोविन्द० ॥५॥
गृहे गृहे गोपवधूसमूहः प्रतिक्षणं पिञ्जरसारिकाणाम् ।
स्खलद्गिरं वाचयितुं प्रवृत्तो गोविन्द० ॥६॥

पर्य्यङ्किकाभाजमलं कुमारं प्रस्वापयन्त्योऽखिलगोपकन्याः ।
जगुः प्रबन्धं स्वरतालबन्धं गोविन्द० ॥७॥
रामानुजं वीक्षणकेलिलोलं गोपी गृहीत्वा नवनीतगोलम् ।
आबालकं बालकमाजुहाव गोविन्द० ॥८॥
विचित्रवर्णाभरणाभिरामेऽभिधेहि वक्त्राम्बुजराजहंसि ।
सदा मदीये रसनेऽग्ररङ्गे गोविन्द० ॥९॥

अङ्काधिरूढं शिशुगोपगूढं स्तनन्धयन्तं कमलैककान्तम् ।
सम्बोधयामास मुदा यशोदा गोविन्द० ॥१०॥
क्रीडन्तमन्तर्व्रजमात्मजं स्वं समं वयस्यः पशुपालबालैः ।
प्रेम्णा यशोदा प्रजुहाव कृष्ण गोविन्द० ॥११॥

यशोदया गाढमुलूखलेन गोकण्ठपाशेन निबध्यमानः ।
रुरोद मन्दं नवनीतभोजी गोविन्द० ॥१२॥
निजाङ्गने कङ्कणकेलिलोलं गोपी गृहीत्वा नवनीतगोलम् ।
आमर्दयत्पाणितलेन नेत्रे गोविन्द० ॥१३॥

गृहे गृहे गोपवधूकदम्बाः सर्वे मिलित्वा समवाययोगे ।
पुण्यानि नामानि पठन्ति नित्यं गोविन्द० ॥१४॥
मन्दारमूले वदनाभिरामं बिम्बाधरे पूरितवेणुनादम् ।
गोगोपगोपीजनमध्यसंस्थं गोविन्द० ॥१५॥
उत्थाय गोप्योऽपररात्रभागे स्मृत्वा यशोदासुतबालकेलिम् ।
गायन्ति प्रोच्चैर्दधिमन्थयन्त्यो गोविन्द० ॥१६॥

जग्धोऽथ दत्तो नवनीतपिण्डो गृहे यशोदा विचिकित्सयन्ती ।
उवाच सत्यं वद हे मुरारे गोविन्द० ॥१७॥
अभ्यर्च्य गेहं युवतिः प्रवृद्धप्रेमप्रवाहा दधि निर्ममन्थ ।
गायन्ति गोप्योऽथ सखीसमेता गोविन्द० ॥१८॥
क्वचित् प्रभाते दधिपूर्णपात्रे निक्षिप्य मन्थं युवती मुकुन्दम् ।
आलोक्य गानं विविधं करोति गोविन्द० ॥१९॥
क्रीडापरं भोजनमज्जनार्थं हितैषिणी स्त्री तनुजं यशोदा ।
आजूहवत् प्रेमपरिप्लुताक्षी गोविन्द० ॥२०॥
सुखं शयानं निलये च विष्णुं देवर्षिमुख्या मुनयः प्रपन्नाः ।
तेनाच्युते तन्मयतां व्रजन्ति गोविन्द० ॥२१॥
विहाय निद्रामरुणोदये च विधाय कृत्यानि च विप्रमुख्याः ।
वेदावसाने प्रपठन्ति नित्यं गोविन्द० ॥२२॥

वृन्दावने गोपगणाश्च गोप्यो विलोक्य गोविन्दवियोगखिन्नाम् ।
राधा जगुः साश्रुविलोचनाभ्यां गोविन्द० ॥२३॥

प्रभातसञ्चारगता नु गावस्तद्रक्षणार्थं तनयं यशोदा ।
प्राबोधयत् पाणितलेन मन्दं गोविन्द० ॥२४॥

प्रवालशोभा इव दीर्घकेशा वाताम्बुपर्णाशनपूतदेहाः ।
मूले तरूणां मुनयः पठन्ति गोविन्द० ॥२५॥

एवं ब्रुवाणा विरहातुरा भृशं व्रजस्त्रियः कृष्णविषक्तमानसाः ।
विसृज्य लज्जां रुरुदुस्म सुस्वरं गोविन्द० ॥२६॥

गोपी कदाचिन्मणिपिञ्जरस्थं शुकं वचो वाचयितुं प्रवृत्ता ।
आनन्दकन्द व्रजचन्द्र कृष्ण गोविन्द० ॥२७॥

गोवत्सबालैः शिशुकाकपक्षं बध्नन्तमम्भोजदलायताक्षम् ।
उवाच माता चिबुकं गृहीत्वा गोविन्द० ॥२८॥

प्रभातकाले वरबल्लवौघा गोरक्षणार्थं धृतवेत्रदण्डाः ।
आकारयामासुरनन्तमाद्यं गोविन्द० ॥२९॥

जलाशये कालियमर्दनाय यदा कदम्बादपतन्मुरारिः ।
गोपाङ्गनाश्चक्रुशुरेत्य गोपाः गोविन्द० ॥३०॥

अक्रूरमासाद्य यदा मुकुन्दश्चापोत्सवार्थं मथुरां प्रविष्टः ।
तदा स पौरैर्जयतीत्यभाषि गोविन्द० ॥३१॥

कंसस्य दूतेन यदैव नीतौ वृन्दावनान्ताद् वसुदेवसूनू ।
रुरोद गोपी भवनस्य मध्ये गोविन्द० ॥३२॥

सरोवरे कालियनागबद्धं शिशुं यशोदातनयं निशम्य ।
चक्रुर्लुठन्त्यः पथि गोपबाला गोविन्द० ॥३३॥

अक्रूरयाने यदुवंशनाथं संगच्छमानं मथुरां निरीक्ष्य ।
ऊचुर्वियोगात् किल गोपबाला गोविन्द० ॥३४॥

चक्रन्द गोपी नलिनीवनान्ते कृष्णेन हीना कुसुमे शयाना ।
प्रफुल्लनीलोत्पललोचनाभ्यां गोविन्द० ॥३५॥

मातापितृभ्यां परिवार्यमाणा गेहं प्रविष्टा विललाप गोपी ।
आगत्य मां पालय विश्वनाथ गोविन्द० ॥३६॥

वृन्दावनस्थं हरिमाशु बुद्ध्वा गोपी गता कापि वनं निशायाम् ।
तत्राप्यदृष्ट्वातिभयादवोचद् गोविन्द ॥३७॥

सुखं शयाना निलये निजेऽपि नामानि विष्णोः प्रवदन्ति मर्त्याः ।
ते निश्चितं तन्मयतां व्रजन्ति गोविन्द० ॥३८॥

सा नीरजाक्षीमवलोक्य राधां रुरोद गोविन्दवियोगखिन्नाम् ।
सखी प्रफुल्लोत्पललोचनाभ्यां गोविन्द० ॥३९॥

जिह्वे रसज्ञे मधुरप्रिया त्वं सत्यं हितं त्वां परमं वदामि ।
आवर्णयेथा मधुराक्षराणि गोविन्द० ॥४०॥

आत्यन्तिकव्याधिहरं जनानां चिकित्सकं वेदविदो वदन्ति ।
संसारतापत्रयनाशबीजं गोविन्द० ॥४१॥

ताताज्ञया गच्छति रामचन्द्रे सलक्ष्मणेऽरण्यचये ससीते ।
चक्रन्द रामस्य निजा जनित्री गोविन्द० ॥४२॥

एकाकिनी दण्डककाननान्तात् सा नीयमाना दशकन्धरेण ।
सीता तदाक्रन्ददनन्यनाथा गोविन्द० ॥४३॥

रामाद्वियुक्ता जनकात्मजा सा विचिन्त्ययन्ती हृदि रामरूपम् ।
रुरोद सीता रघुनाथ पाहि गोविन्द० ॥४४॥

प्रसीद विष्णो रघुवंशनाथ सुरासुराणां सुखदुःखहेतो ।
रुरोद सीता तु समुद्रमध्ये गोविन्द० ॥४५॥

अन्तर्जले ग्राहगृहीतपादो विसृष्टविक्लिष्टसमस्तबन्धुः ।
तदा गजेन्द्रो नितरां जगाद गोविन्द० ॥४६॥

हंसध्वजः शङ्खयुतो ददर्श पुत्रं कटाहे प्रतपन्तमेनम् ।
पुण्यानि नामानि हरेर्जपन्तं गोविन्द० ॥४७॥

दुर्वाससो वाक्यमुपेत्य कृष्णा सा चाब्रवीत् काननवासिनीशम् ।
अन्तः प्रविष्टं मनसा जुहाव गोविन्द० ॥४८॥

ध्येयः सदा योगिभिरप्रमेयः चिन्ताहरश्चिन्तितपारिजातः ।
कस्तूरिकाकल्पितनीलवर्णो गोविन्द० ॥४९॥

संसारकूपे पतितोऽत्यगाधे मोहान्धपूर्णे विषयाभितप्ते ।
करावलम्बं मम देहि विष्णो गोविन्द० ॥५०॥

त्वामेव याचे मम देहि जिह्वे समागते दण्डधरे कृतान्ते ।
वक्तव्यमेवं मधुरं सुभक्त्या गोविन्द० ॥५१॥

भजस्व मन्त्रं भवबन्धमुक्त्यै जिह्वे रसज्ञे सुलभं मनोज्ञम् ।
द्वैपायनाद्यैर्मुनिभिः प्रजप्तं गोविन्द० ॥५२॥

गोपाल वंशीधर रूपसिन्धो लोकेश नारायण दीनबन्धो ।
उच्चस्वरैस्त्वं वद सर्वदैव गोविन्द० ॥५३॥

जिह्वे सदैवं भज सुन्दराणि नामानि कृष्णस्य मनोहराणि ।
समस्तभक्तार्तिविनाशनानि गोविन्द० ॥५४॥

गोविन्द गोविन्द हरे मुरारे गोविन्द गोविन्द मुकुन्द कृष्ण ।
गोविन्द गोविन्द रथाङ्गपाणे गोविन्द० ॥५५॥

सुखावसाने त्विदमेव सारं दुःखावसाने त्विदमेव गेयम् ।
देहावसाने त्विदमेव जाप्यं गोविन्द० ॥५६॥

दुर्वारवाक्यं परिगृह्य कृष्णा मृगीव भीता तु कथं कथञ्चित् ।
सभां प्रविष्टा मनसा जुहाव गोविन्द० ॥५७॥

श्रीकृष्ण राधावर गोकुलेश गोपाल गोवर्धन नाथ विष्णो ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥५८॥

श्रीनाथ विश्वेश्वर विश्वमूर्ते श्रीदेवकीनन्दन दैत्यशत्रो ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥५९॥

गोपीपते कंसरिपो मुकुन्द लक्ष्मीपते केशव वासुदेव ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६०॥

गोपीजनाह्लादकर व्रजेश गोचारणारण्यकृतप्रवेश ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६१॥

प्राणेश विश्वम्भर कैटभारे वैकुण्ठ नारायण चक्रपाणे ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६२॥

हरे मुरारे मधुसूदनाद्य श्रीराम सीतावर रावणारे ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६३॥

श्रीयादवेन्द्राद्रिधराम्बुजाक्ष गोगोपगोपीसुखदानदक्ष ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६४॥

धराभरोत्तारणगोपवेष विहारलीलाकृतबन्धुशेष ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६५॥

बकीबकाघासुरधेनुकारे केशीतृणावर्तविघातदक्ष ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६६॥

श्रीजानकीजीवन रामचन्द्र निशाचरारे भरताग्रजेश ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६७॥

नारायणानन्त हरे नृसिंह प्रह्लादबाधाहर हे कृपालो ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६८॥
लीलामनुष्याकृतिरामरूप प्रतापदासीकृतसर्वभूप ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥६९॥
श्रीकृष्ण गोविन्द हरे मुरारे हे नाथ नारायण वासुदेव ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥७०॥
वक्तुं समर्थोऽपि न वक्ति कश्चिदहो जनानां व्यसनाभिमुख्यम् ।
जिह्वे पिबस्वामृतमेतदेव गोविन्द० ॥७१॥

इति श्रीबिल्वमङ्गलाचार्यविरचितं श्रीगोविन्ददामोदरस्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

•

रमापत्यष्टकम्

जगदादिमनादिमजं पुरुषं शरदंबरतुल्यतनुं वितनुम् ।
धृतकंजरथांगगदं विगदं प्रणमामि रमाधिपतिं तमहम् ॥१॥
कमलाननकंजरतं विरतं हृदि योगिजनैः कलितं ललितम् ।
कुजनैः सुजनैरलभं सुलभं प्रण० ॥२॥
मुनिवृंदहृदिस्थपदं सुपदं निखिलाध्वरभागभुजं सुभुजम् ।
हृतवासवमुख्यमदं विमदं प्रण० ॥ ॥
हृतदानवदृप्तबलं सुबलं स्वजनास्तसमस्तमलं विमलम् ।
समपास्तगजेंद्रदरं सुदरं प्रण० ॥४॥
परिकल्पितसर्वकलं विकलं सकलागमगीतगुणं विगुणम् ।
भवपाशनिराकरणं शरणं प्रण० ॥५॥
मृतिजन्मजराशमनं कमनं शरणागतभीतिहरं दहरम् ।
परितुष्टरमाहृदयं सुदयं प्रण० ॥६॥
सकलावनिबिंबधरं स्वधरं परिपूरितसर्वदिशं सुदृशम् ।
गतशोकमशोककरं सुकरं प्रण० ॥७॥
मथितार्णवराजरसं सरसं प्रथिताखिललोकहृदं सुहृदम् ।
प्रथिताद्भुतशक्तिगणं सुगणं प्रण० ॥८॥
सुखराशिकरं भवबंधहरं परमाष्टकमेतदनन्यमतिः ।
पठतीह तु योऽनिशमेव नरो लभते खलु विष्णुपदं स परम् ॥९॥

इति श्रीपरमहंसस्वामिब्रह्मानंदविरचितं श्रीरमापत्यष्टकं संपूर्णम् ॥

•

गोविन्दाष्टकम् (१)

सत्यं ज्ञानमनन्तं नित्यमनाकाशं परमाकाशं
गोष्ठप्राङ्गणरिङ्खणलोलमनायासं परमायासम् ।
मायाकल्पितनानाकारमनाकारं भुवनाकारं
क्ष्मामानाथमनाथं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥१॥

मृत्स्नामत्सीहेति यशोदाताडनशैशवसंत्रासं
व्यादित्तवक्त्रालोकितलोकालोकचतुर्दशलोकालिम् ।
लोकत्रयपुरमूलस्तम्भं लोकालोकमनालोकं
लोकेशं परमेशं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥२॥

त्रैविष्टपरिपुवीरघ्नं क्षितिभारघ्नं भवरोगघ्नं
कैवल्यं नवनीताहारमनाहारं भुवनाहारम् ।
वैमल्यस्फुटचेतोवृत्तिविशेषाभासमनाभासं
शैवं केवलशान्तं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥३॥

गोपालं प्रभुलीलाविग्रहगोपालं कुलगोपालं
गोपीखेलनगोवर्धनधृतिलीलालालितगोपालम् ।
गोभिर्निगदितगोविन्दस्फुटनामानं बहुनामानं
गोपीगोचरपथिकं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥४॥

गोपीमण्डलगोष्ठीभेदं भेदावस्थमभेदाभं
शश्वद्गोखुरनिर्धूतोद्गतधूलीधूसरसौभाग्यम् ।
श्रद्धाभक्तिगृहीतानन्दमचिन्त्यं चिन्तितसद्भावं
चिन्तामणिमहिमानं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥

स्नानव्यापृतयोषिद्वस्त्रमुपादायागमुपारूढं
व्यादित्सन्तीरथ दिग्वस्त्राद्युपदातुमुपाकर्षन्तम् ।
निर्धूतद्वयशोकविमोहं बुद्धेरप्यन्तःस्थं
सत्तामात्रशरीरं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥६॥

कान्तं कारणकारणमादिमनादिं कालघनाभासं
कालिन्दीगतकालियशिरसि मुहुर्नृत्यन्तं सुसहन्तम् ।
कालं कालकलातीतं कलिताशेषं कलिदोषघ्नं
कालत्रयगतिहेतुं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥७॥

वृन्दावनभुवि वृन्दारकगणवृन्दाराधितमन्देहं
कुन्दाभामलमन्दस्मेरसुधानन्दं सुहृदानन्दम् ।
वन्द्याशेषमहामुनिमानसवन्द्यानन्दपदद्वन्द्वं
वन्द्याशेषगुणाब्धिं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥८॥
गोविन्दाष्टकमेतदधीते गोविन्दार्पितचेता यो
गोविन्दाच्युत माधव विष्णो गोकुलनायक कृष्णेति ।
गोविन्दाङ्घ्रिसरोजध्यानसुधाजलधौतसमस्ताघं
गोविन्दं परमानन्दामृतमन्तःस्थं स समभ्येति ॥९॥
इति श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ गोविन्दाष्टकं संपूर्णम् ॥

•

गोविंदाष्टकम् (२)

चिदानंदाकारं श्रुतिसरससारं समरसं निराधाराधारं भवजलधिपारं परगुणम् ।
रमाग्रीवाहारं व्रजवनविहारं हरनुतं सदा तं गोविंदं परमसुखकंदं भजत रे ॥१॥
महांभोधिस्थानं स्थिरचरनिदानं दिविजपं सुधाधारापानं विगहपतियानं यमरतम् ।
मनोज्ञं सुज्ञानं मुनिजननिधानं ध्रुवपदं सदा० ॥२॥
धिया धीरैर्ध्येयं श्रवणपुटपेयं यतिवरैर्महावाक्यैर्ज्ञेयं त्रिभुवनविधेयं विधिपरम् ।
मनोमानामेयं सपदि हृदि नेयं नवतनुं सदा० ॥३॥
महामायाजालं विमलवनमालं मलहरं सुभालं गोपालं निहतशिशुपालं शशिमुखम् ।
गलातीतं कालं गतिहयमरालं मुररिपुं सदा० ॥४॥
नभोबिम्बस्फीतं निगमगणगीतं समगतिं सुरौघे संप्रीतं दितिजविपरीतं पुरिशयम् ।
गिरां पंथातीतं स्वदितनवनीतं नयकरं सदा० ॥५॥
परेशं पद्मेशं शिवकमलजेशं शिवकरं द्विजेशं देवेशं तनुकुटिलकेशं कलिहरम् ।
खगेशं नागेशं निखिलभुवनेशं नगधरं सदा० ॥६॥
रमाकांत कांतं भवभयभयांतं भवसुखं दुराशांतं शांतं निखिलहृदि भांतं भुवनपम् ।
विवादांतं दांतं दनुजनिचयांतं सुचरितं सदा० ॥७॥
जगज्ज्येष्ठं श्रेष्ठं सुरपतिकनिष्ठं क्रतुपतिं बलिष्ठं भूयिष्ठं त्रिभुवनवरिष्ठं वरवहम् ।
स्वनिष्ठं धर्मिष्ठं गुरुगुणगरिष्ठं गुरुवरं सदा० ॥८॥
गदापाणेरेतद्दुरितदलनं दुःखशमनं
विशुद्धात्मा स्तोत्रं पठति मनुजो यस्तु सततम् ।
स भुक्त्वा भोगौघं चिरमिह ततोऽपास्तवृजिनो
वरं विष्णोः स्थानं व्रजति खलु वैकुंठभुवनम् ॥९॥
इति श्रीपरमहंसस्वामिब्रह्मानंदविरचितं श्रीगोविंदाष्टकं संपूर्णम् ॥

•

अच्युताष्टकम्

अच्युतं केशवं रामनारायणं कृष्णदामोदरं वासुदेवं हरिम् ।
श्रीधरं माधवं गोपिकावल्लभं जानकीनायकं रामचन्द्रं भजे ॥१॥

अच्युतं केशवं सत्यभामाधवं माधवं श्रीधरं राधिकाराधितम् ।
इन्दिरामन्दिरं चेतसा सुन्दरं देवकीनन्दनं नन्दनं संदधे ॥२॥

विष्णवे जिष्णवे शङ्खिने चक्रिणे रुक्मिणीरागिणे जानकीनायके ।
बल्लवीवल्लभायार्चितायात्मने कंसविध्वंसिने वंशिने ते नमः ॥३॥

कृष्ण गोविन्द हे राम नारायण श्रीपते वासुदेवाजित श्रीनिधे ।
अच्युतानन्त हे माधवाधोक्षज द्वारकानायक द्रौपदीरक्षक ॥४॥

राक्षसक्षोभितः सीतया शोभितो दण्डकारण्यभूपुण्यताकारणम् ।
लक्ष्मणेनान्वितो वानरैः सेवितोऽगस्त्यसंपूजितो राघवः पातु माम् ॥५॥

धेनुकारिष्टहानिष्टकृद्द्वेषिणां केशिहा कंसहृद्वंशिकावादकः ।
पूतनाकोपकः सूरजाखेलनो बालगोपालकः पातु मां सर्वदा ॥६॥

विद्युदुद्योतवत्प्रस्फुरद्वाससं प्रावृडम्भोदवत्प्रोल्लसद्विग्रहम् ।
वन्यया मालया शोभितोरःस्थलं लोहिताङ्घ्रिद्वयं वारिजाक्षं भजे ॥७॥

कुञ्चितैः कुन्तलैर्भ्राजमानाननं रत्नमौलिं लसत्कुण्डलं गण्डयोः ।
हारकेयूरकं कङ्कणप्रोज्ज्वलं किंकिणीमञ्जुलं श्यामलं तं भजे ॥८॥

अच्युतस्याष्टकं यः पठेदिष्टदं प्रेमतः प्रत्यहं पूरुषः सस्पृहम् ।
वृत्ततः सुन्दरं कर्तृविश्वंभरं तस्य वश्यो हरिर्जायते सत्वरम् ॥९॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ अच्युताष्टकं संपूर्णम् ॥

•

श्रीजगन्नाथाष्टकम्

कदाचित्कालिंदीतटविपिनसंगीतकरवो मुदाभीरीनारीवदनकमलास्वादमधुपः ।
रमाशंभुब्रह्मामरपतिगणेशार्चितपदो जगन्नाथः स्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥१॥

भुजे सव्ये वेणुं शिरसि शिखिपिच्छं कटितटे दुकूलं नेत्रांते सहचरकटाक्षं विदधते ।
सदा श्रीमद्वृंदावनवसतिलीलापरिचयो जगन्नाथः स्वामी० ॥२॥

महांभोधेस्तीरे कनकरुचिरे नीलशिखरे वसन् प्रासादांतः सहजबलभद्रेण बलिना ।
सुभद्रामध्यस्थः सकलसुरसेवावसरदो जगन्नाथः स्वामी० ॥३॥
कृपापारावारः सजलजलदश्रेणिरुचिरो रमावाणीरामस्फुरदमलपद्मेक्षणमुखैः ।
सुरेंद्रैराराध्यः श्रुतिगणशिखागीतचरितो जगन्नाथः स्वामी० ॥४॥
रथारूढो गच्छन् पथि मिलितभूदेवपटलैः स्तुतिप्रादुर्भावं प्रतिपदमुपाकर्ण्य सदयः ।
दयासिंधुर्बन्धुः सकलजगतां सिंधुसुतया जगन्नाथः स्वामी० ॥५॥
परब्रह्मापीडः कुवलयदलोत्फुल्लनयनो निवासी नीलाद्रौ निहितचरणोऽनंतशिरसि ।
रसानंदो राधासरसवपुरालिङ्गनसुखो जगन्नाथः स्वामी० ॥६॥
न वै प्रार्थ्यं राज्यं न च कनकतां भोगविभवं
न याचेऽहं रम्यां निखिलजनकाम्यां वरवधूम् ।
सदा काले काले प्रमथपतिना ग तचरितो जगन्नाथः स्वामी० ॥७॥
हर त्वं संसारं द्रुततरमसारं सुरपते हर त्वं पापानां विततिमपरां यादवपते ।
अहो दीनानाथं निहितमचलं निश्चितपदं जगन्नाथः स्वामी० ॥८॥

इति श्रीशङ्कराचार्यप्रणीतं जगन्नाथाष्टकं संपूर्णम् ॥

संकष्टनाशनं लक्ष्मीनृसिंहस्तोत्रम्

श्रीमत्पयोनिधिनिकेतन चक्रपाणे भोगींद्रभोगमणिरंजित पुण्यमूर्ते ।
योगीश शाश्वत शरण्य भवाब्धिपोत लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥१॥
ब्रह्मेंद्ररुद्रमरुदर्ककिरीटकोटिसंघट्टितांघ्रिकमलामलकांतिकांत ।
लक्ष्मीलसत्कुचसरोरुहराजहंस लक्ष्मीनृसिंह० ॥२॥
संसारघोरगहने चरतो मुरारे मारोग्रभीकरमृगप्रचुरार्दितस्य ।
आर्तस्य मत्सरनिदाघनिपीडितस्य लक्ष्मीनृसिंह० ॥३॥
संसारकूपमतिघोरमगाधमूलं संप्राप्य दुःखशतसर्पसमाकुलस्य ।
दीनस्य देव कृपणापदमागतस्य लक्ष्मीनृसिंह० ॥४॥
संसारसागरविशालकरालकालनक्रग्रहग्रसननिग्रहविग्रहस्य ।
व्यग्रस्य रागरसनोर्मिनिपीडितस्य लक्ष्मीनृसिंह० ॥५॥
संसारवृक्षमघबीजमनंतकर्मशाखाशतं करणपत्रमनंतपुष्पम् ।
आरुह्य दुःखफलितं पततो दयालो लक्ष्मीनृसिंह० ॥६॥
संसारसर्पघनवक्त्रभयोग्रतीवदंष्ट्राकरालविषदग्धविनष्टमूर्तेः ।
नागारिवाहन सुधाब्धिनिवास शौरे लक्ष्मीनृसिंह० ॥७॥

संसारदावदहनातुरभीकरोरुज्वालावलीभिरतिदग्धतनूरुहस्य ।
त्वत्पादपद्मसरसीशरणागतस्य लक्ष्मीनृसिंह० ॥८॥
संसारजालपतितस्य जगन्निवास सर्वेन्द्रियार्थबडिशार्थझषोपमस्य ।
प्रोत्खण्डितप्रचुरतासुकमस्तकस्य लक्ष्मीनृसिंह० ॥९॥
संसारभीकरकरींद्रकराभिघातनिष्पिष्टमर्मवपुषः सकलार्तिनाश ।
प्राणप्रयाणभवभीतिसमाकुलस्य लक्ष्मीनृसिंह० ॥१०॥
अंधस्य मे हृतविवेकमहाधनस्य चौरैः प्रभो बलिभिरिन्द्रियनामधेयैः ।
मोहांधकूपकुहरे विनिपातितस्य लक्ष्मीनृसिंह० ॥११॥
लक्ष्मीपते कमलनाभ सुरेश विष्णो वैकुंठ कृष्ण मधुसूदन पुष्कराक्ष ।
ब्रह्मण्य केशव जनार्दन वासुदेव देवेश देहि कृपणस्य करावलम्बम् ॥१२॥
यन्माययोर्जितवपुःप्रचुरप्रवाहमग्नं शरण्य वितरोरु करावलंबम् ।
लक्ष्मीनृसिंहचरणात्तमधुव्रतेन स्तोत्रं कृतं सुखकरं भुवि शङ्करेण ॥१३॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यकृतं संकष्टनाशनं लक्ष्मीनृसिंहस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

दशावतारस्तोत्रम् (१)

प्रलयपयोधिजले धृतवानसि वेदं विहितविचित्रचरित्रमखेदम् ।
केशवधृतमीनशरीर जय जगदीश हरे ॥१॥
क्षितिरतिविपुलतरे तव तिष्ठति पृष्ठे धरणिधरणकिणचक्रगरिष्ठे ।
केशव धृतकच्छपरूप जय जगदीश हरे ॥२॥
वसति दशनशिखरे धरणी तव लग्ना शशिनि कलङ्ककलेव निमग्ना ।
केशव धृतसूकररूप जय जगदीश हरे ॥३॥
तव करकमलवरे नखमद्भुतशृङ्गं दलितहिरण्यकशिपुतनुभृङ्गम् ।
केशव धृतनरहरिरूप जय जगदीश हरे ॥४॥
छलयसि विक्रमणे बलिमद्भुतवामन पदनखनीरजनितजनपावन ।
केशव धृतवामनरूप जय जगदीश हरे ॥५॥
क्षत्रियरुधिरमये जगदपगतपापं स्नपयसि पयसि शमितभवतापम् ।
केशव धृतरामशरीर जय जगदीश हरे ॥६॥
वितरसि दिक्षु रणे दिक्पति कमनीयं दशमुखमौलिबलिं रमणीयम् ।
केशव धृतहलधररूप जय जगदीश हरे ॥७॥
वहसि विपुषि विशदे वसनं जलदाभं हलहतिभीतिमिलितयमुनाभम् ।
केशव धृतहलधररूप जय जगदीश हरे ॥८॥

निन्दसि यज्ञविधेरहह श्रुतिजातं सदयहृदयदर्शितपशुघातम् ।
केशव धृतबुद्धशरीर जय जगदीश हरे ॥९॥

म्लेच्छनिवहनिधने कलयसि करवालं धूमकेतुमिव कमपि करालम् ।
केशव धृतकल्किशरीर जय जगदीश हरे ॥१०॥

श्रीजयदेवकवेरिदमुदितमुदारं शृणु सुखदं शुभदं भवसारम् ।
केशव धृतदशविधरूप जय जगदीश हरे ॥११॥

वेदानुद्धरते जगन्निवहते भूगोलमुद्बिभ्रते
दैत्यं दारयते बलिं छलयते क्षत्रक्षयं कुर्वते ।
पौलस्त्यं जयते हलं कलयते कारुण्यमातन्वते
म्लेच्छान् मूर्च्छयते दशाकृतिकृते कृष्णाय तुभ्यं नमः ॥१२॥

इति महाकविजयदेवकृतं दशावतारस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

दशावतारस्तोत्रम् (२)

आदाय वेदाः सकलाः समुद्रान्निहत्य शङ्खासुरमत्युदग्रम् ।
दत्ताः पुरा येन पितामहाय विष्णुं तमाद्यं भज मत्स्यरूपम् ॥१॥

दिव्यामृतार्थं मथिते महाब्धौ देवासुराभ्यां वासुकिमन्दराभ्याम् ।
भूमेर्महावेगविघूर्णितायास्तं कूर्ममाधारगतं स्मरामि ॥२॥

समुद्रकाञ्ची सरिदुत्तरीया वसुन्धरा मेरुकिरीटभारा ।
दंष्ट्राग्रतो येन समुद्धृता भूस्तमादिकोलं शरणं प्रपद्ये ॥३॥

भक्तार्तिभङ्गक्षमया धिया यः स्तम्भान्तरालादुदितो नृसिंहः ।
रिपुं सुराणां निशितैर्नखाग्रैर्विदारयन्तं न च विस्मरामि ॥४॥

चतुःसमुद्राभरणा धरित्री न्यासाय नालं चरणस्य यस्य ।
एकस्य नान्यस्य पदं सुराणां त्रिविक्रमं सर्वगतं स्मरामि ॥५॥

त्रिःसप्तवारं नृपतीन् निहत्य यस्तर्पणं रक्तमयं पितृभ्यः ।
चकार दोर्दण्डबलेन सम्यक् तमादिशूरं प्रणमामि भक्त्या ॥६॥

कुले रघूणां समवाप्य जन्म विधाय सेतुं जलधेर्जलान्तः ।
लङ्केश्वरं यः शमयाञ्चकार सीतापतिं तं प्रणमामि भक्त्या ॥७॥

हलेन सर्वानसुरान् विकृष्य चकार चूर्णं मुशलप्रहारैः ।
यः कृष्णमासाद्य बलं बलीयान् भक्त्या भजे तं बलभद्ररामम् ॥८॥

पुरा पुराणामसुरान् विजेतं संभावयन् चीवरचिह्नवेशम् ।
चकार यः शास्त्रममोघकल्पं तं मूलभूतं प्रणतोऽस्मि बुद्धम् ॥९॥
कल्पावसाने निखिलैः खुरैः स्वैः संघट्टयामास निमेषमात्रात् ।
यस्तेजसा निर्दहतीति भीमो विश्वात्मकं तं तुरगं भजामः ॥१०॥
शङ्खं सुचक्रं सुगदां सरोजं दोर्भिर्दधानं गरुडाधिरूढम् ।
श्रीवत्सचिह्नं जगदादिमूलं तमालनीलं हृदि विष्णुमीडे ॥११॥
क्षीराम्बुधौ शेषविशेषतल्पे शयानमन्तःस्मितशोभिवक्त्रम् ।
उत्फुल्लनेत्राम्बुजमम्बुजाभमाद्यं श्रुतीनामसकृत् स्मरामि ॥१२॥

प्रीणयेदनया स्तुत्या जगन्नाथं जगन्मयम् ।
धर्मार्थकाममोक्षाणामाप्तये पुरुषोत्तमम् ॥१३॥

इति दशावतारस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

विष्णुभुजंगप्रयातस्तोत्रम्

चिदंशं विभुं निर्मलं निर्विकल्पं निरीहं निराकारमोंकारगम्यम् ।
गुणातीतमव्यक्तमेकं तुरीयं पदं ब्रह्म यं वेद तस्मै नमस्ते ॥१॥
विशुद्धं शिवं शान्तमाद्यंतशून्यं जगज्जीवनं ज्योतिरानन्दरूपम् ।
अदिग्देशकालव्यवच्छेदनीयं त्रयी वक्ति यं वेद तस्मै नमस्ते ॥२॥
महायोगपीठे परिभ्राजमाने धरण्यादितत्त्वात्मके शक्तियुक्ते ।
गुणाहंस्करे वह्निबिम्बार्धमध्ये समासीनमोङ्कर्णिकेऽष्टाक्षराब्जे ॥३॥
समानोदितानेकसूर्येन्दुकोटिप्रभापूरतुल्यद्युतिं दुर्निरीक्षम् ।
न शीतं न चोष्णं सुवर्णावदातप्रसन्नं सदानन्दसंवित्स्वरूपम् ॥४॥
सुनासापुटं सुन्दरभ्रूललाटं किरीटोचिताकुञ्चितस्निग्धकेशम् ।
स्फुरत्पुण्डरीकाभिरामायताक्षं समुत्फुल्लरत्नप्रसूनावतंसम् ॥५॥
लसत्कुण्डलामृष्टगंडस्थलान्तं जपारागचोराधरं चारुहासम् ।
अलिव्याकुलामोदिमन्दारमालं महोरस्फुरत्कौस्तुभोदारहारम् ॥६॥
सुरत्नाङ्गदैरन्वितं बाहुदण्डैश्चतुर्भिश्चलत्कङ्कणालंकृताग्रैः ।
उदारोदरालंकृतं पीतवस्त्रं पदद्वंद्वनिर्धूतपद्माभिरामम् ॥७॥
स्वभक्तेषु संदर्शिताकारमेवं सदा भावयन्सन्निरुद्धेन्द्रियाश्वः ।
दुरापं नरो याति संसारपारं परस्मै परेभ्योऽपि तस्मै नमस्ते ॥८॥
श्रिया शातकुम्भद्युतिस्निग्धकान्त्या धरण्या च दूर्वादलश्यामलङ्ग्या ।
कलत्रद्वयेनामुना तोषिताय त्रिलोकीगृहस्थाय विष्णो नमस्ते ॥९॥

शरीरं कलत्रं सुतं बन्धुवर्गं वयस्यं धनं सद्म भृत्यं भुवं च।
समस्तां परित्यज्य हा कष्टमेको गमिष्यामि दुःखेन दूरं किलाहम् ॥१०॥
जरेयं पिशाचीव हा जीवतो मे वसामक्तिरक्तं च मांसं बलं च।
अहो देव सीदामि दीनानुकंपिन् किमद्यापि हन्त त्वयोदासितव्यम् ॥११॥
कफव्याहतोष्णोल्बणश्वासवेगव्यथाविस्फुरत्सर्वमर्मास्थिबन्धाम्।
विचिन्त्याहमन्त्यामसंख्यामवस्थां बिभेमि प्रभो किं करोमि प्रसीद ॥१२॥
लपन्नच्युतानन्त गोविन्द विष्णो मुरारे हरे नाथ नारायणेति।
यथानुस्मरिष्यामि भक्त्या भवन्तं तथा मे दयाशील देव प्रसीद ॥१३॥
भुजङ्गप्रयातं पठेद्यस्तु भक्त्या समाधाय चित्ते भवन्तं मुरारे।
स मोहं विहायाशु युष्मत्प्रसादात्समाश्रित्य योगं व्रजत्यच्युतं त्वाम् ॥१४॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ विष्णुभुजंगप्रयातस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

श्रीकृष्णतांडवस्तोत्रम्

भजे व्रजैकनंदनं समस्तपापखंडनं स्वभक्तचित्तरञ्जनं सदैव नन्दनन्दनम्।
सुपिच्छगुच्छमस्तकं सुनादवेणुहस्तकं अनङ्गरङ्गसागरं नमामि कृष्णनागरम् ॥१॥
मनोजगर्वमोचनं विशालभाललोचनं विघातगोपशोभनं नमामि पद्मलोचनम्।
करारविंदभूधरं स्मितावलोकसुन्दरं महेन्द्रमानदारणं नमामि कृष्णवारणम् ॥२॥
कदम्बसूनकुंडलं सुचारुगंडमंडलं व्रजाङ्गनैकवल्लभं नमामि कृष्णदुर्लभम्।
यशोदया समोदया सकोपया दयानिधिं ह्युलूखले सुदुस्सहं नमामि नन्दनन्दनम्।३।
नवीनगोपसागरं नवीनकेलिमंदिरं नवीनमेघसुन्दरं भजे व्रजैकमंदिरम्।
सदैव पादपङ्कजं मदीयमानसे निजं दधातिनंदबालकस्समस्तभक्तपालकः ॥४॥
समस्तगोपसागरीहृदां व्रजैकमोहनं नमामि कुञ्जमध्यगं प्रसूनबालशोभनम्।
दृगन्तकान्तलिङ्गनं सहासबालसंगिनं दिनेदिने नवंनवं नमामि नन्दसंभवम् ॥५॥
गुणाकरं सुखाकरं कृपाकरं कृपानवं त्वदासुखैकदायकं नमामि गोपनायकम्।
समस्तदोषशोषणं समस्तलोकतोषणं समस्तदासमानसं नमामि कृष्णलालकम् ६॥
समस्तगोपनागरीनिकामकामदायकं दृगन्तचारुसायकं नमामि वेणुनायकम्।
भवोभवावतारकं भवाब्धिकर्णधारकं यशोदये किशोरकं नमामि दुग्धचोरकम् ।७॥
विमुग्धमुग्धगोपिकामनोजदायकं हरिं नमामि मञ्जुकानने प्रवृद्धवह्निपायनम्।
यथा तथा यथा तथा तथैव कृष्णसत्वदा मया सदैव गीयतां तथा कृपा विधीयताम्

इति श्रीकृष्णतांडवस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

मुकुंदमाला

वंदे मुकुंदमरविंददलायताक्षं कुंदेंदुशंखदशनं शिशुगोपवेषम् ।
इंद्रादिदेवगणवंदितपादपीठं वृंदावनालयमहं वसुदेवसूनुम् ॥१॥

श्रीवल्लभेति वरदेति दयापरेति भक्तिप्रियेति भवलुण्ठनकोविदेति ।
नाथेति नागशयनेति जगन्निवासेत्यालापिनं प्रतिदिनं कुरु मां मुकुंद ॥२॥

जयतु जयतु देवो देवकीनंदनोऽयं जयतु जयतु कृष्णो वृष्णिवंशप्रदीपः ।
जयतु जयतु मेघश्यामलः कोमलांगो जयतु जयतु पृथ्वीभारनाशो मुकुंदः ॥३॥

मुकुंद मूर्धा प्रणिपत्य याचे भवंतमेकांतमियंतमर्थम् ।
अविस्मृतिस्त्वच्चरणारविंदे भवे भवे मेऽस्तु तव प्रसादात् ॥४॥

श्रीगोविंदपदांभोजमधुनो महदद्भुतम् ।
यत्पायिनो न मुञ्चन्ति मुञ्चन्ति यदपायिनः ॥५॥

नाहं वंदे तव चरणयोर्द्वंद्वमद्वंद्वहेतोः
कुंभीपाकं गुरुमपि हरे नारकं नापनेतुम् ।
रम्या रामा मृदुतनुलता नंदने नापि रंतुं
भावे भावे हृदयभवने भावयेयं भवंतम् ॥६॥

नास्था धर्मे न वसुनिचये नैव कामोपभोगे
यद्भाव्यं तद्भवतु भगवन् पूर्वकर्मानुरूपम् ।
एतत्प्रार्थ्यं मम बहु मतं जन्मजन्मांतरेऽपि
त्वत्पादांभोरुहयुगगता निश्चला भक्तिरस्तु ॥७॥

दिवि वा भुवि वा ममास्तु वासो नरके वा नरकांतक प्रकामम् ।
अवधीरितशारदारविंदौ चरणौ ते मरणेऽपि चिंतयामि ॥८॥

सरसिजनयने सशंखचक्रे मुरभिदि मा विरमेह चित्त रंतुम् ।
सुखतरमपरं न जातु जाने हरिचरणस्मरणामृतेन तुल्यम् ॥९॥

मा भैर्मन्द मनो विचिंत्य बहुधा यामीश्चिरं यातना
नैवामी प्रभवंति पापरिपवः स्वामी ननु श्रीधरः ।
आलस्यं व्यपनीय भक्तिसुलभं ध्यायस्व नारायणं
लोकस्य व्यसनापनोदनकरो दासस्य किं न क्षमः ॥१०॥

भवजलधिगतानां द्वंद्ववाताहतानां सुतदुहितृकलत्रत्राणभारार्दितानाम् ।
विषमविषयतोये मज्जतामप्लवानां भवतु शरणमेको विष्णुपोतो नराणाम् ॥११॥

रजसि निपतितानां मोहजालावृतानां जननमरणदोलादुर्गसंसर्गगाणाम् ।
शरणमशरणानामेक एवातुराणां कुशलपथनियुक्तश्चक्रपाणिर्नराणाम् ॥१२॥

अपराधसहस्रसंकुलं पतितं भीमभवार्णवोदरे ।
अगतिं शरणागतं हरे कृपया केवलमात्मासत्कुरु ॥१३॥

मा मे स्त्रीत्वं मा च मे स्यात्कुभावो मा मूर्खत्वं मा कुदेशेषु जन्म ।
मिथ्या दृष्टिर्मा च मे स्यात्कदाचिज्जातौ जातौ विष्णुभक्तो भवेयम् ॥१४॥

कायेन वाचा मनसेंद्रियैश्च बुद्धात्मना वाऽनुसृतः स्वभावात् ।
करोमि यद्यत्सकलं परस्मै नारायणायैव समर्पयामि ॥१५॥

यत्कृतं यत्करिष्यामि तत्सर्वं न मया कृतम् ।
त्वया कृतं तु फलभुक् त्वमेव मधुसूदन ॥१६॥

भवजलधिमगाधं दुस्तरं निस्तरेयं
कथमहमिति चेतो मा स्म गाः कातरत्वम् ।
सरसिजदृशि देवे तावकी भक्तिरेका
नरकभिदि निषण्णा तारयिष्यत्यवश्यम् ॥१७॥

तृष्णातोये मदनपवनोद्धूतमोहोर्मिमाले
दारावर्ते तनयसहजग्राहसंघाकुले च ।
संसाराख्ये महति जलधौ मज्जतां नस्त्रिधामन्
पादांभोजे वरद भवतो भक्तिभावं प्रदेहि ॥१८॥

पृथ्वीरेणुरणुः पयांसि कणिकाः फल्गुस्फुलिंगो लघु-
स्तेजो निःश्वसनं मरुत्तनुतरं रंध्रं सुसूक्ष्मं नभः ।
क्षुद्रा रुद्रपितामहप्रभृतयः कीटाः समस्ताः सुरा
दृष्टे यत्र स तावको विजयते श्रीपादधूलीकणः ॥१९॥

आम्नायाभ्यसनान्यरण्यरुदितं कृच्छ्रव्रतान्यन्वहं
भेदच्छेदफलानि पूर्तविधयः सर्वं हुतं भस्मनि ।
तीर्थानामवगाहनानि च गजस्नानं विना यत्पद-
द्वंद्वांभोरुहसंस्मृतिं विजयते देवः स नारायणः ॥२०॥

आनंद गोविंद मुकुंद राम नारायणानंत निरामयेति ।
वक्तुं समर्थोऽपि न वक्ति कश्चिदहो जनानां व्यसनानि मोक्षे ॥२१॥

क्षीरसागरतरंगसीकरासारतारकितचारुमूर्तये ।
भोगिभोगशयनीयशायिने माधवाय मधुविद्विषे नमः ॥२२॥

इति श्रीकुलशेखरेण विरचिता मुकुंदमाला संपूर्णा ॥

ध्रुवकृता भगवत्स्तुतिः

ध्रुव उवाच

योऽन्तः प्रविश्य मम वाचमिमां प्रसुप्तां संजीवयत्यखिलशक्तिधरः स्वधाम्ना ।
अन्यांश्च हस्तचरणश्रवणत्वगादीन् प्राणान्नमो भगवते पुरुषाय तुभ्यम् ॥१॥
एकस्त्वमेव भगवन्निदमात्मशक्त्या मायाख्ययोरुगुणया महदाद्यशेषम् ।
सृष्ट्वाऽनुविश्य पुरुषस्तदसद्‌गुणेषु नानेव दारुषु विभावसुवद्विभासि ॥२॥
त्वद्दत्तया वयुनयेदमचष्ट विश्वं सुप्तप्रबुद्ध इव नाथ भवत्प्रपन्नः ।
तस्यापवर्ग्यशरणं तव पादमूलं विस्मर्यते कृतविदा कथमार्तबंधो ॥३॥

नूनं विमुष्टमतयस्तव मायया ते ये त्वां भवाप्ययविमोक्षणमन्यहेतोः ।
अर्चन्ति कल्पकतरुं कुणपोपभोग्यमिच्छंति यत्स्पर्शजं निरयेऽपि नृणाम् ॥४॥

या निर्वृतिस्तनुभृतां तव पादपद्म-
ध्यानाद्भवज्जनकथाश्रवणेन वा स्यात् ।
सा ब्रह्मणि स्वमहिमन्यपि नाथ मा भूत्
किंत्वंतकासिलुलितात् पततां विमानात् ॥५॥

भक्तिं मुहुः प्रवहतां त्वयि मे प्रसङ्गो भूयादनंत महताममलाशयानाम् ।
येनाञ्जसोल्बणमुरुव्यसनं भवाब्धिं नेष्ये भवद्‌गुणकथामृतपानमत्तः ॥६॥
ते न स्मरंत्यतितरां प्रियमीश मर्त्यं ये चान्वदः सुसुहृद्सुगृहवित्तदाराः ।
ये त्वब्जनाभ भवदीयपदारविंदसौगंध्यलुब्धहृदयेषु कृतप्रसङ्गाः ॥७॥
तिर्यङ्नगद्विजसरीसृपदेवदैत्यमर्त्यादिभिः परिचितं सदसद्विशेषम् ।
रूपं स्थविष्ठमज ते महदाद्यनेकं नातः परं परम वेद्मि न यत्र वादः ॥८॥
कल्पांत एतदखिलं जठरेण गृह्णन् शेते पुमान् स्वदृगनंतसखस्तदङ्के ।
यन्नाभिसिंधुरुहकाञ्चनलोकपद्मगर्भे द्युमान् भगवते प्रणतोऽस्मि तस्मै ॥९॥

त्वं नित्यमुक्तपरिबुद्धविशुद्ध आत्मा कूटस्थ आदिपुरुषो भगवांस्त्र्यधीशः ।
यद्बुद्ध्यवस्थितिमखंडितया स्वदृष्ट्या द्रष्टा स्थितावधिमखो व्यतिरिक्त आस्से ॥
यस्मिन् विरुद्धगतयो ह्यनिशं पतंति विद्यादयो विविधशक्तय आनुपूर्व्यात् ।
तद्ब्रह्म विश्वभवमेकमनंतमाद्यमानंदमात्रमविकारमहं प्रपद्ये ॥११॥
सत्याऽऽशिषो हि भगवंस्तव पादपद्ममाशीस्तथाऽनुभजतः पुरुषार्थमूर्तेः ।
अप्येवमर्य भगवान् परिपाति दीनान् वाश्रेव वत्सकमनुग्रहकातरोऽस्मान् ॥१२॥

मैत्रेय उवाच

अथाभिष्टुत एवं वै सत्सङ्कल्पेन धीमता ।
भृत्यानुरक्तो भगवान् प्रतिनंद्येदमब्रवीत् ॥१३॥

श्रीभगवानुवाच

वेदाहं ते व्यवसितं हृदि राजन्यबालक ।
तत्प्रयच्छामि भद्रं ते दुरापमपि सुव्रत ॥१४॥
नान्यैरधिष्ठितं भद्र यद्भ्राजिष्णु ध्रुवक्षिति ।
यत्र ग्रहर्क्षताराणां ज्योतिषां चक्रमाहितम् ॥१५॥
मेढ्यां गोचक्रवत्स्थास्नु परस्तात्कल्पवासिनाम् ।
धर्मोऽग्निः कश्यपः शुक्रो मुनयो ये वनौकसः ।
चरंति दक्षिणीकृत्य भ्रमंतो यत्सतारकाः ॥१६॥
प्रस्थिते तु वनं पित्रा दत्त्वा गां धर्मसंश्रयः ।
षट्त्रिंशद्वर्षसाहस्रं रक्षिताव्याहतेन्द्रियः ॥१७॥
त्वद्भ्रातर्युत्तमे नष्टे मृगयाया तु तन्मनाः ।
अन्वेषन्ती वनं माता दावाग्निं सा प्रवेक्ष्यति ॥१८॥
दृष्ट्वा मां यज्ञहृदयं यज्ञैः पुष्कलदक्षिणैः ।
भुक्त्वा चेहाशिषः सत्या अंते मां संस्मरिष्यसि ॥१९॥
ततो गंतासि मत्स्थानं सर्वलोकनमस्कृतम् ।
उपरिष्टादृषिभ्यस्त्वं यतो नावर्तते गतः ॥२०॥

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे नवमाध्याये ध्रुवकृता
भगवत्स्तुतिः संपूर्णा ॥

•

हरिमीडेस्तोत्रम्

स्तोष्ये भक्त्या विष्णुमनादिं जगदादिं यस्मिन्नेतत्संसृतिचक्रं भ्रमतीत्थम् ।
यस्मिन्दृष्टे नश्यति तत्संसृतिचक्रं तं संसारध्वान्तविनाशं हरिमीडे ॥ १ ॥
यस्यैकांशादित्थमशेषं जगदेतत्प्रादुर्भूतं येन पिनद्धं पुनरित्थम् ।
येन व्याप्तं येन विबुद्धं सुखदुःखैस्तं संसार ॥ २ ॥
सर्वज्ञो यो यश्च हि सर्वः सकलो यो यश्चानन्दोऽनन्तगुणो यो गुणधामा ।
यश्चाव्यक्तो व्यस्तसमस्तः सदसद्यन्तं संसार० ॥ ३ ॥
यस्मादन्यन्नास्त्यपि नैवं परमार्थं दृश्यादन्यो निर्विषयज्ञानमयत्वात् ।
ज्ञातृज्ञानज्ञेयविहीनोऽपि सदा ज्ञप्तं संसार० ॥ ४ ॥
आचार्येभ्यो लब्धसुसूक्ष्माऽच्युततत्त्वा वैराग्येणाभ्यासबलाच्चैव द्रढिम्ना ।
भक्त्येकाग्रध्यानपरा यं विदुरीशं तं संसार० ॥ ५ ॥
प्राणानायम्योमिति चित्तं हृदि रुद्ध्वा नान्यत्स्मृत्वा तत्पुनरत्रैव विलाप्य ।
क्षीणे चित्ते भादृशिरस्मीति विदुर्यं तं संसार० ॥ ६ ॥

यं ब्रह्माख्यं देवमनन्यं परिपूर्णं हृत्स्थं भक्तैर्लभ्यमजं सूक्ष्ममतर्क्यम्।
ध्यात्वाऽऽत्मस्थं ब्रह्मविदो यं विदुरीशं तं संसार० ॥ ७॥
मात्रातीतं स्वात्मविकासात्मविबोधं ज्ञेयातीतं ज्ञानमयं हृद्युपलभ्यम्।
भावग्राह्यानन्दमनन्यं च विदुर्यं तं संसार० ॥ ८॥
यद्यद्वेद्यं वस्तु सतत्त्वं विषयाख्यं तत्तद्ब्रह्मैवेति विदित्वा तदहं च।
ध्यायन्त्येवं यं सनकाद्या मुनयोऽजं तं संसार० ॥ ९॥
यद्यद्वेद्यं तत्तदहं नेति विहाय स्वात्मज्योतिर्ज्ञानमयानन्दमवाप्य।
तस्मिन्नस्मीत्यात्मविदो यं विदुरीशं तं संसार० ॥१०॥
हित्वा हित्वा दृश्यमशेषं सविकल्पं मत्वा शिष्टं भादृशिमात्रं गगनाभम्।
त्यक्त्वा देहं यं प्रविशन्त्यच्युतभक्तास्तं संसार० ॥११॥
सर्वत्रास्ते सर्वशरीरी न च सर्वः सर्वे वेत्त्येवेह न यं वेत्ति च सर्वः।
सर्वत्रान्तर्यामितयेत्थं यमनन्यस्तं संसार० ॥१२॥
सर्वं दृष्ट्वा स्वात्मनि युक्त्या जगदेतद्दृष्ट्वाऽऽत्मानं चैवमजं सर्वजनेषु।
सर्वात्मैकोऽस्मीति विदुर्यं जहहृत्स्थं तं संसार० ॥१३॥
सर्वत्रैकः पश्यति जिघ्रत्यथ भुङ्क्ते द्रष्टा श्रोता बुध्यति चेत्याहुरिमं यम्।
साक्षी चास्ते कर्तृषु पश्यन्निति चान्ये तं संसार० ॥१४॥
पश्यञ्शृण्वन्नत्र विजानन् त्रयसन् सन् जिघ्रन्बिभ्रद्देहमिमं जीवतयेत्थम्।
इत्यात्मानं यं विदुरीशं विषयज्ञं तं संसार० ॥१५॥
जाग्रद्दृष्ट्वा स्थूलपदार्थानथ मायां दृष्ट्वा स्वप्नेऽथापि सुषुप्तौ सुखनिद्राम्।
इत्यात्मानं वीक्ष्य मुदास्ते च तुरीये तं संसार० ॥१६॥
पश्यञ्शुद्धोऽप्यक्षर एको गुणभेदान्नानाकारान् स्फाटिकवद्भाति विचित्रः।
भिन्नश्छिन्नश्चायमजः कर्मफलैर्यस्तं संसार० ॥१७॥
ब्रह्माविष्णू रुद्रहुताशौ रविचन्द्राविन्द्रो वायुर्यज्ञ इतीत्थं परिकल्प्य।
एकं सन्तं यं बहुधाऽऽहुर्मतिभेदात्तं संसार० ॥१८॥
सत्यं ज्ञानं शुद्धमनन्तं व्यतिरिक्तं शान्तं गूढं निष्कलमानन्दमनन्यम्।
इत्याहादौ यं वरुणोऽसौ भृगवेऽजं तं संसार० ॥१९॥
कोशानेतान्पञ्चरसादीनतिहाय ब्रह्मास्मीति स्वात्मनि निश्चित्य दृशिस्थः।
पित्रादिष्टो वेदभृगुर्यं यजुरन्ते तं संसार० ॥२०॥
येनाविष्टो यस्य च शक्त्या यदधीनः क्षेत्रज्ञोऽयं कारयिता जन्तुषु कर्तुः।
कर्ता भोक्तात्माऽत्र हि चिच्छक्त्यधिरूढस्तं संसार० ॥२१॥
सृष्ट्वा सर्वं स्वात्मतयैवेत्थमतर्क्यं व्याप्याथान्तः कृत्स्नमिदं सृष्टमशेषम्।
सच्च त्यच्चाभूत् परमात्मा स य एकस्तं संसार० ॥२२॥

वेदांतैश्चाध्यात्मिकशास्त्रैश्च पुराणैः शास्त्रैश्चान्यैः सात्त्वततन्त्रैश्च यमीशम् ।
दृष्ट्वाऽथान्तश्चेतसि बुद्ध्या विविशुर्यं तं संसार० ॥२३॥

श्रद्धाभक्तिध्यानशमाद्यैर्यतमानैर्ज्ञातुं शक्यो देव इहैवाशु य ईशः ।
दुर्विज्ञेयो जन्मशतैश्चापि विना तैस्तं संसार० ॥२४॥

यस्यातर्क्यं स्वात्मविभूतेः परमार्थं सर्वं खल्वित्यत्र निरुक्तं श्रुतिविद्भिः ।
तज्जातित्वादब्धितरंगभ्रमभिन्नं तं संसार० ॥२५॥

दृष्ट्वा गीतास्वक्षरतत्त्वं विधिनाजं भक्त्या गुर्व्यां लभ्य हृदिस्थं दृशिमात्रम् ।
ध्यात्वा तस्मिन्नस्म्यहमित्यत्र विदुर्यं तं संसार० ॥२६॥

क्षेत्रज्ञत्वं प्राप्य विभुः पंचमुखैर्यो भुङ्क्तेऽजस्रं भोग्यपदार्थान्प्रकृतिस्थः ।
क्षेत्रे क्षेत्रेष्विदुवदेको बहुधाऽऽस्ते तं संसार० ॥२७॥

युक्त्यालोड्य व्यासवचांस्यत्र हि लभ्यः क्षेत्रक्षेत्रज्ञांतरविद्भिः पुरुषाख्यः ।
योऽहं सोऽसौ सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसार० ॥२८॥

एकीकृत्यानेकशरीरस्थमिमं ज्ञं यं विज्ञायेहैव स एवाशु भवन्ति ।
यस्मिँल्लीना नेह पुनर्जन्म लभन्ते तं संसार० ॥२९॥

द्वंद्वैकत्वं यच्च मधुब्राह्मणवाक्यैः कृत्वा शक्रोपासनमासाद्य विभूत्या ।
योऽसौ सोऽहं सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसार० ॥३०॥

योऽयं देहे चेष्टयिताऽन्तःकरणस्थः सूर्ये चासौ तापयिता सोऽस्म्यहमेव ।
इत्यात्मैक्योपासनया यं विदुरिशं तं संसार० ॥३१॥

विज्ञानांशो यस्य सतः शक्त्यधिरूढो बुद्धिर्बुध्यत्यत्र बहिर्बोध्यपदार्थान् ।
नैवांतःस्थं बुध्यति यं बोधयितारं तं संसार० ॥३२॥

कोऽयं देहे देव इतीत्थं सुविचार्य ज्ञाता श्रोतानन्दयिता चैष हि देवः ।
इत्यालोच्य ज्ञांशमिहास्मीति विदुर्यं तं संसार० ॥३३॥

को ह्येवान्यादात्मनि न स्वादयमेष ह्येवानन्दः प्राणिति चापानिति चेति ।
इत्यस्तित्वं वक्त्युपपत्त्या श्रुतिरेषा तं संसार० ॥३४॥

प्राणो वाऽहं वाक्श्रवणादीनि मनो वा बुद्धिर्वाऽहं व्यस्त उताहोऽपि समस्तः ।
इत्यालोच्य ज्ञप्तिरिहास्मीति विदुर्यं तं संसार० ॥३५॥

नाहं प्राणो नैव शरीरं न मनोऽहं नाहं बुद्धिर्नाहमहंकारधियौ च ।
योऽत्र ज्ञांशः सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसार० ॥३६॥

सत्तामात्रं केवलविज्ञानमजं सत्सूक्ष्मं नित्यं तत्त्वमसीत्यात्मसुताय ।
साम्नामन्ते प्राह पिता यं विभुमाद्यं तं संसार० ॥३७॥

मूर्तामूर्ते पूर्वमपोह्याथ समाधौ दृश्यं सर्वं नेति च नेतीति विहाय ।
चैतन्यांशे स्वात्मनि सन्तं च विदुर्यं तं संसार० ॥३८॥

ओतं प्रोतं यत्र च सर्वं गगनान्तं यो स्थूलानण्वादिषु सिद्धोऽक्षरसंज्ञः ।
ज्ञातातोऽन्यो नेत्युपलभ्यो न च वेद्यस्तं संसार० ॥३९॥

तावत्सर्वं सत्यमिवाभाति यदेतद्यावत्सोऽस्मीत्यात्मनि यो ज्ञो न हि दृष्टः ।
दृष्टे तस्मिन्सर्वमसत्यं भवतीदं तं संसार० ॥४०॥

रागामुक्तं लोहयुतं हेम यथाऽग्नौ योगाष्टाङ्गैरुज्ज्वलितज्ञानमयाग्नौ ।
दग्ध्वात्मानं ज्ञं परिशिष्टं च विदुर्यं तं संसार० ॥४१॥

यं विज्ञानज्योतिषमाद्यं सुविभान्तं हृद्यर्केन्द्वग्न्योकसमीड्यं तडिदाभम् ।
भक्त्याराध्येहैव विशंत्यात्मनि सन्तं तं संसार० ॥४२॥

पायाद्भक्तं स्वात्मनि सन्तं पुरुषं यो भक्त्या स्तौतीत्याङ्गिरसं विष्णुरिमं माम् ।
इत्यात्मानं स्वात्मनि संहृत्य सदैकस्तं संसार० ॥४३॥

इत्थं स्तोत्रं भक्तजनेड्यं भवभीतिध्वांतार्काभं भगवत्पादीयमिदं यः ।
विष्णोर्लोकं पठति शृणोति व्रजति ज्ञो ज्ञानं ज्ञेयं स्वात्मनि चाप्नोति मनुष्यः ॥४४॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ हरिमीडेस्तोत्रं समाप्तम् ॥

●

विष्णोः षोडशनामस्तोत्रम्

औषधे चिन्तयेद्विष्णुं भोजने च जनार्दनम् ।
शयने पद्मनाभं च विवाहे च प्रजापतिम् ॥१॥

युद्धे चक्रधरं देवं प्रवासे च त्रिविक्रमम् ।
नारायणं तनुत्यागे श्रीधरं प्रियसंगमे ॥२॥

दुःस्वप्ने स्मर गोविन्दं संकटे मधुसूदनम् ।
कानने नारसिंहं च पावके जलशायिनम् ॥३॥

जलमध्ये वराहं च पर्वते रघुनन्दनम् ।
गमने वामनं चैव सर्वकार्येषु माधवम् ॥४॥

षोडशैतानि नामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥५॥

इति श्रीविष्णोः षोडशनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

●

विष्णोरष्टाविंशतिनामस्तोत्रम्

अर्जुन उवाच

किं नु नामसहस्राणि जपंते च पुनः पुनः ।
यानि नामानि दिव्यानि तानि चाचक्ष्व केशव ॥१॥

श्रीभगवानुवाच

मत्स्यं कूर्मं वराहं च वामनं च जनार्दनम् ।
गोविंदं पुंडरीकाक्षं माधवं मधुसूदनम् ॥२॥
पद्मनाभं सहस्राक्षं वनमालिं हलायुधम् ।
गोवर्धनं हृषीकेशं वैकुंठं पुरुषोत्तमम् ॥३॥
विश्वरूपं वासुदेवं रामं नारायणं हरिम् ।
दामोदरं श्रीधरं च वेदांगं गरुडध्वजम् ॥४॥
अनंतं कृष्णगोपालं जपतो नास्ति पातकम् ।
गवां कोटिप्रदानस्य अश्वमेधशतस्य च ॥५॥
कन्यादानसहस्राणां फलं प्राप्नोति मानवः ।
अमायां वा पौर्णमास्यामेकादश्यां तथैव च ॥६॥
संध्याकाले स्मरन्नित्यं प्रातःकाले तथैव च ।
मध्याह्ने च जपन्नित्यं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥७॥

इति श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विष्णोरष्टाविंशतिनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

विष्णोरष्टनामस्तोत्रम्

अच्युतं केशवं विष्णुं हरिं सत्यं जनार्दनम् ।
हंसं नारायणं चैवमेतन्नामाष्टकं पठेत् ॥१॥
त्रिसंध्यं यः पठेन्नित्यं दारिद्र्यं तस्य नश्यति ।
शत्रुसैन्यं क्षयं याति दुःस्वप्नः सुखदो भवेत् ॥२॥
गंगायां मरणं चैव दृढा भक्तिस्तु केशवे ।
ब्रह्मविद्याप्रबोधश्च तस्मान्नित्यं पठेन्नरः ॥३॥

इति श्रीवामनपुराणे विष्णोरष्टनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

पांडुरंगाष्टकम्

महायोगपीठे तटे भीमरथ्या वरं पुंडरीकाय दातुं मुनींद्रैः ।
समागत्य निष्ठन्तमानंदकंदं परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ १ ॥

तडिद्वाससं नीलमेघावभासं रमामंदिरं सुंदरं चित्प्रकाशम् ।
वरं त्विष्टिकायां समन्यस्तपादं पर० ॥ २ ॥

प्रमाणं भवाब्धेरिदं मामकानां नितंबः कराभ्यां धृतो येन नस्मात् ।
विधातुर्वसत्यै धृतोनाभिकोशः पर० ॥ ३ ॥

स्फुरत्कौस्तुभालंकृतं कंठदेशे श्रिया जुष्टकेयूरकं श्रीनिवासम् ।
शिवं शान्तमीड्यं वरं लोकपालं पर० ॥ ४ ॥

शरच्चंद्रबिंबाननं चारुहासं लसत्कुंडलाक्रान्तगंडस्थलांगम् ।
जपारागबिंबाधरं कंजनेत्रं पर० ॥ ५ ॥

किरीटोज्ज्वलत्सर्वदिक्प्रान्तभागं सुरैरर्चितं दिव्यरत्नैरनर्घ्यैः ।
त्रिभंगाकृतिं बर्हमाल्यावतंसं पर० ॥ ६ ॥

विभुं वेणुनादं चरन्तं दुरन्तं स्वयं लीलया गोपवेषं दधानम् ।
गवां वृंदकानन्ददं चारुहासं पर० ॥ ७ ॥

अजं रुक्मिणीप्राणसंजीवनं तं परं धाम कैवल्यमेकं तुरीयम् ।
प्रसन्नं प्रपन्नार्तिहं देवदेवं परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ ८ ॥

स्तवं पांडुरंगस्य वै पुण्यदं ये पठन्त्येकचित्तेन भक्त्या च नित्यम् ।
भवांभोनिधिं तेऽपि तीर्त्वाऽन्तकाले हरेरालयं शाश्वतं प्राप्नुवन्ति ॥ ९ ॥

इति श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ पाण्डुरङ्गाष्टकम् ॥

•

आपदुद्धारकश्रीरामस्तोत्रम्

अस्य श्रीआपदुद्धारकस्तोत्रस्य वसिष्ठो भगवान् ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः श्रीरामचन्द्रो देवता श्रीं बीजं रां शक्तिः मं कीलकं ममापदुद्धारकश्रीरामचन्द्रप्रसादसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः । आपदामपहर्तारम् अङ्गुष्ठाभ्यां नमः । दातारं सर्वसम्पदां तर्जनीभ्यां नमः । लोकाभिरामं मध्यमाभ्यां नमः । श्रीरामम् अनामिकाभ्यां नमः । भूयो भूयः कनिष्ठिकाभ्यां नमः । नमाम्यहं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । एवं हृदयादिन्यासः । भूर्भुवस्स्वरोमिति दिग्बन्धः । ध्यानम् ।

आर्तानामार्तिहन्तारं भीतानां भयनाशनम् ।
द्विषतां कालदण्डं च रामचन्द्रं नमाम्यहम् ॥१॥

चापं दधानः स्तनयित्नुघोषं कर्षन्निषङ्गादिषुमार्तिविघ्नम् ।
आपत्सु भूयादभयप्रदो मे साकं सुमित्रातनयेन रामः ॥२॥

मनुरुवाच

आपदामपहर्तारं दातारं सर्वसम्पदाम् ।
लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥३॥

आपन्नजनरक्षैकदक्षायामिततेजसे ।
नमोस्तु विष्णवे तुभ्यं रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥४॥
पदाम्भोजरजस्पर्शपवित्रमुनियोषिते ।
नमोस्तु सीतापतये रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥५॥
दानवेन्द्रमहामत्तगजपञ्चास्यरूपिणे ।
नमोस्तु रघुनाथाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥६॥
महोजाकुचसंलग्नकुङ्कुमारुणवक्षसे ।
नमः कल्याणरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥७॥
पद्मसम्भवभूतेशमुनिसंस्तुतकीर्तये ।
नमो मार्तण्डवंश्याय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥८॥
हरत्यार्तिश्च लोकानां यो वा मधुनिषूदनः ।
नमोस्तु हरये तुभ्यं रामायापन्निवारिणे । आपत्रा० ॥९॥
तापकारणसंसारगजसिंहस्वरूपिणे ।
नमो वेदान्तवेद्याय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥१०॥
रङ्गत्तरङ्गजलधिगर्वहृच्छरधारिणे ।
नमः प्रतापरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥११॥
दारासहितचन्द्रावतंसध्यातस्वमूर्तये ।
नमस्सत्त्वस्वरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥१२॥
तारानायकसङ्काशवदनाय महौजसे ।
नमोस्तु ताटकाहन्त्रे रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥१३॥
रम्यसानुलसच्चित्रकूटाश्रमविहारिणे ।
नमस्सौमित्रिसेव्याय रामायपन्निवारिणे । आपदा० ॥१४॥
सर्वदेवहितासक्तदशाननविनाशिने ।
नमः कलुषसंहर्त्रे रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥१५॥

रत्नसानुनिवासैकवन्द्यपादाम्बुजाय च ।
नमस्त्रैलोक्यनाथाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥१६॥

संसारबन्धमोक्षैकहेतुनामप्रकाशिने ।
नमः कलुषसंहर्त्रे रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥१७॥

पवनाशुगसंक्षिप्तमारीचादिसुरारये ।
नमो मखप्रतिष्ठात्रे रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥१८॥

दाम्भिकेतरभक्तौघमहदानन्ददायिने ।
नमः कमलनेत्राय रामायापन्नित्रारिणे । आपदा० ॥१९॥

लोकत्रयोद्वेगकरकुम्भकर्णशिरश्छिदे ।
नमो भीषणरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२०॥

काकासुरैकनयनहरल्लीलास्त्रधारिणे ।
नमो भक्तैकवन्द्याय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२१॥

भिक्षुरूपसमाक्रान्तबलिवीर्यैकसम्पदे ।
नमो वामनरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२२॥

राजीवनेत्रसुस्पन्दरुचिराङ्गसुरोचिषे ।
नमः कैवल्यनिधये रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२३॥

मन्दमारुतसंवीतमन्दारमृदुवासने ।
नमः पल्लवहस्ताय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२४॥

श्रीकण्ठचापदलनधुरीणबलबाहवे ।
नमस्सीतानुषक्ताय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२५॥

राजराजसुहृद्योषार्चितमङ्गलमूर्त्तये ।
नम इक्ष्वाकुवंश्याय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२६॥

मञ्जुलादर्पविषयोक्षणैकैकविलासिने ।
नमः पोषितभक्ताय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२७॥

भूरिभूधरकोदण्डमूर्तिज्ञेयस्वरूपिणे ।
नमः प्रतापरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२८॥

योगीन्द्रहृत्सरोजातमधुपाय महात्मने ।
नमो राजाधिराजाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥२९॥

भूवराहस्वरूपाय नमो भुरिप्रदायिने ।
नमः कोमलदेहाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥३०॥

योषाञ्जलिविनिर्मुक्त लाजाचितवपुष्मते ।
नमस्सौन्दर्यनिधये रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥३१॥
नखटोटिविनिर्भिन्नदैत्याधिपतिवक्षसे ।
नमो नृसिंहरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥३२॥
मायामानुषदेहाय वेदोद्धारणहेतवे ।
नमोस्तु मत्स्यरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥३३॥
मितिशून्यमहादिव्यमहिम्ने मानितात्मने ।
नमो ब्रह्मस्वरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥३४॥
अहङ्कारेतरजनस्वान्तसौधविहारिणे ।
नमोस्तु चित्स्वरूपाय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥३५॥
सीतालक्ष्मणसंशोभिपार्श्वाय परमात्मने ।
नमः पट्टाभिषिक्ताय रामायापन्निवारिणे । आपदा० ॥३६॥

फलश्रुति

इमं स्तवं भगवतः पठेद्यः प्रीतिमानसः ।
प्रभाते वा प्रदोषे वा रामस्य परमात्मनः ॥३७॥
स तु तीर्त्वा भवाम्भोधिमापदस्सकला अपि ।
रामसायुज्यमाप्नोति देवदेवप्रसादतः ॥३८॥
कारागृहादिबाधासु संप्राप्ते बहुसंकटे ।
आपन्निवारकं स्तोत्रं पठेद्यस्तु यथाविधि ॥३९॥
संयोज्यानुष्टुभं मत्रं मनुश्लोकं स्मरन् विभुम् ।
सप्ताहं सर्वबाधाभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥४०॥
द्वात्रिंशद्वारजपतः प्रत्यहं सुदृढव्रतः ।
वैशाखे भानुमालोक्य प्रत्यहं शतसंख्यया ॥४१॥
धनेन धनदप्रख्यां लभते नात्र संशयः ।
बहुनात्र किमुक्तेन यं यं कामयते नरः ॥४२॥
तं तं काममवाप्नोति स्तोत्रेणानेन मानवः ।
यन्त्रपूजाविधानेन जपहोमादितर्पणैः ॥४३॥
यस्तु कुर्वीत सहसा सर्वान्कामानवाप्नुयात् ।
इह लोके सुखी भूत्वा परे मुक्तो भविष्यति ॥४४॥
आपदामपहर्तारं दातारं सर्वसंपदाम् ।
लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥४५॥

इत्यगस्त्यसंहितायामुमामहेश्वरसंवादे आपदुद्धारकस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

अनामयस्तोत्रम्

तृष्णातन्त्रे मनसि तमसा दुर्दिने बन्धुवर्ती
मादृग्जन्तुः कथमधिकरोत्यैश्वरं ज्योतिरग्र्यम् ।
वाचः स्फीता भगवति हरेस्सन्निकृष्टात्मरूपा-
स्स्तुत्यात्मानस्स्वयमिवमुखादस्य मे निष्पतन्ति ॥१॥

वेधा विष्णुर्वरुणधनदौ वासवो जीवितेश-
श्चन्द्रादित्ये वसव इति या देवता भिन्नकक्ष्या ।
मन्ये तासामपि न भजते भारती ते स्वरूपं
स्थूले त्वंशे स्पृशति सदृशं तत्पुनर्मादृशोऽपि ॥२॥

तन्नस्स्थाणोस्स्तुतिरतिभरा भक्तिरुच्चैर्मुखी चेद्
ग्राम्यस्तोता भवति पुरुषः कश्चिदारण्यको वा ।
नो चेद्भक्तिस्त्वयि च यदि वा ब्रह्मविद्यात्वधीते
नानुध्येयस्तव पशुरसावात्मकर्मानभिज्ञः ॥३॥

विश्वं प्रादुर्भवति लभते त्वामधिष्ठायकं चेत्
नेहोत्पत्तिर्यदि जनयिता नास्ति चैतन्ययुक्तः ।
क्षित्यादीनां भव निजकलावत्तया जन्मवत्ता
सिध्यत्येवं सति भगवतस्सर्वलोकाधिपत्यम् ॥४॥

भोग्यामाहुः प्रकृतिमृषयश्चेतनाशक्तिशून्यां
भोक्ता चैनां परिणमयितुं बुद्धिवर्ती समर्थः ।
भोगोप्यस्मिन् भवति मिथुने पुष्कलस्तत्र हेतुः
नीलग्रीव त्वमसि भुवनस्थापनासूत्रधारः ॥५॥

भिन्नावस्थं जगति बहुना देशकालप्रभेदाद्
द्वाभ्यां पापान्यभिगिरि हरन् योनवद्य क्रमाभ्याम् ।
प्रेक्ष्यारूढस्सृजति नियमादस्य सर्वं हि यत्तत्
सर्वज्ञत्वं त्रिभुवन सृजा यत्र सूत्रं न किञ्चित् ॥६॥

चारूद्रेके रजसि जगतां जन्मसत्वे प्रकृष्टे
यात्रां भूयस्तमसि बहुले बिभ्रतस्संहृतिं च ।
ब्रह्माद्यैंतत्प्रकृतिगहनं स्तम्भपर्यन्तमासीत्
क्रीडावस्तु त्रिनयन मनोवृत्तिमात्रानुगं ते ॥७॥

कृत्तिश्चित्रा निवसनपदे कल्पिता पौण्डरीकी
वासागारं पितृवनभुवं वाहनं कश्चिदुक्षा ।
एवं प्राहुः प्रलघुहृदया यद्यपि स्वार्थपोषं
त्वां प्रत्येकं ध्वनति भगवन्नीश इत्येष शब्दः ॥८॥

क्लृप्ताकल्पः किमयमशिवैरस्थिमुख्यैः पदार्थैः
कस्स्यादस्य स्तनकलशयोर्भारनम्रा भवानी ।
वाणौ खड्गः परशुरिदमप्यक्षसूत्रं किमस्येत्
या चक्षाणो हर कृतधियामस्तु हास्यैकवेद्यः ॥९॥

यत्कापालव्रतमपि महद् पृष्टमेकान्तघोरं
मुक्तेरध्वा स पुनरमलः पावनः किं न जातः ।
दाक्षायण्यां प्रियतमतया वर्तते योगमाया
सा स्याद्धत्ते मिथुनचरितं वृद्धिमूलं प्रजानाम् ॥१०॥

कश्चिन्मर्त्यः क्रतुकृशतनुर्नीलकण्ठ त्वया चेद्
दृष्टिस्निग्धस्स पुनरमरस्त्रीभुजग्राह्यकण्ठः ।
अप्यारूढस्सुरपरिवृतं स्थानमाखण्डलीयं
त्वं चेत्क्रुद्धस्स पतति निरालम्बनो ध्वान्तजाले ॥११॥

शश्वद्बाल्यं शरवणभवं षण्मुखं द्वादशाक्षं
तेजो यत्ते कनकनलिनीपद्मपत्रावदातम् ।
विस्मार्यन्ते सुरयुवतयस्तेन सेन्द्रावरोधा
दैत्येन्द्राणामसुरजयिनां बन्धनागारवासम् ॥१२॥

वेगाकृष्टग्रहरविशशिव्यश्नुवानं दिगन्तात्
न्यक्कुर्वाणं प्रलयपयसामूर्मिभङ्गावलेपम् ।
मुक्ताकारं हर तव जटाबद्धसंस्पर्शि सद्यो
जज्ञे चूडाकुसुमसुभगं वारि भागीरथीयम् ॥१३॥

कल्माषस्ते मरकतशिलाभङ्गकान्तिर्न कण्ठे
न व्याचष्टे भुवनविषयीं त्वत्प्रसादप्रवृत्तिम् ।
वारां गर्भस्य हि विषमयो मन्दरक्षोभजन्मा
नैवं रुद्धो यदि न भवति स्थावरं जङ्गमं वा ॥१४॥

सन्धायास्त्रं धनुषि नियमोन्माथि सम्मोहनाख्यं
पार्श्वे तिष्ठन् गिरिशसदृशे पञ्चबाणो मुहूर्तम् ।
तस्मादूर्ध्वं दहनपरिधौ राषदृष्टिप्रसूते
रक्ताशोकस्तवकित इव प्रान्तधूमद्विरेफः ।।१५।।

लङ्कानाथं लवणजलधिस्थूलवेलोर्मिदीर्घैः
कैलासं ते निलयनगरीं बाहुभिः कम्पयन्तम् ।
आक्रोशद्भिर्वमितरुधिरैराननैराप्लुताक्षै-
रापातालानयदलसावद्धमङ्गुष्ठकर्म ।।१६।।

ऐश्वर्यं तेऽप्यनृणतपतन्नेकमूर्धाविशेषः
पादद्वन्द्वं दशमुखशिरः पुण्डरीकोपहारः ।
येनैवासावधिगतफलो राक्षसश्रीविधेय-
श्चक्रे देवासुरपरिषदो लोकपालैकशत्रुः ।।१७।।

भक्तिर्बाणासुरमपि भवत्पादपद्म स्पृशन्तं
स्थानं चन्द्राभरण गमयामास लोकस्य मूर्ध्नि ।
नह्यस्यापि भ्रुकुटिनयनादग्निदंष्ट्राकरालं
द्रष्टुं कश्चिद्वदनमशकद्देवदैत्येश्वरेषु ।।१८।।

पादन्यासान्नमति वसुधा पन्नगस्कन्धलग्ना
बाहुक्षेपाद् ग्रहगणयुतं घूर्णते मेघवृन्दम् ।
उत्साद्यन्तो क्षणमिव दिशो हुङ्कृतेनातिमात्रं
भिन्नावस्थं भवति भुवनं त्वय्युपक्रान्तवृत्ते ।।१९।।

नोर्ध्वं गम्यं सरसिजभुवो नाप्यधश्शार्ङ्गपाणे-
रासीदन्यस्तव हुतवहस्तम्भमूर्त्या स्थितस्य ।
भूयस्ताभ्यामुपरि लघुना विस्मयेन स्तुवद्भ्यां
कण्ठे कालं कपिलनयनं रूपमाविर्बभूव ।।२०।।

श्लाघ्यां दृष्टिं दुहितरि गिरेर्न्यस्य चापोर्ध्वकोट्यां
कृत्वा बाहुं त्रिपुरविजयानन्तरं ते स्थितस्य ।
मन्दाराणां मधुरसुरभयो वृष्टयः पेतुरार्द्राः
स्वर्गोद्यानभ्रमरवनितादत्तदीर्घानुयाताः ।।२१।।

उद्धृत्यैकं नयनमरुणं स्निग्धतारापरागं
पूर्णेधाद्यः परमसुलभे दुष्कराणां सहस्रे।
चक्रं भेजे दहनजटिलं दक्षिणं तस्य हस्तं
बालस्येव द्युतिवलयितं मण्डलं भास्करस्य ॥२२॥
विष्णुश्चक्रे करतलगते विष्टपानां त्रयाणां
दत्ताश्वासो दनुसुतशिरश्छेददीक्षां बबन्ध।
प्रत्यासन्नं तदपि नयनं पुण्डरीकानुकारि
श्लाघ्या भक्तिस्त्रिनयन भवत्यर्पिता किं न सूते ॥२३॥
सव्ये शूलं त्रिशिखरमपरे दोष्णि भिक्षाकपालं
सोमो मुग्धशिरसि भुजगः कश्चिदंशोत्तरीयः।
कोऽयं वेषस्त्रिनयन कुतो दृष्ट इत्यद्रिकन्या
प्रायेण त्वां हसति भगवन् प्रेमनिर्यंत्रितात्मा ॥२४॥
आर्द्रं नागाजिनमवयवग्रन्थिमद्बिभ्रदंसे
रूपं प्रावृड्घनरुचिमहाभैरवं दर्शयित्वा।
पश्यन् गौरीं भयचलकरालम्बितस्कन्धहस्तां
मन्ये प्रीत्या दृढ इति भवान् वज्रदेहेऽपि जातः ॥२५॥
व्यालाकल्पा विषमनयना विद्रुमाताम्रभासो
जायामिश्रा जटिलशिरश्चन्द्ररेखावतंसाः।
नित्यानन्दा नियतललिताः स्निग्धकल्माषकण्ठाः
देवा रुद्रा धृतपरशवस्ते भविष्यन्ति भक्ताः ॥२६॥
मन्त्राभ्यासो नियमविधयस्तीर्थयात्रानुरोधो
ग्रामे भिक्षाचरणमुटजे बीजवृत्तिर्वने वा।
इत्यायासे महति रमतामप्रगल्भः फलार्थे
स्मृत्येवाहं तवचरणयोर्निर्वृतिं साधयामि ॥२७॥
आस्तां तावत्स्नपनमुपरिक्षीरधाराप्रवाहैः
स्नेहाभ्यङ्गो भवनकरणं गन्धपुष्पार्पणं वा।
यस्ते कश्चित्किरति कुसुमान्युद्दिशन् पादपीठं
भूयो नैव भ्रमति जननीगर्भकारागृहेषु ॥२८॥
शुक्ताकारं मुनिभिरनिशं चेतसि ध्यायमानं
मुक्तागौरं शिरसिजटिले जाह्नवीमुद्वहन्तम्।
नानाकारं नवशशिकलाशेखरं नागहारं
नारीमिश्रं धृतनरशिरोमाल्यमीशं नमामि ॥२९॥

तिर्यग्योनौ त्रिदशनिलये मानुषे राक्षसे वा
यक्षावासे विषधरपुरे देव विद्याधरे वा।
यस्मिन् कस्मिन्सुकृतनिलये जन्मनि श्रेयसो वा
भूयाद्युष्मच्चरणकमलध्यायिनी चित्तवृत्तिः ॥३०॥

वन्दे रुद्रं वरदममलं दण्डिनं मुण्डधारिं
दिव्यज्ञानं त्रिपुरदहनं शङ्करं शूलपाणिम्।
तेजोराशिं त्रिभुवनगुरुं तीर्थमौलिं त्रिनेत्रं
कैलासस्थं धनपतिसखं पार्वतीनाथमीशम् ॥३१॥

योगी भोगी विषभुगमृतभुक् शस्त्रपाणिस्तपस्वी
शान्तः क्रूरः शमितविषयः शैलकन्यासहायः।
भिक्षावृत्तिस्त्रिभुवनपतिः शुद्धिमानस्थिमाली
शक्यो ज्ञातुं कथमिव शिव त्वं विरुद्धस्वभावः ॥३२॥

उपदिशति यदुच्चैर्ज्योतिराम्नायविद्यां
परम परमदूरं दूरमाद्यन्तशून्याम्।
त्रिपुरजयिनी तस्मिन् देवेदेवे निविष्टां
भगवति परिवर्तोन्मादिनी भक्तिरस्तु ॥३३॥

इति विरचितमेतच्चारुचन्द्रार्धमौले-
र्ललितपदमुदारं दण्डिना पण्डितेन।
स्तवनमवनकामेनात्मनोऽनामयाख्यं
भवति विगतरोगी जन्तुरेतज्जपेन ॥३४॥

स्तोत्रं सम्यक्परमविदुषा दण्डिनां वाच्यवृत्तान्
मन्दाक्रान्तान् त्रिभुवनगुरोः पार्वतीवल्लभस्य।
कृत्वा स्तोत्रं यदि सुभगमाप्नोति नित्यं हि पुण्यं
तेन व्याधिं हर हर नृणां स्तोत्रपाठेन सत्यम् ॥३५॥

इति दण्डिविरचितमनामयस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

(यह शिवस्तोत्र भूल से क्रम बदलकर यहाँ छापा गया है। इसे शिव-स्तोत्रों के साथ होना चाहिए था।)

रामरक्षास्तोत्रम्

अस्य श्रीरामरक्षास्तोत्रमंत्रस्य बुधकौशिक ऋषिः। श्रीसीतारामचंद्रो देवता। अनुष्टुप् छंदः। सीता शक्तिः। श्रीमद्धनुमान् कीलकम्। श्रीरामचंद्रप्रीत्यर्थे रामरक्षास्तोत्रजपे विनियोगः।

अथ ध्यानम्

ध्यायेदाजानुबाहुं धृतशरधनुषं बद्धपद्मासनस्थं
पीतं वासो वसानं नवकमलदलस्पर्धिनेत्रं प्रसन्नम्।
वामांकारूढसीतामुखकमलमिलल्लोचनं नीरदाभं
नानालंकारदीप्तं दधतमुरुजटामंडलं रामचंद्रम्॥

इति ध्यानम्

चरितं रघुनाथस्य शतकोटिप्रविस्तरम्।
एकैकमक्षरं पुंसां महापातकनाशनम्॥१॥

ध्यात्वा नीलोत्पलश्यामं रामं राजीवलोचनम्।
जानकीलक्ष्मणोपेतं जटामुकुटमंडितम्॥२॥

सासितूणधनुर्बाणपाणिं नक्तंचरांतकम्।
स्वलीलया जगत्रातुमाविर्भूतमजं विभुम्॥३॥
रामरक्षां पठेत्प्राज्ञः पापघ्नीं सर्वकामदाम्।
शिरो मे राघवः पातु भालं दशरथात्मजः॥४॥

कौसल्येयो दृशौ पातु विश्वामित्रप्रियः श्रुती।
घ्राणं पातु मखत्राता मुखं सौमित्रिवत्सलः॥५॥

जिह्वां विद्यानिधिः पातु कंठं भरतवंदितः।
स्कंधौ दिव्यायुधः पातु भुजौ भग्नेशकार्मुकः॥६॥

करौ सीतापतिः पातु हृदयं जामदग्न्यजित्।
मध्यं पातु खरध्वंसी नाभिं जांबवदाश्रयः॥७॥
सुग्रीवेशः कटी पातु सक्थिनी हनुमत्प्रभुः।
ऊरू रघूत्तमः पातु रक्षःकुलविनाशकृत्॥८॥

जानुनी सेतुकृत्पातु जंघे दशमुखांतकः।
पादौ विभीषणश्रीदः पातु रामोऽखिलं वपुः॥९॥
एतां रामबलोपेतां रक्षां यः सुकृती पठेत्।
स चिरायुः सुखी पुत्री विजयी विनयी भवेत्॥१०॥

पातालभूतलव्योमचारिणश्छद्मचारिणः ।
न द्रष्टुमपि शक्तास्ते रक्षितं रामनामभिः ॥११॥

रामेति रामभद्रेति रामचंद्रेति वा स्मरन् ।
नरो न लिप्यते पापैर्भुक्तिं मुक्तिं च विंदति ॥१२॥

जगज्जैत्रैकमंत्रेण रामनाम्नाऽभिरक्षितम् ।
यः कंठे धारयेत्तस्य करस्थाः सर्वसिद्धयः ॥१३॥

वज्रपंजरनामेदं यो रामकवचं स्मरेत् ।
अव्याहताज्ञः सर्वत्र लभते जयमंगलम् ॥१४॥

आदिष्टवान्यथा स्वप्ने रामरक्षामिमां हरः ।
तथा लिखितवान्प्रातः प्रबुद्धो बुधकौशिकः ॥१५॥

आरामः कल्पवृक्षाणां विरामः सकलापदाम् ।
अभिरामस्त्रिलोकानां रामः श्रीमान्स नः प्रभुः ॥१६॥

तरुणौ रूपसंपन्नौ सुकुमारौ महाबलौ ।
पुंडरीकविशालाक्षौ चीरकृष्णाजिनांबरौ ॥१७॥

फलमूलाशिनौ दांतौ तापसौ ब्रह्मचारिणौ ।
पुत्रौ दशरथस्यैतौ भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ॥१८॥

शरण्यौ सर्वसत्त्वानां श्रेष्ठौ सर्वधनुष्मताम् ।
रक्षःकुलनिहंतारौ त्रायेतां नो रघूत्तमौ ॥१९॥

आत्तसज्जधनुषाविषुस्पृशावक्षयाशुगनिषंगसंगिनौ ।
रक्षणाय मम रामलक्ष्मणावग्रतः पथि सदैव गच्छताम् ॥२०॥

सन्नद्धः कवची खड्गी चापबाणधरो युवा ।
गच्छन्मनोऽरथोऽस्माकं रामः पातु सलक्ष्मणः ॥२१॥

रामो दाशरथिः शूरो लक्ष्मणानुचरो बली ।
काकुत्स्थः पुरुषः पूर्णः कौसल्येयो रघूत्तमः ॥२२॥

वेदांतवेद्यो यज्ञेशः पुराणपुरुषोत्तमः ।
जानकीवल्लभः श्रीमानप्रमेयपराक्रमः ॥२३॥

इत्येतानि जपेन्नित्यं मद्भक्तः श्रद्धयान्वितः ।
अश्वमेधाधिकं पुण्यं संप्राप्नोति न संशयः ॥२४॥

रामं दूर्वादलश्यामं पद्माक्षं पीतवाससम् ।
स्तुवंति नामभिर्दिव्यैर्न ते संसारिणो नरः ॥२५॥

रामं लक्ष्मणपूर्वजं रघुवरं सीतापतिं सुंदरं ।
काकुत्स्थं करुणार्णवं गुणनिधिं विप्रप्रियं धार्मिकम् ।
राजेंद्रं सत्यसंधं दशरथतनयं श्यामलं शांतमूर्तिं
वंदे लोकाभिरामं रघुकुलतिलकं राघवं रावणारिम् ॥२६॥
रामाय रामभद्राय रामचंद्राय वेधसे ।
रघुनाथाय नाथाय सीतायाः पतये नमः ॥२७॥
श्रीराम राम रघुनंदन राम राम श्रीराम राम भरताग्रज राम राम ।
श्रीराम राम रणकर्कश राम राम श्रीराम राम शरणं भव राम राम ॥२८॥
श्रीरामचंद्रचरणौ मनसा स्मरामि श्रीरामचंद्रचरणौ वचसा गृणामि ।
श्रीरामचंद्रचरणौ शिरसा नमामि श्रीरामचंद्रचरणौ शरणं प्रपद्ये ॥२९॥
माता रामो मत्पिता रामचंद्रः स्वामी रामो मत्सखा रामचंद्रः ।
सर्वस्वं मे रामचंद्रो दयालुर्नान्यं जाने नैव जाने न जाने ॥३०॥
दक्षिणे लक्ष्मणो यस्य वामे च जनकात्मजा ।
पुरतो मारुतिर्यस्य तं वंदे रघुनंदनम् ॥३१॥
लोकाभिरामं रणरंगधीरं राजीवनेत्रं रघुवंशनाथम् ।
कारुण्यरूपं करुणाकरं तं श्रीरामचंद्रं शरणं प्रपद्ये ॥३२॥
मनोजवं मारुततुल्यवेगं जितेंद्रियं बुद्धिमतां वरिष्ठम् ।
वातात्मजं वानरयूथमुख्यं श्रीरामदूतं शरणं प्रपद्ये ॥३३॥
कूजंतं रामरामेति मधुरं मधुराक्षरम् ।
आरुह्य कविताशाखां वंदे वाल्मीकिकोकिलम् ॥३४॥
आपदामपहर्तारं दातारं सर्वसंपदाम् ।
लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥३५॥
भर्जनं भवबीजानामर्जनं सुखसंपदाम् ।
तर्जनं यमदूतानां रामरामेति गर्जनम् ॥३६॥
रामो राजमणिः सदा विजयते रामं रमेशं भजे
रामेणाभिहता निशाचरचमू रामाय तस्मै नमः ।
रामान्नास्ति परायणं परतरं रामस्य दासोऽस्म्यहं
रामे चित्तलयः सदा भवतु मे भो राम मामुद्धर ॥३७॥
राम रामेति रामेति रमे रामे मनोरमे ।
सहस्रनाम तत्तुल्यं रामनाम वरानने ॥३८॥

इति श्रीबुधकौशिकविरचितं रामरक्षास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

* देवीस्तोत्राणि *

देव्यथर्वशीर्षम्

ॐ सर्वे वै देवा देवीमुपतस्थुः कासि त्वं महादेवीति साऽब्रवीदहं ब्रह्मस्वरूपिणी। मत्तः प्रकृतिपुरुषात्मकं जगत्। शून्यं चा शून्यं च। अहमानंदानानंदौ। अहं विज्ञानाविज्ञाने। अहं ब्रह्माब्रह्मणी। द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये। इति चाथर्वणी श्रुतिः। अहं पंचभूतानि। अहं पंचतन्मात्राणि। अहमखिलं जगत्। वेदोऽहमवेदोऽहम्। विद्याहमविद्याहम्। अजाहमनजाहम्। अधश्चोर्ध्वं च तिर्यक्चाहम्। अहँ रुद्रेभिर्वसुभिश्चरामि। अहमादित्यैरुत विश्वदेवैः। अहं मित्रावरुणावुभौ बिभर्मि अहमिन्द्राग्नी अहमश्विना उभौ। अहँ सोमं त्वष्टारं भगं दधामि। अहं विष्णुमुरुक्रमम्। ब्रह्माणमुत प्रजापतिं दधामि। अहं दधामि द्रविणँ हविष्मते सुप्राव्ये यजमानाय सुव्रते। अहँ राज्ञी संगमनी वसूनां चिकितुषी प्रथमा यज्ञियानाम्। अहँ सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरप्स्वंतः समुद्रे। य एवं वेद स दैवीँ संपदमाप्नोति। ते देवा अब्रुवन्। नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः। नमः प्रकृत्यै भद्रायै नियताः प्रणताः स्म ताम्। तामग्निवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टाम्। दुर्गां देवीं शरणं प्रपद्यामहेऽसुरान्नाशयित्र्यै ते नमः। देवीं वाचमजनयंत देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदंति। सा नो मंद्रेषमूर्जं दुहाना धेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु॥ कालरात्रीं ब्रह्मस्तुतां वैष्णवीं स्कंदमातरम्। सरस्वतीमदितिं दक्षदुहितरं नमामः पावनां शिवाम्। महालक्ष्म्यै च विद्महे सर्वशक्त्यै च धीमहि। तन्नो देवी प्रचोदयात्। अदितिर्ह्यजनिष्ट दक्ष या दुहिता तव। तां देवा अन्वजायंत भद्रा अमृतबंधवः॥ कामे योनिः कमला वज्रपाणिर्गुहा हंसा मातलिश्चाभ्रमिंद्रः। पुनर्गुहा सकला मायया चापृथक् क्लेशा विश्वमातादिविद्याः॥ एषात्मशक्तिः। एषा विश्वमोहिनी पाशांकुशधनुर्बाणधरा। एषा श्रीमहाविद्या। य एवं वेद स शोकं तरति। नमस्ते भगवति मातरस्मान्पाहि सर्वतः। सैषा वैष्णव्यष्टौ वसवः, सैवैकादश रुद्राः, सैषा द्वादशादित्याः; सैषा विश्वेदेवाः सोमपा असोमपाश्च, सैषा यातुधाना असुरा रक्षांसि पिशाचयक्षसिद्धाः। सैष सत्त्वरजस्तमांसि, सैषा ब्रह्मविष्णुरुद्ररूपिणी, सैषा प्रजापतींद्रमनवः, सैषा ग्रहनक्षत्रज्योतिःकलाकाष्ठादिविश्वरूपिणी, तामहं प्रणौमि नित्यम्। पापापहारिणीं देवीं भुक्तिमुक्तिप्रदायिनीम्। अनंतां विजयां

शुद्धां शरण्यां सर्वदां शिवाम्। वियदाकारसंयुक्त वीतिहोत्रसमन्वितम्। अर्धेन्दुलसितं देव्या बीजं सर्वार्थसाधकम्। एवमेकाक्षरं मंत्रं यतयः शुद्धचेतसः। ध्यायंति परमानंदमया ज्ञानांबुराशयः। वाङ्मया ब्रह्मभूस्तस्मात्षष्ठवक्त्रसमन्वितम्। सूर्योवामश्रोत्रबिंदुसंयुक्ताष्टतृतीयकम्। नारायणेन संमिश्रो वायुश्चाधारयुक्ततः। विच्चेनवार्णकोणस्य महानानंददायकः। हृत्पुंडरीकमध्यस्था प्रातःसूर्यसमप्रभाम्। पाशांकुशधरां सौम्यां वरदाभयहस्तकाम्। त्रिनेत्रां रक्तवसनां भक्तकामदुहं भजे। भजामि त्वां महादेवि महाभयविनाशिनि। महादारिद्र्यशमनि महाकारुण्यरूपिणि। यस्याः स्वरूपं ब्रह्मादयो न जानन्ति तस्मादुच्यते अज्ञेया। यस्या अंतो न लभ्यते तस्मादुच्यते अनंता। यस्या लक्षं नोपलक्ष्यते तस्मादुच्यते अलक्षा। यस्या जननं नोपलक्ष्यते तस्मादुच्यते अजा। एकैव सर्वत्र वर्तते तस्मादुच्यत एका। एकैव विश्वरूपिणी तस्मादुच्यतेऽनेका। अत एवोच्यतेऽज्ञेयाऽनंताऽलक्ष्याऽजैकानेका। मंत्राणां मातृका देवी शब्दानां ज्ञानरूपिणी। ज्ञानानां चिन्मयातीता शून्यानां शून्यसाक्षिणी। यस्याः परतरं नास्ति सैषा दुर्गा प्रकीर्तिता। तां दुर्गां दुर्गमां देवीं दुराचारविघातिनीम्। नमामि भवभीतोऽहं संसारार्णवतारिणीम्। इदमथर्वशीर्षं योऽधीते। स पंचाथर्वशीर्षफलमाप्नोति। इदमथर्वशीर्षं ज्ञात्वा योऽर्चां ̐ स्थापयति। शतलक्षं प्रजप्त्वापि नार्चाशुद्धिं च विन्दति। शतमष्टोत्तरं चास्य पुरश्चर्याविधिः स्मृतः। दशवारं पठेद्यस्तु सद्यः पापैः प्रमुच्यते। महादुर्गाणि तरति महादेव्याः प्रसादतः। सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति। प्रातरधीयानो रात्रिकृत पापं नाशयति। सायंप्रातः प्रयुंजानोऽपापो भवति। निशीथे तुरीयसंध्यायां जप्त्वा वाक्सिद्धिर्भवति। नूतनायां प्रतिमायां जप्त्वा देवतासांनिध्यं भवति। भौमाश्विन्यां महादेवीसंनिधौ जप्त्वा महामृत्युं तरति स महामृत्युं तरति। य एवं वेद। इत्युपनिषत्।

॥ इति देव्यथर्वशीर्षं सम्पूर्णम् ॥

•

देव्यपराधक्षमापनस्तोत्रम्

न मंत्रं नो यंत्रं तदपि च न जाने स्तुतिमहो
न चाह्वानं ध्यानं तदपि च न जाने स्तुतिकथाः।
न जाने मुद्रास्ते तदपि च न जाने विलपनं
परं जाने मातस्त्वदनुसरणं क्लेशहरणम् ॥ १ ॥

विधेरज्ञानेन द्रविणविरहेणालसतया
विधेयाशक्यत्वात्तव चरणयोर्या च्युतिरभूत् ।
तदेतत्क्षंतव्यं जननि सकलोद्धारिणि शिवे
कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति ॥ २ ॥

पृथिव्यां पुत्रास्ते जननि बहवः संति सरलाः
परं तेषां मध्ये विरलतरलोऽयं तव सुतः ।
मदीयोऽयं त्यागः समुचितमिदं नो तव शिवे
कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति ॥ ३ ॥

जगन्मातर्मातस्तव चरणसेवा न रचिता
न वा दत्तं देवि द्रविणमपि भूयस्तव मया ।
तथापि त्वं स्नेहं मयि निरुपमं यत्प्रकुरुषे
कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति ॥ ४ ॥

परित्यक्त्वा देवान्विविधविधसेवाकुलतया
मया पंचाशीतेरधिकमपनीते तु वयसि ।
इदानीं चेन्मातस्तव यदि कृपा नापि भविता
निरालंबो लंबोदरजननि कं यामि शरणम् ॥ ५ ॥

श्वपाको जल्पाको भवति मधुपाकोपमगिरा
निरातंको रंको विहरति चिरं कोटिकनकैः ।
तवापर्णे कर्णे विशति मनुवर्णे फलमिदं
जनः को जानीते जननि जपनीयं जपविधौ ॥ ६ ॥

चिताभस्मालेपो गरलमशनं दिक्पटधरो
जटाधारी कंठे भुजगपतिहारी पशुपतिः ।
कपाली भूतेशो भजति जगदीशैकपदवीं
भवानि त्वत्पाणिग्रहणपरिपाटीफलमिदम् ॥ ७ ॥

न मोक्षस्याकांक्षा न च विभववांछापि च न मे
न विज्ञानापेक्षा शशिमुखि सुखेच्छापि न पुनः ।
अतस्त्वां संयाचे जननि जननं यातु मम वै
मृडानी रुद्राणी शिव शिव भवानीति जपतः ॥ ८ ॥

नाराधितासि विधिना विविधोपचारैः
किं रुक्षचिंतनपरैर्न कृतं वचोभिः ।
श्यामे त्वमेव यदि किंचन मय्यनाथे
धत्से कृपामुचितमंब परं तवैव ॥ ९ ॥

आपत्सु मग्नः स्मरणं त्वदीयं करोमि दुर्गे करुणार्णवे शिवे ।
नैतच्छठत्वं मम भावयेथाः क्षुधातृषार्ता जननीं स्मरंति ॥१०॥
जगदंब विचित्रमत्र किं परिपूर्णा करुणाऽस्ति चेन्मयि ।
अपराधपरंपरावृतं न हि माता समुपेक्षते सुतम् ॥११॥
मत्समः पातकी नास्ति पापघ्नी त्वत्समा न हि ।
एवं ज्ञात्वा महादेवि यथा योग्यं तथा कुरु ॥१२॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं
देव्यपराधक्षमापनस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

अर्गलास्तोत्रम्

अस्य श्रीअर्गलास्तोत्रमंत्रस्य विष्णुर्ऋषिः अनुष्टुप्छंदः, श्रीमहालक्ष्मीर्देवता श्रीजगदंबाप्रीतये जपे विनियोगः । ॐ नमश्चण्डिकायै ।

जयन्ती मङ्गला काली भद्रकाली कपालिनी ।
दुर्गा क्षमा शिवा धात्री स्वाहा स्वधा नमोऽस्तु ते ॥ १ ॥
मधुकैटभविद्रावि त्रिधातृवरदे नमः ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ २ ॥
महिषासुरनिर्नाशविधात्रि वरदे नमः ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ ३ ॥
वन्दितांघ्रियुगे देवि सर्वसौभाग्यदायिनि ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ ४ ॥
रक्तबीजवधे देवि चंडमुंडविनाशिनि ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ ५ ॥
अचिन्त्यरूपचरिते सर्वशत्रुविनाशिनि ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ ६ ॥
नतेभ्यः सर्वदा भक्त्या चण्डिके दुरितापहे ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ ७ ॥
स्तुवद्भ्यो भक्तिपूर्वं त्वां चण्डिके व्याधिनाशिनि ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ ८ ॥
चण्डिके सततं ये त्वामर्चयंतीह भक्तितः ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥ ९ ॥

देहि सौभाग्यमारोग्यं देहि देवि परं सुखम् ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१०॥

विधेहि द्विषतां नाशं विधेहि बलमुच्चकैः ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥११॥

विधेहि देवि कल्याणं विधेहि परमां श्रियम् ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१२॥

विद्यावन्तं यशस्वन्तं लक्ष्मीवन्तं जनं कुरु ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१३॥

प्रचण्डदैत्यदर्पघ्ने चण्डिके प्रणताय मे ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१४॥

चतुर्भुजे चतुर्वक्त्रसंस्तुते परमेश्वरि ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१५॥

कृष्णेन संस्तुते देवि शश्वद्भक्त्या त्वमम्बिके ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१६॥

हिमाचलसुतानाथसंस्तुते परमेश्वरि ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१७॥

सुरासुरशिरोरत्ननिघृष्टचरणेऽम्बिके ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१८॥

इन्द्राणीपतिसद्भावपूजिते परमेश्वरि ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥१९॥

देवि भक्तजनोद्दामदत्तानन्दोदयेऽम्बिके ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥२०॥

पुत्रान्देहि धनं देहि सर्वकामांश्च देहि मे ।
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ॥२१॥

पत्नीं मनोरमां देहि मनोवृत्तानुसारिणीम् ।
तारिणीं दुर्गसंसारसागरस्य कुलोद्भवाम् ॥२२॥

इदं स्तोत्रं पठित्वा तु महास्तोत्रं पठेन्नरः ।
स तु सप्तशतीसंख्यावरमाप्नोति सम्पदाम् ॥२३॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे अर्गलास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

भगवत्याः कीलकस्तोत्रम्

अस्य श्रीकीलकमंत्रस्य शिव ऋषिः, अनुष्टुप्छंदः, श्रीमहासरस्वती देवता, श्रीजगदंबाप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः । ॐ नमश्चण्डिकायै । ॐ मार्कण्डेय उवाच ॥

विशुद्धज्ञानदेहाय त्रिवेदीदिव्यचक्षुषे ।
श्रेयःप्राप्तिनिमित्ताय नमः सोमार्धधारिणे ॥ १ ॥
सर्वमेतद्विना यस्तु मन्त्राणामपि कीलकम् ।
सोऽपि क्षेममवाप्नोति सततं जाप्यतत्परः ॥ २ ॥
सिद्धयन्त्युच्चाटनादीनि वस्तूनि सकलान्यपि ।
एतेन स्तुवतां नित्यं स्तोत्रमात्रेण सिद्धयति ॥ ३ ॥
न मन्त्रो नौषधं तत्र न किंचिदपि विद्यते ।
विद्या जाप्येन सिद्धयेत सर्वमुच्चाटनादिकम् ॥ ४ ॥
समग्राण्यपि सिद्धयन्ति लोकशंकामिमां हरः ।
कृत्वा निमंत्रयामास सर्वमेवमिदं शुभम् ॥ ५ ॥
स्तोत्रं वै चण्डिकायास्तु तच्च गुह्यं चकार सः ।
समाप्तिर्न च पुण्यस्य तां यथावन्नियन्त्रणाम् ॥ ६ ॥
सोऽपि क्षेममवाप्नोति सर्वमेव न संशयः ।
कृष्णायां वा चतुर्दश्यामष्टम्यां वा समाहितः ॥ ७ ॥
ददाति प्रतिगृह्णाति नान्यथैषा प्रसीदति ।
इत्थंरूपेण कीलेन महादेवेन कीलितम् ॥ ८ ॥
यो निष्कीलां विधायैना नित्यं जपति सुस्फुटम् ।
ससिद्धः सगणः सोऽपि गन्धर्वो जायते वने ॥ ९ ॥
न चैवाप्यटतस्तस्य भयं क्वापि हि जायते ।
नाऽपमृत्युवशं याति मृतो मोक्षमवाप्नुयात् ॥१०॥
ज्ञात्वा प्रारभ्य कुर्वीत ह्यकुर्वाणो विनश्यति ।
ततो ज्ञात्वैव सम्पन्नमिदं प्रारभ्यते बुधैः ॥११॥
सौभाग्यादि च यत्किंचिद्दृश्यते ललनाजने ।
तत्सर्वं तत्प्रसादेन तेन जाप्यमिदं शुभम् ॥१२॥
शनैस्तु जप्यमानेऽस्मिन्स्तोत्रे सम्पत्तिरुच्चकैः ।
भवत्येव समग्रापि ततः प्रारभ्यमेव तत् ॥१३॥
ऐश्वर्यं यत्प्रसादेन सौभाग्यारोग्यसम्पदः ।
शत्रुहानिः परो मोक्षः स्तूयते सा न किं जनैः ॥१४॥

इति भगवत्याः कीलकस्तोत्रं समाप्तम् ॥

पुराणोक्तं रात्रिसूक्तम्

विश्वेश्वरीं जगद्धात्रीं स्थितिसंहारकारिणीम् ।
निद्रां भगवतीं विष्णोरतुलां तेजसः प्रभुः ॥१॥

ब्रह्मोवाच

त्वं स्वाहा त्वं स्वधा त्वं हि वषट्कारस्वरात्मिका ।
सुधा त्वमक्षरे नित्ये त्रिधा मात्रात्मिका स्थिता ॥२॥

अर्धमात्रा स्थिता नित्या यानुच्चार्या विशेषतः ।
त्वमेव संध्या सावित्री त्वं देवि जननी परा ॥३॥

त्वयैतद्धार्यते विश्वं त्वयैतत्सृज्यते जगत् ।
त्वयैतत्पाल्यते देवि त्वमत्स्यंते च सर्वदा ॥४॥

विसृष्टौ सृष्टिरूपा त्वं स्थितिरूपा च पालने ।
तथा संहृतिरूपांते जगतोऽस्य जगन्मये ॥५॥

महाविद्या महामाया महामेधा महास्मृतिः ।
महामोहा च भवती महादेवी महेश्वरी ॥६॥

प्रकृतिस्त्वं च सर्वस्य गुणत्रयविभाविनी ।
कालरात्रिर्महारात्रिर्मोहरात्रिश्च दारुणा ॥७॥

त्वं श्रीस्त्वमीश्वरी त्वं ह्रीस्त्वं बुद्धिर्बोधलक्षणा ।
लज्जा पुष्टिस्तथा तुष्टिस्त्वं शांतिः क्षांतिरेव च ॥८॥

खड्गिनी शूलिनी घोरा गदिनी चक्रिणी तथा ।
शंखिनी चापिनी वाणभुशुण्डीपरिघायुधा ॥९॥

सौम्यासौम्यतराशेषसौम्येभ्यस्त्वतिसुंदरी ।
परा पराणां परमा त्वमेव परमेश्वरी ॥१०॥

यच्च किंचित्क्वचिद्वस्तु सदसद्वाऽखिलात्मिके ।
तस्य सर्वस्य या शक्तिः सा त्वं किं स्तूयसे मया ॥११॥

यया त्वया जगत्स्रष्टा जगत्पात्यत्ति यो जगत् ।
सोऽपि निद्रावशं नीतः कस्त्वां स्तोतुमिहेश्वरः ॥१२॥

विष्णुः शरीरग्रहणमहमीशान एव च ।
कारितास्ते यतोऽतस्त्वां कः स्तोतुं शक्तिमान्भवेत् ॥१३॥

सा त्वमित्थंप्रभावैः स्वैरुदारैर्देवि संस्तुता ।
मोहयैतौ दुराधर्षावसुरौ मधुकैटभौ ॥१४॥
प्रबोधं च जगत्स्वामी नीयतामच्युतो लघु ।
बोधश्च क्रियतामस्य हंतुमेतौ महासुरौ ॥१५॥

इति पुराणोक्तं रात्रिसूक्तं संपूर्णम् ॥

•

देवीक्षमापनस्तोत्रम्

अपराधसहस्राणि क्रियंतेऽर्हनिशं मया ।
दासोऽयमिति मां मत्वा क्षमस्व परमेश्वरि ॥१॥
आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनम् ।
पूजां चैव न जानामि क्षम्यतां परमेश्वरि ॥२॥
मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वरि ।
यत्पूजितं मया देवि परिपूर्णं तदस्तु मे ॥३॥
अपराधशतं कृत्वा जगदंबेति चोच्चरेत् ।
यां गतिं समवाप्नोति न तां ब्रह्मादयः सुराः ॥४॥
सापराधोऽस्मि शरणं प्राप्तस्त्वां जगदंबिके ।
इदानीमनुकंप्योऽहं यथेच्छसि तथा कुरु ॥५॥
अज्ञानाद्विस्मृतेर्भ्रान्त्या यन्न्यूनमधिकं कृतम् ।
तत्सर्वं क्षम्यतां देवि प्रसीद परमेश्वरि ॥६॥
कामेश्वरि जगन्मातः सच्चिदानंदविग्रहे ।
गृहाणार्चामिमां प्रीत्या प्रसीद परमेश्वरि ॥७॥
गुह्यातिगुह्यगोप्त्री त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।
सिद्धिर्भवतु मे देवि त्वत्प्रसादात्सुरेश्वरि ॥८॥

इति देवीक्षमापनस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

अंबाष्टकम्

चेटीभवन्निखिलखेटीकदंबतरुवाटीषु नाकिपटली-
कोटीरचारुतरकोटीमणीकिरणकोटीकरंबितपदा ।
पाटीरगंधकुचशाटी कवित्वपरिपाटीमगाधिपसुता
घोटी कुलादधिकधाटीमुदारमुखवीटीरसेन तनुताम् ॥१॥

कूलातिगामिभयतूलावलिज्वलनकीला निजस्तुतिविधा
कीलाहलक्षपितकालामरी कलशकीलालपोषणनभः ।
स्थूला कुचे जलदनीला कचे कलितलीला कदम्बविपिने
शूलायुधप्रणतिशीला विभातु हृदि शैलाधिराजतनया ॥२॥

यत्राशयो लगति तन्नागजा वसतु कुत्रापि निस्तुलशुका
सुत्रामकालमुखसत्राशनप्रकरसुत्राणकारिचरणा ।
छत्रानिलातिरयपत्राभिरामगुणमित्रामरीसमवधूः
कुत्रासहन्मणिविचित्राकृतिः स्फुरितपुत्रादिदाननिपुणा ॥३॥

द्वैपायनप्रभृतिशापायुधत्रिदिवसोपानधूलिचरणा
पापापहस्वमनुजापानुलीनजनतापापनोदनिपुणा ।
नीपालया सुरभिधूपालका दुरितकूपादुदंचयतु मां
रूपाधिका शिखरिभूपालवंशमणिदीपायिता भगवती ॥४॥

यालीभिरात्मतनुताली सकृत्प्रियकपालीषु खेलति भय-
व्यालीनकुल्यसितचूलीभरा चरणधूलीलसन्मुनिवरा ।
बालीभृति श्रवसि तालीदलं वहति यालीकशोभितिलका
सालीकरोतु मम काली मनः स्वपदनालीकसेवनविधौ ॥५॥

न्यंकाकरे वपुषि कंकातिरक्तपुषि कंकादिपक्षिविषये
त्वं कामनामयसि किं कारणं हृदयपंकारिमेहि गिरिजाम् ।
शंकाशिलानिशितटंकायमानपदसंकाशमानसुमनो-
झंकारिमानततिमकानुपेतशशिसंकाशिवक्त्रकमलाम् ॥६॥

कुंबावतीसमविडंबा गलेन नवतुंबाभवीणसविधा
शं बाहुलेयशशिबिंबाभिराममुखसंबाधितस्तनभरा ।
अंबा कुरंगमदजंबालरोचिरिह लंबालका दिशतु मे
बिंबाधरा विनतशंबायुधादिनकुरंबा कदंबविपिने ॥७॥

इंधानकीरमणिबंधा भवे हृदयबंधावतीव रसिका
संधावती भुवनसंधारणेऽप्यमृतसिंधावुदारधिया ।
गंजानुभानमुहुरंधालिवीतकचबंधा समर्पयतु मे
शं धाम भानुमपि संधानमाशुपदसंधानमप्यगसुता ॥८॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितमंबाष्टकं संपूर्णम् ॥

•

भ्रमरांबाष्टकम्

चांचल्यारुणलोचनाञ्चितकृपाचंद्रार्कचूडामणिं
चारुस्मेरमुखां चराचरजगत्संरक्षणीं तत्पदाम् ।
चञ्चच्चम्पकनासिकाग्रविलसन्मुक्तामणीरञ्जितां
श्रीशैलस्थलवासिनींभगवतीं श्रीमातरं भावये ॥१॥
कस्तूरीतिलकाञ्चितेन्दुविलसत्प्रोद्भासिभालस्थलीं
कर्पूरद्रवमिश्रचूर्णखदिरामोदोल्लसद्वीटिकाम् ।
लोलापाङ्गतरङ्गितैरधिकृपासारैर्नतानन्दिनीं
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥२॥
राजन्मत्तमरालमन्दगमनां राजीवपत्रेक्षणां
राजीवप्रभवादिदेवमुकुटै राजत्पदाम्भोरुहाम् ।
राजीवायतमन्दमण्डितकुचां राजाधिराजेश्वरीं
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥३॥
षट्तारां गणदीपिकां शिवसतीं षड्वैरिवर्गापहां
षट्चक्रान्तरसंस्थितां वरसुधां षड्योगिनीवेष्टिताम् ।
षट्चक्राञ्चित पादुकाञ्चितपदां षड्भावगां षोडशीं
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥४॥
श्रीनाथादृतपालितत्रिभुवनां श्रीचक्रसंसारिणीं
ज्ञानासक्तमनोजयौवनलसद्गन्धर्वकन्यादृताम् ।
दीनानामतिवेलभाग्यजननीं दिव्यांबरालंकृतां
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥५॥
लावण्याधिकभूषितांगतिलकां लाक्षालसद्रागिणीं
सेवायातसमस्तदेववनितां सीमंतभूषान्विताम् ।
भावोल्लासवशीकृतप्रियतमां भण्डासुरच्छेदिनीं
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥६॥
धन्यां सोमविभावनीयचरितां धाराधरश्यामलां
मुन्याराधनमेधिनीं सुमवतां मुक्तिप्रदानव्रताम् ।
कन्यापूजनसुप्रसन्नहृदयां काञ्चीलसन्मध्यमां
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥७॥
कर्पूरागरुकुंकुमांकितकुचां कर्पूरवर्णस्थितां
कृष्टोत्कृष्टसुकृष्टकर्मदहनां कामेश्वरीं कामिनीम् ।
कामाक्षीं करुणारसार्द्रहृदयां कल्पान्तरस्थायिनीं
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥८॥

गायत्रीं गरुडध्वजां गगनगां गान्धर्वगानप्रियां
गम्भीरां गजगामिनीं गिरिसुतां गन्धाक्षतालंकृताम्।
गंगागौतमगर्गसंनुतपदां गां गौतमीं गोमतीं
श्रीशैलस्थलवासिनीं भगवतीं श्रीमातरं भावये ॥९॥

इति श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ भ्रमराम्बाष्टकं संपूर्णम् ॥

•

विन्ध्येश्वरीस्तोत्रम्

निशुम्भशुम्भमर्दिनीं प्रचण्डमुण्डखण्डनीम् ।
वने रणे प्रकाशिनीं भजामि विन्ध्यवासिनीम् ॥१॥

त्रिशूलमुण्डधारिणीं धराविघातहारिणीम् ।
गृहे गृहे निवासिनीं भजामि विन्ध्य० ॥२॥

दरिद्रदुःखहारिणीं सतां विभूतिकारिणीम् ।
वियोगशोकहारिणीं भजामि विन्ध्य० ॥३॥

लसत्सुलोललोचनं लतासदेवरप्रदम् ।
कपालशूलधारिणीं भजामि विन्ध्य० ॥४॥

करो मुदा गदाधरो शिवां शिवप्रदायिनीम् ।
वरावराननां शुभां भजामि विन्ध्य० ॥५॥

ऋषीन्द्रजामिनिप्रदं त्रिधास्यरूपधारिणीम् ।
जले स्थले निवासिनीं भजामि विन्ध्य० ॥६॥

विशिष्टसृष्टिकारिणीं विशालरूपधारिणीम् ।
महोदरे विशालिनीं भजामि विन्ध्य० ॥७॥

पुरन्दरादिसेवितां मुरादिवंशखण्डनीम् ।
विशुद्धबुद्धिकारिणीं भजामि विन्ध्यवासिनीम् ॥८॥

इति विन्ध्येश्वरीस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

भवानीभुजंगस्तुतिः

षडधारपंकेरुहांतर्विराजत्सुषुम्नांतरालेऽतितेजोल्लसंतीम् ।
सुधामंडलं द्रावयंतीं पिबंतीं सुधामूर्तिमीडेऽहमानंदरूपाम् ॥१॥
ज्वलत्कोटिबालार्कभासारुणांगीं सुलावण्यश्रृंगारशोभाभिरामाम् ।
महापद्मकिंजल्कमध्ये विराजन्त्रिकोणोल्लसंतीं भजे श्रीभवानीम् ॥२॥
क्वणत्किंकिणीनूपुरोद्भासिरत्नप्रभालीढलाक्षार्द्रपादारविंदाम् ।
अजेशाच्युताद्यैः सुरैः सेव्यमानां महादेवि मन्मूर्ध्नि ते भावयामि ॥३॥
सुशोणांबराबद्धनीवीविराजन्महारत्नकांचीकलापं नितंबम् ।
स्फुरद्दक्षिणावर्तनाभिं च तिस्रो वली रम्यते रोमराजीं भजेऽहम् ॥४॥
लसद्वृत्तमुत्तुंगमाणिक्यकुंभोपमश्रीस्तनद्वंद्वमंबांबुजाक्षीम् ।
भजे पूर्णदुग्धाभिरामं तवेदं महाहारदीप्तं सदा प्रस्नुतास्यम् ॥५॥
शिरीषप्रसूनोल्लसद्बाहुदंडैर्ज्वलद्बाणकोदंडपाशांकुशैश्च ।
चलत्कंकणोदारकेयूरभूषाज्वलद्भिः स्फुरंतीं भजे श्रीभवानीम् ॥६॥
शरत्पूर्णचंद्रप्रभापूर्णबिंबाधरस्मेरवक्त्रारविंदश्रियं ते ।
सुरत्नावलीहारताटंकशोभां भजे सुप्रसन्नामहं श्रीभवानीम् ॥७॥
सुनासापुटं पद्मपत्रायताक्षं यजंतः श्रियं दानदक्षं कटाक्षम् ।
ललाटोल्लसद्गंधकस्तूरिभूषाज्वलद्भिः स्फुरंतीं भजे श्रीभवानीम् ॥८॥
चलत्कुंडलां ते भ्रमद्भृंगवृंदां घनस्निग्धधम्मिल्लभूषोज्ज्वलंतीम् ।
स्फुरन्मौलिमाणिक्यमध्येन्दुरेखाविलासोल्लसद्दिव्यमूर्धानमीडे ॥९॥
स्फुरत्त्वांब बिंबस्य मे हृत्सरोजे सदा वाङ्मयं सर्वतेजोमयं च ।
इति श्रीभवानीस्वरूपं तदेवं प्रपंचात्परं चातिसूक्ष्मं प्रसन्नम् ॥१०॥
गणेशाणिमाद्याखिलैः शक्तिवृन्दैः स्फुरच्छ्रीमहाचक्रराजोल्लसंतीम् ।
परां राजराजेश्वरीं त्वां भवानीं शिवांकोपरिस्थां शिवां भावयेऽहम् ॥११॥
त्वमर्कस्त्वमग्निस्त्वमिंदुस्त्वमापस्त्वमाकाशभूर्वायवस्त्वं चिदात्मा ।
त्वदन्यो न कश्चित्प्रकाशोऽस्ति सर्वं सदानंदसंवित्स्वरूपं तवेदम् ॥१२॥
गुरुस्त्वं शिवस्त्वं च शक्तिस्त्वमेव त्वमेवासि माता पिताऽसि त्वमेव ।
त्वमेवासि विद्या त्वमेवासि बुद्धिर्गतिर्मे मतिर्देवि सर्वं त्वमेव ॥१३॥
श्रुतीनामगम्यं सुवेदागमाद्यैर्महिम्नो न जानाति पारं तवेदम् ।
स्तुतिं कर्तुमिच्छामि ते त्वं भवानि क्षमस्वेदमंब प्रमुग्धः किलाहम् ॥१४॥
शरण्ये वरेण्ये सुकारुण्यपूर्णे हिरण्योदराद्यैरगम्येऽतिपुण्ये ।
भवारण्यभीतं च मां पाहि भद्रे नमस्ते नमस्ते नमस्ते भवानि ॥१५॥

इमामन्वहं श्रीभवानीभुजंगस्तुतिं यः पठेच्छ्रोतुमिच्छेत तस्मै ।
स्वकीयं पदं शाश्वतं चैव सारं श्रियं चाष्टसिद्धीश्च देवी ददाति ॥१६॥

इति श्रीमत्परमहंसश्रीमच्छंकराचार्यप्रणीता भवानीभुजंगस्तुतिः संपूर्णा ॥

•

भगवतीपद्यपुष्पांजलिस्तोत्रम्

भगवति भगवत्पदपंकजं भ्रमरभूतसुरासुरसेवितम् ।
सुजनमानसहंसपरिस्तुतं कमलयाऽमलया निभृतं भजे ॥ १ ॥

ते उभे अभिवंदेऽहं विघ्नेशकुलदैवते ।
नरनागाननस्त्वेको नरसिंह नमोऽस्तु ते ॥ २ ॥

हरिगुरुपदपद्मं शुद्धपद्मेऽनुरागाद्विगतपरमभागे सन्निधायादरेण ।
तदनुचरि करोमि प्रीतये भक्तिभाजां भगवति पदपद्मे पद्यपुष्पांजलिं ते ॥ ३ ॥

केनैते रचिताः कुतो न निहिताः शुंभादयो दुर्मदाः
केनैते तव पालिता इति हि तत् प्रश्ने किमाचक्ष्महे ।
ब्रह्माद्या अपि शंकिताः स्वविषये यस्याः प्रसादावधि
प्रीता सा महिषासुरप्रमथिनी छिंद्यादवद्यानि मे ॥ ४ ॥

पातु श्रीस्तु चतुर्भुजा किमु चतुर्बाहोर्महौजान्भुजान्
धत्तेऽष्टादशधा हि कारणगुणाः कार्ये गुणारंभका ।
सत्यं दिक्पतिदंतिसंख्यभुजभृच्छंभुः स्वयंभूः स्वयं
धामैकप्रतिपत्तये किमथवा पातुं दशाष्टौ दिशः ॥ ५ ॥

प्रीत्याऽष्टादशसंमितेषु युगपद्द्वीपेषु दातुं वरान्
त्रातुं वा भयतो बिभर्षि भगवत्यष्टादशैतान् भुजान् ।
यद्वाऽष्टादशधा भुजांस्तु बिभृतः काली सरस्वत्युभे
मीलित्वैकमिहानयोः प्रथयितुं सा त्वं रमे रक्ष माम् ॥ ६ ॥

अयि गिरिनंदिनि नंदितमेदिनि विश्वविनोदिनि नंदनुते
गिरिवरविंध्यशिरोधिनिवासिनि विष्णुविलासिनि जिष्णुनुते ।
भगवति हे शितिकंठकुटुंबिनि भूरिकुटुंबिनि भूरिकृते
जय जय हे महिषासुरमर्दिनि रम्यकपर्दिनि शैलसुते ॥७॥

सुरवरवर्षिणि दुर्धरधर्षिणि दुर्मुखमर्षिणि हर्षरते
त्रिभुवनपोषिणि शंकरतोषिणि किल्बिषमोषिणि घोषरते ।
दनुजनिरोषिणि दितिसुतरोषिणि दुर्मदशोषिणि सिंधुसुते
जय जय हे० ॥८॥

अयि जगदंब मदंब कदंबवनप्रियवासिनी हासरते
शिखरिशिरोमणितुंगहिमालयश्रृंगनिजालयमध्यगते ।
मधुमधुरे मधुकैटभगंजिनि कैटभभंजिनि रासरते
जय जय हे० ॥९॥

अयि शतखंडविखंडितरुंडवितुंडितशुंडगजाधिपते
रिपुगजगंडविदारणचंडपराक्रमशुंड मृगाधिपते ।
निजभुजदंडनिपातितखंडनिपातितमंडभटाधिपते
जय जय हे० ॥१०॥

अयि रणदुर्मदशत्रुवधोदितदुर्धरनिर्जरशक्तिभृते
चतुरविचारधुरीणमहाशिवदूतकृतप्रमथाधिपते ।
दुरितदुरीहदुराशयदुर्मतिदानवदूतकृतांतमते
जय जय० ॥११॥

अयि शरणागतवैरिवधूवरवीरवराभयदायकरे
त्रिभुवनमस्तकशूलविरोधिशिरोधिकृतामलशूलकरे ।
दुमिदुमितामरदुंदुभिनादमहोमुखरीकृततिग्मकरे
जय जय हे० ॥१२॥

अयि निजहुंकृतिमात्रनिराकृतधूम्रविलोचनधूम्रशते
समरविशोषितशोणितबीजसमुद्भवशोणितबीजलते ।
शिवशिव शुंभनिशुंभमहाहवतर्पितभूतपिशाचरते
जय जय हे० ॥१३॥

धनुरनुसंगरणक्षणसंगपरिस्फुरदंगनटत्कटके
कनकपिशंगपृषत्कनिषंगरसद्भटश्रृंगहताबटुके ।
कृतचतुरंगबलक्षितिरंगघटद्बहुरंगरटद्बटुके
जय जय हे० ॥१४॥

सुरललनाततथेयितथेयितथाभिनयोत्तरनृत्यरते
धिमिकटधिक्कटधिकटधिमिध्वनिधीरमृदंगनिनादरते
जय जय हे० ॥१५॥

जय जय जप्यजये जयशब्दपरस्तुतितत्परविश्वनुते
झणझणझिंझिमिझिंकृतनूपुरसिंजितमोहितभूतपते ।
नटितनटार्धनटीनटनायकनाटितनाट्यसुगानरते
जय जय० ॥१६॥

अयि सुमनःसुमनःसुमनःसुमनःसुमनोहरकांतियुते
श्रितरजनीरजनीरजनीरजनीरजनीकरवक्त्रवृते ।
सुनयनविभ्रमरभ्रमरभ्रमरभ्रमरभ्रमराधिपते
जय जय० ॥१७॥

सहितमहाहवमल्लमतल्लिकमल्लितरल्लकमल्लरते
विरचितवल्लिकपल्लिकमल्लिकझिल्लिकभिल्लिकवर्गवृते
सितकृतफुल्लिसमुल्लसितारुणतल्लजपल्लवसल्ललिते
जय जय० ॥१८॥

अविरलगंडगलन्मदमेदुरमत्तमतंगजराजपते
त्रिभुवनभूषणभूतकलानिधिरूपपयोनिधिराजसुते ।
अयि सुदती जनलालसमानसमोहनमन्मथराजसुते
जय जय० ॥१९॥

कमलदलामलकोमलकांतिकलाकलितामलभाललते
सकलविलासकलानिलयक्रमकेलिचलत्कलहंसकुले ।
अलिकुलसंकुलकुवलयमंडलमौलिमिलद्बकुलालिकुले
जय जय० ॥२०॥

करमुरलीरववीजितकूजितलज्जितकोकिलमञ्जुमते
मिलितपुलिंदमनोहरगुंजितशैलनिकुंजितकुंजगते ।
निजगुणभूतमहाशबरीगणसद्गुणसंभृतकेलितले
जय जय० ॥२१॥

कटितटपीतदुकूलविचित्रमयूखतिरस्कृतचंद्ररुचे
प्रणतसुरासुरमौलिमणिस्फुरदंशुलसन्नखचंद्ररुचे ।
जितकनकाचलमौलिपदोर्जितनिर्झरकुंजरकुंभकुचे
जय जय० ॥२२॥

विजितसहस्रकरैकसहस्रकरैकसहस्रकरैकनुते
कृतसुरतारकसंगरतारकसंगरतारकसूनुसुते ।
सुरथसमाधिसमानसमाधिसमाधिसमाधिसुजातरते
जय जय० ॥२३॥

पदकमलं करुणानिलये वरिवस्यति योऽनुदिनं स शिवे
अयि कमले कमलानिलये कमलानिलयः स कथं न भवेत् ।
तव पदमेव परंपदमित्यनुशीलयतो मम किं न शिवे
जय जय० ॥२४॥

कनकलसत्कलसिंधुजलैरनुसिंचिनुते गुणरंगभुवं
भजति स किं न शचीकुचकुंभतटीपरिरंभसुखानुभवम् ।
तव चरणं शरणं करवाणि नतामरवाणिनिवासि शिवं
जय जय० ॥२५॥

तव विमलेंदुकुलं वदनेन्दुमलं सकलं ननु कूलयते
किमु पुरहूतपुरींदुमुखीसुमुखीभिरसौ विमुखीक्रियते ।
मम तु मतं शिवनामधने भवती कृपया किमुत क्रियते
जय जय० ॥२६॥

अयि मयि दीनदयालुतया कृपयैव त्वया भवितव्यमुमे
अयि जगतो जननी कृपयासि यथासि तथाऽनुमितासि रते ।
यदुचितमत्र भवत्युररीकुरुतादुरुतापमपाकुरुते
जय जय० ॥२७॥

स्तुतिमितस्तिमितः सुसमाधिना नियमतोऽयमतोऽनुदिनं पठेत् ।
परमया रमयापि निषेव्यते परिजनोऽरिजनोऽपि च तं भजेत् ॥२८॥

रमयति किल कर्षस्तेषु चित्तं नराणामवरजवरयस्माद्रामकृष्णः कवीनाम् ।
अकृतसुकृतगम्यं रम्यपद्यैकहर्म्यं स्तवनमवनहेतुं प्रीतये विश्वमातुः ॥२९॥

इंदुरम्यो मुहुर्बिन्दुरम्यो मुहुर्बिन्दुरम्यो यतः साऽनवद्यं स्मृतः ।
श्रीपतेः सूनुना कारितो योऽधुना विश्वमातुः पदे पद्यपुष्पांजलिः ॥३०॥

इति श्रीभगवतीपद्यपुष्पांजलिस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

शक्तिमहिम्नः स्तोत्रम्

दुर्वासा उवाच

मातस्ते महिमां वक्तुं शिवेनापि न शक्यते। भक्त्याऽहं स्तोतुमिच्छामि प्रसीद मम सर्वदा ॥१॥ श्रीमातस्त्रिपुरे परात्परतरे देवि त्रिलोकीमहासौंदर्यार्णव-मंथनोद्भवसुधाप्राचुर्यवर्णोज्ज्वलम्। उद्यद्भानुसहस्रनूतनजपापुष्पप्रभं ते वपुः स्वांते मे स्फुरतु त्रिकोणनिलयं ज्योतिर्मयं वाङ्मयम् ॥२॥ आदिक्षांतसमस्तवर्ण-सुमणिप्रोते वितानप्रभे ब्रह्मादिप्रतिमाभिकीलितषडाधाराब्जकक्षोन्नते। ब्रह्मांडा-ब्जमहासने जननि ते मूर्ति भजे चिन्मयीं सौषुम्नायतपीतपंकजमहामध्यत्रिकोण-स्थिताम् ॥३॥ या बालेंदुदिवाकराक्षिमधुरा या रक्तपद्मासना रत्नाकल्पविरा-जितांगलतिका पूर्णेन्दुवक्त्रोज्ज्वला। अक्षस्रक्सृणिपाशपुस्तककरा या बालभानु-प्रभा तां देवीं त्रिपुरां शिवां हृदि भजेऽभीष्टार्थसिद्ध्यै सदा ॥४॥ वंदे वाग्भव-मैंदवात्मसदृशं वेदादिविद्यागिरो भाषा देशसमुद्भवाः पशुगताश्छंदांसि सप्त स्वरान्। तालान् पंच महाध्वनीन् प्रकटयत्यात्मप्रकाशेन यत्तद्बीजं पदवाक्य-मानजनकं श्रीमातृके ते परम् ॥५॥ त्रैलोक्यस्फुटमंत्रतंत्रमहिमा स्वात्मोक्तिरूपं विना यद्बीजं व्यवहारजालमखिलं नास्त्येव मातस्तव। तज्जाप्यस्मरणप्रसक्त-सुमतिः सर्वज्ञतां प्राप्य कः शब्दब्रह्मनिवासभूतवदनो नेंद्रादिभिः स्पर्धते ॥६॥ मात्रा याऽत्र विराजतेऽतिविशदा तामष्टधा मातृकां शक्तिं कुंडलिनीं चतुर्विधतनुं यस्तत्त्वविन्मन्यते। सोऽविद्याखिलजन्मकर्मदुरितारण्यं प्रबोधाग्निना भस्मीकृत्य विकल्पजालरहितो मातुः पदं तद्व्रजेत् ॥७॥ तत्ते मध्यमबीजमंब कलयाम्या-दित्यवर्णं क्रियाज्ञानेच्छाद्यमनंतशक्तिविभवव्यक्तिं व्यनक्ति स्फुटम्। उत्पत्तिस्थिति-कल्पकल्पिततनु स्वात्मप्रभावेन यत्काम्यं ब्रह्महरीश्वरादिविबुधैः कामं क्रिया-योजितैः ॥८॥ कामान्कारणतां गतानगणितान् कार्यैरनंतैर्महीमुख्यैः सर्वमनो-गतैरधिगतान्मानैरनैकैः स्फुटम्। कामक्रोधसलोभमोहमदमात्सर्यारिषट्कं च यद्बीजं भ्राजयति प्रणौमि तदहं ते साधु कामेश्वरि ॥९॥ यद्भक्ताखिल-कामपूरणचणस्वात्मप्रभावं महाजाड्यध्वांतविदारणैकतरणिज्योतिः प्रबोध-प्रदम्। यद्वेदेषु च गीयते श्रुतिमुखं मात्रात्रयेणोमिति श्रीविद्ये तव सर्वराजवश-कृत्तत्कामराजं भजे ॥१०॥ यत्ते देवि तृतीयबीजमनलज्वालावलीसंनिभं सर्वा-धारतुरीयशक्तिपरमब्रह्माभिधाशब्दितम्। मूर्धन्यान्तविसर्गभूषितमहौकारात्मकं तत्परं भ्राजद्रूपमनन्यतुल्यममितः स्वान्ते मम द्योतताम् ॥११॥ सर्वं सर्वत एव सर्गसमये कार्येंद्रियाण्यंतरा तत्तद्दिग्ग्रहृषीककर्मभिरियं संव्यश्नुवाना परा। वागर्थ-

व्यवहारकारणतनुः शक्तिर्जगद्रूपिणी यद्बीजात्मकतां गता तव शिवे तं नौमि बीजं परम् ॥१२॥ अग्नींदुद्युमणिप्रभंजनधरानीरांतरस्थायिनी शक्तिर्ब्रह्महरीशवासवमुखामर्त्या सुरात्मस्थिता । सृष्टस्थावरजंगमस्थितमहाचैतन्यरूपा च या यद्वीजस्मरणेन सैव भवती प्रादुर्भवत्यंबिके ॥१३॥ स्वात्मश्रीविजिताजविष्णुमघवश्रीपूरणैकव्रतं सद्विद्याकवितविलासलहरीकल्लोलिनीदीपकम् । बीजं यत्त्रिगुणप्रवृत्तिजनकं ब्रह्मेति यद्योगिनः शांताः सत्यमुपासते तदिह ते चित्ते दधे श्रीपरे ॥१४॥ एकैकं तव मातृके परतरं संयोगि वा योगि वा विद्यादिप्रकटप्रभावजनकं जाड्यान्धकारापहम् । यन्निष्ठाश्च महोत्पलासनमहाविष्णुप्रहर्त्रादयो देवाः स्वेषु विधिष्वनंतमहिमस्फूर्ति दधत्येव तत् ॥१५॥ इत्थं त्रीण्यपि मूलवाग्भवमहाश्रीकामराजस्फुरच्छक्त्याख्यानि चतुःश्रुतिप्रकटितान्युत्कृष्टकूटानि ते । भूततुंश्रुतिसंख्यवर्णविदितान्यारक्तकांते शिवे यो जानाति स एव सर्वजगतां सृष्टिस्थितिध्वंसकः ॥१६॥ ब्रह्मायोनिरमासुरेश्वरसुहृल्लेखाभिरुक्तैस्तथा मार्तण्डेंदुमनोजहंसवसुधामायाभिरुत्तंसितैः । सोमांबुक्षितिशक्तिभिः प्रकटितैर्वर्णांगवेदैः क्रमाद्वर्णैः श्रीशिवदेशिकेन विदितां विद्यां तवांबाश्रये ॥१७॥ नित्यं यस्तव मातृकाक्षरसखीं सौभाग्यविद्यां जपेत् संपूज्याखिलचक्रराजनिलयां सायंतनाग्निप्रभाम् । कामाख्यं शिवनामतत्त्वमुभयं व्याप्यात्मना सर्वतो दीव्यंतीमिह तस्य सिद्धिरचिरात्स्यात्तत्स्वरूपैकता ॥१८॥ काव्यैर्वा पठितैः किमल्पविदुषां जोघुष्यमाणैः पुनः किं तैर्व्याकरणैर्विबोधुधिषया किं वाऽभिधानश्रिया । एतैरंब न बोभवीति सुकविस्तावत्तव श्रीमतीर्यावन्नानुसरीसरीति सरणिं पादाब्जयोः पावनीम् ॥१९॥ गेहं नाकति गर्वितः प्रणमति स्त्रीसंगमो मोक्षति द्वेषो मित्रति पातकं सुकृतति क्ष्मावल्लभो दासति । मृत्युर्वैद्यति दूषणं सुगुणति त्वत्पादसंसेवनात् त्वां वंदे भवभीतिभंजनकरीं गौरीं गिरीशप्रियाम् ॥२०॥ आद्यैरग्निरवींदुबिंबनिलयैरंब त्रिलिंगात्मभिर्मिश्रारक्तसितप्रभैरनुपमैर्युष्मत्पदैस्तैस्त्रिभिः । स्वात्मोत्पादितकाललोकनिगमावस्थामरादित्रयैरुद्भूतं त्रिपुरेति नाम कलयेद्यस्ते स धन्यो बुधः ॥२१॥ आद्यो जाप्यतमार्थवाचकतया रूढः स्वरः पंचमः सर्वोत्कृष्टतमार्थवाचकतया वर्णः पवर्गान्तकः । वक्तृत्वेन महाविभूतिसरणिस्त्वाधारगो हृद्गतो भ्रूमध्ये स्थित इत्यतः प्रणवता ते गीयतेऽम्बागमैः ॥२२॥ गायत्री सशिरास्तुरीयसहिता संध्यामथीत्यागमैराख्याता त्रिपुरे त्वमेव महतां शर्मप्रदा कर्मणाम् । तत्तद्दर्शनमुख्यशक्तिरपि च त्वं ब्रह्मकर्मेश्वरी कर्तार्हन्पुरुषो हरिश्च सविता बुद्धः शिवस्त्वं गुरुः ॥२३॥ अन्नप्राणमनःप्रबोधपरमानंदैः शिरःपक्षयुक्पुच्छात्मप्रकटैर्महोपनिषदां वाग्भिः प्रसिद्धीकृतैः । कोशः पंचभिरेभिरंब भवतीमेतत्प्रलीनामिति ज्योतिः प्रज्वलदुज्ज्वलात्मचपलां यो वेद स ब्रह्मवित् ॥२॥ सच्चित्तत्त्वमसीति वाक्यविदितैरध्यात्मविद्या-शिव-ब्रह्माख्यैरखिलप्रभावमहि-

तैस्तत्त्वैस्त्रिभिः सद्गुरोः । त्वद्रूपस्य मुखारविंदविवरात्संप्राप्य दीक्षामतो यस्त्वां विंदति तत्त्वतस्तदहमित्यार्ये स मुक्तो भवेत् ॥२५॥ सिद्धांतैर्बहुभिः प्रमाणगदितैरन्यैरविद्यातमो नक्षत्रैरिव सर्वमंधतमसं तावन्न निर्भिद्यते । यावत्ते सवितेव संमतमिदं नोदेति विश्वांतरे जंतोर्जन्मविमोचनैकमिदुरं श्रीशांभवं श्रीशिवे ॥२६॥ आत्माऽसौ सकलेंद्रियाश्रयमनोबुद्ध्यादिभिः शोचितः कर्माबिद्धतनुर्जनिं च मरणं प्रैतीति यत्कारणम् । तत्ते देवि महाविलासलहरी दिव्यायुधानां जयस्तस्मात्सद्गुरुमभ्युपेत्य कलये त्वामेव चेन्मुच्यते ॥२७॥ नानायोनिसहस्रसंभववशाज्जाता जनन्यः कति प्रख्याता जनकाः कियंत इति मे सेत्स्यंति चाग्रे कति । एतेषां गणनैव नास्ति महतः संसारसिंधोर्विधेर्भीतं मां नितरामनन्यशरणं रक्षानुकंपानिधे ॥२८॥ देहक्षोभकरैर्व्रतैर्बहुविधैर्दानैश्च होमैर्जपैः संतानैर्हयमेधमुख्यसुमखैर्नानाविधैः कर्मभिः । यत्संकल्पविकल्पजालमलिनं प्राप्यं पदं तस्य ते दूरादेव निवर्तते परतरं मातः पदं निर्मलम् ॥२९॥ पंचाशन्निजदेहजाक्षरमयैर्नानाविधैर्धातुभिर्बह्वर्थैः पदवाक्यमानजनकैरर्थाविनाभावितैः । साभिप्रायवदर्थकर्मफलदैः ख्यातैरनंतैरिदं विश्वं व्याप्य चिदात्मनाहमहमित्युज्जृम्भसे मातृके ॥३०॥ श्रीचक्रं श्रुतिमूलकोश इति ते संसारचक्रात्मकं विख्यातं तदधिष्ठिताक्षरशिवज्योतिर्मयं सर्वतः एतन्मंत्रमयात्मिकाभिररुणं श्रीसुंदरीभिर्वृतं मध्ये बैंदवसिंहपीठललिते त्वं ब्रह्मविद्या शिवे ॥३१॥ बिंदुप्राणविसर्गजीवसहितं बिंदुत्रिबीजात्मकं षट्कूटानि विपर्ययेण निगदेत्तारत्रिबालाक्षरैः । एभिः संपुटितं प्रजप्य विहरेत्प्रासादमंत्रं परं गुह्याद्गुह्यतमं सयोगजनितं सद्भोगमोक्षप्रदम् ॥३२॥ आताम्रार्कसहस्रदीप्तिपरमा सौंदर्यसारैरलं लोकातीतमहोदयैरुपयुता सर्वोपमागोचरैः । नानार्घ्यविभूषणैरगणितैर्ज्वल्यमानाऽभितस्त्वं मातस्त्रिपुरारिसुंदरि कुरु स्वांते निवासं मम ॥३३॥ शिंजन्नूपुरपादकंकणमहामुद्रासु लाक्षारसालंकारांकितपादपंकजयुगं श्रीपादुकालंकृतम् । उद्भास्वन्नखचंडखंडरुचिरं राजज्जपासंनिभं ब्रह्मादित्रिदशासुरार्चितमहं मूर्ध्नि स्मराम्यंबिके ॥३४॥ आरक्तच्छविनातिमार्दवयुजा निःश्वासहार्येण यत्कौशेयेन विचित्ररत्नघटितैर्मुक्ताफलैरुज्ज्वलैः । कूजत्कांचनकिंकिणीभिरभितः संनद्धकांचीगुणैरादीप्तं सुनितंबबिंबमरुणं ते पूजयाम्यंबिके ॥३५॥ कस्तूरीघनसारकुंकुमरजो गंधोत्कटैश्चंदनैरालिप्तं मणिमालयातिरुचिरं ग्रैवेयहारादिभिः । दीप्तं दिव्यविभूषणैर्जननि ते ज्योतिर्विभास्वत्कुचव्याजस्वर्णघटद्वयं हरिहरब्रह्मादिपीतं भजे ॥३६॥ मुक्तारत्नसुवर्णकांतिकलितैस्तैर्बाहुवल्लीरहं केयूरोत्तमबाहुदंडवलयैर्हस्तांगुलीभूषणैः । संपृक्ताः कलयामिहीरमणिमन्मुक्ताफलाकीलितग्रीवापट्टविभूषणेन सुभगे कंठं च कंबुश्रियम् ॥३७॥ तप्तस्वर्णकृतोरुकुंडलयुगं माणिक्यमुक्तोल्लसद्धीराबद्धमनन्यतुल्यमपरं हैमं च चक्रद्वयम् । शुक्राकारनिकारदक्षमपरं मुक्ताफलं सुंदरं बिभ्रत्कर्णयुगं नमामि

ललितं नासाग्रभागं शिवे ॥३८॥ उद्यत्पूर्णकलानिधिश्रि वदनं भक्तप्रसन्नं सदा संफुल्लांबुजपत्रचित्रसुषमाधिक्कारदक्षेक्षणम् । सानंदं कृतमंदहासमसकृत्प्रादुर्भवत्कौतुकं कुंदाकारसुदंतपङ्क्तिशशिभापूर्णं स्मराम्यंबिके ॥३९॥ शृङ्गारादिरसालयं त्रिभुवनीमाल्यैरतुल्यैर्वृतं सर्वांगीणसदंगरागसुरभि श्रीमद्वपुर्धूपितम् । तांबूलारुणपल्लवाधरयुतं रम्यं त्रिपुण्ड्रं दधद्भालं नंदनचंदनेन जननि ध्यायामि ते मंगलम् ॥४०॥ जातीचंपककुंदकेसरमहागंधोद्गिरत्केतकीनीपाशोकशिरीषमुख्यकुसुमैः प्रोत्तंसिता धूपिता । आनीलांजनतुल्यमत्तमधुपश्रेणीव वेणी तव श्रीमातः श्रयतां मदीयहृदयांभोजं सरोजालये ॥४१॥ रेखालभ्यविचित्ररत्नघटितं हैमं किरीटोत्तमं मुक्ताकांचनकिंकिणीगणमहाहीरप्रवद्धोज्ज्वलम् । चंचच्चंद्रकलाकलापमहितं देवद्रुपुष्पार्चितैर्माल्यैरंब विलंबितं सशिखरं बिभ्रच्छिरस्ते भजे ॥४२॥ उत्क्षिप्तोच्चसुवर्णदंडकलितं पूर्णेन्दुबिंबाकृति च्छत्रं मौक्तिकचित्ररत्नखचितं क्षौमांशुकोत्तंसितम् । मुक्ताजालविलंबितं सकलशं नानाप्रसूनार्चितं चंद्रोड्डामरचामराणि दधते श्रीदेवि ते स्वश्रियः ॥४३॥ विद्यामंत्ररहस्यविन्मुनिगणक्लृप्तोपचारार्चनां वेदादिस्तुतिगीयमानचरितां वेदांततत्त्वात्मिकाम् । सर्वास्ता खलु तुर्यतामुपगतास्त्वद्रश्मिदेव्यः परास्त्वां नित्यं समुपासते स्वविभवैः श्रीचक्रनाथे शिवे ॥४४॥ एवं यः स्मरति प्रबुद्धसुमतिः श्रीमत्स्वरूपं परं वृद्धोऽप्याशु युवा भवत्यनूपमः स्त्रीणामनंगायते । सोऽष्टैश्वर्यतिरस्कृताखिलसुरश्रीजृम्भणैकालयः पृथ्वीपालकिरीटकोटिवलभीपुष्पार्चितांघ्रिर्भवेत् ॥४५॥ अथ तव धनुः पुण्ड्रेक्षुत्वात्प्रसिद्धमतिद्युति त्रिभुवनवधूमुद्यज्ज्योत्स्नाकलानिधिमंडलम् । सकलजननि स्मारंस्मारं नतः स्मरतां नरस्त्रिभुवनवधूमोहांभोधेः प्रपूर्णविधुर्भवेत् ॥४६॥ प्रसूनशरपंचकप्रकटजृम्भणागुंफितत्रिलोकमवलोकयत्यमलचेतसा चंचलम् । अशेषतरुणीजनस्मरविजृम्भणे यः सदा पटुर्भवति ते शिवे त्रिजगदंगणाक्षोभणे ॥४७॥ पाशं प्रपूरितमहासुमतिप्रकाशो यो वा तव त्रिपुरसुंदरि सुंदरीणाम् । आकर्षणेऽखिलवशीकरणे प्रवीणं चित्ते दधाति स जगत्त्रयवश्यकृत् स्यात् ॥४८॥ य स्वांते कलयति कोविदस्त्रिलोकीस्तंभारंभणचणमत्युदारवीर्यम् । मातस्ते विजय निजांकुशं सयोषा देवांस्तम्भयति च भूभुजोऽन्यसैन्यम् ॥४९॥ चापध्यानवशाद्भवोद्भवमहामोहं महाजृम्भणं प्रख्यातं प्रसवेषु चिंतनवशात्तत्तच्छरव्यं सुधीः । पाशध्यानवशात्समस्तजगतां मृत्योर्वशित्वं महादुर्गस्तंभमहांकुशस्य मननान्मायाममेयां तरेत् ॥५०॥ न्यासं कृत्वा गणेशग्रहभगणमहायोगिनीराशिपीठैः षड्भिः श्रीमातृकार्णैः सहितबहुकलैरष्टवाग्देवताभिः । सश्रीकंठादियुग्मैर्विमलनिजतनौ केशवाद्यैश्च तत्त्वैः षट्त्रिंशद्भिश्च तत्त्वैर्भगवति भवतीं यः स्मरेत्स त्वमेव ॥५१॥ सुरपतिपुरलक्ष्मीजृम्भणातीतलक्ष्मीः प्रभवति निजगेहे यस्य दैवं त्वमार्ये । विविधनवकलानां पात्रभूतस्य तस्य त्रिभुवनविदिता सा जृम्भते कीर्तिरच्छा ॥५२॥

मातस्त्वं भूर्भुवःस्वर्महरसि नृतप सत्यलोकैश्च सूर्येन्द्वारज्ञाचार्यशुक्रार्किभिरपि निगमब्रह्मभिः प्रोतशक्तिः । प्राणायामादियत्नैः कलयसि सकलं मानदं ध्यानयोगं येषां तेषां सपर्या भवति सुरकृता ब्रह्म ते जानते च ॥५३॥ क्व मे बुद्धिर्वाचा परमविदुषो मंदसरणिः क्व ते मातर्ब्रह्मप्रमुखविदुषामाप्तवचसाम् । अभून्मे विस्फूर्तिः परतरमहिम्नस्तव नुतिः प्रसिद्धं क्षंतव्यं बहुलतरचापल्यमिह मे ॥५४॥ प्रसीद परदेवते मम हृदि प्रभूतं भयं विदारय दरिद्रतां दलय देहि सर्वज्ञताम् । निधेहि करुणानिधे चरणपद्मयुग्मं स्वकं निवारय जरामृती त्रिपुरसुंदरि श्रीशिवे ॥५५॥ इति त्रिपुरसुंदरीस्तुतिमिमां पठेद्यः सुधीः स सर्वदुरिताटवीपटलचंडदावानल । भवेन्मनसि वांछितं प्रथितसिद्धिवृद्धिर्भवेदनेकविधसंपदां पदमनन्यतुल्यो भवेत् ॥५६॥ पृथ्वीपालप्रकटमुकुटस्रग्रजोराजितांघ्रिर्विद्वत्पुंजानतिनुतिसमाराधितो बाधितारिः । विद्याः सर्वाः कलयति हृदा व्याकरोति प्रवाचा लोकाश्चर्यैर्नवनवपदैरिंदुबिंबप्रकाशैः ॥५७॥ संगीतं गिरिजे कवित्वसरणिं चाम्नायवाक्यस्मृतेर्व्याख्यानं हृदि तावकीनचरणद्वंद्वं च सर्वज्ञताम् । श्रद्धां कर्मणि कालिकेऽतिविपुलश्रीजृम्भणं मंदिरे सौन्दर्यं वपुषि प्रकाशमतुलं प्राप्नोति विद्वान्कविः ॥५८॥ भूष्यं वैदुष्यमुद्यद्दिनकरकिरणाकारमाकारतेजःसुव्यक्तं भक्तिमार्गं निगमनिगदितं दुर्गमं योगमार्गम् । आयुष्यं ब्रह्मपोष्यं हरगिरिविशदां कीर्तिमभ्येत्य भूमौ देहांते ब्रह्मपारं परशिवचरणाकारमभ्येति विद्वान् ॥५९॥ दुर्वाससा महितदिव्यमुनीश्वरेण विद्याकलायुवतिमन्मथमूर्तिनैतत् । स्तोत्रं व्यधायि रुचिरं त्रिपुरांबिकाया वेदागमैकपटलीविदितैकमूर्तेः ॥६०॥ सदसदनुग्रहनिग्रहगृहीतमुनिविग्रहो भगवान् । सर्वासामुपनिषदां दुर्वासा जयति देशिकः प्रथमः ॥६१॥

इति श्रीदुर्वासमहामुनिविरचितं शक्तिमहिम्नः स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अन्नपूर्णास्तोत्रम्

नित्यानंदकरी वराभयकरी सौंदर्यरत्नाकरी
निर्धूताखिलघोरपावनकरी प्रत्यक्षमाहेश्वरी ।
प्रालेयाचलवंशपावनकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि कृपावलंबनकरी माताऽन्नपूर्णेश्वरी ।।१।।

नानारत्नविचित्रभूषणकरी हेमांवराडंवरी
मुक्ताहारविलंबमानविलसद्वक्षोजकुंभांतरी ।
काश्मीरागुरुवासिता रुचिकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ।।२।।

योगानंदकरी रिपुक्षयकरी धर्मार्थनिष्ठाकरी
चंद्रार्कानलभासमानलहरी त्रैलोक्यरक्षाकरी ।
सर्वैश्वर्यसमस्तवांछितकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ।।३।।

कैलासाचलकंदरालयकरी गौरी उमा शंकरी
कौमारी निगमार्थगोचरकरी ओंकारबीजाक्षरी ।
मोक्षद्वारकपाटपाटनकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ।।४।।

दृश्यादृश्यप्रभूतवाहनकरी ब्रह्मांडभांडोदरी
लीलानाटकसूत्रभेदनकरी विज्ञानदीपांकुरी ।
श्रीविश्वेशमनःप्रसादनकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ।।५।।

उर्वी सर्वजनेश्वरी भगवती मातान्नपूर्णेश्वरी
वेणीनीलसमानकुंतलहरी नित्यान्नदानेश्वरी ।
सर्वानंदकरी दृशां शुभकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ।।६।।

आदीक्षान्तसमस्तवर्णनकरी शंभोस्त्रिभावाकरी
काश्मीरा त्रिजलेश्वरी त्रिलहरी नित्यांकुरा शर्वरी ।
कामाकांक्षकरी जनोदयकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ।।७।।

देवी सर्वविचित्ररत्नरचिता दाक्षायणी सुंदरी
वामस्वादुपयोधरप्रियकरी सौभाग्यमाहेश्वरी ।
भक्ताभीष्टकरो दशाऽशुभहरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ॥८॥

चंद्रार्कानलकोटिकोटिसदृशा चंद्रांशुबिंबाधरी
चंद्रार्काग्निसमानकुंतलधरी चंद्रार्कवर्णेश्वरी ।
मालापुस्तकपाशसांकुशधरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ॥९॥

क्षत्रत्राणकरी महाभयकरी माता कृपासागरी
साक्षान्मोक्षकरी सदाशिवकरी विश्वेश्वरश्रीधरी ।
दक्षाक्रंदकरी निरामयकरी काशीपुराधीश्वरी
भिक्षां देहि० ॥१०॥

अन्नपूर्णे सदापूर्णे शंकरप्राणवल्लभे ।
ज्ञानवैराग्यसिद्ध्यर्थं भिक्षां देहि च पार्वति ॥११॥

माता च पार्वती देवी पिता देवो महेश्वरः ।
बांधवाः शिवभक्ताश्च स्वदेशो भुवनत्रयम् ॥१२॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितमन्नपूर्णास्तोत्रं संपूर्णम् ।

•

भवानीस्तुतिः

आनदमंथरपुरंदरमुक्तमाल्यं मौलौ हठेन निहितं महिषासुरस्य ।
पादांबुजं भवतु वो विजयाय मंजु मंजीरशिंजितमनोहरमंबिकायाः ॥१॥

ब्रह्मादयोऽपि यदपांगतरंगभंग्या सृष्टिस्थितिप्रलयकारणतां व्रजंति ।
लावण्यवारिनिधिवीचिपरिप्लुतायै तस्यै नमोऽस्तु सततं हरवल्लभायै ॥२॥

पौलस्त्यपीनभुजसंपदुदस्यमानकैलाससंभ्रमविलोलदृशः प्रियायाः ।
श्रेयांसि वो दिशतु निह्नुतकोपचिह्नमालिंगनोत्पुलकमासितमिंदुमौलेः ॥३॥

दिश्यान्महासुरशिरःसरसीप्सितानि प्रेंखन्नखावलिमयूखमृणालनालम् ।
चंड्याश्चलच्चटुलनूपुरचंचरीकझांकारहारि चरणांबुरुहद्वयं वः ॥४॥

इति श्रीभवानीस्तुतिः संपूर्णा ॥

•

मंत्रमातृकापुष्पमालास्तवः

कल्लोलोल्लसितामृताब्धिलहरीमध्ये विराजन्मणि-
द्वीपे कल्पकवाटिकापरिवृते कादम्बवाट्युज्ज्वले ।
रत्नस्तम्भसहस्रनिर्मितसभामध्ये विमानोत्तमे
चिन्तारत्नविनिर्मितं जननि ते सिंहासनं भावये ॥१॥

एणाङ्कानलभानुमण्डललसच्छ्रीचक्रमध्ये स्थितां
बालार्कद्युतिभासुरां करतलैः पाशाङ्कुशौ बिभ्रतीम् ।
चापं बाणमपि प्रसन्नवदनां कौसुम्भवस्त्रान्वितां
तां त्वां चन्द्रकलावतंसमुकुटां चारुस्मितां भावये ॥२॥

ईशानादिपदं शिवैकफलदं रत्नासनं ते शुभं
पाद्यं कुङ्कुमचन्दनादिभरितैरर्घ्यं सरत्नाक्षतैः ।
शुद्धैराचमनीयकं तव जलैर्भक्त्या मया कल्पितं
कारुण्यामृतवारिधे तदखिलं संतुष्टये कल्पताम् ॥३॥

लक्ष्ये योगिजनस्य रक्षितजगज्जाले विशालेक्षणे
प्रालेयाम्बुपटीरकुङ्कुमलसत्कर्पूरमिश्रोदकैः ।
गोक्षीरैरपि नारिकेलसलिलैः शुद्धोदकैर्मन्त्रितैः
स्नानं देवि धिया मयैतदखिलं संतुष्टये कल्पताम् ॥४॥

ह्रींकाराङ्कितमन्त्रलक्षिततनो हेमाचलात्संचितैः
रत्नैरुज्ज्वलमुत्तरीयसहितं कौसुम्भवर्णांशुकम् ।
मुक्तासंततियज्ञसूत्रममलं सौवर्णतंतूद्भवं
दत्तं देवि धिया मयैतदखिलं संतुष्टये कल्पताम् ॥५॥

हंसैरप्यतिलोभनीयगमने हारावलीमुज्ज्वलां
हिन्दोलद्युतिहीरपूरिततरे हेमाङ्गदे कङ्कणे ।
मञ्जीरौ मणिकुण्डले मुकुटमप्यर्धेन्दुचूडामणिं
नासामौक्तिकमङ्गुलीयकटकौ काञ्चीमपि स्वीकुरु ॥६॥

सर्वाङ्गे घनसारकुङ्कुमघनश्रीगन्धपङ्काङ्कितं
कस्तूरीतिलकं च भालफलके गोरोचनापत्रकम् ।
गण्डादर्शनमण्डले नयनयोर्दिव्याञ्जनं तेऽञ्चितं
कंठाब्जे मृगनाभिपङ्कममलं त्वत्प्रीतये कल्पताम् ॥७॥

कह्लारोत्पलमल्लिकामरुवकैः सौवर्णपङ्केरुहै-
र्जातीचम्पकमालतीवकुलकैर्मन्दारकुन्दादिभिः ।
केतक्या करवीरकैर्बहुविधैः क्लृप्ताः स्रजोमालिकाः
संकल्पेन समर्पयामि वरदे संतुष्टये गृह्यताम् ॥८॥

हन्तारं मदनस्य नन्दयसि यैरङ्गैरनङ्गोज्ज्वलै-
र्यैर्भृङ्गावलिनीलकुन्तलभरैर्बध्नासि तस्याशयम् ।
तानीमानि तवाम्ब कोमलतराण्यामोदलीलागृहा-
ण्यामोदाय दशाङ्गगुग्गुलुवृतैर्धूपैरहं धूपये ॥९॥

लक्ष्मीमुज्ज्वलयामि रत्ननिबहोद्भास्वत्तरे मन्दिरे
मालारूपविलम्बितैर्मणिमयस्तम्भेषु संभावितैः ।
चित्रैर्हाटकपुत्रिकाकरधृतैर्गव्यैर्घृतैर्वर्धितै
दिव्यैर्दीपगणैर्धिया गिरिसुते संतुष्टये कल्पताम् ॥१०॥

ह्रींकारेश्वरि तप्तहाटककृतैः स्थालीसहस्रैर्भृतं
दिव्यान्नं घृतसूपशाकभरितं चित्रान्नभेदं तथा ।
दुग्धान्नं मधुशर्करादधियुतं माणिक्यपात्रे स्थितं
माषापूपसहस्रमम्ब सफलं नैवेद्यमावेदये ॥११॥

सच्छायैर्वरकेतकीदलरुचा ताम्बूलवल्लीदलैः
पूगैर्भूरिगुणैः सुगन्धिमधुरैः कर्पूरखण्डोज्ज्वलैः ।
मुक्ताचूर्णविराजितैर्बहुविधैर्वक्त्राम्बुजामोदनैः
पूर्णा रत्नकलाचिका तव मुदे न्यस्ता पुरस्तादुमे ॥१२॥

कन्याभिः कमनीयकान्तिभिरलंकारामलारार्तिका
पात्रे मौक्तिकचित्रपङ्क्तिविलसत्कर्पूरदीपावलिः ।
तत्तत्तालमृदङ्गगीतसहितं नृत्यत्पदाम्भोरुहं
मन्त्राराधनपूर्वकं सुविहितं नीराजनं गृह्यताम् ॥१३॥

लक्ष्मीर्मौक्तिकलक्षकल्पितसितच्छत्रं तु धत्ते रसा-
दिन्द्राणी च रतिश्च चामरवरे धत्ते स्वयं भारती ।
वीणामेणविलोचनाः सुमनसां नृत्यन्ति तद्रागव-
द्भावैरांगिकसात्विकैः स्फुटरसं मातस्तदाकर्ण्यताम् ॥१४॥

ह्रींकारत्रयसंपुटेन मनुनोपास्ये त्रयीमौलिभि-
र्वाक्यैर्लक्ष्यतनो तव स्तुतिविधौ को वा क्षमेताम्बिके ।
संल्लापाः स्तुतयः प्रदक्षिणशतं संचार एवास्तु ते
संवेशो मनसः सहस्रमखिलं त्वत्प्रीतये कल्पताम् ॥१५॥

श्रीमंत्राक्षरमालया गिरिसुतां यः पूजयेच्चेतसा
संध्यासु प्रतिवासरं सुनियतस्तस्यामलं स्यान्मनः।
चित्ताम्भोरुहमण्डपे गिरिसुता नृत्तं विधत्ते रसा-
द्वाणी वक्त्रसरोरुहे जलधिजा गेहे जगन्मंगला ॥१६॥

इति गिरिवरपुत्रीपादराजीवभूषाभुवनममलयन्ती सूक्तिसौरभ्यसारैः।
शिवपदमकरन्दस्यन्दिनीयं निबद्धा मदयतु कविभृङ्गान्मातृकापुष्पमाला ॥१७॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यकृतौ मंत्रमातृकापुष्पमालास्तवः संपूर्णः॥

•

श्रीसूक्तम्

ॐ हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम्।
चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो! ममावह ॥१॥

तां म आवह जातवेदो! लक्ष्मीमनपगामिनीम्।
यस्यां हिरण्यं विन्देयं गामश्वं पुरुषानहम् ॥२॥

अश्वपूर्वां रथमध्यां हस्तिनादप्रबोधिनीम्।
श्रियं देवीमुपह्वये श्रीर्मा देवी जुषताम् ॥३॥

कांसोस्मितां हिरण्यप्रकारामार्द्रां ज्वलन्ती तृप्ताम्।
तर्पयन्तीं पद्मे स्थितां पद्मवर्णां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥४॥

चन्द्रां प्रभासां यशसा ज्वलन्तीं श्रियं लोके देवजुष्टामुदारम्।
तां पद्मनेमीं शरणं प्रपद्येऽलक्ष्मीर्मे नश्यतां त्वां वृणे ॥५॥

आदित्यवर्णे तपसोऽधिजातो वनस्पतिस्तववृक्षोऽथ बिल्वः।
तस्य फलानि तपसा नुदन्तु याऽऽन्तरायाश्च बाह्या अलक्ष्मीः ॥६॥

उपैतु मां देवसखः! कीर्तिश्च मणिना सह।
प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिमृद्धिं ददातु मे ॥७॥

क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम्।
अभूतिमसमृद्धिं च सर्वां निर्णुद मे गृहात् ॥८॥

गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम्।
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥९॥

मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि।
पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः ॥१०॥

कर्दमेन प्रजा भूता मयि संभव कर्दम।
श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ॥११॥

आपः स्रजन्तु स्निग्धानि चिक्लीत वस मे गृहे।
नि च देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले ॥१२॥

अर्द्रां पुष्करिणीं पुष्टिं पिंगलां पद्ममालिनीम्।
चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह ॥१३॥

आर्द्रां यः करिणीं यष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम्।
सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह ॥१४॥

तां म आ वह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम्।
यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्योऽश्वान्विन्देयं पुरुषानहम् ॥१५॥

यः शुचिः प्रयतो भूत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम्।
सूक्तं पञ्चदशर्चं च श्रीकामः सततं जपेत् ॥१६॥

इति ऋग्वेदोक्तं श्रीसूक्तं सम्पूर्णम् ॥

•

लक्ष्मीसूक्तम्

सरसिजनिलये सरोजहस्ते! धवलतरांशुक-गन्ध-माल्यशोभे।
भगवति हरिवल्लभे मनोज्ञे! त्रिभुवनभूतिकरि प्रसीद मह्यम् ॥१॥

धनमग्निर्धनं वायुर्धनं सूर्यो धनं वसुः।
धनमिन्द्रो बृहस्पतिर्वरुणं धनमश्विनौ ॥२॥

वैनतेय सोमं पिब सोमं पिबतु वृत्रहा।
सोमं धनस्य सोमिनो मह्यं ददातु सोमिनः ॥३॥

न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाऽशुभा मतिः।
भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां सूक्तजापिनाम् ॥४॥

पद्मानने! पद्म उरू पद्माक्षि पद्मसंभवे।
तन्मे भजसि पद्माक्षि येन सौख्यं लभाम्यहम् ॥५॥

विष्णुपत्नीं क्षमां देवीं माधवीं माधवप्रियाम्।
विष्णुप्रियां सखीं देवीं नमाम्यच्युतवल्लभाम् ॥६॥

महालक्ष्मै च विद्महे विष्णुपत्न्यै च धीमहि।
तन्नो लक्ष्मीः प्रचोदयात् ॥७॥

पद्मानने पद्मिनि पद्मपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलायताक्षि ।
विश्वप्रिये विश्वमनोऽनुकूले, त्वत्पादपद्मं मयि सन्निधत्स्व ॥८॥

आनन्दः कर्दमश्चैव चिक्लीत इति विश्रुताः ।
ऋषयस्ते त्रयः प्रोक्ताः स्वयं श्रीरेव देवताः ॥९॥

ऋणरोगादि-दारिद्रयं पापं च अपमृत्यवः ।
भयशोकमनस्तापाः नश्यन्तु मम सर्वदा ॥१०॥

श्रीर्वर्चस्वमायुष्यमारोग्यमाविधाच्छोभमानं महीयते ।
धनं धान्यं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसम्वत्सरं दीर्घमायुः ।

•

लक्ष्मीलहरी

समुन्मीलन्नीलाम्बुजनिकरनीराजितरुचा-
मपाङ्गानां भङ्गैरमृतलहरीश्रेणिमसृणैः ।
ह्रिया हीनं दीनं भृशमुदरलीनं करुणया
हरिश्यामा सा मामवतु जडसामाजिकमपि ॥१॥

समुन्मीलत्वन्तःकरणकरुणोद्गारचतुरः
करिप्राणत्राणप्रणयिनि दृगन्तस्तव मयि ।
यमासाद्योन्माद्यद्द्विपनियुतगण्डस्थलगल-
न्मदक्लिन्नद्वारो भवति सुखसारो नरपतिः ॥२॥

उरस्यस्य भ्रश्यत्कबरभरनिर्यत्सुमनसः
पतन्ति स्वर्बालाः स्मरशरपराधीनमनसः ।
सुरास्तं गायन्ति स्फुरिततनुगङ्गाधरमुखा-
स्तवायं दृक्पातो यदुपरि कृपातो विलसति ॥३॥

समीपे संगीतस्वरमधुरभङ्गी मृगदृशां
विदूरे दानान्धद्विरदकलभोद्दामनिनदः ।
बहिर्द्वारि तेषां भवति हयहेषाकलकलो
दृगेषा ते येषामुपरि कमले देवि सदया ॥४॥

अगण्यैरिन्द्राद्यैरपि परमपुण्यैः परिचितो
जगज्जन्मस्थानप्रलयरचनाशिल्पनिपुणः ।
उदञ्चत्पीयूषाम्बुधिलहरिलीलामनुहर-
न्नपाङ्गस्तेऽमन्दं मम कलुषवृन्दं दलयतु ॥५॥

नमन्मौलिश्रेणित्रिपुरपरिपन्थिप्रतिलस-
त्कपर्दव्यावृत्तिस्फुरितफणिफूत्कारचकितः ।
लसत्फुल्लाम्भोजम्रदिमहरणः कोऽपि चरण-
श्चिरं चेतश्चारी मम भवतु वारीशदुहितुः ॥६॥

प्रवालानां दीक्षागुरुरपि च लाक्षारुणरुचां
नियन्त्री बन्धूकद्युतिनिकरबन्धूकृतिपटुः ।
नृणामन्तर्ध्वान्तं निबिडमपहर्तुं तव किल
प्रभातश्रीरेषां चरणरुचिवेषा विजयते ॥७॥

प्रभातप्रोन्मीलत्कमलवनसंचारसमये
शिखाः किंजल्कानां विदधति रुजं यत्र मृदुलाः ।
तदेतन्मातस्ते चरणमरुणं श्लाघ्यकरुणं
कठोरा मद्वाणी कथमियमिदानीं प्रविशतु ॥८॥

स्मितज्योत्स्नामज्जद्द्विजमणिमयूखामृतझरै-
र्निषिञ्चन्तीं विश्वं तव विमलमूर्तिं स्मरति यः ।
अमन्दं स्यन्दन्ते वदनकलमलादस्य कृतिनो
विविक्तौ वै कल्पाः सततमविकल्पा नवगिरः ॥९॥

शरौ मायाबीजौ हिमकरकलाक्रान्तशिरसौ
विधायोर्ध्वं बिन्दुं स्फुरितमिति बीजं जलधिजे ।
जपेद्यः स्वच्छन्दं स हि पुनरमन्दं गजघटा-
मदभ्राम्यद्भृङ्गैर्मुखरयति वेश्मानि विदुषाम् ॥१०॥

स्मरो नामं नामं त्रिजगदभिरामं तव पदं
प्रपेदे सिद्धिं यां कथमिव नरस्तां कथयतु ।
यया पातं पातं पदकमलयोः पर्वतचरो
हरो हा रोषार्द्रामनुनयति शैलेन्द्रतनयाम् ॥११॥

हरन्तो निःशङ्कं हिमकरकलानां रुचिरतां
किरन्तः स्वच्छन्दं किरणमयपीयूषनिकरम् ।
विलुम्पन्तु प्रौढा हरिहृदयहाराः प्रियतमा
ममान्तःसंतापं तव चरणशोणाम्बुजनखाः ॥१२॥

मिषान्माणिक्यानां विगलितनिमेषं निमिषता-
ममन्दं सौन्दर्यं तव चरणयोरम्बुधिसुते ।
पदालंकाराणां जयति कलनिक्वाणनपटु-
रुदञ्चन्नुद्दामः स्तुतिवचनलीलाकलकलः ॥१३॥

मणिज्योत्स्नाजालैर्निजतनुरुचां मांसलतया
जटालं ते जङ्घायुगलमघभङ्गाय भवतु।
भ्रमन्ती यन्मध्ये दरदलितशोणाम्बुजरुचां
दृशां माला नीराजनमिव विधत्ते मुररिपोः ॥१४॥

हरद्गर्वं सर्वं करिपतिकराणां मृदुतया
भृशं भाभिर्दम्भं कनकमयरम्भावनिरुहाम्।
लसज्जानुज्योत्स्ना तरणिपरिणद्धं जलधिजे
तवोरुद्वन्द्वं नः श्लथयतु भवोरुज्वरभयम् ॥१५॥

कलक्वाणां काञ्चीं मणिगणजटालामधिवहन्
वसानः कौसुम्भं वसनमसनं कौस्तुभरुचाम्।
मुनिव्रातैः प्रातः शुचिवचनजातैरतिनुतं
नितम्बस्ते बिम्बं हसति नवमम्बाम्बरमणेः ॥१६॥

जगन्मिथ्याभूतं मम निगदतां वेदवचसा-
मभिप्रायो नाद्यावधि हृदयमध्याविशदयम्।
इदानीं विश्वेषां जनकमुदरं ते विमृशतो
विसंदेहं चेतोऽजनि गरुडकेतोः प्रियतमे ॥१७॥

अनल्पैर्वादीन्द्रैरगणितमहायुक्तिनिवहै-
र्निरस्ता विस्तारं क्वचिदकलयन्ती तनुमपि।
असत्ख्यातिव्याख्याधिकचतुरिमाख्यातमहिमा
वलग्ने लग्नेयं सुगतमतसिद्धान्तसरणिः ॥१८॥

निदानं शृङ्गारप्रकरमकरन्दस्य कमले
महानेवालम्बो हरिनयनरोलम्बवरयोः।
निधानं शोभानां निधनमनुतापस्य जगतो
जवेनाभीतिं मे दिशतु तव नाभीसरसिजम् ॥१९॥

गभीरामुद्वेलां प्रथमरसकल्लोलमिलितां
विगाढुं ते नाभीविमलसरसीं गौर्मम मनाक्।
पदं यावन्न्यस्यत्यहह विनिमग्नैव सहसा
नहि क्षेमं सूत्रे गुरुमहिमभूतेष्वविनयः ॥२०॥

कुचौ ते दुग्धाम्भोनिधिकुलशिखामण्डनमणे
हरेते सौभाग्यं यदि सुरगिरेश्चित्रमिह किम्।
त्रिलोकीलावण्याहरणनवलीलानिपुणयो-
र्ययोर्दत्तेभूयः करमखिलनाथो मधुरिपुः ॥२१॥

हरक्रोधत्रस्यन्मदननवदुर्गद्वयतुलां
दधत्कोकद्वन्द्वद्युतिदमनदीक्षाधिगुरुताम् ।
तवैतद्वक्षोजद्वितयमरविन्दाक्षमहिले
मम स्वान्तध्वान्तं किमपि च नितान्तं गमयतु ॥२२॥

अनेकब्रह्माण्डस्थितिनियमलीलाविलसिते
दयापीयूषाम्भोनिधिसहजसंवासभवने ।
विधोश्चित्तायामे हृदयकमले ते तु कमले
मनाङ् मन्निस्तारस्मृतिरपि च कोणे निवसतु ॥२३॥

मृणालीनां लीलाः सहजलवणिम्ना लघयतां
चतुर्णां सौभाग्यं तव जननि दोष्णां वदतु कः ।
लुठन्ति स्वच्छन्दं मरकतशिलामांसलरुचः
श्रुतीनां स्पर्धां ये दधत इव कण्ठे मधुरिपोः ॥२४॥

अलभ्यं सौरभ्यं कविकुलनमस्या रुचिरता
तथापि त्वद्धस्ते निवसदरविन्दं विकसितम् ।
कलापे काव्यानां प्रकृतिकमनीयस्तुतिविधौ
गुणोत्कर्षाधानं प्रथितमुपमानं समजनि ॥२५॥

अनल्पं जल्पन्तु प्रतिहतधियः पल्लवतुलां
रसज्ञामज्ञानां क इव कमले मन्थरयतु ।
त्रपन्तु श्रीभिक्षावितरणवशीभूतजगतां
कराणां सौभाग्यं तव तुलयितुं तुङ्गरसनाः ॥२६॥

समाहारः श्रीणां विरचितविहारो हरिदृशां
परीहारो भक्तप्रभवभवसंतापसरणेः ।
प्रहारः सर्वासामपि च विपदां विष्णुदयिते
ममोद्धारोपायं तव सपदि हारो विमृशतु ॥२७॥

अलंकुर्वाणानां मणिगणघृणीनां लवणिमा
मदीयाभिर्भाभिर्भजति महिमानं लघुरपि ।
सुपर्वश्रेणीनां जनितपरसौभाग्यविभवा-
स्तवाङ्गुल्यस्ता मे ददतु हरिवामेऽभिलषितम् ॥२८॥

तपस्तेपे तीव्रं किमपि परितप्य प्रतिदिनं
तव ग्रीवालक्ष्मीलवपरिचयादाप्तविभवम् ।
हरिः कम्बुं चुम्बत्यथ वहति पाणौ किमधिकं
वदामस्तत्रायं प्रणयवशतोऽस्यै स्पृहयति ॥२९॥

अभूदप्रत्यूहः सकलहरिदुल्लासनर्विधि-
र्विलीनो लोकानां स हि नयनतापोऽपि कमले ।
तवास्मिन्पीयूषं किरति वदने रम्यवदने
कुतो हेतोश्चेतोविधुरयमुदेति स्म जलधेः ॥३०॥

मुखाम्भोजे मन्दस्मितमधुरकान्त्या विकसतां
द्विजानां ते हीरावलिविहितनीराजनरुचाम् ।
इयं ज्योत्स्ना कापि स्रवदमृतसंदोहसरसा
ममोद्यद्दारिद्र्यज्वरतरुणतापं तिरयतु ॥३१॥

कुलैः कस्तूरीणां भृशमनिशमाशास्यमपि च
प्रभातप्रोन्मीलन्नलिननिवहैरश्रुतचरम् ।
वहन्तः सौरभ्यं मृदुगतिविलासा मम शिवं
तव श्वासा नासापुटविहितवासा विदधताम् ॥३२॥

कपोले ते दोलायितललितलोलालकवृते
विमुक्ता धम्मिल्लादभिलसति मुक्तावलिरियम् ।
स्वकीयानां बन्दीकृतमसहमानैरिव बला-
न्निबध्योर्ध्वं कृष्टा तिमिरनिकुरम्बैर्विधुकला ॥३३॥

प्रसादो यस्यायं नमदमितगीर्वाणमुकुट-
प्रसर्पज्ज्योत्स्नाभिश्चरणतलपीठार्चितविधिः ।
दृगम्भोजं तत्ते गतिहसितमत्तेभगमने
वने लीनैर्दीनैः कथय कथमीयादिह तुलाम् ॥३४॥

दुरापा दुर्वृत्तैर्दुरितदमने दारुणभरा
दयार्द्रा दीनानामुपरि दलदिन्दीवरनिभा ।
दहन्ती दारिद्र्यद्रुमकुलमुदारद्रविणदा
त्वदीया दृष्टिर्मे जननि दुरदृष्टं दलयतु ॥३५॥

तव श्रोत्रे फुल्लोत्पलसकलसौभाग्यजयिनी
सदैव श्रीनारायणगुणगणौघप्रणयिनी ।
रवैर्दीनां लीनामनिशमवधानातिशयिनी
ममाप्येतां वाचं जलधितनये गोचरयताम् ॥३६॥

प्रभाजालैः प्राभातिकदिनकराभापनयनं
तवेदं खेदं मे विघटयतु ताटङ्कयुगलम् ।
महिम्ना यस्यायं प्रलयसमयेऽपि क्रतुभुजां
जगत्पायं पायं स्वपिति निरपायं तव पतिः ॥३७॥

निवासो मुक्तानां निबिडतरनीलाम्बुदुनिभ-
स्तवायं धम्मिल्लो विमलयतु मल्लोचनयुगम् ।
भृशं यस्मिन्कालागरुबहुलसौरभ्यनिवहैः
पतन्ति श्रीभिक्षार्थिन इव मदान्धा मधुलिहः ॥३८॥

विलग्नौ ते पार्श्वद्वयपरिसरे मत्तकरिणौ
करोन्नीतैरञ्चन्मणिकलशमुग्धास्यगलितैः ।
निषिञ्चन्तौ मुक्तामणिगणजयैस्त्वां जलकणै-
र्नमस्यामो दामोदरगृहिणि दारिद्र्यदलिताः ॥३९॥

अये मातर्लक्ष्मि त्वदरुणपदाम्भोजनिकटे
लुठन्तं बालं मामविरलगलद्बाष्पजटिलम् ।
सुधासेकस्निग्धैरतिमसृणमुग्धैः करतलैः
स्पृशन्ती मा रोदीरिति वद समाश्वास्यसि कदा ॥४०॥

रमे पद्मे लक्ष्मि प्रणतजनकल्पद्रुमलते
सुधाम्भोधेः पुत्रि त्रिदशनिकरोपास्तचरणे ।
परे नित्यं मातर्गुणमयि परब्रह्ममहिले
जगन्नाथस्याकर्णय मृदुलवर्णावलिमिमाम् ॥४१॥

इति पण्डितराजश्रीजगन्नाथविरचिता लक्ष्मीलहरी समाप्ता ॥

•

श्रीस्तवः

स्वस्ति श्रीर्दिशतादशेषजगतां स्वर्गापवर्गस्थितीः
स्वर्गं दुर्गतिमापवर्गिकपदं सर्वं च कुर्वन्हरिः ।
यस्या वीक्ष्य मुखं तदिङ्गितपराधीनो विधत्तेऽखिलं
क्रीडेयं खलु नान्यथाऽस्य रसदा स्यादैकरस्यात्तया ॥१॥

हे श्रीर्देवि समस्तलोकजननि त्वां स्तोतुमीहामहे
युक्तां भावय भारतीं प्रगुणय प्रेमप्रधानां धियम् ।
भक्तिं बन्धय नन्दयाश्रितमिमं दासं जनं तावकं
लक्ष्यं लक्ष्मि कटाक्षवीचिविसृतेस्ते स्याम चामी वयम् ॥२॥

स्तोत्रं नाम किमामनन्ति कवयो यद्यन्यदीयान्गुणा-
नन्यत्र त्वसतोऽधिरोप्य भणितिः सा तर्हि वन्ध्या त्वयि ।
सम्यक्सत्यगुणाभिवर्णनमथो ब्रूयुः कथं तादृशी
वाग्वाचस्पतिनाप्यशक्यरचना त्वत्सद्गुणार्णोनिधौ ॥३॥

ये वाचा मनसां च दुर्ग्रहतया ख्याता गुणास्तावका-
स्तानेव प्रति साम्बुजिह्वमुदिता यन्मामिका भारती ।
हास्यं तत्तु न मन्महे न हि चकोर्येकाऽखिलां चन्द्रिकां
नालं पातुमिति प्रगृह्य रसनामासीत सत्यां तृषि ॥४॥
क्षोदीयानपि दुष्टबुद्धिरपि निःस्नेहोऽप्यनीहोऽपि ते
कीर्तिं देवि लिहन्नहं न च बिभेम्यज्ञो न जिह्रेमि च ।
दुष्येत्सा तु न तावता न हि शुना लीढाऽपि भागीरथी
दुष्येच्चापि न लज्जते न च बिभेत्यार्तिस्तु शाम्येच्छुनः ॥५॥
ऐश्वर्यं महदेव वाऽल्पमथवा दृश्येत पुंसां हि यत्
तल्लक्ष्म्याः समुदीक्षणात्तव यतः सार्वत्रिकं वर्तते ।
तेनैतेन न विस्मयेमहि जगन्नाथोऽपि नारायणो
धन्यं मन्यत ईक्षणात्तव यतः स्वात्मानमात्मेश्वरः ॥६॥
ऐश्वर्यं यदशेषपुंसि यदिदं सौन्दर्यलावण्ययो
रूपं यच्च हि मङ्गलं किमपि यल्लोके सदित्युच्यते ।
तत्सर्वं त्वदधीनमेव यदतः श्रीरित्यभेदेन वा
यद्वा श्रीमदितीदृशेन वचसा देवि प्रथामश्नुते ॥७॥
देवि त्वन्महिमावधिर्न हरिणा नापि त्वया ज्ञायते
यद्यप्येवमथापि नैव युवयोः सर्वज्ञता हीयते ।
यन्नास्त्येव तदज्ञतामनुगुणां सर्वज्ञताया विदु-
र्व्योमाम्भोजमिदन्तया खलु विदन् भ्रान्तोऽयमित्युच्यते ॥८॥
लोके वनस्पतिबृहस्पतितारतम्यं यस्याः कटाक्षपरिणाममुदाहरन्ति ।
सा भारती भगवती तु यदीयदासी तां देवदेवमहिषीं श्रियमाश्रयामः ॥९॥
यस्याः कटाक्षमृदुवीक्षणदीक्षितेन सद्यः समुल्लसितपल्लवमुल्ललास ।
विश्वं विपर्ययसमुत्थविपर्ययं त्वां तां देवदेवमहिषीं श्रियमाश्रयामः ॥१०॥

इति भविष्यपुराणे श्रीस्तवः संपूर्णः ॥

•

श्रीकनकधारास्तोत्रम्

अङ्गं हरेः पुलकभूषणमाश्रयन्ती भृङ्गाङ्गनेव मुकुलाभरणं तमालम् ।
अङ्गीकृताखिलविभूतिरपाङ्गलीला माङ्गल्यदाऽस्तु मम मंगलदेवतायाः ॥१॥
मुग्धा मुहुर्विदधता वदने मुरारेः प्रेमत्रपाप्रणिहितानि गतागतानि ।
मालादृशोर्मधुकरीव महोत्पले या सा मे श्रियं दिशतु सागर-सम्भवायाः ॥२॥

विश्वामरेन्द्र-पदविभ्रम-दानदक्षमानन्दहेतुरधिकं मधुविद्विषोऽपि ।
ईषन्निषीदतु मयि क्षणमीक्षणार्धमिन्दीवरोदरसहोदरमिन्दिरायाः ॥३॥

आमीलिताक्षमधिगम्य मुदा मुकुन्दमानन्दकन्दमनिमेषमनङ्गतन्त्रम् ।
आकेकरस्थितकनीनिकपक्ष्मनेत्रं भूत्यै भवेन्मम भुजङ्गशयाङ्गनायाः ॥४॥

बाह्वन्तरे मधुजितः श्रितकौस्तुभे या हारावलीव हरिनीलमयी विभाति ।
कामप्रदा भगवतोऽपि कटाक्षमाला कल्याणमावहतु मे कमलालयायाः ॥५॥

कालाम्बुदालिललितोरसि कैटभारेर्धाराधरे स्फुरति यत्तडिदङ्गनेव ।
मातुः समस्तजगतां महनीयमूर्तिर्भद्राणि मे दिशतु भार्गवनन्दनायाः ॥६॥

प्राप्तं पदं प्रथमतः खलुः यत् प्रभावात् माङ्गल्यभाजि मधुमाथिनि मन्मथेन ।
मय्यापतेत् तदिह मन्थरमीक्षणार्धं मन्दालसं च मकरालयकन्यकायाः ॥७॥

दद्याद् दयानुपवनो प्रविणाम्बुधारामस्मिन्नकिञ्चनविहङ्गशिशौ विषण्णे ।
दुष्कर्मधर्ममपनीय चिराय दूरं नारायणप्रणयिनीनयनाम्बुवाहः ॥८॥

इष्टाविशिष्टमतयोऽपि यया दयार्द्रदृष्ट्या त्रिविष्टपपदं सुलभं भजन्ते ।
दृष्टिः प्रहृष्टकमलोदरदीप्तिरिष्टां पुष्टिं कृषीष्ट मम पुष्करविष्टरायाः ॥९॥

गीर्देवतेति गरुडध्वजसुन्दरीति शाकम्भरीति शशिशेखरवल्लभेति ।
सृष्टि-स्थिति-प्रलयकेलिषु संस्थितायै तस्यै नमस्त्रिभुवनैकगुरोस्तरुण्यै ॥१०॥

श्रुत्यै नमोऽस्तु शुभकर्मफलप्रसूत्यै रत्यै नमोऽस्तु स्मरणीयगुणार्णवायै ।
शक्त्यै नमोऽस्तु शतपत्रनिकेतनायै पुष्ट्यै नमोऽस्तु पुरुषोत्तमवल्लभायै ॥११॥

नमोऽस्तु नालीकनिभाननायै नमोऽस्तु दुग्धोदधिजन्मभूम्यै ।
नमोऽस्तु सोमामृतसोदरायै नमोऽस्तु नारायणवल्लभायै ॥१२॥

नमोऽस्तु हेमाम्बुजपीठिकायै नमोऽस्तु भूमण्डलनायिकायै ।
नमोऽस्तु देवादिदयापरायै नमोऽस्तु शार्ङ्गायुधवल्लभायै ॥१३॥

नमोऽस्तु देव्यै भृगुनन्दनायै नमोऽस्तु विष्णोरुरसि स्थितायै ।
नमोऽस्तु लक्ष्म्यै कमलालयायै नमोऽस्तु दामोदरवल्लभायै ॥१४॥

नमोऽस्तु कान्त्यै कमलेक्षणायै नमोऽस्तु भूत्यै भूवनप्रसूत्यै ।
नमोऽस्तु देवादिभिरर्चितायै नमोऽस्तु नन्दात्मजवल्लभायै ॥१५॥

सम्पत्कराणि सकलेन्द्रियनन्दनानि
साम्राज्यदानविभवानि सरोरुहाक्षि ।
त्वद्वन्दनानि दुरिताहरणोद्यतानि
मामेव मातरनिशं कलयन्तु मान्ये ॥१६॥

यत्कटाक्षसमुपासनाविधिः सेवकस्य सकलार्थसम्पदः ।
सन्तनोति वचनाङ्गमानसैस्त्वां मुरारिहृदयेश्वरीं भजे ॥१७॥

सरसिजनिलये सरोजहस्ते धवलतमांशुकगन्धमाल्यशोभे ।
भगवति हरिवल्लभे मनोज्ञे त्रिभुवनभूतिकरि प्रसीद मह्यम् ॥१८॥

दिग्घस्तिभिः कनककुम्भमुखावसृष्ट-
स्वर्वाहिनीविमलचारुजलप्लुताङ्गीम् ।
प्रातर्नमामि जगतां जननीमशेष-
लोकाधिनाथगृहिणीममृताब्धिपुत्रीम् ॥१९॥

कमले कमलाक्षवल्लभे त्वं करुणापूरतरंगितैरपाङ्गैः ।
अवलोकय मामकिञ्चनानां प्रथमं पात्रमकृत्रिमं दयायाः ॥२०॥

स्तुवन्ति ये स्तुतिभिरमीभिरन्वहं
त्रयीमयीं त्रिभुवनमातरं रमाम् ।
गुणाधिका गुरुतरभाग्यभाजिनो
भवन्ति ते भुवि बुधभाविताशयाः ॥२१॥

॥ इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं कनकधारास्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

श्रीलक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम्

देव्युवाच

देवदेव महादेव त्रिकालज्ञ महेश्वर ।
करुणाकर देवेश भक्तानुग्रहकारक ॥१॥

अष्टोत्तरशतं लक्ष्म्याः श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ।

ईश्वर उवाच

देवि साधु महाभागे महाभाग्यप्रदायकम् ।
सर्वैश्वर्यकरं पुण्यं सर्वपापप्रणाशनम् ॥२॥

सर्वदारिद्र्यशमनं श्रवणाद्भुक्तिमुक्तिदम् ।
राजवश्यकरं दिव्यं गुह्याद्गुह्यतमं परम् ॥३॥

दुर्लभं सर्वदेवानां चतुःषष्टिकलास्पदम् ।
पद्मादीनां वरान्तानां विधीनां नित्यदायकम् ॥४॥

समस्तदेवसंसेव्यमणिमाद्यष्टसिद्धिदम् ।
किमत्र बहुनोक्तेन देवीप्रत्यक्षदायकम् ॥५॥
तव प्रीत्याद्य वक्ष्यामि समाहितमनाः शृणु ।
अष्टोत्तरशतस्यास्य महालक्ष्मीस्तु देवता ॥६॥
क्लींबीजपदमित्युक्तं शक्तिस्तु भुवनेश्वरी ।
अंगन्यासः करन्यास स इत्यादिः प्रकीर्तितः ॥७॥

ध्यानम्

वंदे पद्मकरां प्रसन्नवदनां सौभाग्यदां भाग्यदां
हस्ताभ्यामभयप्रदां मणिगणैर्नानाविधैर्भूषिताम् ।
भक्ताभीष्टफलप्रदां हरिहरब्रह्मादिभिः सेविता
पार्श्वे पंकजशंखपद्मनिधिभिर्युक्तां सदा शक्तिभिः ॥८॥

सरसिजनयने सरोजहस्ते धवलतमांशुकगंधमाल्यशोभे ।
भगवति हरिवल्लभे मनोज्ञेत्रिभुवनभूतिकरि प्रसीद मह्यम् ॥९॥

प्रकृतिं विकृतिं विद्यां सर्वभूतहितप्रदाम् ।
श्रद्धां विभूतिं सुरभिं नमामि परमात्मिकाम् ॥१०॥
वाचं पद्मालयां पद्मां शुचिं स्वाहां स्वधां सुधाम् ।
धन्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं नित्यपुष्टां विभावरीम् ॥११॥

अदितिं च दितिं दीप्तां वसुधां वसुधारिणीम् ।
नमामि कमलां कान्तां कामाक्षीं क्रोधसंभवाम् ॥१२॥

अनुग्रहपदां बुद्धिमनघां हरिवल्लभाम् ।
अशोकाममृतां दीप्तां लोकशोकविनाशिनीम् ॥१३॥
नमामि धर्मनिलयां करुणां लोकमातरम् ।
पद्मप्रियां पद्महस्तां पद्माक्षीं पद्मसुंदरीम् ॥१४॥

पद्मोद्भवां पद्ममुखीं पद्मनाभप्रियां रमाम् ।
पद्ममालाधरां देवीं पद्मिनीं पद्मगंधिनीम् ॥१५॥

पुण्यगंधां सुप्रसन्नां प्रसादाभिमुखीं प्रभाम् ।
नमामि चंद्रवचनां चंद्रां चंद्रसहोदरीम् ॥१६॥
चतुर्भुजां चंद्ररूपामिंदिरामिंदुशीतलाम् ।
आह्लादजननीं पुष्टिं शिवां शिवकरीं सतीम् ॥१७॥
विमलां विश्वजननीं तुष्टिं दारिद्र्यनाशिनीम् ।
प्रीतिपुष्करिणीं शांतां शुल्कमाल्यांबरां श्रियम् ॥१८॥

भास्करीं बिल्वनिलयां वरारोहां यशस्विनीम् ।
वसुंधरामुदारांगीं   हरिणीं हेममालिनीम् ॥१९॥
धनधान्यकरीं सिद्धिं सदा सौम्यां शुभप्रदाम् ।
नृपवेश्मगतानंदां   वरलक्ष्मीं   वसुप्रदाम् ॥२०॥
शुभां हिरण्यप्राकारां समुद्रतनयां जयाम् ।
नमामि मंगलां देवीं विष्णुवक्षःस्थलस्थिताम् ॥२१॥

विष्णुपत्नीं प्रसन्नाक्षीं नारायणसमाश्रिताम् ।
दारिद्र्यध्वंसिनीं देवीं सर्वोपद्रवहारिणीम् ॥२२॥
नवदुर्गां महाकालीं ब्रह्मविष्णुशिवात्मिकाम् ।
त्रिकालज्ञानसंपन्नां नमामि भुवनेश्वरीम् ॥२३॥

लक्ष्मीं क्षीरसमुद्रराजतनयां श्रीरंगधामेश्वरीं
दासीभूतसमस्तदेववनितां लोकैकदीपांकुराम् ।
श्रीमन्मंदकटाक्षलब्धविभवब्रह्मेंद्रगंगाधरां
त्वां त्रैलोक्यकुटुम्बिनीं सरसिजां वंदे मुकुन्दप्रियाम् ॥२४॥

मातर्नमामि   कमले   कमलायताक्षि
श्रीविष्णुहृत्कमलवासिनि   विश्वमात ।
क्षीरोदजे   कमलकोमलगर्भगौरि
लक्ष्मि प्रसीद   सततं नमतां   शरण्ये ॥२५॥

त्रिकालं यो जपेद्विद्वान् षण्मासं विजितेन्द्रियः ।
दारिद्र्यध्वंसनं कृत्वा सर्वमाप्नोत्ययत्नतः ॥२६॥
देवीनामसहस्रेषु   पुण्यमष्टोत्तरं   शतम् ।
येन   श्रियमवाप्नोति   कोटिजन्मदरिद्रतः ॥२७॥

भृगुवारे शतं धीमान् पठेद्वत्सरमात्रकम् ।
अष्टैश्वर्यमवाप्नोति   कुबेर इव   भूतले ॥२८॥
दारिद्र्यमोचनं नाम स्तोत्रमम्बापरं शतम् ।
येन   श्रियमवाप्नोति   कोटिजन्मदरिद्रतः ॥२९॥

भुक्त्वा तु विपुलान्भोगानस्याः सायुज्यमाप्नुयात् ।
प्रातःकाले   पठेन्नित्यं   सर्वदुःखोपशान्तये ।
पठंस्तु   चिन्तयेद्देवीं   सर्वाभरणभूषिताम् ॥३०॥

इति श्रीलक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

कल्याणवृष्टिस्तवः

कल्याणवृष्टिभिरिवामृतपूरिताभि-
लंक्ष्मीस्वयंवरणमङ्गलदीपिकाभिः ।
सेवाभिरम्ब तव पादसरोजमूले
नाकारि किं मनसि भाग्यवतां जनानाम् ॥१॥

एतावदेव जननि स्पृहणीयमास्ते
त्वद्वन्दनेषु सलिलस्थगिते च नेत्रे ।
सांनिध्यमुद्यदरुणायुतसोदरस्य
त्वद्विग्रहस्य परया सुधयाप्लुतस्य ॥२॥

ईशत्वनामकलुषाः कति वा न सन्ति
ब्रह्मादयः प्रतिभवं प्रलयाभिभूताः ।
एकः स एव जननि स्थिरसिद्धिरास्ते
यः पादयोस्तव सकृत्प्रणतिं करोति ॥३॥

लब्ध्वा सकृत्त्रिपुरसुन्दरि तावकीनं
कारुण्यकन्दलितकान्तिभरं कटाक्षम् ।
कन्दर्पकोटिसुभगास्त्वयि भक्तिभाजः
संमोहयन्ति तरुणीर्भुवनत्रयेऽपि ॥४॥

ह्रींकारमेव तव नाम गृणन्ति वेदा
मातस्त्रिकोणनिलये त्रिपुरे त्रिनेत्रे ।
त्वत्संस्मृतौ यमभटाभिभवं विहाय
दीव्यन्ति नन्दनवने सह लोकपालैः ॥५॥

हन्तुः पुरामधिगलं परिपीयमानः
क्रूरः कथं न भविता गरलस्य वेगः ।
नाश्वासनाय यदि मातरिदं तवार्धं
देवस्य शश्वदमृताप्लुतशीतलस्य ॥६॥

सर्वज्ञतां सदसि वाक्पटुतां प्रसूते
देवि त्वदङ्घ्रिसरसीरुहयोः प्रणामः ।
किं च स्फुरन्मुकुटमुज्ज्वलमातपत्रं
द्वे चामरे च महतीं वसुधां ददाति ॥७॥

कल्पद्रुमैरभिमतप्रतिपादनेषु
कारुण्यवारिधिभिरम्ब भवत्कटाक्षैः ।
आलोकय त्रिपुरसुन्दरि मामनाथं
त्वय्येव भक्तिभरितं त्वयि बद्धतृष्णम् ॥८॥

हन्तेतरेष्वपि मनांसि निधाय चान्ये
भक्तिं वहन्ति किल पामरदैवतेषु ।
त्वामेव देवि मनसा समनुस्मरामि
त्वामेव नौमि शरणं जननि त्वमेव ॥९॥

लक्ष्येषु सत्स्वपि कटाक्षनिरीक्षणाना-
मालोकय त्रिपुरसुन्दरि मां कदाचित् ।
नूनं मया तु सदृशः करुणैकपात्रं
जातो जनिष्यति जनो न च जायते वा ॥१०॥

ह्रीं ह्रीमिति प्रतिदिनं जपतां तवाख्यां
किं नाम दुर्लभमिह त्रिपुराधिवासे ।
मालाकिरीटमदवारणमाननीया
तान्सेवते वसुमती स्वयमेव लक्ष्मीः ॥११॥

संपत्कराणि सकलेन्द्रियनन्दनानि
साम्राज्यदाननिरतानि सरोरुहाक्षि ।
त्वद्वन्दनानि दुरिताहरणोद्यतानि
मामेव मातरनिशं कलयन्तु नान्यम् ॥१२॥

कल्पोपसंहृतिषु कल्पितताण्डवस्य
देवस्य खण्डपरशोः परभैरवस्य ।
पाशाङ्कुशैक्षवशरासनपुष्पबाणा
सा साक्षिणी विजयसे तव मूर्तिरेका ॥१३॥

लग्नं सदा भवतु मातरिदं तवार्धं
तेजः परं बहुलकुङ्कुमपङ्कशोणम् ।
भास्वत्किरीटममृतांशुकलावतंसं
मध्ये त्रिकोणनिलयं परमामृतार्द्रम् ॥१४॥

ह्लींकारमेव तव नाम तदेव रूपं
त्वन्नाम दुर्लभमिह त्रिपुरे गृणन्ति।
त्वत्तेजसा परिणतं वियदादिभूतं
सौख्यं तनोति सरसीरुहसंभवादेः ॥१५॥

ह्लींकारत्रयसंपुटेन महता मन्त्रेण संदीपितं
स्तोत्रं यः प्रतिवासरं तव पुरो मातर्जपेन्मन्त्रवित्।
तस्य क्षोणिभुजो भवन्ति वशगा लक्ष्मीश्चिरस्थायिनी
वाणी निर्मलसूक्तिभारभरिता जागर्ति दीर्घं वयः ॥१६॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यकृतः कल्याणवृष्टिस्तवः सम्पूर्णः ॥

•

शारदाभुजङ्गप्रयातस्तोत्रम्

सुवक्षोजकुंभां सुधापूर्णकुंभां प्रसादावलम्बां प्रपुण्यावलम्बाम्।
सदास्येन्दुबिम्बां सदानोष्ठबिम्बां भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥१॥
कटाक्षे दयार्द्रां करे ज्ञानमुद्रां कलाभिर्विनिद्रां कलापैः सुभद्राम्।
पुरस्त्रीं विनिद्रां पुरस्तुङ्गभद्रां भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥२॥
ललामाङ्कफालां लसद्गानलोलां स्वभक्तैकपालां यशःश्रीकपोलाम्।
करे त्वक्षमालां कनत्प्रत्नलोलां भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥३॥
सुसीमन्तवेणीं दृशा निर्जितैणीं रमत्कीरवाणीं नमद्वज्रपाणिम्।
सुधामन्थरास्यां मुदा चिन्त्यवेणीं भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥४॥
सुशान्तां सुदेहां दृगन्ते कचान्तां लसत्सल्लताङ्गीमनन्तामचिन्त्याम्।
स्मरेत्तापसैः संगपूर्वस्थितां तां भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥५॥
कुरङ्गे तुरङ्गे मृगेन्द्रे खगेन्द्रे मराले मदेभे महोक्षेऽधिरूढाम्।
महत्यां नवम्यां सदा सामरूपां भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥६॥
ज्वलत्कान्तिवह्निं जगन्मोहनाङ्गीं भजे मानसाम्भोजसुभ्रान्तभृङ्गीम्।
निजस्तोत्रसंगीतनृत्यप्रभाङ्गीं भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥७॥
भवाम्भोजनेत्राब्जसंपूज्यमानां लसन्मन्दहासप्रभावक्त्रचिह्नाम्।
चलच्चञ्चलाचारुताटङ्ककर्णां भजे शारदाम्बामजस्रं मदम्बाम् ॥८॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यप्रणीतं
शारदाभुजङ्गप्रयातस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

जगन्मङ्गलस्तोत्रम्

वीणावादनतत्पराङ्गुलि नदल्लोलांचितैः किंकिणी-
जालैः शोभितकङ्कणे शशिमुखे वालेंदुचूडामणे।
हेलाराजितचारुनेत्रयुगले ग्रैवेयशोभांचिते
बाले पालय पापसंहतितमस्तारे जगन्मङ्गले ॥ १ ॥

कुक्षौ ते बहुजीवलोकसमितेः कोटिं चिरं बिभ्रती
कल्पादौ त्रिपुरे सृजस्यवसि तान् सर्वास्ववस्थास्वहो।
अन्ते तानखिलान्विनाशयसि सर्वं भो विलासस्तव
बाले पालय० ॥ २ ॥

लोके नीरधराग्निवायुगगनाः सर्वे भवल्लीलया
मातः संचलिता हि तारकगणाः सूर्यादिसर्वे ग्रहाः।
सर्वं खल्विह ते स्वरूपमपि च त्वं चोदयित्री सदा
बाले पालय० ॥ ३ ॥

मायामेयविकासमात्रविभवा मातस्तवेयं कृति-
र्गेया सर्वगुणान्विता च बहुदा मेयापि वेद्या नहि।
ध्येया ज्ञानविशारदैश्च विविधैः शास्त्रैर्विलोक्यापि वै
बाले पालय० ॥ ४ ॥

नेत्रैः श्वेतविनीलशोणरुचिभिः पूर्णानुकंपान्वितैः
पापानां मम भंजनाय गिरिजे पूरत्रयाणामिव।
तीर्थानामुपसंगमस्य नयसीत्येतद्ध्रुवं मां तथा
बाले पालय० ॥ ५ ॥

मातस्तै दरलोलशीतविमलैर्नेत्रैः शिवे पश्य मां
दुःखात्यन्तविपाकदीनवदनं शीघ्रं दयार्द्रैर्यतः।
ग्रामे वा विपिनेऽपि वा हिमकरो ज्योत्स्नानिपातैः समं
बाले पालय० ॥ ६ ॥

वेदानां शिखराणि पादयुगली धत्ते तवाम्बान्वहं
पाद्यं तद्धरमौलिजूटतटिनीलाक्षांकितो रागिमा।
श्रीविष्णोर्हि किरीटरत्नसुषमा यस्यास्तु वंदेतरां
बाले पालय० ॥ ७ ॥

या शंभोश्चरितामृतेन चलिता रोषा च गंगाह्लदे
या सख्यां परमादरा शिवगले या संगता सर्वदा।
दृष्ट्या ते शशिशीतया च दिशती सन्मङ्गलं संततं
बाले पालय० ॥ ८॥

वाग्देवीं चतुराननस्य गृहिणीमाहुर्विधिज्ञा नराः
श्रीविष्णोर्गृहिणीं सुधाब्धितनयां श्रीकण्ठपत्नीमुमाम्।
मातः का भवती विलासचतुरा माया परा देवता
बाले पालय० ॥ ९॥

इति श्रीजगन्मङ्गलास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

* नवग्रहस्तोत्राणि *

अगस्त्योक्तं आदित्यहृदयम्

ततो युद्धपरिश्रांतं समरे चिंतया स्थितम् ।
रावणं चाग्रतो दृष्ट्वा युद्धाय समुपस्थितम् ॥ १ ॥

दैवतैश्च समागम्य द्रष्टुमभ्यागतो रणम् ।
उपगम्याब्रवीद्राममगस्त्यो भगवांस्तदा ॥ २ ॥
राम राम महाबाहो शृणु गुह्यं सनातनम् ।
येन सर्वानरीन्वत्स समरे विजयिष्यसे ॥ ३ ॥

आदित्यहृदयं पुण्यं सर्वशत्रुविनाशनम् ।
जयावहं जपेन्नित्यमक्षयं परमं शिवम् ॥ ४ ॥
सर्वमंगलमांगल्यं सर्वपापप्रणाशनम् ।
चिंताशोकप्रशमनमायुर्वर्धनमुत्तमम् ॥ ५ ॥

रश्मिमंत समुद्यंतं देवासुरनमस्कृतम् ।
पूजयस्व विवस्वन्तं भास्करं भुवनेश्वरम् ॥ ६ ॥

सर्वदेवात्मको ह्येष तेजस्वी रश्मिभावनः ।
एष देवः सुरगणांल्लोकान् पातु गभस्तिभिः ॥ ७ ॥

एष ब्रह्मा च विष्णुश्च शिवः स्कंदः प्रजापति ।
महेंद्रो धनदः कालो यमः सोमो ह्यपांपतिः ॥ ८ ॥

पितरो वसवः साध्या अश्विनौ मरुतो मनुः ।
वायुर्वह्निः प्रजा प्राणा ऋतुकर्ता प्रभाकरः ॥ ९ ॥

आदित्यः सविता सूर्यः खगः पूषा गभस्तिमान् ।
सुवर्णस्तपनो भानु स्वर्णरेता दिवाकरः ॥१०॥
हरिदश्वः सहस्रार्चिः सप्तसप्तिर्मरीचिमान् ।
तिमिरोन्मथनः शंभुस्त्वष्टा मार्तण्डकोंऽशुमान् ॥११॥

हिरण्यगर्भः शिशिरस्तपनो भास्करो रविः ।
अग्निगर्भोऽदितेः पुत्रः शङ्खः शिशिरनाशनः ॥१२॥
व्योमनाथस्तमोभेदी ऋग्यजुःसामपारगः ।
धनुर्वृष्टिरपां मित्रो विन्ध्यवीथीप्लवङ्गमः ॥१३॥

आतपी मंडली मृत्युः पिङ्गलः सर्वतापनः ।
कविर्विश्वो महातेजा रक्तः सर्वभवोद्गवः ॥१४॥

नक्षत्रग्रहताराणामधिपो विश्वभावनः ।
तेजसामपि तेजस्वी द्वादशात्मन्नमोऽस्तु ते ॥१५॥

नमः पूर्वाय गिरये पश्चिमायाद्रये नमः ।
ज्योतिर्गणानां पतये दिनाधिपतये नमः ॥१६॥

जयाय जयभद्राय हर्यश्वाय नमो नमः ।
नमो नमः सहस्रांशो आदित्याय नमो नमः ॥१७॥

नम उग्राय वीराय सारंगाय नमो नमः ।
नमः पद्मप्रबोधाय प्रचंडाय नमोऽस्तु ते ॥१८॥

ब्रह्मेशानाच्युतेशाय सूरायादित्यवर्चसे ।
भास्वते सर्वभक्षाय रौद्राय वपुषे नमः ॥१९॥

तमोघ्नाय हिमघ्नाय शत्रुघ्नायामितात्मने ।
कृतघ्नघ्नाय देवाय ज्योतिषां पतये नमः ॥२०॥

तप्तचामीकराभाय हरये विश्वकर्मणे ।
नमस्तमोऽभिनिघ्नाय रुचये लोकसाक्षिणे ॥२१॥

नाशयत्येष वै भूतं तदेव सृजति प्रभुः ।
पायत्येष तपत्येष वर्षत्येष गभस्तिभिः ॥२२॥

एष सुप्तेषु जागर्ति भूतेषु परिनिष्ठितः ।
एष चैवाग्निहोत्रं च फलं चैवाग्निहोत्रिणाम् ॥२३॥

देवाश्च क्रतवश्चैव क्रतूनां फलमेव च ।
यानि कृत्यानि लोकेषु सर्वेषु परमप्रभुः ॥२४॥

एनमापत्सु कृच्छ्रेषु कांतारेषु भयेषु च ।
कीर्तयन्पुरुषः कश्चिन्नावसीदति राघव ॥२५॥
पूजयस्वैनमेकाग्रो देवदेवं जगत्पतिम् ।
एतत्त्रिगुणितं जप्त्वा युद्धेषु विजयिष्यसि ॥२६॥

अस्मिन्क्षणे महाबाहो रावणं त्वं जयिष्यसि ।
एवमुक्त्वा ततोऽगस्त्यो जगाम स यथागतम् ॥२७॥

एतच्छ्रुत्वा महातेजा नष्टशोकोऽभवत्तदा ।
धारयामास सुप्रीतो राघवः प्रयतात्मवान् ॥२८॥

आदित्यं प्रेक्ष्य जप्त्वेदं परं हर्षमवाप्तवान् ।
त्रिराचम्य शुचिर्भूत्वा धनुरादाय वीर्यवान् ॥२९॥

रावणं प्रेक्ष्य हृष्टात्मा युद्धार्थं समुपागमत् ।
सर्वयत्नेन महता वधे तस्य धृतोऽभवत् ॥३०॥

अथ रविरवदन्निरीक्ष्य रामं मुदितमना परमं प्रहृष्यमाणः ।
निशिचरपतिसंक्षयं विदित्वा सुरगणमध्यगतो वचस्त्वरेति ॥३१॥

इति श्रीवाल्मीकीयरामायणेऽगस्त्यप्रोक्तमादित्यहृदयस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

सूर्यकवचस्तोत्रम्

याज्ञवल्क्य उवाच

श्रृणुष्व मुनिशार्दूल सूर्यस्य कवचं शुभम् ।
शरीरारोग्यदं दिव्यं सर्वसौभाग्यदायकम् ॥१॥

देदीप्यमानमुकुटं स्फुरन्मकरकुण्डलम् ।
ध्यात्वा सहस्रकिरणं स्तोत्रमेतदुदीरयेत् ॥२॥

शिरो मे भास्करः पातु ललाटं मेऽमितद्युतिः ।
नेत्रे दिनमणिः पातु श्रवणे वासरेश्वरः ॥३॥

घ्राणं घर्मघृणिः पातु वदनं वेदवाहनः ।
जिह्वां मे मानदः पातु कंठं मे सुरवंदितः ॥४॥

स्कंधौ प्रभाकरः पातु वक्षः पातु जनप्रियः ।
पातु पादौ द्वादशात्मा सर्वाङ्गं सकलेश्वरः ॥५॥

सूर्यरक्षात्मकं स्तोत्रं लिखित्वा भूर्जपत्रके ।
दधाति यः करे तस्य वशगाः सर्वसिद्धयः ॥३॥

सुस्नातो यो जपेत्सम्यग्योऽधीते स्वस्थमानसः ।
स रोगमुक्तो दीर्घायुः सुखं पुष्टिं च विंदति ॥७॥

इति श्रीमद्याज्ञवल्क्यमुनिविरचितं सूर्यकवचस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

सूर्याष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम्

वैशंपायन उवाच

शृणुष्वावहितो राजन् शुचिर्भूत्वा समाहितः ।
क्षणं च कुरु राजेंद्र गुह्यं वक्ष्यामि ते हितम् ॥१॥
धौम्येन तु यथा प्रोक्तं पार्थाय सुमहात्मने ।
नाम्नामष्टोत्तरं पुण्यं शतं तच्छृणु भूपते ॥२॥
सूर्योऽर्यमा भगस्त्वष्टा पूषार्कः सविता रविः ।
गभस्तिमानजः कालो मृत्युर्धाता प्रभाकरः ॥३॥

पृथिव्यापश्च तेजश्च खं वायुश्च परायणम् ।
सोमो बृहस्पतिः शुक्रो बुधोऽङ्गारक एव च ॥४॥
इंद्रो विवस्वान् दीप्तांशुः शुचिः शौरिः शनैश्चरः ।
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च स्कंदो वैश्रवणो यमः ॥५॥

वैद्युतो जाठरश्चाग्निरैन्धनस्तेजसांपतिः ।
धर्मध्वजो वेदकर्ता वेदाङ्गो वेदवाहनः ॥६॥
कृतं त्रेता द्वापरश्च कलिः सर्वामराश्रयः ।
कला काष्ठा मुहूर्तश्च क्षपा यामस्तथा क्षणः ॥७॥

संवत्सरकरोऽश्वत्थः कालचक्रो विभावसुः ।
पुरुषः शाश्वतो योगी व्यक्ताव्यक्तः सनातनः ॥८॥
कालाध्यक्षः प्रजाध्यक्षो विश्वकर्ता तमोनुदः ।
वरुणः सागरोंऽशश्च जीमूतो जीवनोऽरिहा ॥९॥
भूताश्रयो भूतपतिः सर्वलोकनमस्कृतः ।
स्रष्टा संवर्तको वह्निः सर्वस्यादिरलोलुपः ॥१०॥

अनंतः कपिलो भानुः कामदः सर्वतोमुखः ।
शयो विशालो वरदः सर्वधातुनिषेचिता ॥११॥

मनः सुपर्णो भूतादिः शीघ्रगः प्राणधारकः ।
धन्वंतरिर्धूमकेतुरादिदेवोऽदितेः सुतः ॥१२॥

द्वादशात्मारविन्दाक्षः पिता माता पितामहः ।
स्वर्गद्वारं प्रजाद्वारं मोक्षद्वारं त्रिविष्टपम् ॥१३॥
देहकर्ता प्रशांतात्मा विश्वात्मा विश्वतोमुखः ।
चराचरात्मा सूक्ष्मात्मा मैत्रेण वपुषान्वितः ॥१४॥

एतद्वै कीर्तनीयस्य सूर्यस्यामिततेजसः ।
नाम्नामष्टशतं पुण्यं प्रोक्तमेतत्स्वयंभुवा ॥१५॥

सुरगणपितृयक्षसेवितं ह्यसुरनिशाचरसिद्धवंदितम् ।
वरकनकहुताशनप्रभं प्रणिपतितोऽस्मि हिता भास्करम् ॥१६॥

सूर्योदये यः सुसमाहितः पठेत् स पुत्रदारान् धनरत्नसंचयान् ।
लभेत जातिस्मरतां नरः सदा धृतिं च मेधां च स विंदते पुमान् ॥१७॥

इमं स्तवं देववरस्य यो नरः प्रकीर्तयेच्छुचिसुमनाः समाहितः ।
विमुच्यते शोकदवाग्निसागरात् लभेत कामान्मनसा यथेप्सितान् ॥१८॥

इनि श्रीमहाभारते सूर्याष्टोत्तरशतनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

●

चन्द्राष्टाविंशतिनामस्तोत्रम्

अस्य श्रीचन्द्राष्टविंशतिनामस्तोत्रस्य गौतम ऋषिः,
सोमो देवता, विराट् छन्दः, चन्द्रप्रीत्यर्थे जपे विनियोगः ॥

चन्द्रस्य शृणु नामानि शुभदानि महीपते ।
यानि श्रुत्वा नरो दुःखान्मुच्यते नात्र संशयः ॥१॥

सुधाकरश्च सोमश्च ग्लौरब्जः कुमुदप्रियः ।
लोकप्रियः शुभ्रभानुश्चन्द्रमा रोहिणीपतिः ॥२॥

शशो हिमकरो राजा द्विजराजो निशाकरः ।
आत्रेय इन्दुः शीतांशुरोषधीशः कलानिधिः ॥३॥

जैवातृको रमाभ्राता क्षीरोदार्णवसंभवः ।
नक्षत्रनायकः शंभुशिरश्चूडामणिर्विभुः ॥४॥

तापहर्ता नभोदीपो नामान्येतानि यः पठेत् ।
प्रत्यहं भक्तिसंयुक्तस्तस्य पीडा विनश्यति ॥५॥

तद्दिने च पठेद्यस्तु लभेत्सर्वं समीहितम् ।
ग्रहादीनां च सर्वेषां भवेच्चन्द्रबलं सदा ॥६॥

इति श्रीचन्द्राष्टाविंशतिनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

●

चंद्रकवचम्

श्रीचंद्रकवचस्तोत्रमंत्रस्य गौतम ऋषिः, अनुष्टुप् छंदः, श्रीचन्द्रो देवता, चंद्रप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥

समं चतुर्भुजं वन्दे केयूरमुकुटोज्ज्वलम् ।
वासुदेवस्य नयनं शंकरस्य च भूषणम् ॥१॥

एवं ध्यात्वा जपेन्नित्यं शशिनः कवचं शुभम् ।
शशी पातु शिरोदेशं भालं पातु कलानिधिः ॥२॥

चक्षुषी चंद्रमाः पातु श्रुती पातु निशापतिः ।
प्राणं क्षपाकरः पातु मुखं कुमुदबांधवः ॥३॥

पातु कण्ठं च मे सोमः स्कंधे जैवातृकस्तथा ।
करौ सुधाकरः पातु वक्षः पातु निशाकरः ॥४॥

हृदयं पातु मे चंद्रो नाभिं शंकरभूषणः ।
मध्यं पातु सुरश्रेष्ठः कटिं पातु सुधाकरः ॥५॥

ऊरू तारापतिः पातु मृगांको जानुनी सदा ।
अब्धिजः पातु मे जंघे पातु पादौ विधुः सदा ॥६॥

सर्वाण्यन्यानि चांगानि पातु चंद्रोऽखिलं वपुः ।
एतद्धि कवचं दिव्यं भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ।
यः पठेच्छृणुयाद्वापि सर्वत्र विजयी भवेत् ॥७॥

इति श्रीचंद्रकवचं संपूर्णम् ॥

•

अङ्गारकस्तोत्रम्

श्रीअङ्गारकस्तोत्रस्य विरूपाङ्गिरस ऋषिः, अग्निर्देवता, गायत्री छन्दः, भौमप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥

अङ्गारकः शक्तिधरो लोहिताङ्गो धरासुतः ।
कुमारो मङ्गलो भौमो महाकायो धनप्रदः ॥१॥

ऋणहर्ता दृष्टिकर्ता रोगकृद्रोगनाशनः ।
विद्युत्प्रभो व्रणकरः कामदो धनहृत् कुजः ॥२॥

सामगानप्रियो रक्तवस्त्रो रक्तायतेक्षणः ।
लोहितो रक्तवर्णश्च सर्वकर्मावबोधकः ॥३॥
रक्तमाल्यधरो हेमकुण्डली ग्रहनायकः ।
नामान्येतानि भौमस्य यः पठेत्सततं नरः ॥४॥
ऋणं तस्य च दौर्भाग्यं दारिद्र्यं च विनश्यति ।
धनं प्राप्नोति विपुलं स्त्रियं चैव मनोरमाम् ॥५॥
वंशोद्द्योतकरं पुत्रं लभते नात्र संशयः ।
योऽर्चयेदह्नि भौमस्य मङ्गलं बहुपुष्पकैः ॥६॥
सर्वा नश्यन्ति पीडा च तस्य ग्रहकृता ध्रुवम् ॥७॥

इति श्रीस्कन्दपुराणे अङ्गारकस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

मंगलकवचम्

अस्य श्रीअंगारककवचस्तोत्रमंत्रस्य कश्यप ऋषिः, अनुष्टुप् छंदः, अंगारको देवता, भौमप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥
रक्तांबरो रक्तवपुः किरीटी चतुर्भुजो मेषगमो गदाभृत् ।
धरासुतः शक्तिधरश्च शूली सदा मम स्याद्वरदः प्रशांतः ॥१॥

अंगारकः शिरो रक्षेन्मुखं वै धरणीसुतः ।
श्रवौ रक्तांबरः पातु नेत्रे मे रक्तलोचनः ॥२॥
नासां शक्तिधरः पातु मुखं मे रक्तलोचनः ।
भुजौ मे रक्तमाली च हस्तौ शक्तिधरस्तथा ॥३॥
वक्षः पातु वरांगश्च हृदयं पातु रोहितः ।
कटिं मे ग्रहराजश्च मुखं चैव धरासुतः ॥४॥
जानुजंघे कुजः पातु पादौ भक्तप्रियः सदा ।
सर्वाण्यन्यानि चांगानि रक्षेन्मे मेषवाहनः ॥५॥
य इदं कवचं दिव्यं सर्वशत्रुनिवारणम् ।
भूतप्रेतपिशाचानां नाशनं सर्वसिद्धिदम् ॥६॥
सर्वरोगहरं चैव सर्वसंपत्प्रदं शुभम् ।
भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणां सर्वसौभाग्यवर्धनम् ।
रोगबंधविमोक्षं च सत्यमेतन्न संशयः ॥७॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे मङ्गलकवचं संपूर्णम् ॥

•

ऋणमोचकमङ्गलस्तोत्रम्

मङ्गलो भूमिपुत्रश्च ऋणहर्ता धनप्रदः।
स्थिरासनो महाकायः सर्वकर्मावरोधकः ॥१॥

लोहितो लोहिताक्षश्च सामगानां कृपाकरः।
धरात्मजः कुजो भौमो भूतिदो भूमिनन्दनः ॥२॥

अङ्गारको यमश्चैव सर्वरोगापहारकः।
वृष्टेः कर्ताऽपहर्ता च सर्वकामफलप्रदः ॥३॥

एतानि कुजनामानि नित्यं यः श्रद्धया पठेत्।
ऋणं न जायते तस्य धनं शीघ्रमवाप्नुयात् ॥४॥

धरणीगर्भसंभूतं विद्युत्कान्तिसमप्रभम्।
कुमारं शक्तिहस्तं तं मङ्गलं प्रणमाम्यहम् ॥५॥

स्तोत्रमङ्गारकस्यैतत् पठनीयं सदा नृभिः।
न तेषां भौमजा पीडा स्वल्पापि भवति क्वचित् ॥६॥

अङ्गारक महाभाग भगवान् भक्तवत्सल।
त्वां नमामि ममाशेषमृणमाशु विनाशय ॥७॥

ऋणरोगादिदारिद्र्यं ये चान्ये ह्यपमृत्यवः।
भयक्लेशमनस्तापा नश्यंतु मम सर्वदा ॥८॥

अतिवक्र दुराराध्य भोगमुक्तजितात्मनः।
तुष्टो ददासि साम्राज्यं रुष्टो हरसि तत्क्षणात् ॥९॥

विरिञ्चिशक्रविष्णूनां मनुष्याणां तु का कथा।
तेन त्वं सर्वसत्त्वेन ग्रहराजो महाबलः ॥१०॥

पुत्रान् देहि धनं देहि त्वामस्मि शरणं गतः।
ऋणदारिद्र्यदुःखेन शत्रूणां च भयात्ततः ॥११॥

एभिर्द्वादशभिः श्लोकैर्यः स्तौति च धरासुतम्।
महतीं श्रियमाप्नोति ह्यपरो धनदो युवा ॥१२॥

इति श्रीस्कन्दपुराणे भार्गवप्रोक्तं ऋणमोचकमङ्गलस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

बुधपञ्चविंशतिनामस्तोत्रम्

अस्य श्रीवुधपञ्चविंशतिनामस्तोत्रस्य प्रजापतिर्ऋषिः, त्रिष्टुप् छन्दः, बुधो देवता, बुधप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥

बुधो बुद्धिमतां श्रेष्ठो बुद्धिदाता धनप्रदः ।
प्रियङ्गुकलिकाश्यामः कञ्जनेत्रो मनोहरः ॥१॥
ग्रहोपमो रौहिणेयो नक्षत्रेशो दयाकरः ।
विरुद्धकार्यहन्ता च सौम्यो बुद्धिविवर्धनः ॥२॥
चन्द्रात्मजो विष्णुरूपी ज्ञानी ज्ञो ज्ञानिनायकः ।
ग्रहपीडाहरो दारपुत्रधान्यपशुप्रदः ॥३॥
लोकप्रियः सौम्यमूर्तिर्गुणदो गुणिवत्सलः ।
पञ्चविंशतिनामानि बुधस्यैतानि यः पठेत् ॥४॥
स्मृत्वा बुधं सदा तस्य पीडा सर्वा विनश्यति ।
तद्दिने वा पठेद्यस्तु लभते स मनोगतम् ॥५॥

इति श्रीपद्मपुराणे बुधपञ्चविंशतिनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

बुधकवचम्

अस्य श्रीवुधकवचस्तोत्रमंत्रस्य कश्यप ऋषिः, अनुष्टुप् छंदः, बुधो देवता, बुधप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥

बुधस्तु पुस्तकधरः कुंकुमस्य समद्युतिः ।
पीतांबरधरः पातु पीतमाल्यानुलेपनः ॥१॥
कटिं च पातु मे सौम्यः शिरोदेशं बुधस्तथा ।
नेत्रे ज्ञानमयः पातु श्रोत्रे पातु निशाप्रियः ॥२॥
घ्राणं गंधप्रियः पातु जिह्वां विद्याप्रदो मम ।
कंठं पातु विधोः पुत्रो भुजौ पुस्तकभूषणः ॥३॥
वक्षः पातु वरांगश्च हृदयं रोहिणीसुतः ।
नाभिं पातु सुराराध्यो मध्यं पातु खगेश्वरः ॥४॥
जानुनी रौहिणेयश्च पातु जंघेऽखिलप्रदः ।
पादौ मे बोधनः पातु पातु सौम्योऽखिलं वपुः ॥५॥
एतद्धि कवचं दिव्यं सर्वपापप्रणाशनम् ।
सर्वरोगप्रशमनं सर्वदुःखनिवारणम् ॥६॥
आयुरारोग्यशुभदं पुत्रपौत्रप्रवर्धनम् ।
यः पठेच्छृणुयाद्वापि सर्वत्र विजयी भवेत् ॥७॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्तपुराणे बुधकवचं संपूर्णम् ॥

बृहस्पतिस्तोत्रम्

अस्य श्रीबृहस्पतिस्तोत्रस्य गृत्समद ऋषिः, अनुष्टुप् छन्दः, बृहस्पतिर्देवता, बृहस्पतिप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ।।

गुरुर्बृहस्पतिर्जीवः सुराचार्यो विदांवरः ।
वागीशो धिषणो दीर्घश्मश्रुः पीताम्बरो युवा ।।१।।
सुधादृष्टिर्ग्रहाधीशो ग्रहपीडापहारकः ।
दयाकरः सौम्यमूर्तिः सुरार्च्यः कुड्मलद्युतिः ।।२।।
लोकपूज्यो लोकगुरुर्नीतिज्ञो नीतिकारकः ।
तारापतिश्चाङ्गिरसो वेदवैद्यपितामहः ।।३।।
भक्त्या बृहस्पतिं स्मृत्वा नामान्येतानि यः पठेत् ।
अरोगी बलवान् श्रीमान् पुत्रवान् स भवेन्नरः ।।४।।
जीवेद्वर्षशतं मर्त्यो पापं नश्यति नश्यति ।
यः पूजयेद्गुरुदिने पीतगन्धाक्षताम्बरैः ।।५।।
पुष्पदीपोपहारैश्च पूजयित्वा बृहस्पतिम् ।
ब्राह्मणान्भोजयित्वा च पीडाशान्तिर्भवेद्गुरोः ।।६।।

इति श्रीस्कन्दपुराणे बृहस्पतिस्तोत्रं संपूर्णम् ।।

•

बृहस्पतिकवचम्

अस्य श्रीबृहस्पतिकवचस्तोत्रमंत्रस्य ईश्वर ऋषिः, अनुष्टुप् छंदः, गुरुर्देवता, गं बीजं, श्रीशक्तिः, क्लीं कीलकं, गुरुप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ।।

अभीष्टफलदं देवं सर्वज्ञं सुरपूजितम् ।
अक्षमालाधरं शांतं प्रणमामि बृहस्पतिम् ।।१।।
बृहस्पतिः शिरः पातु ललाटं पातु मे गुरुः ।
कर्णौ सुरगुरुः पातु नेत्रे मेऽभीष्टदायकः ।।२।।
जिह्वां पातु सुराचार्यो नासां मे वेदपारगः ।
मुखं मे पातु सर्वज्ञो कंठं मे देवतागुरुः ।।३।।
भुजावांगिरसः पातु करौ पातु शुभप्रदः ।
स्तनौ मे पातु वागीशः कुक्षिं मे शुभलक्षणः ।।४।।
नाभिं देवगुरुः पातु मध्यं पातु सुखप्रदः ।
कटिं पातु जगद्वंद्य ऊरू मे पातु वाक्पतिः ।।५।।

जानुजंघे सुराचार्यो पादौ विश्वात्मकस्तथा ।
अन्यानि यानि चांगानि रक्षेन्मे सर्वतो गुरुः ॥६॥
इत्येतत्कवचं दिव्यं त्रिसंध्यं यः पठेन्नरः ।
सर्वान्कामानवाप्नोति सर्वत्र विजयी भवेत् ॥७॥

इति श्रीब्रह्मयामलोक्तं बृहस्पतिकवचं संपूर्णम् ॥

शुक्रस्तवराजः

अस्य श्रीशुक्रस्तवराजस्य प्रजापतिर्ऋषिः, अनुष्टुप् छन्दः, शुक्रो देवता, शुक्रप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥

नमस्ते भार्गवश्रेष्ठ दैत्यदानवपूजित ।
वृष्टिरोधप्रकर्त्रे च वृष्टिकर्त्रे नमो नमः ॥१॥
देवयानिपितस्तुभ्यं वेदवेदांगपारग ।
परेण तपसा शुद्धः शंकरो लाकसुंदरः ॥२॥
प्राप्तो विद्यां जीवनाख्यां तस्मै शुक्रात्मने नमः ।
नमस्तस्मै भगवते भृगुपुत्राय वेधसे ॥३॥
तारामंडलमध्यस्थ स्वभासाभासितांबर ।
यस्योदये जगत्सर्वं मंगलार्हं भवेदिह ॥४॥
अस्तं याते ह्यरिष्टं स्यात्तस्मै मंगलरूपिणे ।
त्रिपुरावासिनो दैत्यान् शिवबाणप्रपीडितान्॥५॥
विद्ययाऽजीवयच्छुक्रो नमस्ते भृगुनंदन ।
ययातिगुरवे तुभ्यं नमस्ते कविनंदन ॥६॥
बलिराज्यप्रदो जीवस्तस्मै जीवात्मने नमः ।
भार्गवाय नमस्तुभ्यं पूर्वगीर्वाणवंदित ॥७॥
जीवपुत्राय यो विद्यां प्रादात्तस्मै नमो नमः ।
नमः शुक्राय काव्याय भृगुपुत्राय धीमहि ॥८॥
नमऽ कारणरूपाय नमस्ते कारणात्मने ।
स्तवराजमिमं पुण्यं भार्गवस्य महात्मनः ॥९॥
यः पठेच्छृणुयाद्वापि लभते वांछितं फलम् ।
पुत्रकामो लभेत्पुत्रान् श्रीकामो लभते श्रियम् ॥१०॥
राज्यकामो लभेद्राज्यं स्त्रीकामः स्त्रियमुत्तमाम् ।
भृगुवारे प्रयत्नेन पठितव्यं समाहितैः ॥११॥

अन्यवारे तु होरायां पूजयेद्भृगुनन्दनम् ।
रोगार्तो मुच्यते रोगाद्भयार्तो मुच्यते भयात् ॥१२॥
यद्यत्प्रार्थयते जन्तुस्तत्तत्प्राप्नोति सर्वदा ।
प्रातःकाले प्रकर्तव्या भृगुपूजा प्रयत्नतः ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नुयाच्छिवसन्निधिम् ॥१३॥

इति श्रीब्रह्मयामले शुक्रस्तवराजः संपूर्णः ॥

●

शुक्रकवचम्

भृणालकुन्देन्दुपयोजसुप्रभं पीतांबरं प्रसृतमक्षमालिनम् ॥
समस्तशास्त्रार्थविधिं महांतं ध्यायेत्कविं वांछितमर्थसिद्धये ॥१॥
शिरो मे भार्गवः पातु भालं पातु ग्रहाधिपः ।
नेत्रे दैत्यगुरुः पातु श्रोत्रे मे चन्दनद्युतिः ॥२॥
पातु मे नासिकां काव्यो वदनं दैत्यवन्दितः ।
वचनं चोशनाः पातु कंठं श्रीकंठभक्तिमान् ॥३॥
भुजौ तेजोनिधिः पातु कुक्षिं पातु मनोव्रजः ।
नाभिं भृगुसुतः पातु मध्यं पातु महीप्रियः ॥४॥
कटिं मे पातु विश्वात्मा ऊरू मे सुरपूजितः ।
जानुं जाड्यहरः पातु जंघे ज्ञानवतां वरः ॥५॥
गुल्फौ गुणनिधिः पातु पातु पादौ वरांबरः ।
सर्वाण्यंगानि मे पातु स्वर्णमालापरिष्कृतः ॥६॥
य इदं कवचं दिव्यं पठति श्रद्धयान्वितः ।
न तस्य जायते पीडा भार्गवस्य प्रसादतः ॥७॥

इति श्रीब्रह्मांडपुराणे शुक्रकवचं संपूर्णम् ॥

●

शनैश्चरस्तवराजः

नारद उवाच

ध्यात्वा गणपतिं राजा धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
धीरः शनैश्चरस्येमं चकार स्तवमुत्तमम् ॥ १ ॥
शिरो मे भास्करिः पातु भालं छायासुतोऽवतु ।
कोटराक्षो दृशौ पातु शिखिकण्ठनिभः श्रुती ॥ २ ॥

घ्राणं मे भीषणः पातु मुखं बलिमुखोऽवतु।
स्कन्धौ संवर्तकः पातु भुजौ मे भयदोऽवतु ॥ ३ ॥

सौरिर्मे हृदयं पातु नाभिं शनैश्चरोऽवतु।
ग्रहराजः कटिं पातु सर्वतो रविनन्दनः ॥ ४ ॥

पादौ मन्दगतिः पातु कृष्णः पात्वखिलं वपुः।
रक्षामेतां पठेन्नित्यं सौरेर्नामबलैर्युताम् ॥ ५ ॥

सुखी पुत्री चिरायुश्च स भवेन्नात्र संशयः।
सौरिः शनैश्चरः कृष्णो नीलोत्पलनिभः शनिः ॥ ६ ॥

शुष्कोदरो विशालाक्षो दुर्निरीक्ष्यो विभीषणः।
शिखिकण्ठनिभो नीलश्छायाहृदयनन्दनः ॥ ७ ॥

कालदृष्टिः कोटराक्षः स्थूलरोमावलीमुखः।
दीर्घो निर्मांसगात्रस्तु शुष्को घोरो भयानकः ॥ ८ ॥

नीलांशुः क्रोधनो रौद्रो दीर्घश्मश्रुर्जटाधरः।
मन्दो मन्दगतिः खंजो तृप्तः संवर्तको यमः ॥ ९ ॥

ग्रहराजः कराली च सूर्यपुत्रो रविः शशी।
कुजो बुधो गुरुः काव्यो भानुजः सिंहिकासुतः ॥१०॥

केतुर्देवपतिर्बाहुः कृतान्तो नैऋर्तस्तथा।
शशी मरुत् कुबेरश्च ईशानः सुर आत्मभूः ॥११॥

विष्णुर्हरो गणपतिः कुमारः काम ईश्वरः।
कर्ता हर्ता पालयिता राज्येशो राज्यदायकः ॥१२॥

छायासुतः श्यामलाङ्गो धनहर्ता धनप्रदः।
क्रूरकर्मविधाता च सर्वकर्मावरोधकः ॥१३॥

तुष्टो रुष्टः कामरूपः कामदो रविनन्दनः।
ग्रहपीडाहरः शान्तो नक्षत्रेशो ग्रहेश्वरः ॥१४॥

स्थिरासनः स्थिरगतिर्महाकायो महाबलः।
महाप्रभो महाकालः कालात्मा कालकालकः ॥१५॥

आदित्यभयदाता च मृत्युरादित्यनन्दनः।
शतभिरुक्षदयिता त्रयोदशीतिथिप्रियः ॥१६॥

तिथ्यात्मकस्थितिगणो नक्षत्रगणनायकः।
योगराशिर्मुहूर्तात्मा कर्ता दिनपतिः प्रभुः ॥१७॥

शमीपुष्पप्रियः श्यामस्त्रैलोक्याभयदायकः ।
नीलवासाः क्रियासिन्धुर्नीलाञ्जनचयच्छविः ॥१८॥
सर्वरोगहरो देवः सिद्धो देवगणस्तुतः ।
अष्टोत्तरशतं नाम्नां सौरेश्छायासुतस्य यः ॥१९॥
पठेन्नित्यं तस्य पीडा समस्ता नश्यति ध्रुवम् ।
कृत्वा पूजां पठेन्मर्त्यो भक्तिमान् यः स्तवं सदा ॥२०॥
विशेषतः शनिदिने पीडा तस्य विनश्यति ।
जन्मलग्ने स्थितिर्वापि गोचरे क्रूरराशिगे ॥२१॥
दशासु च गते सौरौ तदा स्तवमिमं पठेत् ।
पूजयेद्यः शनिं भक्त्या शमीपुष्पाक्षताम्बरैः ॥२२॥
विधाय लोहप्रतिमां नरो दुःखाद्विमुच्यते ।
बाधा याऽन्यग्रहाणां च यः पठेत्तस्य नश्यति ॥२३॥
भीतो भयाद्विमुच्येत बद्धो मुच्येत बन्धनात् ।
रोगी रोगाद्विमुच्येत नरः स्तवमिमं पठेत् ।
पुत्रवान् धनवान् श्रीमान् जायते नात्र संशयः ॥२४॥

नारद उवाच

स्तवं निशम्य पार्थस्य प्रत्यक्षोऽभूत् शनैश्चरः ।
दत्त्वा राज्ञे वरः कामं शनिश्चान्तर्दधे तदा ॥२५॥

इति श्रीभविष्यपुराणे शनैश्चरस्तवराजः संपूर्णः ॥

•

शनिवज्रपञ्जरकवचम्

नीलांबरो नीलवपुः किरीटी गृध्रस्थितस्त्रासकरो धनुष्मान् ।
चतुर्भुजः सूर्यसुतः प्रसन्नः सदा मम स्याद्वरदः प्रशान्तः ॥ १ ॥

ब्रह्मा उवाच

शृणुध्वमृषयः सर्वे शनिपीडाहरं महत् ।
कवचं शनिराजस्य सौरेरिदमनुत्तमम् ॥ २ ॥
कवचं देवतावासं वज्रपंजरसंज्ञकम् ।
शनैश्चरप्रीतिकरं सर्वसौभाग्यदायकम् ॥ ३ ॥
ॐ श्रीशनैश्चरः पातु भालं मे सूर्यनंदनः ।
नेत्रे छायात्मजः पातु पातु कर्णौ यमानुजः ॥ ४ ॥

नासां वैवस्वतः पातु मुखं मे भास्करः सदा ।
स्निग्धकंठश्च मे कंठं भुजौ पातु महाभुजः ॥ ५ ॥
स्कंधौ पातु शनिश्चैव करौ पातु शुभप्रदः ।
वक्षः पातु यमभ्राता कुक्षिं पात्वसितस्तथा ॥ ६ ॥
नाभिं ग्रहपतिः पातु मंदः पातु कटिं तथा ।
ऊरू ममांतकः पातु यमो जानुयुगं तथा ॥ ७ ॥
पादौ मंदगतिः पातु सर्वांगं पातु पिप्पलः ।
अङ्गोपाङ्गानि सर्वाणि रक्षेन् मे सूर्यनंदनः ॥ ८ ॥
इत्येतत्कवचं दिव्यं पठेत्सूर्यसुतस्य यः ।
न तस्य जायते पीडा प्रीतो भवति सूर्यजः ॥ ९ ॥
व्ययजन्मद्वितीयस्थो मृत्युस्थानगतोऽपि वा ।
कलत्रस्थो गतो वापि सुप्रीतस्तु सदा शनिः ॥१०॥
अष्टमस्थे सूर्यसुते व्यये जन्मद्वितीयगे ।
कवचं पठते नित्यं न पीडा जायते क्वचित् ॥११॥
इत्येतत्कवचं दिव्यं सौरेर्यन्निर्मितं पुरा ।
द्वादशाष्टमजन्मस्थदोषान्नाशयते सदा ।
जन्मलग्नस्थितान् दोषान् सर्वान्नाशयते प्रभुः ॥१२॥

इति श्रीब्रह्मांडपुराणे ब्रह्मनारदसंवादे शनिवज्रपंजरकवचं संपूर्णम् ॥

•

राहुस्तोत्रम्

राहुर्दानवमन्त्री च सिंहिकाचित्तनन्दनः ।
अर्धकायः सदाक्रोधी चन्द्रादित्यविमर्दनः ॥१॥
रौद्रो रुद्रप्रियो दैत्यः स्वर्भानुर्भानुभीतिदः ।
ग्रहराजः सुधापायी राकातिथ्यभिलाषुकः ॥२॥
कालदृष्टिः कालरूपः श्रीकण्ठहृदयाश्रयः ।
विधुंतुदः सैंहिकेयो घोररूपो महाबलः ॥३॥
ग्रहपीडाकरो दंष्ट्री रक्तनेत्रो महोदरः ।
पञ्चविंशतिनामानि स्मृत्वा राहुं सदा नरः ॥४॥
यः पठेन्महती पीडा तस्य नश्यति केवलम् ।
आरोग्यं पुत्रमतुलां श्रियं धान्यं पशूंस्तथा ॥५॥
ददाति राहुस्तस्मै यः पठते स्तोत्रमुत्तमम् ।
सततं पठते यस्तु जीवेद्वर्षशतं नरः ॥६॥

इति श्रीस्कंदपुराणे राहुस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

राहुकवचम्

प्रणमामि सदा राहुं शूर्पाकारं किरीटिनम् ।
सैंहिकेयं करालास्यं लोकानामभयप्रदम् ॥१॥
नीलांबरः शिरः पातु ललाटं लोकवंदितः ।
चक्षुषी पातु मे राहुः श्रोत्रे त्वर्धशरीरवान् ॥२॥
नासिकां मे धूम्रवर्णः शूलपाणिर्मुखं मम ।
जिह्वां मे सिंहिकासूनुः कण्ठं मे कठिनांघ्रिकः ॥३॥
भुजंगेशो भुजौ पातु नीलमाल्याम्बरः करौ ।
पातु वक्षःस्थलं मंत्री पातु कुक्षिं विधुंतुदः ॥४॥
कटिं मे विकटः पातु ऊरू मे सुरपूजितः ।
स्वर्भानुर्जानुनी पातु जंघे मे पातु जाड्यहा ॥५॥
गुल्फौ ग्रहपतिः पातु पादौ मे भीषणाकृतिः ।
सर्वाण्यंगानि मे पातु नीलचन्दनभूषणः ॥६॥
राहोरिदं कवचमृद्धिदवस्तुदं यो
भक्त्या पठत्यनुदिनं नियतः शुचिः सन् ।
प्राप्नोति कीर्तिमतुलां श्रियमृद्धिमायु-
रारोग्यमात्मविजयं च हि तत्प्रसादात् ॥७॥

इति श्रीमहाभारते धृतराष्ट्रसंजयसंवादे द्रोणपर्वणि राहुकवचं संपूर्णम् ॥

•

केतुपञ्चविंशतिनामस्तोत्रम्

केतुः कालः कलयिता धूम्रकेतुर्विवर्णकः ।
लोककेतुर्महाकेतुः सर्वकेतुर्भयप्रदः ॥१॥
रौद्रो रुद्रप्रियो रुद्रः क्रूरकर्मा सुगन्धधृक् ।
पलाशधूमसंकाश श्चित्रयज्ञोपवीतधृकू ॥२॥
तारागणविमर्दी च जैमिनेयो ग्रहाधिपः ।
पञ्चविंशतिनामानि केतोर्यः सततं पठेत् ॥३॥
तस्य नश्यति बाधा च सर्वकेतुप्रसादतः ।
धनधान्यपशूनां च भवेद्वृद्धिर्न संशयः ॥४॥

इति श्रीस्कन्दपुराणे केतोः पञ्चविंशतिमामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

केतुकवचम्

केतुं करालवदनं चित्रवर्णं किरीटिनम् ।
प्रणमामि सदा केतुं ध्वजाकारं ग्रहेश्वरम् ॥१॥
चित्रवर्णः शिरः पातु भालं धूम्रसमद्युतिः ।
पातु नेत्रे पिंगलाक्षः श्रुती मे रक्तलोचनः ॥२॥
घ्राणं पातु सुवर्णाभश्चिबुकं सिंहिकासुतः ।
पातु कंठं च मे केतुः स्कंधौ पातु ग्रहाधिपः ॥३॥
हस्तौ पातु सुरश्रेष्ठः कुक्षिं पातु महाग्रहः ।
सिंहासनः कटिं पातु मध्यं पातु महासुरः ॥४॥
ऊरू पातु महाशीर्षो जानुनी मेऽतिकोपनः ।
पातु पादौ च मे क्रूरः सर्वांगं नरपिंगलः ॥५॥
य इदं कवचं दिव्यं सर्वरोगविनाशनम् ।
सर्वशत्रुविनाशं च धारणाद्विजयी भवेत् ॥६॥
इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे केतुकवचं संपूर्णम् ॥

•

नवग्रहस्तोत्रम्

जपाकुसुमसंकाशं काश्यपेयं महाद्युतिम् ।
तमोरिं सर्वपापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरम् ॥१॥
दधिशङ्खतुषाराभं क्षीरोदार्णवसम्भवम् ।
नमामि शशिनं सोमं शम्भोर्मुकुटभूषणम् ॥२॥
धरणीगर्भसंभूतं विद्युत्कान्तिसमप्रभम् ।
कुमारं शक्तिहस्तं तं मङ्गलं प्रणमाम्यहम् ॥३॥
प्रियंगुकलिकाश्यामं रूपेणाप्रतिमं बुधम् ।
सौम्यं सौम्यगुणोपेतं तं बुधं प्रणमाम्यहम् ॥४॥
देवानां च ऋषीणां च गुरुं काञ्चनसन्निभम् ।
बुद्धिभूतं त्रिलोकेशं तं नमामि बृहस्पतिम् ॥५॥
हिमकुन्दमृणालाभं दैत्यानां परमं गुरुम् ।
सर्वशास्त्रप्रवक्तारं भार्गवं प्रणमाम्यहम् ॥६॥
नीलाञ्जनसमाभासं रविपुत्रं यमाग्रजम् ।
छायामार्तण्डसंभूतं तं नमामि शनैश्चरम् ॥७॥
अर्धकायं महावीर्यं चन्द्रादित्यविमर्दनम् ।
सिंहिकागर्भसंभूतं तं राहुं प्रणम्यहम् ॥८॥

पलाशपुष्पसंकाशं तारकाग्रहमस्तकम् ।
रौद्रं रौद्रात्मकं घोरं तं केतुं प्रणमाम्यहम् ॥९॥
इति व्यासमुखोद्गीतं यः पठेत् सुसमाहितः ।
दिवा वा यदि वा रात्रौ विघ्नशांतिर्भविष्यति ॥१०॥
नरनारीनृपाणां च भवेद्दुःस्वप्ननाशनम् ।
ऐश्वर्यमतुलं तेषामारोग्यं पुष्टिवर्धनम् ॥११॥
ग्रहनक्षत्रजाः पीडास्तस्कराग्निसमुद्भवाः ।
ताः सर्वाः प्रशमं यान्ति व्यासो ब्रूते न संशयः ॥१२॥

इति व्यासविरचितं नवग्रहस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

नवग्रहपीडाहरस्तोत्रम्

ग्रहाणामादिरादित्यो लोकरक्षणकारकः ।
विषमस्थानसंभूतां पीडां हरतु मे रविः ॥१॥
रोहिणीशः सुधामूर्तिः सुधागात्रः सुधाशनः ।
विषमस्थानसंभूतां पीडां हरतु मे विधुः ॥२॥
भूमिपुत्रो महातेजा जगतां भयकृत् सदा ।
वृष्टिकृद्वृष्टिहर्ता च पीडां हरतु मे कुजः ॥३॥
उत्पातरूपो जगतां चन्द्रपुत्रो महाद्युतिः ।
सूर्यप्रियकरो विद्वान् पीडां हरतु मे बुधः ॥४॥
देवमन्त्री विशालाक्षः सदा लोकहिते रतः ।
अनेकशिष्यसंपूर्णः पीडां हरतु मे गुरुः ॥५॥
दैत्यमन्त्री गुरुस्तेषां प्राणदश्च महामतिः ।
प्रभुस्ताराग्रहाणां च पीडां हरतु मे भृगुः ॥६॥
सूर्यपुत्रो दीर्घदेहो विशालाक्षः शिवप्रियः ।
मन्दचारः प्रसन्नात्मा पीडां हरतु मे शनिः ॥७॥
महाशिरा महावक्त्रो दीर्घदंष्ट्रो महाबलः ।
अतनुश्चोर्ध्वकेशश्च पीडां हरतु मे शिखी ॥८॥
अनेकरूपवर्णैश्च शतशोऽथ सहस्रशः ।
उत्पातरूपो जगतां पीडां हरतु मे तमः ॥९॥

इति ब्रह्माण्डपुराणोक्तं नवग्रहपीडाहरस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

* प्रकीर्णस्तोत्राणि *

कालभैरवाष्टकम्

देवराजसेव्यमानपावनांघ्रिपंकजं व्यालयज्ञसूत्रमिंदुशेखरं कृपाकरम् ।
नारदादियोगिवृंदवंदितं दिगंबरं काशिकापुराधिनाथकालभैरवं भजे ॥१॥
भानुकोटिभास्वरं भवाब्धितारकं परं नीलकंठमीप्सितार्थदायकं त्रिलोचनम् ।
कालकालमंबुजाक्षमक्षशूलमक्षरं काशिका० ॥२॥
शूलटंकपाशदंडपाणिमादिकारणं श्यामकायमादिदेवमक्षरं निरामयम् ।
भीमविक्रमं प्रभुं विचित्रतांडवप्रियं काशिका० ॥३॥
भुक्तिमुक्तिदायकं प्रशस्तचारुविग्रहं भक्तवत्सलं स्थितं समस्तलोकविग्रहम् ।
विनिक्वणन्मनोज्ञहेमकिंकिणीलसत्कटिं काशिका० ॥४॥
धर्मसेतुपालकं स्वधर्ममार्गनाशकं कर्मपाशमोचकं सुशर्मदायकं विभुम् ।
स्वर्णवर्णशेषपाशशोभितांगमंडलं काशिका० ॥५॥
रत्नपादुकाप्रभाभिरामपादयुग्मकं नित्यमद्वितीयमिष्टदैवतं निरंजनम् ।
मृत्युदर्पनाशनं करालदंष्ट्रमोक्षणं काशिका० ॥६॥
अट्टहासभिन्नपद्मजांडकोशसंततिं दृष्टिपातनष्टपापजालमुग्रशासनम् ।
अष्टसिद्धिदायकं कपालमालिकंधरं काशिका० ॥७॥
भूतसंघनायकं विशालकीर्तिदायकं काशिवासलोकपुण्यपापशोधकं विभुम् ।
नीतिमार्गकोविदं पुरातनं जगत्पतिं काशिका० ॥८॥
कालभैरवाष्टकं पठन्ति ये मनोहरं ज्ञानमुक्तिसाधनं विचित्रपुण्यवर्धनम् ।
शोकमोहदैन्यलोभकोपतापनाशनं प्रयांति कालभैरवांघ्रिसंनिधिं नरा ध्रुवम् ॥९॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं कालभैरवाष्टकं संपूर्णम् ॥

•

श्रीकार्तिकेयस्तोत्रम्

योगीश्वरो महासेनः कार्तिकेयोऽग्निनन्दनः ।
स्कन्दः कुमारः सेनानीः स्वामी शंकरसम्भवः ॥१॥
गाङ्गेयस्ताम्रचूडश्च ब्रह्मचारी शिखिध्वजः ।
तारकारिरुमापुत्रः क्रौञ्चारिश्च षडाननः ॥२॥
शब्दब्रह्मसमुद्रश्च सिद्धः सारस्वतो गुहः ।
सनत्कुमारो भगवान् भोगमोक्षफलप्रदः ॥३॥

शरजन्मा गणाधीशः पूर्वजो मुक्तिमार्गकृत् ।
सर्वागमप्रणेता च वाञ्छितार्थप्रदर्शकः ॥४॥

अष्टाविंशतिनामानि मदीयानीति यः पठेत् ।
प्रत्यूषे श्रद्धया युक्तो मूको वाचस्पतिर्भवेत् ॥५॥

महामन्त्रमयानीति मम नामानुकीर्तनम् ।
महाप्रज्ञामवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥६॥

इति श्रीरुद्रयामले प्रज्ञाविवर्धनाख्यं श्रीमत्कार्तिकेयस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

नवनागस्तोत्रम्

अनंतं वासुकिं शेषं पद्मनाभं च कंबलम् ।
शंखपालं धृतराष्ट्रं च तक्षकं कालियं तथा ॥१॥

एतानि नव नामानि नागानां च महात्मनाम् ।
सायंकाले पठेन्नित्यं प्रातःकाले विशेषतः ।
विषाद् भयं तस्य नास्ति सर्वत्र विजयी भवेत् ॥२॥

इति नवनागस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

तुलसीस्तोत्रम्

जगद्धात्रि नमस्तुभ्यं विष्णोश्च प्रियवल्लभे ।
यतो ब्रह्मादयो देवाः सृष्टिस्थित्यन्तकारिणः ॥१॥
नमस्तुलसि कल्याणि नमो विष्णुप्रिये शुभे ।
नमो मोक्षप्रदे देवि नमः संपत्प्रदायिके ॥२॥
तुलसी पातु मां नित्यं सर्वापद्भ्योऽपि सर्वदा ।
कीर्तिताऽपि स्मृता वाऽपि पवित्रयति मानवम् ॥३॥
नमामि शिरसा देवीं तुलसीं विलसत्तनुम् ।
यां दृष्ट्वा पापिनो मर्त्या मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषात् ॥४॥
तुलस्या रक्षितं सर्वं जगदेतच्चराचरम् ।
या विनिर्हन्ति पापानि दृष्टा वा पापिभिर्नरैः ॥५॥
नमस्तुलस्यतितरां यस्यै बद्ध्वाऽञ्जलिं कलौ ।
कलयंति सुखं सर्वं स्त्रियो वैश्यास्तथापरे ॥६॥

तुलस्या नापरं किंचिद्दैवतं जगतीतले ।
यया पवित्रितो लोको विष्णुसंगेन वैष्णवः ॥७॥

तुलस्याः पल्लवं विष्णोः शिरस्यारोपितं कलौ ।
आरोपयति सर्वाणि श्रेयांसि वरमस्तके ॥८॥

तुलस्यां सकला देवा वसंति सततं यतः ।
अतस्तामर्चयेल्लोके सर्वान् देवान् समर्चयन् ॥९॥

नमस्तुलसि सर्वज्ञे पुरुषोत्तमवल्लभे ।
पाहि मां सर्वपापेभ्यः सर्वसंपत्प्रदायिके ॥१०॥

इति स्तोत्रं पुरा गीतं पुण्डरीकेण धीमता ।
विष्णुमर्चयता नित्यं शोभनैस्तुलसीदलैः ॥११॥

तुलसी श्रीमहालक्ष्मीर्विद्याऽविद्या यशस्विनी ।
धर्म्या धर्मानना देवी देवदेवमनःप्रिया ॥१२॥

लक्ष्मीप्रियसखी देवी द्यौर्भूमिरचला चला ।
षोडशैतानि नामानि तुलस्याः कीर्तयन्नरः ॥१३॥

लभते सुतरां भक्तिमन्ते विष्णुपदं लभेत् ।
तुलसी भूर्महालक्ष्मीः पद्मिनी श्रीर्हरिप्रिया ॥१४॥

तुलसि श्रीसखि शुभे पापहारिणि पुण्यदे ।
नमस्ते नारदनुते नारायणमनःप्रिये ॥१५॥

इति श्रीपुण्डरीककृतं तुलसीस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

तुलसीकवचम्

अस्य श्रीतुलसीकवचस्तोत्रमंत्रस्य श्रीमहादेव ऋषिः अनुष्टुप् छन्दः श्रीतुलसी देवता मनईप्सितकामनासिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः ॥

तुलसी श्रीमहादेवि नमः पंकजधारिणि ।
शिरो मे तुलसी पातु भालं पातु यशस्विनी ॥१॥

दृशौ मे पद्मनयना श्रीसखी श्रवणे मम ।
घ्राणं पातु सुगन्धा मे मुखं च सुमुखी मम ॥२॥

जिह्वां मे पातु शुभदा कण्ठं विद्यामयी मम ।
स्कन्धौ कह्लारिणी पातु हृदयं विष्णुवल्लभा ॥३॥

पुण्यदा मे पातु मध्यं नाभिं सौभाग्यदायिनी ।
कटिं कुण्डलिनी पातु ऊरू नारदवंदिता ॥४॥
जननी जानुनी पातु जंघे सकलवंदिता ।
नारायणप्रिया पादौ सर्वाङ्गं सर्वरक्षिणी ॥५॥

संकटे विषमे दुर्गे भये वादे महाहवे ।
नित्यं हि संध्ययोः पातु तुलसी सर्वतः सदा ॥६॥
इतीदं परमं गुह्यं तुलस्याः कवचामृतम् ।
मर्त्यानाममृतार्थाय भीतानामभयाय च ॥७॥
मोक्षाय च मुमुक्षूणां ध्यायिनां ध्यानयोगकृत् ।
वशाय वश्यकामानां विद्यायै वेदवादिनाम् ॥८॥

द्रविणाय दरिद्राणां पापिनां पापशान्तये ॥९॥
अन्नाय क्षुधितानां च स्वर्गाय स्वर्गमिच्छताम् ।
पशव्यं पशुकामानां पुत्रदं पुत्रकांक्षिणाम् ॥१०॥

राज्याय भ्रष्टराज्यानामशान्तानां च शान्तये ।
भक्त्यर्थं विष्णुभक्तानां विष्णौ सर्वान्तरात्मनि ॥११॥
जाप्यं त्रिवर्गसिद्ध्यर्थं गृहस्थेन विशेषतः ।
उद्यन्तं चण्डकिरणमुपस्थाय कृताञ्जलिः ॥१२॥

तुलसीकानने तिष्ठन्नासीनो वा जपेदिदम् ।
सर्वान् कामानवाप्नोति तथैव मम सन्निधिम् ॥१३॥
मम प्रियकरं नित्यं हरिभक्तिविवर्धनम् ।
या स्यान्मृतप्रजा नारी तस्या अङ्गं प्रमार्जयेत् ॥१४॥

सा पुत्रं लभते दीर्घजीविनं चाप्यरोगिणम् ।
वंध्याया मार्जयेदङ्गं कुशैर्मन्त्रेण साधकः ॥१५॥
साऽपि संवत्सरादेव गर्भं धत्ते मनोहरम् ।
अश्वत्थे राजवश्यार्थी जपेदग्नेः सुरूपभाक् ॥१६॥

पलाशमूले विद्यार्थी तेजोऽर्थ्यभिमुखो रवेः ।
कन्यार्थी चंडिकागेहे शत्रुहत्यै गृहे मम ॥१७॥
श्रीकामो विष्णुगेहे च उद्याने स्त्री वशा भवेत् ।
किमत्र बहुनोक्तेन शृणु सैन्येश तत्त्वतः ॥१८॥

यं यं काममभिध्यायेत्तं तं प्राप्नोत्यसंशयम् ।
मम गेहगतस्त्वं तु तारकस्य वधेच्छया ॥१९॥

जपन् स्तोत्रं च कवचं तुलसीगतमानसः ।
मण्डलात्तारकं हन्ता भविष्यसि न संशयः ॥२०॥

इति श्रीब्रह्माडपुराणे तुलसीमाहात्म्ये तुलसीकवचं संपूर्णम् ॥

•

अश्वत्थस्तोत्रम्

श्री नारद उवाच

अनायासेन लोकोऽयं सर्वान् कामानवाप्नुयात् ।
सर्वदेवात्मकं चैकं तन्मे ब्रूहि पितामह ॥ १ ॥

ब्रह्मोवाच

शृणु देवमुनेऽश्वत्थं शुद्धं सर्वात्मकं तरुम् ।
यत्प्रदक्षिणतो लोकः सर्वान् कामान्समश्नुते ॥ २ ॥
अश्वत्थाद्दक्षिणे रुद्रः पश्चिमे विष्णुरास्थितः ।
ब्रह्मा चोत्तरदेशस्थः सर्वे त्विन्द्रादिदेवताः ॥ ३ ॥
स्कंधोपस्कंधपत्रेषु गोविप्रमुनयस्तथा ।
मूलं वेदाः त्रयो यज्ञाः संस्थिता मुनिपुंगव ॥ ४ ॥
पूर्वादिदिक्षु संयाता नदीनदसरोऽब्धयः ।
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन ह्यश्वत्थं संश्रयेद् बुधः ॥ ५ ॥
त्वं क्षीरफलकश्चैव शीतलश्च वनस्पते ।
त्वामाराध्य नरो विंद्यादैहिकामुष्मिकं फलम् ॥ ६ ॥
चलद्दलाय वृक्षाय सर्वदाश्रितविष्णवे ।
बोधितत्त्वाय देवाय ह्यश्वत्थाय नमो नमः ॥ ७ ॥
अश्वत्थ यस्मात्त्वयि वृक्षराजे नारायणस्तिष्ठति सर्वकाले ।
अतः श्रुतस्त्वं सततं तरूणां धन्योऽसि चारिष्टविनाशकोऽसि ॥ ८ ॥
क्षीरदस्त्वं च येनेह येन श्रीस्त्वां निषेवते ।
सत्येन तेन वृक्षेन्द्र मामपि श्रीर्निषेवताम् ॥ ९ ॥
एकादशात्मरुद्रोऽसि वसुनाथशिरोमणिः ।
नारायणोऽसि देवानां वृक्षराजोऽसि पिप्पल ॥१०॥

अग्निगर्भः शमीगर्भो देवगर्भः प्रजापतिः ।
हिरण्यगर्भो भूगर्भो यज्ञगर्भो नमोऽस्तु ते ॥११॥

आयुर्बलं यशो वर्चः प्रजाः पशुवसूनि च ।
ब्रह्म प्रज्ञां च मेधां च त्वं नो देहि वनस्पते ॥१२॥

सततं वरुणो रक्षेत्त्वामाराद् वृष्टिराश्रयेत् ।
परितस्त्वां निषेवंतां तृणानि सुखमस्तु ते ॥१३॥

अक्षिस्पंदं भुजस्पंदं दुःस्वप्नं दुर्विचिंतनम् ।
शत्रूणां च समुत्थानं ह्यश्वत्थ शमय प्रभो ॥१४॥

अश्वत्थाय वरेण्याय सर्वैश्वर्यप्रदायिने ।
नमो दुःस्वप्ननाशाय सुस्वप्नफलदायिने ॥१५॥

मूलतो ब्रह्मरूपाय मध्यतो विष्णुरूपिणे ।
अन्ततः शिवरूपाय वृक्षराजाय ते नमः ॥१६॥

यं दृष्ट्वा मुच्यते रोगैः स्पृष्ट्वा पापैः प्रमुच्यते ।
यदाश्रयाच्चिरंजीवी तमश्वत्थं नमाम्यहम् ॥१७॥

अश्वत्थ सुमहाभाग सुभग प्रियदर्शन ।
इष्टकामांश्च मे देहि शत्रुभ्यस्तु पराभवम् ॥१८॥

आयुः प्रजां धनं धान्यं सौभाग्यं सर्वसंपदम् ।
देहि देव महावृक्ष त्वामहं शरणं गतः ॥१९॥

ऋग्यजुःसाममंत्रात्मा सर्वरूपः परात्परः ।
अश्वत्थो वेदमूलोऽसावृषिभिः प्रोच्यते सदा ॥२०॥

ब्रह्महा गुरुहा चैव दरिद्रो व्याधिपीडितः ।
आवर्त्य लक्षसंख्यं तत्स्तोत्रमेतत्सुखी भवेत् ॥२१॥

ब्रह्मचारी हविष्याशी त्वधःशायी जितेन्द्रियः ।
पापोपहतचित्तोऽपि व्रतमेतत्समाचरेत् ॥२२॥

एकहस्तं द्विहस्तं वा कुर्याद् गोमयलेपनम् ।
अर्चेत् पुरुषसूक्तेन प्रणवेन विशेषतः ॥२३॥

मौनी प्रदक्षिणं कुर्यात्प्रागुक्तफलभाग्भवेत् ।
विष्णोर्नामसहस्रेण ह्यच्युतस्यापि कीर्तनात् ॥२४॥

पदे पदान्तरं गत्वा करचेष्टाविवर्जितः ।
वाचा स्तोत्रं मनो ध्याने चतुरङ्गं प्रदक्षिणम् ॥२५॥

अश्वत्थः स्थापितो येन तत्कुलं स्थापितं ततः ।
धनायुषां समृद्धिस्तु नरकात्तारयेत्पितॄन् ॥२६॥

अश्वत्थमूलमाश्रित्य शाकान्नोदकदानतः ।
एकस्मिन् भोजिते विप्रे कोटिब्राह्मणभोजनम् ॥२७॥

अश्वत्थमूलमाश्रित्य जपहोमसुरार्चनात् ।
अक्षयं फलमाप्नोति ब्रह्मणो वचनं यथा ॥२८॥

एवमाश्वासितोऽश्वत्थः सदाऽऽश्वासाय कल्पते ।
यज्ञार्थं छेदितेऽश्वत्थे ह्यक्षयं स्वर्गमाप्नुयात् ॥२९॥

छिन्नो येन वृथाऽश्वत्थश्छेदिताः पितृदेवताः ।
अश्वत्थः पूजितो यत्र पूजिताः सर्वदेवताः ॥३०॥

इति ब्रह्मनारदसंवादे अश्वत्थस्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

❀ गुरुस्तोत्राणि ❀

गुर्वष्टकम्

शरीरं सुरूपं तथा वा कलत्रं यशश्चारु चित्रं धनं मेरुतुल्यम् ।
गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लग्नं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥१॥

कलत्रं धनं पुत्रपौत्रादि सर्वं गृहं बान्धवाः सर्वमेतद्धि जातम् ।
गुरोरंघ्रिपद्मेः मनश्चैन्न लग्नं ततः किं० ॥२॥

षडङ्गादिवेदो मुखे शास्त्रविद्या कवित्वादि गद्यं सुपद्यं करोति ।
गुरोरंघ्रिपद्मे० ॥३॥

विदेशेषु मान्यः स्वदेशेषु धन्यः सदाचारवृत्तेषु मत्तो न चान्यः ।
गुरोरंघ्रिपद्मे० ॥४॥

क्षमामण्डले भूपभूपालवृन्दैः सदा सेवितं यस्य पादारविन्दम् ।
गुरोरंघ्रिपद्मे० ॥५॥

यशो मे गतं दिक्षु दानप्रतापाज्जगद्वस्तु सर्वं करे यत्प्रसादात् ।
गुरोरंघ्रिपद्मे० ॥६॥

न भोगे न योगे न वा वाजिराजौ न कान्तामुखे नैव वित्तेषु चित्तम् ।
गुरोरंघ्रिपद्मे० ॥७॥

अरण्ये न वा स्वस्य गेहे न कार्ये न देहे मनो वर्तते मे त्वनर्घ्ये ।
गुरोरंघ्रिपद्मे० ॥८॥

गुरोरष्टकं यः पठेत् पुण्यदेही यतिर्भूपतिर्ब्रह्मचारी च गेही ।
लभेद्वांछितार्थं पदं ब्रह्मसंज्ञं गुरोरुक्तवाक्ये मनो यस्य लग्नम् ॥९॥

इति श्रीशंकरभगवत्पादकृतौ गुर्वष्टकं सम्पूर्णम् ॥

●

श्रीवेदव्यासाष्टकम्

कलिमलास्तविवेकदिवाकरं समवलोक्य तमोवलितं जनम् ।
करुणया भुवि दर्शितविग्रहं मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥१॥
भरतवंशसमुद्धरणेच्छया स्वजननीवचसा परिनोदितः ।
अजनयत्तनयत्रितयं प्रभुर्मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥२॥
मतिबलादि निरीक्ष्य कलौ नृणां लघुतरं कृपया निगमांबुधेः ।
समकरोदिह भागमनेकधा मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥३॥
सकलधर्मनिरूपणसागरं विविधचित्रकथासमलंकृतम् ।
व्यरचयच्च पुराणकदंबकं मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥४॥
श्रुतिविरोधसमन्वयदर्पणं निखिलवादिमतांध्यविदारणम् ।
ग्रथितवानपि सूत्रसमूहकं मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥५॥
यदनुभाववशेन दिवं गतः समधिगम्य महास्त्रसमुच्चयम् ।
कुरुचमूमजयद्विजयो द्रुतं मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥६॥
समरवृत्तविबोधसमीहया कुरुवरेण मुदा कृतयाचनः ।
सपदि सूतमदादमलेक्षणं मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥७॥
वननिवासपरौ कुरुदंपती सुतशुचा तपसा च विकर्षितौ ।
मृततनूजगणं समदर्शयन्मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥८॥

व्यासाष्टकमिदं पुण्यं ब्रह्मानन्देन कीर्तितम् ।
यः पठेन्मनुजो नित्यं स भवेच्छास्त्रपारगः ॥९॥

इति श्रीपरमहंसस्वामिब्रह्मानन्दविरचितं श्रीवेदव्यासाष्टकं सम्पूर्णम् ॥

●

श्रीशंकरदेशिकाष्टकम्

विदिताखिलशास्त्रसुधाजलधे महितोपनिषत्कथितार्थनिधे ।
हृदये कलये विमलं चरणं भव शंकरदेशिक मे शरणम् ॥१॥

करुणावरुणालय पालय मां भवसागरदुःखविदूनहृदम् ।
रचिताखिलदर्शनतत्त्वमिदं भव शंकरदेशिक मे शरणम् ॥२॥

भवता जनता सुखिता भविता निजबोधविचारणचारुमते ।
कलयेश्वरजीवविवेकविदं भव शंकरदेशिक मे शरणम् ॥३॥

भव एव भवानिति मे नितरां समजायत चेतसि कौतुकिता ।
मम वारय मोहमहाजलधिं भव शंकरदेशिक मे शरणम् ॥४॥

सुकृतेऽधिकृते बहुधा भवतो भविता पददर्शनलालसता ।
अतिदीनमिमं परिपालय मां भव शंकरदेशिक मे शरणम् ।।५।।

जगतीमवितुं कलिताकृतयो विचरन्ति महामहसश्छलतः ।
अहिमांशुरिवात्र विभासि पुरो भव शंकरदेशिक मे शरणम् ।।६।।

गुरुपुंगव पुंगवकेतन ते समतामयतां न हि कोऽपि सुधीः ।
शरणागतवत्सल तत्त्वनिधे भव शंकरदेशिक मे शरणम् ।।७।।

विदिता न मया विशदैककला न च किंचन काञ्चनमस्ति गुरो ।
द्रुतमेव विधेहि कृपां सहजां भव शंकरदेशिक मे शरणम् ।।८।।

इति श्रीमत्तोटकाचार्यविरचितं श्रीशंकरदेशिकाष्टकं संपूर्णम् ।।

●

आचार्य-प्रशस्ति

(विविध ग्रन्थों से सङ्कलित)

नमाम्यभोगिपरिवारसम्पदं निरस्तभूतिमनुमार्धविग्रहम् ।
अनुग्रमुन्मृदितकाललाञ्छनं विनायकमपूर्वशङ्करम् ।।१।।

आशैलादुदयात्तथास्तगिरितो भास्वद्यशोरश्मिभिः
व्याप्तं विश्वमनन्धकारमभवद्यस्य स्म शिष्यैरिदम् ।
आराज्ज्ञानगभस्तिभिः प्रतिहतश्चन्द्रायते भास्करः
तस्मै शङ्करभानवे तनुमनोवाग्भिर्नमः स्यात्सदा ।।२।।

येषां धीसूर्यदीप्त्या प्रतिहतिमगमन्नाशमेकान्ततो मे
ध्वान्तं स्वान्तस्य हेतोर्जननमरणसन्तानदोलाधिरूढेः ।
येषां पादौ प्रपन्नाः श्रुतिशमविनयैर्भूषिताः शिष्यसङ्घाः
सद्यो मुक्ताः स्थितास्तान् यतिवरमहितान् यावदायुर्नमामि ।।३।।

उद्धृत्य वेदपयसः कमलामिवाब्धेः
आलिङ्गिताखिलजगत्प्रभवैकमूर्तिम् ।
विद्यामशेषजगतां सुखदामदाद्यः
तं शंकरं विमलभाष्यकृतं नमामि ।।४।।

यद्भाष्याम्बुजजातजातमधुरप्रेयोमधुप्रार्थना-
सार्थव्यग्रधियः समग्रमरुतः स्वर्गेऽपि निर्वेदिनः ।
यस्मिन् मुक्तिपथः पथीनमुनिभिः संप्रार्थितः सम्बभौ
तस्मै भाष्यकृते नमोऽस्तु भगवत्पादाभिदां बिभ्रते ।।५।।

वक्तारमासाद्य यमेव नित्या सरस्वती स्वार्थसमन्विताऽऽसीद् ।
निरस्तदुस्तर्ककलङ्कपङ्का नमामि तं शङ्करमर्चिताङ्घ्रिम् ॥६॥

भगवत्पादपादाब्जपांसवः परन्तु सन्ततम् ।
अपारासारसंसारसागरोत्तारसेतवः ॥७॥

वेदान्ताम्भोगभीरा नयमकरकुला ब्रह्मविद्याब्जषण्डा
पाषण्डोत्तुङ्गवृक्षप्रमथननिपुणा मानवीचीतरङ्गा ।
यस्यास्योत्था सरस्वत्यखिलभवभयध्वंसिनी शङ्करस्य
गङ्गा शम्भोः कपर्दादिव निखिलगुरोर्नौमि तत्पादपद्मम् ॥८॥

मीमांसया कपटतो भुजगाम्बयेव स्वाधीनतामुपनिषद्विनतेव नीता ।
येनोद्धृताऽमृतफलेन गरुत्मतेव तस्मै नमो भगवतेऽद्भुतशङ्कराय ॥९॥

स्तुवन्मोहतमस्तोमभानुभावमुपेयुषः ।
स्तुमस्तान् भगवत्पादान् भवरोगभिषग्वरान् ॥१०॥

महामोहपङ्के विरिञ्चाचरान्तं प्रजाहस्तिनं मग्नमालोक्य भाष्यैः ।
जलैः क्षालयित्वाऽऽत्मविद्यादिवं यो नयत्येकलं शङ्करं तं नमामि ॥११॥

सूत्रप्रग्रहवेदवाजिनि महन्मीमांसकस्यन्दने
तिष्ठन् भाष्यपिनाकमुज्ज्वलगुणं कृत्वात्मधीसायकम् ।
आकृष्य प्रदहन्नशेषविपदां मूलं पुराणां त्रयं
भूयान्नोऽभिनवः पुरारिरशुभस्योच्छित्तये शङ्करः ॥१२॥

हरलीलावताराय शङ्कराय वरौजसे ।
कैवल्यकलनाकल्पतरवे गुरवे नमः ॥१३॥

वेदान्तार्थं गभीरं ह्यतिसुगमतया बोधयामीति विष्णुः
व्यासात्माऽसूत्रयत्तद् दुरधिगममभूद् वादिदुर्बुद्धिभेदात् ।
भिन्दन् दुर्बुद्धिभेदं य इह करुणयाऽभाषयद् भाष्यमेतत्
तं वन्दे सर्ववन्द्यं त्रिजगति भगवत् पादसंज्ञं महेशम् ॥१४॥

यद्भाष्योक्तेर्लवपरिजुषश्छात्रवर्गा महान्तो
निर्भिन्दन्ति प्रबलमतयो वादिशैलं समस्तम् ।
यैर्वेदाब्धेरमृतमिव सद्भाष्यमात्मप्रकाशं
तत्पादाब्जं स्फुरतु हृदये ह्युद्धृतं सर्वदा मे ॥१५॥

संसारसर्पपरिदष्टविनष्टजन्तु-
सञ्जीवनाय परया कृपयोपपन्नः ।
ब्रह्मावबोधपरमौषधमुद्वहन् यः
तं शङ्करं परतरं भिषजां भजामि ॥१६॥

श्रीसम्बन्धमुदीक्ष्य वाचकपदेऽग्रान् शार्ङ्गिणं वैष्णवाः
चन्द्रोत्तंसपदास्पदत्वकलनाच्छम्भुं च शैवा विदुः ।
आनन्दाद्वयशोभमानपरमप्रेमास्पदं योगिनः
तान् पादाम्बुजरेणुधूततमसो वन्दे सदा श्रीगुरून् ॥१७॥
वेदान्तव्रातनीरं शतपथकथितन्यायरत्नप्रपूरं
पारावारं सुतारं निगममुखषडङ्गात्मसद्ग्राहघोरम् ।
कारं कारं सुगाहं श्रुतमतमथितैर्ब्रह्मविद्यामृतं यः
प्रादादादाय तस्मादशरणशरणं शङ्करं तं नमामः ॥१८॥
ये वेदान्तसुधोदधिं सुमनसां निःश्रेयसाय स्वयं
निर्मथ्योदहरद् निरूपणगुणावृत्तेन चेतोमथा ।
अद्वैतामृतमासुरानुशयिनामास्वादनीयेतरत्
तानास्माकगुरोरुपैमि भगवत्पादादिमान् देशिकान् ॥१९॥
श्रीमच्छङ्करसद्गुरोर्भगवतोऽगाधामसाधारणीं
वाणीं नः प्रतनीयसीं मुहुरिमां गाढुं समुत्कण्ठते ।
तन्मूर्तिः प्रभुरेव भक्तजनतावात्सल्यवैपुल्यभू-
रस्मै साधु ददातु शस्तदयया हस्तावलम्बं हरः ॥२०॥
वेदान्तार्थतदाभासनीरक्षीरविवेकिनम् ।
नमामि भगवत्पादं परहंसधुरन्धरम् ॥२१॥
अलब्ध्वातिशयं यस्माद्व्यावृत्तास्तमवादयः ।
गरीयसे नमस्तस्मा अविद्याग्रन्थिभेदिने ॥२२॥
अद्वैतार्णवपूर्णचन्द्रमभिदा पद्माटवीभास्करं
विद्वत्कोटिसमर्चितांघ्रियुगलं प्रद्वेषिकक्षानलम् ।
हृद्याभेद्यसमस्तवेदजनितप्रोद्यद्विवेकाङ्कुरं
स्विद्यद्वागमृतं परात्परगुरुं श्रीशङ्करं तं भजे ॥२३॥

•

श्रीशङ्कराचार्याष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम्

श्रीशङ्कराचार्यवर्यो ब्रह्मानन्दप्रदायकः ।
अज्ञानतिमिरादित्यः सुज्ञानाम्बुधिचन्द्रमाः ॥१॥
वर्णाश्रमप्रतिष्ठाता श्रीमान् मुक्तिप्रदायकः ।
शिष्योपदेशनिरतो भक्ताभीष्टप्रदायकः ॥२॥
सूक्ष्मतत्त्वरहस्यज्ञः कार्याकार्यप्रबोधकः ।
ज्ञानमुद्राञ्चितकरः शिष्यहृत्तापहारकः ॥३॥

परिव्राजाश्रमोद्धर्ता सर्वतन्त्रस्वतन्त्रधीः ।
अद्वैतस्थापनाचार्यः साक्षाच्छङ्कररूपभृत् ॥४॥
षण्मतस्थापनाचार्यस्त्रयीमार्गप्रकाशकः ।
वेदवेदान्ततत्त्वज्ञो दुर्वादिमतखण्डनः ॥५॥
वैराग्यनिरतः शान्तः संसारार्णवतारकः ।
प्रसन्नवदनाम्भोजः परमार्थप्रकाशकः ॥६॥
पुराणस्मृतिसारज्ञो नित्यतृप्तो महाञ्शुचिः ।
नित्यानन्दो निरातङ्को निःसङ्गो निर्मलात्मकः ॥७॥

निर्ममोनिरहङ्कारो विश्ववन्द्यपदाम्बुजः ।
सत्त्वप्रधानः सद्भावः सङ्ख्यातीतगुणोज्ज्वलः ॥८॥
अनघः सारहृदयः सुधीः सारस्वतप्रदः ।
सत्यात्मा पुण्यशीलश्च सांख्ययोगविचक्षणः ॥९॥
तपोराशिर्महातेजाः गुणत्रयविभागवित् ।
कलिघ्नः कालकर्मज्ञस्तमोगुणनिवारकः ॥१०॥

भगवान् भारतीजेता शारदाह्वानपण्डितः ।
धर्माधर्मविभागज्ञो लक्ष्यभेदप्रदर्शकः ॥११॥
नादबिन्दुकलाभिज्ञो योगिहृत्पद्मभास्करः ।
अतीन्द्रियज्ञाननिधिर्नित्यानित्यविवेकवान् ॥१२॥
चिदानन्दश्चिन्मयात्मा परकायप्रवेशकृत् ।
अमानुषचरित्राढ्यः क्षेमदायी क्षमाकरः ॥१३॥

भव्यो भद्रप्रदो भूरिमहिमा विश्वरञ्जकः ।
स्वप्रकाशः सदाधारो विश्वबन्धुः शुभोदयः ॥१४॥
विशालकीर्तिर्वागीशः सर्वलोकहितोत्सुकः ।
कैलासयात्रासम्प्राप्तचन्द्रमौलिप्रपूजकः ॥१५॥
काञ्च्यां श्रीचक्रराजाख्ययन्त्रस्थापनदीक्षितः ।
श्रीचक्रात्मकताटङ्कतोषिताम्बामनोरथः ॥१६॥

श्रीब्रह्मसूत्रोपनिषद्भाष्यादिग्रन्थकल्पकः ।
चतुर्दिक्चतुराम्नायप्रतिष्ठाता महामतिः ॥१७॥
द्विसप्ततिमतोच्छेत्ता सर्वदिग्विजयप्रभुः ।
काषायवसनोपेतो भस्मोद्धूलितविग्रहः ॥१८॥
ज्ञानात्मकैकदण्डाढ्यः कमण्डलुलसत्करः ।
गुरुभूमण्डलाचार्यो भगवत्पादसंज्ञकः ॥१९॥

व्याससन्दर्शनप्रीतो ऋष्यशृङ्गपुरेश्वरः ।
सौन्दर्यलहरीमुख्यबहुस्तोत्रविधायकः ॥२०॥
चतुःषष्टिकलाभिज्ञो ब्रह्मराक्षसमोक्षदः ।
श्रीमन्मण्डनमिश्राख्यस्वयंभूजयसंनुतः ॥२१॥
तोटकाचार्यसम्पूज्यः पद्मपादार्चिताङ्घ्रिकः ।
हस्तामलकयोगीन्द्रब्रह्मज्ञानप्रदायकः ॥२२॥
सुरेश्वराख्यसच्छिष्यसंन्यासाश्रमदायकः ।
नृसिंहभक्तः सद्रत्नगर्भहेरम्बपूजकः ॥२३॥
व्याख्यासिंहासनाधीशो जगत्पूज्यो जगद्गुरुः ॥२४॥
इति श्रीमच्छङ्करार्यसर्वलोकगुरोः परम् ।
नाम्नामष्टोत्तरशतं भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥
त्रिसन्ध्यं यः पठेद् भक्त्या सर्वान् कामानवाप्नुयात् ॥२५॥
इति श्रीमच्छङ्कराचार्याष्टोत्तरशतनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

श्री-नृसिंहगिरि-महामण्डलेश्वर-अष्टोत्तर-शतनामस्तोत्रम्

ब्रह्मवर्णसमुद्भूतो ब्रह्ममार्गप्रवर्द्धकः ।
ब्रह्मज्ञानसदासक्तो ब्रह्मज्ञानपरायणः ॥१॥
शिवपंचाक्षररतोऽशिवज्ञानविनाशकः ।
शिवाभिषेकनिरतः शिवपूजापरायणः ॥२॥
नारायणप्रवचनो नारायणपरायणः ।
नारायणप्रत्नतनुर्नारायणनयस्थितः ॥३॥
दक्षिणामूर्तिपीठस्थो दक्षिणामूर्तिदेवतः ।
श्रीमेधादक्षिणामूर्तिमंत्रयन्त्रसदारतः ॥४॥
मण्डलेशवरश्रेष्ठो मण्डलेशवरप्रदः ।
मण्डलेशगुरुश्रेष्ठो मण्डलेशवरस्तुतः ॥५॥
निरञ्जनप्रपीठस्थो निरञ्जनविचारकः ।
निरञ्जनसदाचारो निरञ्जनतनुस्थितः ॥६॥
वेदविद्वेदहृदयो वेदपाठप्रवर्तकः ।
वेदराद्धान्तसंविष्टोऽवेदपथप्रखण्डकः ॥७॥

शांकराद्वैतव्याख्याता शांकराद्वैतसंस्थितः ।
शांकराद्वैतविद्वेष्टृविनाशनपरायणः ॥८॥
अत्याश्रमाचाररतो भूतिधारणतत्परः ।
सिद्धासनसमासीनो काञ्चनाभो मनोहरः ॥९॥
अक्षमालाधृतग्रीवः काषायपरिवेष्टितः ।
ज्ञानमुद्रादक्षहस्तो वामहस्तकमण्डलुः ॥१०॥
संन्यासाश्रमनिर्माता परहंसधुरन्धरः ।
संन्यासिनयसंस्कर्ता परहंसप्रमाणकः ॥११॥
माधुर्यपूर्ण-चरितो मधुराकार-विग्रहः ।
मधुवाङ्निग्रहरतो मधुविद्याप्रदायकः ॥१ ॥
मधुरालापचतुरो निग्रहानुग्रहक्षमः ।
आर्द्धरात्रध्यानरतस्त्रिपुण्ड्रांकितमस्तकः ॥१३॥
आरण्यवार्तिकपरः पुष्पमालाविभूषितः ।
वेदान्तवार्तानिरतः प्रस्थानत्रयभूषणः ॥१४॥
सानन्दज्ञानभाष्यादिग्रन्थग्रन्थिप्रभेदकः ।
दृष्टान्तानूक्तिकुशलो दृष्टान्तार्थनिरूपकः ॥१५॥
वीकानेरगुरुर्वाग्मी वंगदेशप्रपूजितः ।
लाहौरसरगोदादौ - हिन्दूधर्मप्रचारकः ॥१६॥
गणेशजययात्रादिप्रतिष्ठापनतत्परः ।
गणेशशक्तिसूर्येशविष्णुभक्तिप्रचारकः ।·१७॥
सर्ववर्णसमाम्नातलिंगपूजाप्रवर्द्धकः ।
गीतोत्सवसपर्यादिचित्रयज्ञप्रवर्तकः ॥१८॥
लोकेश्वरानन्दप्रियो दयानन्दप्रसेवितः ।
आत्मानन्दगिरिज्ञानसतीर्थ्यपरिवेष्टितः ॥१९॥
अनन्तश्रद्धापरमप्रकाशानन्दपूजितः ।
जूनापीठस्थरामेशवरानन्दगिरेर्गुरुः ॥२०॥
माधवानन्दसंवेष्टा काशिकानन्ददेशिकः ।
वेदान्तमूर्तिराचार्यो शान्तो दान्तः प्रभुस्सुहृत् ॥२१॥
निर्ममो विश्वतरणिः स्मितास्यो निर्मलो महान् ।
तत्त्वमस्यादिवाक्योत्थदिव्यज्ञानप्रदायकः ॥२२॥
गिरीशानन्दसम्प्राप्तपरमहंसपरम्परा -
जनार्दनगिरिब्रह्मसंन्यासाश्रमदीक्षितः ॥२३॥

मण्डलेशकुलश्रेष्ठजयेन्द्रपुरीसंस्तुतः ।
रामानन्दगिरिस्थानस्थापितो मण्डलेश्वरः ॥२४॥
शंदमहेशानन्दाय स्वकीयपददायकः ।
यतीन्द्रकृष्णानन्दैश्च पूजितपादपद्मकः ॥२५॥
उषोत्थानस्नानपूजाजपध्यानप्रचोदकः ।
तुरीयाश्रमसंविष्टभाष्यपाठप्रवर्तकः ॥२६॥
अष्टलक्ष्मीप्रदस्तृप्तः स्पर्शदीक्षाविधायकः ।
अहैतुककृपासिन्धुरनघोभक्तवत्सलः ॥२७॥
विकारशून्यो दुर्धर्षः शिवसक्तो वरप्रदः ।
काशीवासप्रियो मुक्तो भक्तमुक्तिविधायकः ॥२८॥
श्रीमत्परमहंसादिसमस्तविरुदांकितः ।
नृसिंहब्रह्म वेदान्तजगत्यद्य जगद्गुरुः ॥२९॥
विलयं यान्ति पापानि गुरुनामानुकीर्तनात् ।
मुच्यते नात्र संदेहः श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥३०॥

इति श्रीनृसिंह-गिरि-महामण्डलेश्वर-अष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम् ॥

❀ तीर्थस्तोत्राणि ❀

द्वादशज्योतिर्लिङ्गस्तोत्रम्

सौराष्ट्रदेशे विशदेऽतिरम्ये ज्योतिर्मयं चंद्रकलावतंसम् ।
भक्तिप्रदानाय कृपावतीर्णं तं सोमनाथं शरणं प्रपद्ये ॥१॥
श्रीशैलसंगे विबुधातिसंगे तुलाद्रितुंगेऽपि मुदा वसन्तम् ।
तमर्जुनं मल्लिकपूर्वमेकं नमामि संसारसमुद्रसेतुम् ॥२॥
अवंतिकायां विहितावतारं मुक्तिप्रदानाय च सज्जनानाम् ।
अकालमृत्योः परिरक्षणार्थं वन्दे महाकालमहासुरेशम् ॥३॥
कावेरिकानर्मदयोः पवित्रे समागमे सज्जनतारणाय ।
सदैव मान्धातृपुरे वसन्तमोंकारमीशं शिवमेकमीडे ॥४॥
पूर्वोत्तरे प्रज्वलिकानिधाने सदा वसन्तं गिरिजासमेतम् ।
सुरासुराराधितपादपद्मं श्रीवैजनाथं तमहं नमामि ॥५॥
याम्ये सदंगे नगरेऽतिरम्ये विभूषितांगं विविधैश्च भोगैः ।
सद्भक्तिमुक्तिप्रदमीशमेकं श्रीनागनाथं शरणं प्रपद्ये ॥६॥
महाऽद्रिपार्श्वे च तटे रमन्तं संपूज्यमानं सततं मुनीन्द्रैः ।
सुरासुरैर्यक्षमहोरगाद्यैः केदारमीशं शिवमेकमीडे ॥७॥
सह्याद्रिशीर्षे विमले वसन्तं गोदावरीतीरपवित्रदेशे ।
यद्दर्शनात्पातकमाशु नाशं प्रयाति तं त्र्यंबकमीशमीडे ॥८॥
सुताम्रपर्णीजलराशियोगे निबध्य सेतुं विशिखैरसंख्यैः ।
श्रीरामचंद्रेण समर्पितं तं रामेश्वराख्यं नियतं नमामि ॥९॥
यं डाकिनीशाकिनिकासमाजे निषेव्यमाणं पिशिताशनैश्च ।
सदैव भीमादिपदप्रसिद्धं तं शंकरं भक्तहितं नमामि ॥१०॥
सानंदमानंदवने वसन्तमानंदकंदं हतपापवृन्दम् ।
वाराणसीनाथमनाथनाथं श्रीविश्वनाथं शरणं प्रपद्ये ॥११॥
इलापुरे रम्यविशालकेऽस्मिन्समुल्लसन्तं च जगद्वरेण्यम् ।
वन्दे महोदारतरस्वभावं घृष्णेश्वराख्यं शरणं प्रपद्ये ॥१२॥
ज्योतिर्मयद्वादशलिङ्गकानां शिवात्मनां प्रोक्तमिदं क्रमेण ।
स्तोत्रं पठित्वा मनुजोऽतिभक्त्या फलं तदालोक्य निजं भजेच्च ॥१३॥

इति द्वादशज्योतिर्लिङ्गस्तोत्रम् संपूर्णम् ॥

•

द्वादशज्योतिर्लिङ्गस्मरणम्

सौराष्ट्रे सोमनाथं च श्रीशैले मल्लिकार्जुनम् ।
उज्जयिन्यां महाकालमोंकारममलेश्वरम् ॥१॥
परल्यां वैजनाथं च डाकिन्यां भीमशंकरम् ।
सेतुबंधे तु रामेशं नागेशं दारुकावने ॥२॥
हिमालयं तु केदारं घुसृणेशं शिवालये ॥३॥
एतानि ज्योतिर्लिङ्गानि सायंप्रातः पठेन्नरः ।
सप्तजन्मकृतं पापं स्मरणेन विनश्यति ॥४॥

इति द्वादशज्योतिर्लिंगस्मरणं संपूर्णम् ॥

•

गंगाष्टकम् (१)

भगवति भवलीलामौलिमाले तवाम्भः-
कणमणुपरिमाणं प्राणिनो ये स्पृशन्ति ।
अमरनगरनारीचामरग्राहिणीनां
विगतकलिकलङ्कातङ्कमङ्के लुठन्ति ॥१॥

ब्रह्मांडं खण्डयन्ती हरशिरसि जटावल्लिमुल्लासयन्ती
स्वर्लोकादापतन्ती कनकगिरिगुहागंडशैलात्स्खलन्ती ।
क्षोणीपृष्ठे लुठन्ती दुरितचयचमूर्निर्भरं भर्त्सयन्ती
पाथोधिं पूरयन्ती सुरनगरसरित्पावनी नः पुनातु ॥२॥

मज्जन्मातंगकुम्भच्युतमदमदिरामोदमत्तालिजालं
स्नानैः सिद्धांगनानां कुचयुगविगलत्कुंकुमासंगपिंगम् ।
सायं प्रातर्मुनीनां कुशकुसुमचयैश्छिन्नतीरस्थनीरं
पायान्नो गांगमम्भः करिकरमकराक्रान्तरंहस्तरंगम् ॥३॥

आदावादिपितामहस्य नियमव्यापारमात्रे जलं
पश्चात्पन्नगशायिनो भगवतः पादोदकं पावनम् ।
भूयः शंभुजटाविभूषणमणिर्जह्नोर्महर्षेरियं
कन्या कल्मषनाशिनी भगवती भागीरथी दृश्यते ॥४॥

शैलेंद्रादवतारिणी निजजले मज्जज्जनोत्तारिणी
पारावारविहारिणी भवभयश्रेणीसमुत्सारिणी ।
शेषाहेरनुकारिणी हरशिरोवल्लीदलाकारिणी
काशीप्रांतविहारिणी विजयते गंगा मनोहारिणी ॥५॥

कुतो वीचिर्वीचिस्तव यदि गता लोचनपथं
त्वमापीता पीतांबरपुरनिवासं वितरसि ।
त्वदुत्संगे गंगे पतति यदि कायस्तनुभृतां
तदा मातः शातक्रतवपदलाभोऽप्यतिलघुः ॥६॥

गंगे त्रैलोक्यसारे सकलसुरवधूधौतविस्तीर्णतोये
पूर्णब्रह्मस्वरूपे हरिचरणरजोहारिणि स्वर्गमार्गे ।
प्रायश्चित्तं यदि स्यात्तव जलकणिका ब्रह्महत्यादिपापे
कस्त्वां स्तोतुं समर्थस्त्रिजगदघहरे देवि गंगे प्रसीद ॥७॥

मातर्जाह्नवि शंभुसंगवलिते मौलौ निधायांजलिं
त्वत्तीरे वपुषोऽवसानसमये नारायणांघ्रिद्वयम् ।
सानन्दं स्मरतो भविष्यति मम प्राणप्रयाणोत्सवे
भूयाद्भक्तिरविच्युता हरिहराद्वैतात्मिका शाश्वती ॥८॥

गंगाष्टकमिदं पुण्यं यः पठेत्प्रयतो नरः ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥९॥

इति गंगाष्टकं संपूर्णम् ॥

●

गंगाष्टकम् (२)

नमस्तेऽस्तु गंगे त्वदंगप्रसंगाद् भुजंगास्तुरंगाः कुरंगाः प्लवंगाः ।
अनंगारिरंगाः ससंगाः शिवांगा भुजंगाधिपांगीकृतांगा भवंति ॥१॥

नमो जह्नुकन्ये न मन्ये त्वदन्यैर्निसर्गेन्दुचिह्नादिभिर्लोकभर्तुः ।
अतोऽहं नतोऽहं सतो गौरतोये वसिष्ठादिभिर्गीयमानाभिधेये ॥२॥

त्वदामज्जनात्सज्जनो दुर्जनो वा विमानैः समानः समानैर्हि मानैः ।
समायाति तस्मिन्पुरारातिलोके परद्वारसंरुद्धदिक्पाललोके ॥३॥

स्वरावासदंभोलिदंभोऽपि रंभापरीरंभसंभावनाधीरचेताः ।
समाकांक्षते त्वत्तटे वृक्षवाटीकुटीरे वसन्नेतुमायुर्दिनानि ॥४॥

त्रिलोकस्य भर्तुर्जटाजूटबंधात्स्वसीमान्तभागे मनाक्प्रस्खलंतः ।
भवान्या रुषा प्रौढशापत्नभावात्करेणाहतास्त्वत्तरंगा जयंति ॥५॥

जलोन्मज्जदैरावतोद्दानकुंभस्फुरत्प्रस्खलत्सांद्रसिंदूररागे ।
क्वचित्पद्मिनीरेणुभंगे प्रसंगे मनः खेलतां जह्नुकन्यातरंगे ॥६॥

भवत्तीरवानीरवातोत्थधूलीलवस्पर्शतस्तत्क्षणक्षीणपापः ।
जनोऽयं जगत्पावने त्वत्प्रसादात्पदे पौरुहूतेऽपि धत्तेऽवहेलाम् ॥७॥

त्रिसंध्यानमल्लेखकोटीरनानाविधानेकरत्नांशुबिंबप्रभाभिः ।
स्फुरत्पादपीठे हठेनाष्टमूर्तेर्जटाजूटवासे नताः स्मः पदं ते ॥८॥

इदं यः पठेदष्टकं जह्नुपुत्र्यास्त्रिकालं कृतं कालिदासेन रम्यम् ।
समायास्यतींद्रादिभिर्गीयमानं पदं कैशवं शैशवं नो लभेत्सः ॥९॥
इति श्रीकालिदासकृतं गंगाष्टकस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

गंगाष्टकम् (३)

कत्यक्षीणि करोटयः कति कति द्वीपिद्विपानां त्वचः
काकोलाः कति पन्नगाः कति सुधाधाम्नश्च खंडाः कति ।
किं च त्वं च कति त्रिलोकजननि त्वद्वारिपूरोदरे
मज्जज्जंतुकदंबकं समुदयत्येकैकमादाय यत् ॥ १ ॥
देवि त्वत्पुलिनांगणे स्थितिजुषां निर्मानिनां ज्ञानिनां
स्वल्पाहारनिबद्धशुद्धवपुषां तार्णं गृहं श्रेयसे ।
नान्यत्र क्षितिमंडलेश्वरशतैः संरक्षितो भूपतेः
प्रसादो ललनागणैरधिगतो भोगींद्रभोगोन्नतः ॥ २ ॥
तत्तत्तीर्थगतैः कदर्थनशतैः किं तैरनर्थाश्रितै-
र्ज्योतिष्टोममुखैः किमीशविमुखैर्यज्ञैरवज्ञादृतैः ।
सूते केशववासवादिविबुधागाराभिरामां श्रियं
गंगे देवि भवत्तटे यदि कुटीवासः प्रयासं विना ॥ ३ ॥
गंगातीरमुपेत्य शीतलशिलामालंब्य हेमांचली
यैराकर्णि कुतूहलाकुलतया कल्लोलकोलाहलः ।
ते शृण्वंति सपर्वपर्वतशिलासिंहासनाध्यासनाः
संगीतागमशुद्धसिद्धरमणीमंजीरधीरध्वनिम् ॥ ४ ॥
दूरं गच्छ सकच्छगं च भवतो नालोकयामो मुखं
रे पाराक वराक साकमितरैर्नाकिप्रदैर्गम्यताम् ।
सद्यः प्रोद्यतमंदमारुतरजः प्राप्ता कपोलस्थले
गंगांभःकणिका विमुक्तिगणिकासज्ञाय संभाव्यते ॥ ५ ॥
विष्णोः संगतिकारिणी हरजटाजूटाटवीचारिणी
प्रायश्चित्तनिवारिणी जलकणैः पुण्यौघविस्तारिणी ।
भूभृत्कंदरदारिणी निजजले मज्जज्जनोत्तारिणी
श्रेयः स्वर्गविहारिणी विजयते गंगा मनोहारिणी ॥ ६ ॥
वाचालं विकलं खलं श्रितमलंकामाकुलं व्याकुलं
चांडालं तरलं निपीतगरलं दोषाविलं चाखलम् ।
कुंभीपाकगतं तमंतककरादाकृष्य कस्तारयेन्
मातर्जह्नु नरेन्द्रनंदिनि तव स्वल्पोदबिन्दुं विना ॥ ७ ॥

श्लेष्मश्लेषणवानलेऽमृतबिले शोकाकुले व्याकुले
कंठे घर्घरघोषनादमलिने काये च संमीलति।
यां ध्यायन्नपि भारभंगुरतरां प्राप्नोति मुक्तिं नरः
स्नातुश्चेतसि जाह्नवीं निवसतां संसारसंतापहृत् ॥ ८ ॥

इति श्रीमत्कालिदासविरचितं गंगाष्टकस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

गंगाष्टकम् (४)

मातः शैलसुतासपत्नि वसुधाशृंगारहारावलि
स्वर्गारोहणवैजयंति भवतीं भागीरथीं प्रार्थये।
त्वत्तीरे वसतस्त्वदंबु पिबतस्त्वद्वीचिषु प्रेङ्खतस्-
त्वन्नामस्मरतस्त्वदर्पितदृशः स्यान्मे शरीरव्ययः ॥ १ ॥
त्वत्तीरे तरुकोटरांतरगतो गंगे विहंगो वरं
त्वन्नीरे नरकांतकारिणि वरं मत्स्योऽथवा कच्छपः।
नैवान्यत्र मदांधसिंधुरघटासंघट्टघंटारणत्-
कारत्रस्तसमस्तवैरिवनितालब्धस्तुतिर्भूपतिः ॥ २ ॥
उक्षापक्षी तुरग उरगः कोपि वा वारणो वा
वाराणस्यां जननमरणक्लेशदुःखासहिष्णुः।
न त्वन्यत्र प्रविरलरणत्कंकणक्वाणमिश्रं
वारस्त्रीभिश्चमरमरुता वीजितो भूमिपालः ॥ ३ ॥
काकैर्निष्कुषितं श्वभिः कवलितं गोमायुभिर्लुण्ठितं
स्रोतोभिश्चलितं तटांबुलुलितं वीचीभिरांदोलितम्।
दिव्यस्त्रीकरचारुचामरमरुत्संवीज्यमानं कदा
द्रक्ष्येऽहं परमेश्वरि त्रिपथगे भागीरथि स्वं वपुः ॥ ४ ॥
अभिनवबिसवल्ली पादपद्मस्य विष्णो-
र्मदनमथनमौलेर्मालती पुष्पमाला।
जयति जयपताका काऽप्यसौ मोक्षलक्ष्म्याः
क्षपितकलिकलंका जाह्नवी नः पुनातु ॥ ५ ॥
एतत्तालतमालसालसरलव्यालोलवल्लीलता-
च्छन्नं सूर्यकरप्रतापरहितं शंखेन्दुकुन्दोज्ज्वलम्।
गंधर्वामरसिद्धकिन्नरवधूतुंगस्तनास्फालितं
स्नानाय प्रतिवासरं भवतु मे गांगं जलं निर्मलम् ॥ ६ ॥

गांगं वारि मनोहारि मुरारिचरणच्युतम्।
त्रिपुरारिशिरश्चारि पापहारि पुनातु माम्॥ ७॥

पापापहारि दुरितारि तरंगधारि
शैलप्रचारि गिरिराजगुहाविदारि।
झंकारकारि हरिपादरजोपहारि
गाङ्गं पुनातु सततं शुभकारि वारि॥ ८॥

गंगाष्टकं पठति यः प्रयतः प्रभाते
वाल्मीकिना विरचितं शुभदं मनुष्यः।
प्रक्षाल्य गात्रकलिकल्मषपंकमाशु
मोक्षं लभेत्पतति नैव नरो भवाब्धौ॥ ९॥

इति श्रीवाल्मीकिविरचितं गंगाष्टकं संपूर्णम्॥

यमुनाष्टकम् (१)

कृपापारावारां तपनतनयां तापशमनीं
मुरारिप्रेयस्यां भवभयदवां भक्तिवरदाम्।
वियज्जालान्मुक्तां श्रियमपि सुखाप्तेः परिदिनं
सदा धीरो नूनं भजति यमुनां नित्यफलदाम्॥१॥

मधुवनचारिणि भास्करवाहिनि जाह्नविसंगिनि सिंधुसुते
मधुरिपुभूषिणि माधवतोषिणि गोकुलभीतिविनाशकृते।
जगदघमोचनि मानसदायिनि केशवकेलिनिदानगते
जय यमुने जय भीतिनिवारिणि संकटनाशिनि पावय माम्॥२॥

अयि मधुरे मधुमोदविलासिनि शैलविहारिणि वेगभरे
परिजनपालिनि दुष्टनिषूदिनि वांछितकामविलासधरे।
व्रजपुरवासिजनार्जितपातकहारिणि विश्वजनोद्धरिके
जय यमुने० ॥३॥

अतिविपदाम्बुधिमग्नजनं भवतापशताकुलमानसकं
गतिमतिहीनमशेषभयाकुलमागतपादसरोजयुगम्।
ऋणभयभीतिमनिष्कृतिपातककोटिशतायुतपुंजतरं
जय यमुने० ॥४॥

नवजलदद्युतिकोटिलसत्तनुहेममयाभररंजितके
तडिदवहेलिपदांचलचंचलशोभितपीतसुचैलधरे ।
मणिमयभूषणचित्रपटासनरंजितगंजितभानुकरे
जय यमुने० ॥५॥

शुभपुलिने मधुमत्तयदूद्भवरासमहोत्सवकेलिभरे ।
उच्चकुलाचलराजितमौक्तिकहारमयाभररोदसिके ।
नवमणिकोटिकभास्करकंचुकिशोभिततारकहारयुते
जय यमुने० ॥६॥

करिवरमौक्तिकनासिकभूषणवातचमत्कृतचंचलके
मुखकमलामलसौरभचंचलमत्तमधुव्रतलोचनिके ।
मणिगणकुंडललोलपरिस्फुरदाकुलगंडयुगामलके
जय यमुने० ॥७॥

कलरवनूपुरहेममयांचितपादसरोरुहसारुणिके
धिमिधिमिधिमिधिमितालविनोदितमानसमंजुलपादगते ।
तव पदपंकजमाश्रितमानवचित्तसदाखिलतापहरे
जय यमुने० ॥८॥

इति श्रीशंकराचार्यविरचितं यमुनाष्टकं सम्पूर्णम् ॥

•

यमुनाष्टकम् (२)

मुरारिकायकालिमाललामवारिधारिणी
तृणीकृतत्रिविष्टपा त्रिलोकशोकहारिणी ।
मनोऽनुकूलकूलकुञ्जपुंजधूतदुर्मदा
धुनोतु मे मनोमलं कलिंदनंदिनी सदा ॥१॥

मलापहारि वारि पूरि भूरि मण्डिता मृता
भृशं प्रपातकप्रपंचनाऽतिपंडिता निशा ।
सुनंदनंदनांगसंगरागरञ्जिता हिता
धुनोतु मे मनोमलं० ॥२॥

लसत्तरंगसंगधूतभूतजातपातका
नवीनमाधुरीधुरीणभक्तिजातचातका ।
तटांतवासदा सहंससंसृताह्निकामदा
धुनोतु मे मनोमलं० ॥३॥

विहाररासखेदभेदधीरतीरमारुता
गता गिरामगोचरा यदीयनीरचारुता ।
प्रवाहसाहचर्यपूतमेदिनी नदीनदा
धुनोतु मे मनोमलं० ॥४॥

तरंगसंगसैकतांतरांतितं सदाऽसिता
शरन्निशाकरांशुमंजुमंजरीसभाजिता ।
भवार्चनापचारुणांवुनाधुनानिशारदा
धुनोतु मे मनोमलं० ॥५॥

जलांतकेलिकारिचारुराधिकांगरागिणी
स्वभर्तुरन्यदुर्लभांगतांशभागिनी सदा ।
स्वदत्तसुप्तसप्तसिंधुभेदनातिकोविदा
धुनोतु मे मनोमलं० ॥६॥

जलच्युताच्युतांगरागलंपटालिशालिनी
विलोलराधिकाकचांतचंपकालिमालिनी ।
सदावगाहनावतीर्णभर्तृभृत्यनारदा
धुनोतु मे मनोमलं० ॥७॥

सदैव नंदनंदकेलिशालिकुंजमंजुला
तटोत्थफुल्लमल्लिकाकदंबरेणुसूज्ज्वला ।
जलावगाहिनां नृणां भवाब्धिसिंधुपारदा
धुनोतु मे मनोमलं कलिंदनंदिनी सदा ॥८॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं यमुनाष्टकं सम्पूर्णम् ॥

•

नर्मदाष्टकम्

सबिंदुसिंधुसुस्खलत्तरंगभंगरंजितं
द्विषत्सु पापजातजातकारिवारिसंयुतम् ।
कृतांतदूतकालभूतभीतिहारिवर्मदे
त्वदीयपादपंकजं नमामि देवि नर्मदे ॥१॥

त्वदंबुलीनदीनमीनदिव्यसंप्रदायकं
कलौ मलौघभारहारि सर्वतीर्थनायकम् ।
सुमत्स्यकच्छनक्रचक्रचक्रवाकशर्मदे
त्वदीयपाद० ॥२॥

महागभीरनीरपूरपापधूतभूतलं
ध्वनत्समस्तपातकारिदारितापदाचलम् ।
जगल्लये महाभये मृकंडुसूनुहर्म्यदे
त्वदीयपाद० ॥३॥

गतं तदैव मे भयं त्वदंबु वीक्षितं यदा
मृकंडुसूनुशौनकासुरारिसेवि सर्वदा ।
पुनर्भवाब्धिजन्मजं भवाब्धिदु:खवर्मदे
त्वदीयपाद० ॥४॥

अलक्षलक्षकिन्नरामरासुरादिपूजितं
सुलक्षनीरतीरधीरपक्षिलक्षकूजितम् ।
वसिष्ठशिष्टपिप्पलादिकर्दमादिशर्मदे
त्वदीयपाद० ॥५॥

सनत्कुमारनाचिकेतकश्यपात्रिषट्पदै-
र्धृतं स्वकीयमानसेषु नारदादिषट्पदै: ।
रवींदुरंतिदेवदेवराजकर्मशर्मदे
त्वदीयपाद० ॥६॥

अलक्षलक्षलक्षपापलक्षसारसायुधं
ततस्तु जीवजंतुतंतुभुक्तिमुक्तिदायकम् ।
विरिंचिविष्णुशंकरस्वकीयधामवर्मदे
त्वदीयपाद० ॥७॥

अहो मृतं स्वनं श्रुतं महेशकेशजातटे
किरातसूतवाडवेषु पंडिते शठे नटे ।
दुरंतपापतापहारिसर्वजंतुशर्मदे
त्वदीयपाद० ॥८॥

इदं तु नर्मदाष्टकं त्रिकालमेव ये सदा
पठन्ति ते निरंतरं न यान्ति दुर्गतिं कदा ।
सुलभ्यदेहदुर्लभं महेशधामगौरवं
पुनर्भवा नरा न वै विलोकयन्ति रौरवम् ॥९॥

इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचितं नर्मदाष्टकं सम्पूर्णम् ॥

•

प्रयागाष्टकम्

मुनयः ऊचुः

सुरमुनिदितिजेन्द्रैः सेव्यते योऽस्ततंद्रै-
र्गुरुतरदुरितानां का कथा मानवानाम् ।
स भुवि सुकृतकर्तुर्वाञ्छितावाप्तिहेतु-
र्जयति विजितयागस्तीर्थराजः प्रयागः ॥ १ ॥

श्रुतिः प्रमाणं स्मृतयः प्रमाणं पुराणमप्यत्र परं प्रमाणम् ।
यत्रास्ति गंगा यमुना प्रमाणं स तीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ २ ॥
न यत्र योगाचरणप्रतीक्षा न यत्र यज्ञेष्टिविशिष्टदीक्षा ।
न तारकज्ञानगुरोरपेक्षा स तीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ३ ॥
चिरं निवासं न समीक्षते यो ह्युदारचित्तः प्रददाति च क्रमात् ।
यः कल्पितार्थांश्च ददाति पुंसः स तीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ४ ॥
यत्राप्लुतानां न यमो नियंता यत्रास्थितानां सुगतिप्रदाता ।
यत्राश्रितानाममृतप्रदाता स तीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ५ ॥
पुर्यः सप्त प्रसिद्धाः प्रतिवचनकरीस्तीर्थराजस्य नार्यो
नैकस्यान्मुक्तिदाने भवति च सगुणा काश्यते ब्रह्म यस्याम् ।
सेयं राज्ञो प्रधाना प्रियवचनकरी मुक्तिदानेन युक्ता
येन ब्रह्मांडमध्ये स जयति सुतरां तीर्थराजः प्रयागः ॥ ६ ॥
तीर्थावली यस्य तु कंठभागे दानावली वल्गति पादमूले ।
व्रतावली दक्षिणपादमूले स तीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ७ ॥
आज्ञाऽपि प्रज्ञाः प्रभवोऽपि यज्ञाः सप्तर्षिसिद्धाः सुकृतानभिज्ञा ।
विज्ञापयंतः सततं हि काले स तीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ८ ॥
सितासिते यत्र तरंगचामरे नद्यौ विभाते मुनिभानुकन्यके ।
लीलातपत्रं वट एव साक्षात्स तीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ९ ॥

तीर्थराजप्रयागस्य माहात्म्यं कथयिष्यतः ।
शृण्वतः सततं भक्त्या वाञ्छितं फलमाप्नुयात् ॥ १० ॥

इति श्रीमत्स्यपुराणे प्रयागराजमहात्म्याष्टकं संपूर्णम् ॥

•

पुष्कराष्टकम्

श्रियायुतं त्रिदेहतापपापराशिनाशकं
मुनींद्रसिद्धसाध्यदेवदानवैरभिष्टुतम् ।
तटेऽस्ति यज्ञपर्वतस्य मुक्तिदं सुखाकरं
नमामि ब्रह्मपुष्करं सवैष्णवं सशंकरम् ॥१॥

सदार्यमासशुक्लपञ्चवासरे वरागतं
तदन्यथांतरिक्षगं सुतंत्रभावनानुगम् ।
तदंबुपानमज्जनं दृशां सदामृताकरं
नमामि० ॥२॥

त्रिपुष्कर त्रिपुष्कर त्रिपुष्करेति संस्मरेत्
स दूरदेशगोऽपि यस्तदंगपापनाशनम् ।
प्रपन्नदुःखभंजनं सुरंजनं सुधाकरं
नमामि० ॥३॥

मृकंडुमंकणौ पुलस्त्यकण्वपर्वतासिता
अगस्त्यभार्गवौ दधीचिनारदौ शुकादयः ।
सपद्मतीर्थपावनैकदृष्टयो दयाकरं
नमामि० ॥४॥

सदा पितामहेक्षितं वराहविष्णुनेक्षितं
तथाऽमरेशरक्षितं सुरासुरैः समीक्षितम् ।
इहैव भुक्तिमुक्तिदं प्रजाकरं धनाकरं
नमामि० ॥५॥

त्रिदंडिदंडिब्रह्मचारितापसैः सुसेवितं
पुरार्धचन्द्रप्रासदेवनंदिकेश्वराभिधैः ।
सवैद्यनाथनीलकंठसेवितं सुधाकरं
नमामि० ॥६॥

सुपञ्चधा सरस्वती विराजते यदंतरे
तथैकयोजनायतं विभाति तीर्थनायकम् ।
अनेकदैवपैत्रतीर्थसागरं रसाकरं
नमामि० ॥७॥

यमादिसंयुतो नरस्त्रिपुष्करं निमज्जति
पितामहश्च माधवोऽप्युमाधवः प्रसन्नताम् ।
प्रयाति तत्पदं ददात्ययत्नतो गुणाकरं
नमामि० ॥८॥
इदं हि पुष्कराष्टकं सुनीतिनीरजाश्रितं
स्थितं मदीयमानसे कदापि माऽपगच्छतु ।
त्रिसंध्यमापठंति ये त्रिपुष्कराष्टकं नराः
प्रदीप्तदेहभूषणा भवंत्युमेशकिंकराः ॥९॥
इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं श्रीपुष्कराष्टककं समाप्तम् ॥

•

काशीपञ्चकम्

मनोनिवृत्तिः परमोपशांतिः सा तीर्थवर्या मणिकर्णिका च ।
ज्ञानप्रवाहा विमलादिगंगा सा काशिकाहं निजबोधरूपा ॥१॥
यस्मामिदं कल्पितमिन्द्रजालं चराचरं भाति मनोविलासम् ।
सच्चित्सुखैका परमात्मरूपा सा काशिका० ॥२॥
कोशेषु पञ्चस्वधिराजमाना बुद्धिर्भवानी प्रतिदेहगेहम् ।
साक्षी शिवः सर्वगणोऽन्तरात्मा सा काशिका० ॥३॥
काश्यां हि काश्यते काशी काशी सर्वप्रकाशिका ।
सा काशी विदिता येन तेन प्राप्ता हि काशिका ॥४॥
काशीक्षेत्रं शरीरं त्रिभुवनजननी व्यापिनी ज्ञानगंगा
भक्तिः श्रद्धा गयेयं निजगुरुचरणध्यानयोगः प्रयागः ।
विश्वेशोऽयं तुरीयः सकलजनमनःसाक्षिभूतोऽन्तरात्मा
देहे सर्वं यदि वसति पुनस्तीर्थमन्यत् किमस्ति ॥५॥
इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं काशीपञ्चकं संपूर्णम् ।

•

श्रीमणिकर्णिकाष्टकम्

त्वत्तीरे मणिकर्णिके हरिहरौ सायुज्यमुक्तिप्रदौ
वादं तौ कुरुतः परस्परमुभौ जंतोः प्रयाणोत्सवे ।
मद्रूपो मनुजोऽयमस्तु हरिणा प्रोक्तः शिवस्तत्क्षणात्
तन्मध्याद् भृगुलाञ्छनो गरुडगः पीतांबरो निर्गतः ॥१॥
इंद्राद्यास्त्रिदशाः पतंति नियतं भोगक्षये ते पुन-
र्जायन्ते मनुजास्ततोऽपि पशवः कीटा पतंगादयः ।

हे मातर्मणिकर्णिके तव जले मज्जंति निष्कलमषाः
सायुज्येऽपि किरीटकौस्तुभधरा नारायणः स्युर्नराः ॥२॥
काशी धन्यतमा विमुक्तिनगरी सालंकृता गंगया
तत्रेयं मणिर्मणिका सुखकरी मुक्तिर्हि तत्किकरी ।
स्वर्लोकस्तुलितः सदैव विबुधैः काश्या समं ब्रह्मणा
काशी क्षोणितले स्थिता गुरुतरा स्वर्गो लघुः खे गतः ॥३॥
गंगातीरमनुत्तमं हि सकलं तत्रापि काश्युत्तमा
तस्यां सा मणिकर्णिकोत्तमतमा यत्रेश्वरो मुक्तिदः ।
देवानामपि दुर्लभं स्थलमिदं पापौघनाशक्षमं
पूर्वोपार्जितपुण्यपुंजगमकं पुण्यैर्जनैः प्राप्यते ॥४॥
दुःखांभोनिधिमग्नजंतुनिवहास्तेषां कथं निष्कृति-
र्ज्ञात्वैतद्धि विरिंचिना विरचिता वाराणसी शर्मदा ।
लोकाः स्वर्गमुखास्ततोऽपि लघवो भोगांतपातप्रदाः
काशी मुक्तिपुरी सदा शिवकरी धर्मार्थकामोत्तरा ॥५॥
एको वेणुधरो धराधरधरः श्रीवत्सभूषाधरो
योऽप्येकः किल शंकरो विषधरो गङ्गाधरोमाधरः ।
ये मातर्मणिकर्णिके तव जले मज्जंति ते मानवा
रुद्रा वा हरयो भवंति बहवस्तेषां बहुत्वं कथम् ॥६॥
त्वत्तीरे मरणं तु मंगलकरं देवैरपि श्लाघ्यते
शक्रस्तं मनुजं सहस्रनयनैर्द्रष्टुं सदातत्परः ।
आयांतं सविता सहस्रकिरणैः प्रत्युद्गतोऽभूत्सदा
पुण्योऽसौ वृषगोऽथवा गरुडगः किं मंदिरं यास्यति ॥७॥
मध्याह्ने मणिकर्णिकास्नपनजं पुण्यं न वक्तुं क्षमः
स्वीयैरब्दशतैश्चतुर्मुखसुरो वेदार्थदीक्षागुरुः ।
योगाभ्यासबलेन चन्द्रशिखरस्तत्पुण्यपारं गतः
त्वत्तीरे प्रकरोति सुप्तपुरुषं नारायणं वा शिवम् ॥८॥
कृच्छ्रैः कोटिशतैः स्वपापनिधनं यच्चाश्वमेधैः फलं
तत्सर्वं मणिकर्णिकास्नपनजे पुण्ये प्रविष्टं भवेत् ।
स्नात्वा स्तोत्रमिदं नरः पठति चेत्संसारपाथोनिधिं
तीर्त्वा पल्वलवत्प्रयाति सदनं तेजोमयं ब्रह्मणः ॥९॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं मणिकर्णिकाष्टकस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

* सहस्रनामस्तोत्राणि *

श्रीमहागणपतिसहस्रनामस्तोत्रम्

अस्य श्रीमहागणपतिसहस्रनामस्तोत्रमन्त्रस्य महागणपतिर्ऋषिः। अनुष्टुप्छन्दः। महागणपतिर्देवता। गं बीजम्। हुं शक्तिः। स्वाहा कीलकम्। चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थे जपे होमे च विनियोगः॥

अथ न्यासः

ॐ गां अंगुष्ठाभ्यां नमः हृदयाय नमः॥ ॐ गीं तर्जनी० शिरसे०। ॐ गूं मध्यमाभ्यां० शिखायै०। ॐ गैं अनामिका० कवचाय०॥ ॐ गौं कनिष्ठिका० नेत्रत्रयाय०। ॐ गः करतलकरपृष्ठा० अस्त्राय०॥

इति न्यासः

अथ ध्यानम्

पञ्चवक्त्रो दशभुजो भालचन्द्रः शशिप्रभः॥
मुण्डमालः सर्पभूषो मुकुटाङ्गदभूषणः॥
अग्न्यर्कशशिनो भाभिस्तिरस्कुर्वन्दशायुधः॥

इति ध्यानम्

मानसोपचारैः सम्पूज्य

ॐ गणेश्वरो गणक्रीडो गणनाथो गणाधिपः।
एकदंष्ट्रो वक्रतुण्डो गजवक्त्रो महोदरः॥१॥
लम्बोदरो धूम्रवर्णो विकटो विघ्ननायकः।
सुमुखो दुर्मुखो बुद्धो विघ्नराजो गजाननः॥२॥
भीमः प्रमोद आमोदः सुरानन्दो मदोत्कटः।
हेरम्बः शम्बरः शम्भुर्लम्बकर्णो महाबलः॥३॥
नन्दनोऽलम्पटोऽभीरुर्मेघनादो गणञ्जयः।
विनायको विरूपाक्षो धीरशूरो वरप्रदः॥४॥
महागणपतिर्बुद्धिप्रियः क्षिप्रप्रसादनः।
रुद्रप्रियो गणाध्यक्ष उमापुत्रोऽघनाशनः॥५॥
कुमारगुरुरीशानपुत्रो मूषकवाहनः।
सिद्धिप्रियः सिद्धिपतिः सिद्धः सिद्धिविनायकः॥६॥

अविघ्नस्तुम्बुरुः सिंहवाहनो मोहिनीप्रियः ।
कटङ्कटो राजपुत्रः शालकः सम्मितोऽमितः ॥ ७॥
कूष्माण्डसामसम्भूतिर्दुर्जयो धूर्जयो जयः ।
भूपतिर्भुवनेशानो भूतानाम्पतिरव्ययः ॥ ८॥
विश्वकर्मा विश्वमुखो विश्वरूपो निधिर्घृणिः ।
कविः कवीनामृषभो ब्रह्मण्यो ब्रह्मणस्पतिः ॥ ९॥
ज्येष्ठराजो निधिपतिर्निधिप्रियपतिप्रियः ।
हिरण्मयपुरान्तस्थः सूर्यमण्डलमध्यगः ॥१०॥
कराहतिध्वस्तसिन्धुसलिलः पूषदन्तभित् ।
उमाङ्ककेलिकुतुकी मुक्तिदः कुलपालनः ॥११॥
किरीटी कुण्डली हारी वनमाली मनोमयः ।
वैमुख्यहतदैत्यश्रीः पादाहतिजितक्षितिः ॥१२॥
सद्योजातस्वर्णमुञ्जमेखली दुर्निमित्तहृत् ।
दुःस्वप्नहृत्प्रसहनो गुणी नादप्रतिष्ठितः ॥१३॥
सुरूपः सर्वनेत्राधिवासो वीरासनाश्रयः ।
पीताम्बरः खण्डरदः खण्डेन्दुकृतशेखरः ॥१४॥
चित्राङ्कश्यामदशनो भालचन्द्रश्चतुर्भुजः ।
योगाधिपस्तारकस्थः पुरुषो गजकर्णकः ॥१५॥
गणाधिराजो विजयस्थिरो गजपतिध्वजी ।
देवदेवः स्मरप्राणदीपको वायुकीलकः ॥१६॥
विपश्चिद्वरदो नादोन्नादभिन्नबलाहकः ।
वराहरदनो मृत्युञ्जयो व्याघ्राजिनाम्बरः ॥१७॥
इच्छाशक्तिधरो देवत्राता दैत्यविमर्दनः ।
शम्भुवक्त्रोद्भवः शम्भुकोपहा शम्भुहास्यभूः ॥१८॥
शम्भुतेजाः शिवाशोकहारी गौरीसुखावहः ।
उमाङ्गमलजो गौरीतेजोभूः स्वर्धुनीभवः ॥१९॥
यज्ञकायो महानादो गिरिवर्ष्मा शुभाननः ।
सर्वात्मा सर्वदेवात्मा ब्रह्ममूर्धा ककुप्श्रुतिः ॥२०॥
ब्रह्माण्डकुम्भश्चिद्व्योमभालः सत्यशिरोरुहः ।
जगज्जन्मलयोन्मेषनिमेषोऽग्न्यर्कसोमदृक् ॥२१॥
गिरीन्द्रैकरदो धर्माधर्मोष्ठः सामबृंहितः ।
ग्रहर्क्षदशनो वाणीजिह्वो वासवनासिकः ॥२२॥

कुलाचलांसः सोमार्कघण्टो रुद्रशिरोधरः ।
नदीनदभुजः सर्पाङ्गुलीकस्तारकानखः ॥२३॥
भ्रूमध्यसंस्थितकरो ब्रह्मविद्यामदोत्कटः ।
व्योमनाभिः श्रीहृदयो मेरुपृष्ठोऽर्णवोदरः ॥२४॥
कुक्षिस्थयक्षगन्धर्वरक्षः किन्नरमानुषः ।
पृथ्वीकटिः सृष्टिलिङ्गः शैलोरुर्दस्त्रजानुकः ॥२५॥
पातालजंघो मुनिपात्कालाङ्गुष्ठस्त्रयीतनुः ।
ज्योतिर्मण्डललाङ्गूलो हृदयालाननिश्चल ॥२६॥
हृत्पद्मकर्णिकाशालिवियत्केलिसरोवरः ।
सद्भक्तध्याननिगडः पूजावारीनिवारितः ॥२७॥
प्रतापी कश्यपसुतो गणपो विष्टपी बली ।
यशस्वी धार्मिकः स्वोजाः प्रथमः प्रथमेश्वरः ॥२८॥
चिन्तामणिद्वीपपतिः कल्पद्रुमवनालयः ।
रत्नमण्डपमध्यस्थो रत्नसिंहासनाश्रयः ॥२९॥
तीव्राशिरोधृतपदो ज्वालिनीमौलिलालितः ।
नन्दानन्दितपीठश्रीर्भोगदाभूषितामनः ॥३०॥
सकामदायिनीपीठः स्फुरदुग्रासनाश्रयः ।
तेजोवतीशिरोरत्नं सत्यानित्यावतंसितः ॥३१॥
सविघ्ननाशिनीपीठः सर्वशक्त्यम्बुजाश्रय ।
लिपिपद्मासनाधारो वह्निधामत्रयाश्रयः ॥३२॥
उन्नतप्रपदो गूढगुल्फः संवृत्तपार्ष्णिकः ।
पीनजंघः श्लिष्टजानुः स्थूलोरुः प्रोन्नमत्कटिः ॥३३॥
निम्ननाभिः स्थूलकुक्षिः पीनवक्षा बृहद्भुजः ।
पीनस्कन्धः कम्बुकण्ठो लम्बोष्ठो लम्बनासिकः ॥३४॥
भग्नवामरदस्तुङ्गः सव्यदन्तो महाहनुः ।
ह्रस्वनेत्रत्रयः शूर्पकर्णो निबिडमस्तकः ॥३५॥
स्तबकाकारकुम्भाग्रो रत्नमौलिर्निरङ्कुशः ।
सर्पहारकटीसूत्रः सर्पयज्ञोपवीतवान् ॥३६॥
सर्पकोटीरकटकः सर्पग्रैवेयकाङ्गदः ।
सर्पकक्ष्योदराबन्धः सर्पराजोत्तरीयकः ॥३७॥
रक्तो रक्ताम्बरधरो रक्तमाल्यविभूषणः ।
रक्तेक्षणो रक्तकरो रक्तताल्वोष्ठपल्लवः ॥३८॥

श्वेतः श्वेताम्बरधरः श्वेतमाल्यविभूषणः ।
श्वेतातपत्ररुचिरः श्वेतचामरवीजितः ॥३९॥
सर्वावयवसम्पूर्णसर्वलक्षणलक्षितः ।
सर्वाभरणशोभाढ्यः सर्वशोभासमन्वितः ॥४०॥
सर्वमङ्गलमाङ्गल्यः सर्वकारणकारणम् ।
सर्वदैककरः शार्ङ्गी बीजापूरी गदाधरः ॥४१॥
इक्षुचापधरः शूली चक्रपाणिः सरोजभृत् ।
पाशी धृतोत्पलः शाली मञ्जरीभृत् स्वदन्तभृत् ॥४२॥
कल्पवल्लीधरो विश्वाभयदैककरो वशी ।
अक्षमालाधरो ज्ञानमुद्रावान्मुद्गरायुधः ॥४३॥
पूर्णपात्री कम्बुधरो विधृतालिसमुद्गकः ।
मातुलिङ्गधरश्चूतकलिकाभृत्कुठारवान् ॥४४॥
पुष्करस्थस्वर्णघटीपूर्णरत्नाभिवर्षकः ।
भारतीसुन्दरीनाथो विनायकरतिप्रियः ॥४५॥
महालक्ष्मीप्रियतमः सिद्धलक्ष्मीमनोरमः ।
रमारमेशपूर्वाङ्गो दक्षिणोमामहेश्वरः ॥४६॥
महीवराहवामाङ्गो रतिकन्दर्पपश्चिमः ।
आमोदमोदजननः सप्रमोदप्रमोदनः ॥४७॥
समेधितसमृद्धिश्रीर्ऋद्धिसिद्धिप्रवर्तकः ।
दत्तसौमुख्यसुमुखः कान्तिकन्दलिताश्रयः ॥४८॥
मदनावत्याश्रिताङ्घ्रिः कृत्तदौर्मुख्यदुर्मुखः ।
विघ्नसम्पल्लवापघ्नः सेवोन्निद्रमदद्रवः ॥४९॥
विघ्नकृन्निघ्नचरणो द्राविणीशक्तिसत्कृतः ।
तीव्राप्रसन्ननयनो ज्वालिनीपालितैकदृक् ॥५०॥
मोहिनीमोहनो भोगदायिनीकान्तिमण्डितः ।
कामिनीकान्तवक्त्रश्रीरधिष्ठितवसुन्धरः ॥५१॥
वसुन्धरामदोन्नद्धमहाशंखनिधिप्रभुः ।
नमद्वसुमतीमौलिमहापद्मनिधिप्रभुः ॥५२॥
सर्वसद्गुरुसंसेव्यः शोचिष्केशहृदाश्रयः ।
ईशानमूर्धा देवेन्द्रशिखा पवननन्दनः ॥५३॥
अग्रप्रत्यग्रनयनो दिव्यास्त्राणां प्रयोगवित् ।
ऐरावतादिसर्वाशावारणावरणप्रियः ॥५४॥

वज्राद्यस्त्रपरीवारो गणचण्डसमाश्रयः।
जयाजयपरीवारो विजयाविजयावहः ॥५५॥
अर्जितार्चितपादाब्जो नित्यानित्यावतंसितः।
विलासिनीकृतोल्लासः शौण्डीसौन्दर्यमण्डितः ॥५६॥
अनन्तानन्तसुखदः सुमङ्गलसुमङ्गलः।
इच्छाशक्तिज्ञानशक्तिक्रियाशक्तिनिषेवितः ॥५७॥
सुभगासंश्रितपदो ललिताललिताश्रयः।
कामिनीकामनः काममालिनीकेलिलालितः ॥५८॥
सरस्वत्याश्रयो गौरीनन्दनः श्रीनिकेतनः।
गुरुगुप्तपदो वाचासिद्धो वागीश्वरीपतिः ॥५९॥
नलिनीकामुको वामारामो ज्येष्ठामनोरमः।
रौद्रीमुद्रितपादाब्जो हुम्बीजस्तुङ्गशक्तिकः ॥६०॥
विश्वादिजननत्राणः स्वाहाशक्तिः सकीलकः।
अमृताब्धिकृतावासो मदघूर्णितलोचनः ॥६१॥
उच्छिष्टगण उच्छिष्टगणेशो गणनायकः।
सार्वकालिकसंसिद्धिर्नित्यशैवो दिगम्बरः ॥६२॥
अनपायोऽनन्तदृष्टिरप्रमेयोऽजरामरः।
अनाविलोऽप्रतिरथो ह्यच्युतोऽमृतमक्षरम् ॥६३॥
अप्रतर्क्योऽक्षयोऽजय्योऽनाधारोऽनामयोऽमलः।
अमोघसिद्धिरद्वैतमघोरोऽप्रमितानन: ॥६४॥
अनाकारोऽब्धिभूम्यग्निवलघ्नोऽव्यक्तलक्षणः।
आधारपीठ आधार आधाराधेयवर्जितः ॥६५॥
आखुकेतन आशापूरक आखुमहारथः।
इक्षुसागरमध्यस्थ इक्षुभक्षणलालसः ॥६६॥
इक्षुचापातिरेकश्रीरिक्षुचापनिषेवितः।
इन्द्रगोपसमानश्रीरिन्द्रनीलसमद्युतिः ॥६७॥
इन्दीवरदलश्याम इन्दुमण्डलनिर्मलः।
इध्मप्रिय इडाभाग इडाधामेन्दिराप्रियः ॥६७॥
इक्ष्वाकुविघ्नविध्वंसी इतिकर्तव्यतेप्सितः।
ईशानमौलिरीशान ईशानसुत ईतिहा ॥६९॥
ईषणात्रयकल्पान्त ईहामात्रविवर्जितः।
उपेन्द्र उडुभृन्मौलिरुण्डेरकबलिप्रियः ॥७०॥

उन्नतानन उत्तुङ्ग उदारत्रिदशाग्रणीः ।
ऊर्जस्वानूष्मलमद ऊहापोहदुरासदः ॥७१॥
ऋग्यजुःसामसम्भूतिर्ऋद्धिसिद्धिप्रदायकः ।
ऋजुचित्तैकसुलभ ऋणत्रयविमोचकः ॥७२॥
लुप्तविघ्नः स्वभक्तानां लुप्तशक्तिः सुरद्विषाम् ।
लुप्तश्रीर्विमुखार्चानां लूताविस्फोटनाशनः ॥७३॥
एकारपीठमध्यस्थ एकपादकृतासनः ।
एजिताखिलदैत्यश्रीरेधिताखिलसंशयः ॥७४॥
ऐश्वर्यनिधिरैश्वर्यमैहिकामुष्मिकप्रदः ।
ऐरम्मदसमोन्मेष ऐरावतनिभाननः ॥७५॥
ओङ्कारवाच्य ओङ्कार ओजस्वानोषधीपतिः ।
औदार्यनिधिरौद्धत्यधुर्य औन्नत्यनिस्वनः ॥७६॥
अङ्कुशः सुरनागानामङ्कुशः सुरविद्विषाम् ।
अःसमस्तविसर्गान्तपदेषु परिकीर्तितः ॥७७॥
कमण्डलुधरः कल्पः कपर्दी कलभाननः ।
कर्मसाक्षी कर्मकर्ता कर्माकर्मफलप्रदः ॥७८॥
कदम्बगोलकाकारः कूष्माण्डगणनायकः ।
कारुण्यदेहः कपिलः कथकः कटिसूत्रभृत् ॥७९॥
खर्वः खड्गप्रियः खड्गखान्तान्तस्थः खनिर्मलः ।
खल्वाटशृङ्गनिलयः खट्वाङ्गी खदुरासदः ॥८०॥
गुणाढ्यो गहनो गस्थो गद्यपद्यसुधार्णवः ।
गद्यगानप्रियो गर्जो गीतगीर्वाणपूर्वजः ॥८१॥
गुह्यचाररतो गुह्यो गुह्यागमनिरूपितः ।
गुहाशयो गुहाब्धिस्थो गुरुगम्यो गुरोर्गुरुः ॥८२॥
घण्टाघर्घरिकामाली घटकुम्भो घटोदरः ।
चण्डश्चण्डेश्वरसुहृच्चण्डीशश्चण्डविक्रमः ॥८३॥
चराचरपतिश्चिन्तामणिचर्वणलालसः ।
छन्दश्छन्दोवपुश्छन्दोदुर्लक्ष्यश्छन्दविग्रहः ॥८४॥
जगद्योनिर्जगत्साक्षी जगदीशो जगन्मयः ।
जपो जपपरो जप्यो जिह्वासिंहासनप्रभुः ॥८५॥
झलज्झल्लोल्लसद्दानझङ्कारिभ्रमराकुलः ।
टङ्कारस्फारसंरावष्टङ्कारिमणिनूपुरः ॥८६॥

ठद्वयीपल्लवान्तःस्थसर्वमन्त्रैकसिद्धिदः ।
डिण्डिमुण्डो डाकिनीशो डामरो डिण्डिमप्रियः ॥८७॥
ढक्कानिनादमुदितो ढौको ढुण्ढिविनायकः ।
तत्त्वानां परमं तत्त्वं तत्त्वंपदनिरूपितः ॥८८॥
तारकान्तरसंस्थानस्तारकस्तारकान्तकः ।
स्थाणुः स्थाणुप्रियः स्थाता स्थावरं जङ्गमं जगत् ॥८९॥
दक्षयज्ञप्रमथनो दाता दानवमोहनः ।
दयावान्दिव्यविभवो दण्डभृद्दण्डनायकः ॥९०॥
दन्तप्रभिन्नाभ्रमालो दैत्यवारणदारणः ।
दंष्ट्रालग्नद्विपघटो देवार्थनृगजाकृतिः ॥९१॥
धनधान्यपतिर्धन्यो धनदो धरणीधरः ।
ध्यानैकप्रकटो ध्येयो ध्यानं ध्यानपरायणः ॥९२॥

नन्द्यो नन्दिप्रियो नादो नादमध्यप्रतिष्ठितः ।
निष्कलो निर्मलो नित्यो नित्यानित्यो निरामयः ॥९३॥
परंव्योम परंधाम परमात्मा परंपदम् ।
परात्परः पशुपतिः पशुपाशविमोचकः ॥९४॥
पूर्णानन्दः परानन्दः पुराणपुरुषोत्तमः ।
पद्मप्रसन्ननयनः प्रणताज्ञानमोचनः ॥९५॥

प्रमाणप्रत्ययातीतः प्रणतार्तिनिवारणः ।
फलहस्तः फणिपतिः फेत्कारः फाणितप्रियः ॥९६॥
बाणार्चिताङ्घ्रियुगलो बालकेलिकुतूहली ।
ब्रह्म ब्रह्मार्चितपदो ब्रह्मचारी बृहस्पतिः ॥९७॥
बृहत्तमो ब्रह्मपरो ब्रह्मण्यो ब्रह्मवित्प्रियः ।
बृहन्नादाग्र्यचीत्कारो ब्रह्माण्डावलिमेखलः ॥९८॥
भ्रूक्षेपदत्तलक्ष्मीको भर्गो भद्रो भयापहः ।
भगवान् भक्तिसुलभो भूतिदो भूतिभूषणः ॥९९॥
भव्यो भूतालयो भोगदाता भ्रूमध्यगोचरः ।
मन्त्रो मन्त्रपतिर्मन्त्री मदमत्तमनोरमः ॥१००॥

मेखलावान्मन्दगतिर्मतिमत्कमलेक्षणः ।
महाबलो महावीर्यो महाप्राणो महामनाः ॥१०१॥
यज्ञो यज्ञपतिर्यज्ञगोप्ता यज्ञफलप्रदः ।
यशस्करो योगगम्यो याज्ञिको याजकप्रियः ॥१०२॥

रसो रसप्रियो रस्यो रञ्जको रावणार्चितः ।
रक्षोरक्षाकरो रत्नगर्भो राज्यसुखप्रदः ॥१०३॥

लक्ष्यं लक्ष्यप्रदो लक्ष्यो लयस्थो लड्डुकप्रियः ।
लानप्रियो लास्यपरो लाभकृल्लोकविश्रुतः ॥१०४॥
वरेण्यो वह्निवदनो वन्द्यो वेदान्तगोचरः ।
विकर्ता विश्वतश्चक्षुर्विधाता विश्वतोमुखः ॥१०५॥
वामदेवो विश्वनेता वज्रिवज्रनिवारणः ।
विश्वबन्धनविष्कम्भाधारो विश्वेश्वरप्रभुः ॥१०६॥
शब्दब्रह्म शमप्राप्यः शम्भुशक्तिगणेश्वरः ।
शास्ता शिखाग्रनिलयः शरण्यः शिखरीश्वरः ॥१०७॥
षड्ऋतुकुसुमस्रग्वी षडाधारः षडक्षरः ।
संसारवैद्यः सर्वज्ञः सर्वभेषजभेषजम् ॥१०८॥
सृष्टिस्थितिलयक्रीडः सुरकुञ्जरभेदनः ।
सिन्दूरितमहाकुम्भः सदसद्व्यक्तिदायकः ॥१०९॥
साक्षी समुद्रमथनः स्वसंवेद्यः स्वदक्षिणः ।
स्वतन्त्रः सत्यसङ्कल्पः सामगानरतः सुखी ॥११०॥

हंसो हस्तिपिशाचीशो हवनं हव्यकव्यभुक् ।
हव्यो हुतप्रियो हर्षो हृल्लेखामन्त्रमध्यगः ॥१११॥
क्षेत्राधिपः क्षमाभर्ता क्षमापरपरायणम् ।
क्षिप्रक्षेमकरः क्षेमानन्दः क्षोणीसुरद्रुमः ॥११२॥
धर्मप्रदोऽर्थदः कामदाता सौभाग्यवर्धनः ।
विद्याप्रदो विभवदो भूक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥११३॥

अभिरूप्यकरो वीरश्रीप्रदो विजयप्रदः ।
सर्ववश्यकरो गर्भदोषहा पुत्रपौत्रदः ॥११४॥
मेधादः कीर्तिदः शोकहारी दौर्भाग्यनाशनः ।
प्रतिवादिमुखस्तम्भो रुष्टचित्तप्रसादनः ॥११५॥
पराभिचारशमनो दुःखभञ्जनकारकः ।
लवस्त्रुटिः कला काष्ठा निमेषस्तत्परः क्षणः ॥११६॥
घटी मुहूर्तं प्रहरो दिवानक्तमहर्निशम् ।
पक्षो मासोऽयनं वर्षं युगं कल्पो महालयः ॥११७॥
राशिस्तारा तिथिर्योगो वारः करणमंशकम् ।
लग्नं होरा कालचक्रं मेरुः सप्तर्षयो ध्रुवः ॥११८॥

राहुर्मन्दः कविर्जीवो बुधो भौमः शशी रविः ।
कालः सृष्टिः स्थितिर्विश्वं स्थावरं जङ्गमं च यत् ॥११९॥
भूरापोऽग्निर्मरुद्व्योमाहंकृतिः प्रकृतिः पुमान् ।
ब्रह्मा विष्णुः शिवो रुद्र ईशः शक्तिः सदाशिवः ॥१२०॥
त्रिदशाः पितरः सिद्धा यक्षा रक्षांसि किन्नराः ।
साद्धया विद्याधरा भूता मनुष्याः पशवः खगाः ॥१२१॥
समुद्राः सरितः शैला भूतं भव्यं भवोद्भवः ।
साङ्ख्यं पातञ्जलं योगः पुराणानि श्रुतिः स्मृतिः ॥१२२॥
वेदाङ्गानि सदाचारो मीमांसान्यायविस्तरः ।
आयुर्वेदो धनुर्वेदो गान्धर्वं काव्यनाटकम् ॥१२३॥
वैखानसं भागवतं सात्वतं पाञ्चरात्रकम् ।
शैवं पाशुपतं कालामुखं भैरवशासनम् ॥१२४॥
शाक्तं वैनायक सौरं जैनमार्हतसंहिता ।
सदसद्व्यक्तमव्यक्तं सचेतनमचेतनम् ॥१२५॥
बन्धो मोक्षः सुखं भोगोऽयोगः सत्यमणुर्महान् ।
स्वस्ति हुं फट् स्वधा स्वाहा श्रौषड्वौषड्वषण्णमः ॥१२६॥
ज्ञानं विज्ञानमानन्दो बोधः संविच्छमो यमः ।
एक एकाक्षराधार एकाक्षरपरायणः ॥१२७॥
एकाग्रधीरेकवीर एकानेकस्वरूपधृक् ।
द्विरूपो द्विभुजो द्व्यक्षो द्विरदो द्वीपरक्षकः ॥१२८॥
द्वैमातुरो द्विवदनो द्वन्द्वातीतो द्वयातिगः ।
त्रिधामा त्रिकरस्त्रेतात्रिवर्गफलदायकः ॥१२९॥
त्रिगुणात्मा त्रिलोकादिस्त्रिशक्तीशस्त्रिलोचनः ।
चतुर्बाहुश्चतुर्दन्तश्चतुरात्मा चतुर्मुखः ॥१३०॥
चतुर्विधोपायमयश्चतुर्वर्णाश्रमाश्रयः ।
चतुर्विधवचोवृत्तिपरिवृत्तिप्रवर्तकः ॥१३१॥
चतुर्थीपूजनप्रीतश्चतुर्थीतिथिसम्भवः ।
पञ्चाक्षरात्मा पञ्चात्मा पञ्चास्यः पञ्चकृत्यकृत् ॥१३२॥
पञ्चाचारः पञ्चवर्णः पञ्चाक्षरपरायणः ।
पञ्चतालः पञ्चकरः पञ्चप्रणवभावितः ॥१३३॥
पञ्चब्रह्ममयस्फूर्तिः पञ्चावरणवारितः ।
पञ्चभक्ष्यप्रियः पञ्चबाणः पञ्चशिवात्मकः ॥१३४॥

षट्कोणपीठः षट्चक्रधामा षड्ग्रन्थिभेदकः ।
षडध्वध्वान्तविध्वंसी षडङ्गुलमहाह्लदः ॥१३५॥
षण्मुखः षण्मुखभ्राता षट्शक्तिपरिवारितः ।
षड्वैरिवर्गविध्वंसी षडूर्मिभयभञ्जनः ॥१३६॥
षट्तर्कदूरः षट्कर्मनिरतः षड्रसाश्रयः ।
सप्तपातालचरणः सप्तद्वीपोरुमण्डलः ॥१३७॥
सप्तस्वर्लोकमुकुटः सप्तसप्तिवरप्रदः ।
सप्ताङ्गराज्यसुखदः सप्तर्षिगणमण्डितः ॥१३८॥
सप्तच्छन्दोनिधिः सप्तहोता सप्तस्वराश्रयः ।
सप्ताब्धिकेलिकासारः सप्तमातृनिषेवितः ॥१३९॥
सप्तच्छन्दोमोदमदः सप्तच्छन्दोमखप्रभुः ।
अष्टमूर्तिर्ध्येयमूर्तिरष्टप्रकृतिकारणम् ॥१४०॥
अष्टाङ्गयोगफलभूरष्टपत्राम्बुजासनः ।
अष्टशक्तिसमृद्धश्रीरष्टैश्वर्यप्रदायकः ॥१४१॥
अष्टपीठोपपीठश्रीरष्टमातृसमावृतः ।
अष्टभैरवसेव्योऽष्टवसुवन्द्योऽष्टमूर्तिभृत् ॥१४२॥
अष्टचक्रस्फुरन्मूर्तिरष्टद्रव्यहविःप्रियः ।
नवनागासनाध्यासी नवनिध्यनुशासिता ॥१४३॥
नवद्वारपुराधारो नवाधारनिकेतनः ।
नवनारायणस्तुत्यो नवदुर्गानिषेवितः ॥१४४॥
नवनाथमहानाथो नवनागविभूषणः ।
नवरत्नविचित्राङ्गो नवशक्तिशिरोधृतः ॥१४५॥
दशात्मको दशभुजो दशदिक्पतिवन्दितः ।
दशाध्यायो दशप्राणो दशेन्द्रियनियामकः ॥१४६॥
दशाक्षरमहामन्त्रो दशाशाव्यापिविग्रहः ।
एकादशादिभी रुद्रैः स्तुत एकादशाक्षरः ॥१४७॥
द्वादशोद्दण्डदोर्दण्डो द्वादशान्तिनिकेतनः ।
त्रयोदशभिदाभिन्नविश्वेदेवाधिदैवतम् ॥१४८॥
चतुर्दशेन्द्रवरदश्चतुर्दशमनुप्रभुः ।
चतुर्दशादिविद्याढ्यश्चतुर्दशजगत्प्रभुः ॥१९४॥
सामपञ्चदशः पञ्चदशीशीतांशुनिर्मलः ।
षोडशाधारनिलयः षोडशस्वरमातृकः ॥१५०॥

षोडशान्तपदावासः षोडशेन्दुकलात्मकः ।
कलासप्तदशी सप्तदशः सप्तदशाक्षरः ॥१५१॥
अष्टादशद्वीपपतिरष्टादशपुराणकृत् ।
अष्टादशौषधीसृष्टिरष्टादशविधिः स्मृतः ॥१५२॥
अष्टादशलिपिव्यष्टिसमष्टिज्ञानकोविदः ।
एकविंशः पुमानेकविंशत्यङ्गुलिपल्लवः ॥१५३॥
चतुर्विंशतितत्त्वात्मा पञ्चविंशाख्यपूरुषः ।
सप्तविंशतितारेशः सप्तविंशतियोगकृत् ॥१५४॥
द्वात्रिंशद्भैरवाधीशश्चतुस्त्रिंशन्महाह्लदः ।
षट्त्रिंशत्तत्त्वसंभूतिरष्टात्रिंशत्कलातनुः ॥१५५॥
नमदेकोनपञ्चाशन्मरुद्वर्गनिरर्गलः ।
पञ्चाशदक्षरश्रेणी पञ्चाशद्रुद्रविग्रहः ॥१५६॥
पञ्चाशद्विष्णुशक्तीशः पञ्चाशन्मातृकालयः ।
द्विपञ्चाशद्वपुःश्रेणी त्रिषष्ट्यक्षरसंश्रयः ॥१५७॥
चतुःषष्ट्यर्णनिर्णेता चतुःषष्टिकलानिधिः ।
चतुःषष्टिमहासिद्धयोगिनीवृन्दवन्दितः ॥१५८॥
अष्टषष्टिमहातीर्थक्षेत्रभैरवभावनः ।
चतुर्नवतिमन्त्रात्मा षण्णवत्यधिकप्रभुः ॥१५९॥
शतानन्दः शतधृतिः शतपत्रायतेक्षणः ।
शतानीकः शतमखः शतधारावरायुधः ॥१६०॥
सहस्रपत्रनिलयः सहस्रफलभूषणः ।
सहस्रशीर्षापुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥१६१॥
सहस्रनामसंस्तुत्यः सहस्राक्षबलापहः ।
दशसाहस्रफलभृत्फणिराजकृतासनः ॥१६२॥
अष्टाशीतिसहस्राद्यमहर्षिस्तोत्रयन्त्रितः ।
लक्षाधीशप्रियाधारो लक्षाधारमनोमयः ॥१६३॥
चतुर्लक्षजपप्रीतश्चतुर्लक्षप्रकाशितः ।
चतुरशीतिलक्षाणां जीवानां देहसंस्थितः ॥१६४॥
कोटिसूर्यप्रतीकाशः कोटिचन्द्रांशुनिर्मलः ।
शिवाभवाध्युष्टकोटिविनायकधुरन्धरः ॥१६५॥
सप्तकोटिमहामन्त्रमन्त्रितावयवद्युतिः ।
त्रयस्त्रिंशत्कोटिसुरश्रेणीप्रणतपादुकः ॥१६६॥
अनन्तनामानन्तश्रीरनन्ताऽनन्तसौख्यदः ॐ ॥१६७॥

फलश्रुतिः

इति वैनायकं नाम्नां सहस्रमिदमोरितम् ।
इदं ब्राह्मे मुहूर्ते यः पठति प्रत्यहं नरः ॥१॥
करस्थं तस्य सकलमैहिकामुष्मिक सुखम् ।
आयुरारोग्यमैश्वर्यं धैर्यं शौर्यं बलं यशः ॥२॥
मेधा प्रज्ञा धृतिः कान्तिः सौभाग्यमतिरूपता ।
सत्यं दया क्षमा शान्तिर्दाक्षिण्यं धर्मशालिता ॥३॥
जगत्संयमनं विश्वसंवादो वादपाटवम् ।
सभापाण्डित्यमौदार्यं गाम्भीर्यं ब्रह्मवर्चसम् ॥४॥
औन्नत्यं च कुलं शीलं प्रतापो वीर्यमार्यता ।
ज्ञान विज्ञानमास्तिक्यं स्थैर्य विश्वातिशायिता ॥५॥
धनधान्याभिवृद्धिश्च सकृदस्य जपाद् भवेत् ।
वश्यं चतुर्विधं नृणां जपादस्य प्रजायते ॥६॥
राज्ञो राजकलत्रस्य राजपुत्रस्य मन्त्रिणः ।
जप्यते यस्य वश्यार्थं स दासस्तस्य जायते ॥७॥
धर्मार्थकाममोक्षाणामनायासेन साधनम् ।
शाकिनीडाकिनीरक्षोयक्षोरगभयापहम् ॥८॥
साम्राज्यसुखदं चैव समस्तरिपुमर्दनम् ।
समस्तकलहध्वंसि दग्धबीजप्ररोहणम् ॥९॥
दुःस्वप्ननाशनं क्रुद्धस्वामिचित्तप्रसादनम् ।
षट्कर्माष्टमहासिद्धित्रिकालज्ञानसाधनम् ॥१०॥
परकृत्याप्रशमनं परचक्रविमर्दनम् ।
सङ्ग्रामरङ्गे सर्वेषामिदमेकं जयावहम् ॥११॥
सर्ववन्ध्यात्वदोषघ्नं गर्भरक्षैककारणम् ।
पठ्यते प्रत्यहं यत्र स्तोत्रं गणपतेरिदम् ॥१२॥
देशे तत्र न दुर्भिक्षमीतयो दुरितानि च ।
न तद्गृहं जहाति श्रीर्यत्रायं पठ्यते स्तवः ॥१३॥
क्षयकुष्ठप्रमेहार्शभगन्दरविषूचिकाः ।
गुल्मं प्लीहानमश्मानमतिसारं महोदरम् ॥१४॥
कासं श्वासमुदावर्तं शूलशोफादिसंभवम् ।
शिरोरोगं वमिं हिक्कां गण्डमालामरोचकम् ॥१५॥
वातपित्तकफद्वन्द्वत्रिदोषजनितज्वरम् ।
आगन्तुं विषमं शीतमुष्णं चैकाहिकादिकम् ॥१६॥

इत्याद्युक्तमनुक्तं वा रोगं दोषादिसम्भवम् ।
सर्वं प्रशमयत्याशु स्तोत्रस्यास्य सकृज्जपः ॥१७॥
सकृत्पाठेन संसिद्धः स्त्रीशूद्रपतितैरपि ।
सहस्रनाममन्त्रोऽयं जपितव्यः शुभाप्तये ॥१८॥
महागणपतेः स्तोत्रं सकामः प्रजपन्निदम् ।
इच्छया सकलान्भोगाननुभुज्येह पार्थिवान् ॥१९॥
मनोरथफलैर्दिव्यैर्व्योमयानैर्मनोरमैः ।
चन्द्रेद्रभास्करोपेन्द्रब्रह्मशर्वादिसद्मसु ॥२०॥
कामरूपः कामगतिः कामतो विचरन्निह ।
भुक्त्वा यथेप्सितान्भोगानभीष्टान्सह बन्धुभिः ॥२१॥
गणेशानुचरो भूत्वा महागणपतेः प्रियः ।
नन्दीश्वरादिसानन्दीनन्दितः सकलैर्गणैः ॥२२॥
शिवाभ्यां कृपया पुत्रनिर्विशेषं च लालितः ।
शिवभक्तः पूर्णकामो गणेश्वरवरात्पुनः ॥२३॥
जातिस्मरो धर्मपरः सार्वभौमोऽभिजायते ।
निष्कामस्तु जपन्नित्यं भक्त्या विघ्नेशतत्परः ॥२४॥
योगसिद्धिं परां प्राप्य ज्ञानवैराग्यसंस्थितः ।
निरन्तरोदितानन्दे परमान्दसंविदि ॥२५॥
विश्वोत्तीर्णे परे पारे पुनरावृत्तिवर्जिते ।
लीनो वैनायके धाम्नि रमते नित्यनिर्वृतः ॥२६॥
यो नामभिर्हुनेदेतैरर्चयेत्पूजयेन्नरः ।
राजानो वश्यतां यान्ति रिपवो यान्ति दासताम् ॥२७॥
मन्त्राः सिध्यन्ति सर्वेऽपि सुलभास्तस्य सिद्धयः ।
मूलमन्त्रादपि स्तोत्रमिदं प्रियतरं मम ॥२८॥
नभस्ये मासि शुक्लायां चतुर्थ्यां मम जन्मनि ।
दूर्वाभिर्नामभिः पूजां तर्पणं विधिवच्चरेत् ॥२९॥
अष्टद्रव्यैर्विशेषेण जुहुयाद्भक्तिसंयुतः ।
तस्येप्सितानि सर्वाणि सिध्यन्त्यत्र न संशयः ॥३०॥
इदं प्रजप्तं पठितं पाठितं श्रावितं श्रुतम् ॥३१॥
व्याकृतं चर्चितं ध्यातं विमृष्टमभिनन्दितम् ।
इहामुत्र च सर्वेषां विश्वैश्वर्यप्रदायकम् ॥३२॥
स्वच्छन्दचारिणाप्येष येनायं धार्यते स्तवः ।
स रक्ष्यते शिवोद्भूतैर्गणैरध्युष्टकोटिभिः ॥३३॥

पुस्तके लिखितं यत्र गृहे स्तोत्रं प्रपूजयेत् ।
तत्र सर्वोत्तमा लक्ष्मीः सन्निधत्ते निरन्तरम् ॥३४॥
दानैरशेषैरखिलैर्व्रतैश्च तीर्थैरशेषैरखिलैर्मखैश्च ।
न तत्फलं विन्दति यद्गणेशसहस्रनाम्नां स्मरणेन सद्यः ॥३५॥
एतन्नाम्नां सहस्रं पठति दिनमणौ प्रत्यहं प्रोज्जिहाने
सायं मध्यंदिने वा त्रिषवणमथवा सन्ततं वा जनो यः ।
स स्यादैश्वर्यधुर्यः प्रभवति च सतां कीर्तिमुच्चैस्तनोति
प्रत्यूहं हन्ति विश्वं वशयति सुचिरं वर्धते पुत्रपौत्रैः ॥३६॥
अकिञ्चनोऽपि मत्प्राप्तिचिन्तको नियताशनः ।
जपेत्तु चतुरो मासान् गणेशार्चनतत्परः ॥३७॥
दरिद्रतां समुन्मूल्य सप्तजन्मानुगामपि ।
लभते महतीं लक्ष्मीमित्याज्ञा पारमेश्वरी ॥३८॥
आयुष्यं वीतरोगं कुलमतिविमलं संपदश्चार्तदानाः
कीर्तिर्नित्यावदाता भणितिरभिनवा कान्तिरव्याधिभव्या ।
पुत्राः सन्तः कलत्रं गुणवदभिमतं यद्यदेतच्च सत्यं
नित्यं यः स्तोत्रमेतत्पठति गणपतेस्तस्य हस्ते समस्तम् ॥३९॥
गणञ्जयो गणपतिर्हेरम्बो धरणीधरः ।
महागणपतिर्लक्षप्रदः क्षिप्रप्रसादनः ॥४०॥
अमोघसिद्धिरमितो मन्त्रश्चिन्तामणिर्निधिः ।
सुमङ्गलो बीजमाशापूरको वरदः शिवः ॥४१॥
कश्यपो नन्दनो वाचासिद्धो ढुण्ढिविनायकः ।
मोदकैरेभिरत्रैकविंशत्या नामभिः पुमान् ॥४२॥
यः स्तौति मद्गतमना मदाराधनतत्परः ।
स्तुतो नाम्नां सहस्रेण तेनाहं नात्र संशयः ॥४३॥
नमो नमः सुरवरपूजिताङ्घ्रये
नमो नमो निरुपममङ्गलात्मने ।
नमो नमो विपुलपदैकसिद्धये
नमो नमः करिकलभाननाय ते ॥४४॥

इति श्रीगणेशपुराणे उपासनाखण्डे महागणपतिप्रोक्तं
गणेशसहस्रनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

•

शिवसहस्रनामस्तोत्रम्

स्थिरः स्थाणुः प्रभुर्भीमः प्रवरो वरदो वरः ॥१॥
सर्वात्मा सर्वविख्यातः सर्वस्सर्वकरो भवः ।
जटी चर्मी शिखण्डी च सर्वांगस्सर्वभावनः ॥२॥
हरश्चहरिणाक्षश्चसर्वभूतहरः प्रभुः ।
प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च नियतश्शाश्वतो ध्रुवः ॥३॥
श्मशानवासी भगवान् खेचरो गोचरोऽर्दनः ।
अभिवाद्यो महाकर्मा तपस्वी भूतभावनः ॥४॥
उन्मत्तवेषप्रच्छन्नः सर्वलोकप्रजापतिः ।
महारूपो महाकायो वृषरूपो महायशः ॥५॥
महात्मा सर्वभूतात्मा विश्वरूपो महाहनुः ।
लोकपालोऽन्तर्हितात्मा प्रसादो नीललोहितः ॥६॥
पवित्रं च महांश्चैव नियमो नियमाश्रितः ।
सर्वकर्मा स्वयंभूत आदिरादिकरो निधिः ॥७॥
सहस्राक्षो विशालाक्षस्सोमो नक्षत्रसाधकः ।
चन्द्रस्सूर्यश्शनिः केतुर्ग्रहो ग्रहपतिर्वरः ॥८॥
आदिरन्तो लयः कर्ता मृगबाणार्पणोऽनघः ।
महातपा घोरतपा अदीनो दीनसाधकः ॥९॥
संवत्सरकरो मन्त्रः प्रमाणं परमं तपः ।
योगी योग्यो महाबीजो महारेता महाबलः ॥१०॥
सुवर्णरेतास्सर्वज्ञस्सुबीजो बीजवाहनः ।
दशबाहुस्त्वनिमिषो नीलकण्ठ उमापतिः ॥११॥
विश्वरूपस्स्वयंश्रेष्ठो बलवीरो बलो गणः ।
गणकर्ता गणपतिर्दिग्वासाः काम एव च ॥१२॥
मन्त्रवित्परमो मन्त्रः सर्वभावकरो हरः।
कमण्डलुधरो धन्वी बाणहस्तकपालवान् ॥१३॥
अशनी शतघ्नी खड्गी पट्टिसी सायुधी महान् ।
स्रुवहस्तस्सुरूपश्च तेजस्तेजस्करो निधिः ॥१४॥
उष्णीषी च सुवक्त्रश्च उदग्रो विनतस्तथा ।
दीर्घश्च हरिकेशश्च सुतीर्थः कृष्ण एव च ॥१५॥
शृगालरूपः सिद्धार्थो मुण्डस्सर्वशुभंकरः ।
अजश्चबहुरूपश्च गङ्गाधारी कपर्द्यपि ॥१६॥

ऊर्ध्वरेता ऊर्ध्वलिङ्ग ऊर्ध्वशायी नभःस्थलः ।
त्रिजटश्चीरवासाश्च रुद्रस्सेनापतिर्विभुः ॥१७॥
नक्तचरोऽहश्चरश्च तिग्मन्युस्सुवर्चसः ।
गजहा दैत्यहा कालो लोकधाता गुणाकरः ॥१८॥
सिंहशार्दूलरूपश्च व्याघ्रचर्माम्बरावृतः ।
कालयोगी महानाथस्सर्वकामश्चतुष्पथः ॥१९॥
निशाचरः प्रेतचारी भूतचारी महेश्वरः ।
बहुभूतो बहुधरः स्वर्भानुरमितो गतिः ॥२०॥
नृत्यप्रियो नित्यनर्तो नर्तकस्सर्वलालसः ।
महाघोरतपश्शूरो नित्योऽनीहो निरालयः ॥२१॥
सहस्रहस्तो विजयो व्यवसायो ह्यतन्द्रितः ।
अमर्षणोऽमर्षणात्मा यज्ञहा कामनाशकः ॥२२॥
दक्षयागापहारी च सुसहो मध्यमस्तथा ।
तेजोपहारी बलहा मुदितोऽर्थोऽजितो वरः ॥२३॥
गम्भीरघोषो गम्भीरो गम्भीरबलवाहनः ।
न्यग्रोधरूपो न्यग्रोधवृक्षकर्णस्थितिर्विभुः ॥२४॥
सुतीक्ष्णदशनश्चैव महाकायो महाननः ।
विष्वक्सेनो हरिर्यज्ञस्संयुगापीडवाहनः ॥२५॥
तीक्ष्णतापश्च हर्यश्वस्सहायः कर्मकालवित् ।
विष्णुप्रसादितो यज्ञस्समुद्रो वडवामुखः ॥२६॥
हुताशनसहायश्च प्रशांतात्मा हुताशनः ।
उग्रतेजा महातेजा जन्यो विजयकालवित् ॥२७॥
ज्योतिषामयनं सिद्धिस्सर्वविग्रह एव च ।
शिखी मुण्डी जटी ज्वाली मूर्तिजो मूर्धगो बली ॥२८॥
वैणवी प्रणवी ताली खेली कालकटंकटः ।
नक्षत्रविग्रहमतिर्गुणबुद्धिर्लयोऽगमः ॥२९॥
प्रजापतिर्विश्वबाहुर्विभागः सर्वगोऽमुखः ।
विमोचनस्सुसरणो हिरण्यकवचोद्भवः ॥३०॥
मेढ्रजो बलचारी च महीचारी स्तुतस्तथा ।
सर्वतूर्यनिनादी च सर्ववाद्यपरिग्रहः ॥३१॥
व्यालरूपो गुहावासी ग्रहमाली तरङ्गवित् ।
त्रिदशः कालदृक्कर्मसर्वबन्धविमोचनः ॥३२॥

बन्धनस्त्वसुरेन्द्राणां युधि शत्रुविनाशनः ।
सांख्यप्रसादो दुर्वासास्सर्वसाधुनिषेवितः ॥३३॥
प्रस्कन्दनो विभागज्ञो ह्यतुल्यो यज्ञभागवित् ।
सर्ववासस्सर्वचारी दुर्वासा वासवोऽमरः ॥३४॥
हैमो हेमकरो यज्ञस्सर्वधारी धरोत्तमः ।
लोहिताक्षो महाक्षश्च विजयाक्षो विशारदः ॥३५॥
संग्रहो निग्रहः कर्ता सर्पचीरनिवासिनः ।
मुख्योऽमुख्यश्च देहश्च काहलिस्सर्वकामदः ॥३६॥
सर्वकालप्रसादश्च सुबलो बलरूपभृत् ।
सर्वकामप्रदश्चैव सर्वदस्सर्वतोमुखः ॥३७॥
आकाशनिर्विरूपश्च निपातो ह्यवशः खगः ।
रौद्ररूपोंऽशुरादित्यो बहुरश्मिस्सुवर्चसी ॥३८॥
वसुवेगो महावेगो मनोवेगो निशाचरः ।
सर्ववासी श्रियावासी उपदेशकरोऽकरः ॥३९॥
मुनिरात्मनिरालोकस्संमग्नश्च सहस्रदः ।
पक्षी च प्लक्षरूपश्च अतिदीप्तो विशांपतिः ॥४०॥
उन्मादो मदनः कामो ह्यश्वत्थोऽर्थकरो यशः ।
वामदेवश्च वामश्च प्राग्दक्षिणउदङ्मुखः ॥४१॥
सिद्धयोगो महर्षिश्च सिद्धार्थस्सिद्धसाधकः ।
भिक्षुश्च भिक्षुरूपश्च विपणो मृदुरव्ययः ॥४२॥
महासेनो विशाखश्च षष्टिभागो गवांपतिः ।
वज्रहस्तश्च विष्कम्भी चमूस्तम्भन एव च ॥४३॥
वृत्तवृत्तकरस्तालो मधुर्मधुकलोचनः ।
वाचस्पत्यो वाजसनो नित्यमाश्रितपूजितः ॥४४॥
ब्रह्मचारी लोकचारी सर्वचारी विचारवित् ।
ईशान ईश्वरः कालो निशाचारी पिनाकधृक् ॥४५॥
निमित्तस्थो निमित्तं च नन्दो नन्दिकरो हरिः ।
नन्दीश्वरश्च नन्दी च नन्दनो नन्दिवर्धनः ॥४६॥
भगहारी निहन्ता च कालो ब्रह्मा पितामहः ।
चतुर्मुखो महालिङ्गश्चारुलिङ्गस्तथैव च ॥४७॥
लिङ्गाध्यक्षस्सुराध्यक्षो योगाध्यक्षो युगावहः ।
बीजाध्यक्षो बीजकर्ता अध्यात्मानुगतो बलः ॥४८॥

इतिहासस्सकल्पश्च गौतमोऽथ निशाकरः ।
दम्भो ह्यदम्भो वैदम्भो वश्यो वशकरः कलिः ॥४९॥
लोककर्ता पशुपतिर्महाकर्ता ह्यनौषधः ।
अक्षरं परमं ब्रह्म बलवान् शक्त एव च ॥५०॥
नीतिर्ह्यनीतिश्शुद्धात्मा शुद्धो मान्यो गतागतः ।
बहुप्रसादस्सुस्वप्नो दर्पणोऽथ त्वमित्रजित् ॥५१॥
वेदकारो मन्त्रकारो विद्वान्समरमर्दनः ।
महामेघनिवासी च महाघोरो वशीकरः ॥५२॥
अग्निज्वालो महाज्वालो ह्यतिधूम्रो हुतो हविः ।
वृषभश्शंकरो नित्यं वर्चस्वी धूमकेतनः ॥५३॥
नीलस्तथांगलुब्धश्च शोभनो निरवग्रहः ।
स्वस्तिदस्स्वस्तिभागश्च भागी भागकरो लघुः ॥५४॥
उत्सङ्गश्च महाङ्गश्च महागर्भपरायणः ।
कृष्णवर्णस्सुवर्णश्च इन्द्रियं सर्वदेहिनाम् ॥५५॥
महापादो महाहस्तो महाकायो महायशाः ।
महामूर्धा महामात्रो महानेत्रो निशालयः ॥५६॥
महान्तको महाकर्णो महोष्ठश्च महाहनुः ।
महानासो महाकम्बुर्महाग्रीवश्श्मशानभाक् ॥५७॥
महावक्षा महोरस्को ह्यन्तरात्मा मृगालयः ।
लम्बनो लम्बितोष्ठश्च महामायः पयोनिधिः ॥५८॥
महादन्तो महादंष्ट्रो महाजिह्वो महामुखः ।
महानखो महारोमा महाकेशो महाजटः ॥५९॥
प्रसन्नश्च प्रसादश्च प्रत्ययो गिरिसाधनः ।
स्नेहनोऽस्नेहनश्चैव अजितश्च महामुनिः ॥६०॥
वृक्षाकारो वृक्षकेतुरनलो वायुवाहनः ।
गण्डली मेरुधामा च देवाधिपतिरेव च ॥६१॥
अथर्वशीर्षस्सामास्य ऋक्सहस्रामितेक्षणः ।
यजुःपादभुजो गुह्यः प्रकाशो जङ्गमस्तथा ॥६२॥
अमोघार्थः प्रसादश्च अभिगम्यस्सुदर्शनः ।
उपकारः प्रियस्सर्वः कनकः कांचनच्छविः ॥६३॥
नाभिर्नन्दकरो भावः पुष्करस्थपतिः स्थिरः ।
द्वादशस्त्रासनश्चाद्यो यज्ञ यज्ञसमाहितः ॥६४॥

नक्तं कलिश्च कालश्च मकरः कालपूजितः ।
सगणी गणकारश्च भूतवाहनसारथि ॥६५॥
भस्माशयो भस्मगोप्ता भस्मभूतस्तरुर्गणः ।
लोकपालस्तथा लोको महात्मा सर्वपूजितः ॥६६॥
शुक्लस्त्रिशुक्लसंपन्नश्शुचिर्भूतनिषेवितः ।
आश्रमस्थः क्रियावस्थो विश्वकर्मपतिर्वरः ॥६७॥
विशालशाखस्ताम्रोष्ठो ह्यम्बुजालस्सुनिश्चलः ।
कपिलः कपिशश्शुक्ल आयुश्चैव परोऽपरः ॥६८॥
गन्धर्वो ह्यादितिस्तार्क्ष्यस्सुविज्ञेयस्सुशारदः ।
परश्वधायुधो देवोह्यनुकारी सुबान्धवः ॥६९॥
तुम्बवीणो महाक्रोधो ऊर्ध्वरेता जलेशयः ।
उग्रो वंशकरो वंशो वंशनादो ह्यनिन्दितः ॥७०॥
सर्वाङ्गरूपो मायावी सुहृदो ह्यनिलो नलः ।
बन्धनो बन्धकर्ता च सुबन्धनविमोचनः ॥७१॥
स यज्ञारिस्स कामारिर्महादंष्ट्रो महायुधः ।
बहुधाऽनिन्दितश्शर्वश्शङ्करश्चन्द्रशेखरः ॥७२॥
अमरेशो महादेवो विश्वदेवस्सुरारिहा ।
अहिर्बुध्न्योऽनिलाभश्च चेकितानो हरिस्तथा ॥७३॥
अजैकपाच्च कापाली त्रिशङ्कुरजितश्शिवः ।
धन्वन्तरिर्धूमकेतुस्स्कन्दो वैश्रवणस्तथा ॥७४॥
धाता शक्रश्च विष्णुश्च मित्रस्त्वष्टा ध्रुवो धरः ।
प्रभावस्सर्वगो वायुरर्यमा सविता रविः ॥७५॥
उषङ्गुश्च विधाता च मान्धाता भूतभावनः ।
विभुर्वर्णविभावी च सर्वकामगुणावहः ॥७६॥
पद्मनाभो महागर्भश्चन्द्रवक्त्रोऽनिलोऽनलः ।
बलवाँश्चोपशान्तश्च पुराणः पुण्यचञ्चुरी ॥७७॥
कुरुकर्ता कुरुवासी कुरुभूतो गुणौषधः ।
सर्वाशयो दर्भचारी सर्वेषां प्राणिनां पतिः ॥७८॥
देवदेवस्सुखासक्तस्सदसत्सर्वरत्नवित् ।
कैलासगिरिवासी च हिमवद्गिरिसंश्रयः ॥७९॥
कूलहारी कूलकर्ता बहुविद्यो बहुप्रदः ।
वणिजो वर्धकी वृक्षो बकुलश्चन्दनच्छदः ॥८०॥

सारग्रीवो महाजत्रुरलोलश्च महौषधः ।
सिद्धार्थकारी सिद्धार्थश्छन्दोव्याकरणोत्तरः ॥८१॥
सिंहनादस्सिंहदंष्ट्रः सिंहगस्सिंहवाहनः ।
प्रभावात्मा जगत्कालः कालो लोकहितस्तरुः ॥८२॥
सारङ्गो नवचक्राङ्गः केतुमाली सभावनः ।
भूतालयो भूतपतिरहोरात्रमनिन्दितः ॥८३॥
वर्धितस्सर्वभूतानां निलयश्चविभुर्भवः ।
अमोघस्संयतो ह्याश्वो भोजनः प्राणधारणः ॥८४॥
धृतिमान् मतिमान् दक्षः सत्कृतश्च युगाधिपः ।
गोपालो गोपतिर्ग्रामो गोचर्मवसनो हरिः ॥८५॥
हिरण्यबाहुश्च तथा गुहापालः प्रवेशकः ।
प्रकृष्टारिर्महाहर्षो जितकामो जितेन्द्रियः ॥८६॥
गान्धारश्च सुवासश्च तपस्सक्तो रतिर्नरः ।
महागीतो महानृत्यो ह्यप्सरोगणसेवितः ॥८७॥
महाकेतुर्महाधातुर्नैकसानुचरश्चलः ।
आवेदनीय आवेशः सर्वगन्धसुखावहः ॥८८॥
तोरणस्तारणो वातः परिधीपतिखेचरः ।
संयोगो वर्धनो वृद्धो ह्यतिवृद्धो गुणाधिक । ॥८९॥
नित्य आत्मा सहायश्च देवासुरपतिः पतिः ।
युक्तश्च युक्तबाहुश्च देवो दिवि सुपर्वणः ॥९०॥
आषाढश्च सुषाढश्च ध्रुवोऽथ हरिणो हरः ।
वपुरावर्तमानेभ्यो वसुश्रेष्ठो महापथः ॥९१॥
शिरोहारी विमर्शश्च सर्वलक्षणलक्षितः ।
अक्षश्च रथयोगी च सर्वयोगी महाबलः ॥९२॥
समाम्नायोऽसमाम्नायस्तीर्थदेवो महारथः ।
निर्जीवो जीवनो मन्त्रश्शुभाक्षो बहुकर्कशः ॥९३॥
रत्नप्रभूतो रक्ताङ्गो महार्णवनिपानवित् ।
मूलं विशालो ह्यमृतो व्यक्ताव्यक्तस्तपोनिधिः ॥९४॥
आरोहणोऽधिरोहश्च शीलधारी महायशा ।
सेनाकल्पो महाकल्पो योगो योगकरो हरिः ॥९५॥
युगरूपो महारूपो महानागहनो वधः ।
न्यायनिर्वपणः पादः पण्डितो ह्यचलोपमः ॥९६॥

बहुमालो महामालश्शशी हरिसुलोचनः ।
विस्तारो लवणः कूपस्त्रियुगः सफलोदयः ॥९७॥
त्रिलोचनो विषण्णांगो मणिविद्धो जटाधरः ।
बिन्दुर्विसर्गस्सुमुखः शरस्सर्वायुधस्सहः ॥९८॥
निवेदनस्सुखाजातः सुगन्धारो महाधनुः ।
गन्धपाली च भगवानुत्थानस्सर्वकर्मणाम् ॥९९॥
मन्थानो बहुलो वायुः सकलस्सर्वलोचनः ।
तलस्तालः करस्थाली ऊर्ध्वसंहननो महान् ॥१००॥

छत्रं सुछत्रो विख्यातो लोकस्सर्वाश्रयः क्रमः ।
मुण्डो विरूपो विकृतो दण्डी कुण्डी विकुर्वणः ॥१०१॥
हर्यक्षः ककुभो वज्री शतजिह्वस्सहस्रपात् ।
सहस्रमूर्धा देवेन्द्रस्सर्वदेवमयो गुरुः ॥१०२॥
सहस्रबाहुस्सर्वाङ्गः शरण्यस्सर्वलोककृत् ।
पवित्रं त्रिककुन्मन्त्रः कनिष्ठः कृष्णपिङ्गलः ॥१०३॥
ब्रह्मदण्डविनिर्माता शतघ्नीपाशशक्तिमान् ।
पद्मगर्भो महागर्भो ब्रह्मगर्भो जलोद्भवः ॥१०४॥
गभस्तिर्ब्रह्मकृद्ब्रह्म ब्रह्मविद्ब्रह्मणो गतिः ।
अनन्तरूपश्चैकात्मा तिग्मतेजास्स्वयम्भुवः ॥१०५॥
ऊर्ध्वगात्मा पशुपतिर्वातरंहा मनोजवः ।
चन्दनी पद्मनालाग्रस्सुरभ्युत्तरणो नरः ॥१०६॥

कर्णिकारमहास्रग्वी नीलमौलिः पिनाकधृद् ।
उमापतिरुमाकान्तो जाह्नवीधृदुमाधवः ॥१०७॥
वरो वराहो वरदो वरेण्यस्सुमहास्वनः ।
महाप्रसादो दमनः शत्रुहा श्वेतपिङ्गलः ॥१०८॥
प्रीतात्मा परमात्मा च प्रयतात्मा प्रधानधृत् ।
सर्वपार्श्वमुखस्त्र्यक्षो धर्मसाधारणो वरः ॥१०९॥
चराचरात्मा सूत्रात्मा अमृतो गोवृषेश्वरः ।
साध्यर्षिर्वसुरादित्यो विवस्वान् सवितामृतः ॥११०॥

व्यासस्सर्गस्सुसंक्षेपो विस्तारः पर्ययो नरः ।
ऋतुस्संवत्सरो मासः पक्षस्संख्यासमापनः ॥१११॥
कला काष्ठा लवो मात्रा मुहूर्ताहःक्षपा क्षणाः ।
विश्वक्षेत्रं प्रजाबीजं लिङ्गमाद्यस्सुनिर्गमः ॥११२॥

सदसद्व्यक्तमव्यक्तं पिता माता पितामहः ।
स्वर्गद्वारं प्रजाद्वारं मोक्षद्वारं त्रिविष्टपम् ॥११३॥
निर्वाणं ह्लादनश्चैव ब्रह्मलोकः परागतिः ।
देवासुरविनिर्माता देवासुरपरायणः ॥११४॥
देवासुरगुरुर्देवो देवासुरनमस्कृतः ।
देवासुरमहामात्रो देवासुरगणाश्रयः ॥११५॥
देवासुरगणाध्यक्षो देवासुरगणाग्रणीः ।
देवादिदेवो देवर्षिर्देवासुरवरप्रदः ॥११६॥
देवासुरेश्वरो विश्वो देवासुरमहेश्वरः ।
सर्वदेवमयोऽचिन्त्यो देवतात्मात्मसम्भवः ॥११७॥
उद्भित्त्रिविक्रमो वैद्यो विरजो नीरजोऽमरः ।
ईड्यो हस्तीश्वरो व्याघ्रो देवसिंहो नरर्षभः ॥११८॥
विबुधोऽग्रवरस्सूक्ष्मस्सर्वदेवस्तपोमयः ।
सुयुक्तश्शोभनो वज्री प्रासानां प्रभवोऽव्ययः ॥११९॥
गुहः कान्तो निजस्सर्गः पवित्रं सर्वपावनः ।
शृङ्गी शृङ्गप्रियो बभ्रू राजराजो निरामयः ॥१२०॥
अभिरामस्सुरगणो विरामस्सर्वसाधनः ।
ललाटाक्षो विश्वदेवो हरिणो ब्रह्मवर्चसः ॥१२१॥
स्थावराणां पतिश्चैव नियमेन्द्रियवर्धनः ।
सिद्धार्थस्सिद्धभूतार्थोऽचिन्त्यस्सत्यव्रतश्शुचिः ॥१२२॥
व्रताधिपः परं ब्रह्म भक्तानां परमा गतिः ।
विमुक्तो मुक्ततेजाश्च श्रीमान् श्रीवर्धनो जगत् ॥१२३॥

यथा प्रधानं भगवानिति भक्त्या स्तुतो मया ।
यं न ब्रह्मादयो देवा विदुस्तत्वेन नर्षयः ॥१२४॥
स्तोतव्यमर्च्यं वन्द्यं च कः स्तोष्यति जगत्पतिं ।
भक्त्या त्वेवं पुरस्कृत्य मया यज्ञपतिर्विभुः ॥१२५॥
ततोऽभ्यनुज्ञां सम्प्राप्य स्तुतो मतिमतां वरः ।
शिवमेभिः स्तुवन् देवं नामाभिः पुष्टिवर्धनः ॥१२६॥
नित्ययुक्तश्शुचिर्भूतः प्राप्नोत्यात्मानमात्मना ।
एतद्धि परमं ब्रह्म परं ब्रह्माधिगच्छति ॥१२७॥
ऋषयश्चैव देवाश्च स्तुवन्त्येतेन तत्पराः ।
स्तूयमानो महादेवस्तुष्यते नियतात्मभिः ॥१२८॥

भक्तानुकम्पी भगवानात्मसंस्थाकरो विभुः ।
तथैव च मनुष्येषु ये मनुष्याः प्रधानतः ॥१२९॥
आस्तिका श्रद्दधानाश्च बहुभिर्जन्मभिस्स्तवैः ।
भक्त्या ह्यनन्यमीशानं परं देवं सनातनम् ॥१३०॥
कर्मणा मनसा वाचा भावेनामिततेजसः ।
शयाना जाग्रमाणाश्च व्रजन्नुपविशंस्तथा ॥१३१॥
उन्मिषन्निमिषंश्चैव चिन्तयन्तः पुनः पुनः ।
शृण्वन्तश्श्रावयन्तश्च कथयन्तश्च ते भवम् ॥१३२॥
स्तुवन्तस्स्तूयमानाश्च तुष्यन्ति च रमन्ति च ।
जन्मकोटिसहस्रेषु नानासंसारयोनिषु ॥१३३॥
जन्तोर्विगतपापस्य भवे भक्तिः प्रजायते ।
उत्पन्ना च भवे भक्तिरनन्या सर्वभावतः ॥१३४॥
भाविनः कारणं चास्य सर्वमुक्तस्य सर्वदा ।
एतद्देवेषु दुष्प्रापं मनुष्येषु न लभ्यते ॥१३५॥
निर्विघ्ना निर्मला रुद्रे भक्तिरव्यभिचारिणी ।
तस्यैव च प्रसादेन भक्तिरुत्पद्यते नृणाम् ॥१३६॥
येन याति परां सिद्धिं तद्भावगतचेतसः ।
ये सर्वभावानुगताः प्रपद्यन्ते महेश्वरम् ॥१३७॥
प्रपन्नवत्सलो देवस्संसारात्तान् समुद्धरेत् ।
एवमन्ये निकुर्वन्ति देवास्संसारमोचनम् ॥१३८॥
मनुष्याणामृते देवं नान्या शक्तिस्तपोबलम् ।
इति तेनेन्द्रकल्पेन भगवान् सदसत्पतिः ॥१३९॥
कृत्तिवासास्सुतः कृष्णतण्डिना शुभबुद्धिना ।
स्तवमेतं भगवतो ब्रह्मा स्वयमधारयत् ॥१४०॥
गीयते च स बुध्येत ब्रह्मशंकरसन्निधौ ।
इदं पुण्यं पवित्रं च सर्वदा पापनाशनम् ॥१४१॥
योगदं मोक्षदं चैव स्वर्गदं तोषदं तथा ।
एवमेतत्पठन्ते य एकभक्त्या तु शंकरम् ॥१४२॥
या गतिस्सांख्ययोगानां व्रजन्तं तां गतिस्तथा ।
स्तवमेनं प्रयत्नेन सदा रुद्रस्य सन्निधौ ॥१४३॥
अब्दमेकं चरेद्भक्तः प्राप्नुयादोप्सितं फलम् ।
एतद्रहस्यं परमं ब्रह्मणो हृदि संस्थितम् ॥१४४॥

ब्रह्मा प्रोवाच शक्राय शक्रः प्रोवाच मृत्यवे ।
मृत्युः प्रोवाच रुद्रेभ्यो रुद्रेभ्यस्तण्डिमागमत् ॥१४५॥

महता तपसा प्राप्तं तण्डिना ब्रह्मसद्मनि ।
तण्डिः प्रोवाच शुक्राय गौतमाय च भार्गवः ॥१४६॥

वैवस्वताय मनवे गौतमः प्राह माधव ।
नारायणाय साध्याय मनुरिष्टाय धीमते ॥१४७॥

यमाय प्राह भगवान् साध्यो नारायणोऽच्युतः ।
नाचिकेताय भगवानाह वैवस्वतो यमः ॥१४८॥

मार्कण्डेयाय वार्ष्णेय नाचिकेतोऽभ्यभाषत ।
मार्कण्डेयान्मया प्राप्तो नियमेन जनार्दन ॥१४९॥

तवाप्यहममित्रघ्न स्तवं दद्यां ह्यविश्रुतम् ।
स्वर्ग्यमारोग्यमायुष्यं धन्यं वेदेन सम्मितन् ॥१५०॥

नास्य विघ्नं विकुर्वन्ति दानवा यक्षराक्षसाः ।
पिशाचा यातुधाना वा गुह्यका भुजगा अपि ॥१५१॥

यः पठेत शुचिः पार्थ ! ब्रह्मचारी जितेन्द्रियः ।
अभग्नयोगो वर्षं तु सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥१४२॥

इति श्रीशिवसहस्रनामस्तोत्ररत्नं संपूर्णम् ।

श्रीविष्णुसहस्रनामस्तोत्रम्

यस्य स्मरणमात्रेण जन्मसंसारबन्धनात् ।
विमुच्यते नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥
नमः समस्तभूतानामादिभूताय भूभृते ।
अनेकरूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥

वैशम्पायन उवाच

श्रुत्वा धर्मानशेषेण पावनानि च सर्वशः ।
युधिष्ठिरः शान्तनवं पुनरेवाभ्यभाषत ॥ १ ॥

युधिष्ठिर उवाच

किमेकं दैवतं लोके किं वाप्येकं परायणम् ।
स्तुवन्तः कं कमर्चन्तः वाप्नुयुर्मानवाः शुभम् ॥ २ ॥
को धर्मः सर्वधर्माणां भवतः परमो मतः ।
किं जपन्मुच्यते जन्तुर्जन्मसंसारबन्धनात् ॥ ३ ॥

भीष्म उवाच

जगत्प्रभुं देवदेवमनन्तं पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नामसहस्रेण पुरुषः सततोत्थितः ॥ ४ ॥
तमेव चार्चयन्नित्यं भक्त्या पुरुषमव्ययम् ।
ध्यायन्स्तुवन्नमस्यंश्च यजमानस्तमेव च ॥ ५ ॥
अनादिनिधनं विष्णुं सर्वलोकमहेश्वरम् ।
लोकाध्यक्षं स्तुवन्नित्यं सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥ ६ ॥
ब्रह्मण्यं सर्वधर्मज्ञं लोकानां कीर्तिवर्धनम् ।
लोकनाथं महद्भूतं सर्वभूतभवोद्भवम् ॥ ७ ॥
एष मे सर्वधर्माणां धर्मोऽधिकतमो मतः ।
यद्भक्त्या पुण्डरीकाक्षं स्तवैरर्चेन्नरः सदा ॥ ८ ॥
परमं यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः ।
परमं यो महद्ब्रह्म परमं यः परायणम् ॥ ९ ॥
पवित्राणां पवित्रं यो मङ्गलानां च मङ्गलम् ।
दैवतं देवतानां च भूतानां योऽव्ययः पिता ॥१०॥
यतः सर्वाणि भूतानि भवन्त्यादियुगागमे ।
यस्मिश्च प्रलयं यान्ति पुनरेव युगक्षये ॥११॥
तस्य लोकप्रधानस्य जगन्नाथस्य भूपते ।
विष्णोर्नामसहस्रं मे शृणु पापभयापहम् ॥१२॥

यानि नामानि गौणानि विख्यातानि महात्मनः ।
ऋषिभिः परिगीतानि तानि वक्ष्यामि भूतये ॥१३॥

ॐ

विश्वं विष्णुर्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः ।
भूतकृद्भूतभृद्भावो भूतात्मा भूतभावनः ॥१४॥
पूतात्मा परमात्मा च मुक्तानां परमा गतिः ।
अव्ययः पुरुषः साक्षी क्षेत्रज्ञोऽक्षर एव च ॥१५॥
योगो योगविदां नेता प्रधानपुरुषेश्वरः ।
नारसिंहवपुः श्रीमान्केशवः पुरुषोत्तमः ॥१६॥
सर्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादिर्निधिरव्ययः ।
सम्भवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरीश्वरः ॥१८॥
स्वयम्भूः शम्भुरादित्यः पुष्कराक्षो महास्वनः ।
अनादिनिधनो धाता विधाता धातुरुत्तमः ॥१८॥
अप्रमेयो हृषीकेशः पद्मनाभोऽमरप्रभुः ।
विश्वकर्मा मनुस्त्वष्टा स्थविष्ठः स्थविरो ध्रुवः ॥१९॥
अग्राह्यः शाश्वतः कृष्णो लोहिताक्षः प्रतर्दनः ।
प्रभूतस्त्रिककुब्धाम पवित्रं मङ्गलं परम् ॥२०॥
ईशानः प्राणदः प्राणो ज्येष्ठः श्रेष्ठः प्रजापतिः ।
हिरण्यगर्भो भूगर्भो माधवो मधुसूदनः ॥२१॥
ईश्वरो विक्रमी धन्वी मेधावी विक्रमः क्रमः ।
अनुत्तमो दुराधर्षः कृतज्ञः कृतिरात्मवान् ॥२२॥
सुरेशः शरणं शर्म विश्वरेताः प्रजाभवः ।
अहः संवत्सरो व्यालः प्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥२३॥
अजः सर्वेश्वरः सिद्धः सिद्धिः सर्वादिरच्युतः ।
वृषाकपिरमेयात्मा सर्वयोगविनिःसृतः ॥२४॥
वसुर्वसुमनाः सत्यः समात्मा सम्मितः समः ।
अमोघः पुण्डरीकाक्षो वृषकर्मा वृषाकृतिः ॥२५॥
रुद्रो बहुशिरा बभ्रुर्विश्वयोनिः शुचिश्रवाः ।
अमृतः शाश्वतस्थाणुर्वरारोहो महातपाः ॥२६॥
सर्वगः सर्वविद्भानुर्विष्वक्सेनो जनार्दनः ।
वेदो वेदविदव्यङ्गो वेदाङ्गो वेदवित्कविः ॥२७॥
लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृताकृतः ।
चतुरात्मा चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥२८॥

भ्राजिष्णुर्भोजनं भोक्ता सहिष्णुर्जगदादिजः ।
अनघो विजयो जेता विश्वयोनिः पुनर्वसुः ॥२९॥
उपेन्द्रो वामनः प्रांशुरमोघः शुचिरूर्जितः ।
अतीन्द्रः संग्रहः सर्गो धृतात्मा नियमो यमः ॥३०॥
वेद्यो वैद्यः सदायोगी वीरहा माधवो मधुः ।
अतीन्द्रियो महामायो महोत्साहो महाबलः ॥३१॥

महाबुद्धिर्महावीर्यो महाशक्तिर्महाद्युतिः ।
अनिर्देश्यवपुः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिधृक् ॥३२॥
महेष्वासो महीभर्ता श्रीनिवासः सतां गतिः ।
अनिरुद्धः सुरानन्दो गोविन्दो गोविदां पतिः ॥३३॥
मरीचिर्दमनो हंसः सुपर्णो भुजगोत्तमः ।
हिरण्यनाभः सुतपाः पद्मनाभः प्रजापतिः ॥३४॥
अमृत्युः सर्वदृक् सिंहः संधाता संधिमान्स्थिरः ।
अजो दुर्मर्षणः शास्ता विश्रुतात्मा सुरारिहा ॥३५॥

गुरुर्गुरुतमो धाम सत्यः सत्यपराक्रमः ।
निमिषोऽनिमिषः स्रग्वी वाचस्पतिरुदारधीः ॥३६॥
अग्रणीर्ग्रामणीः श्रीमान्न्यायो नेता समीरणः ।
सहस्रमूर्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥३७॥
आवर्तनो निवृत्तात्मा संवृतः सम्प्रमर्दनः ।
अहः संवर्तको वह्निरनिलो धरणीधरः ॥३८॥
सुप्रसादः प्रसन्नात्मा विश्वधृग्विश्वभुग्विभुः ।
सत्कर्ता सत्कृतः साधुर्जह्नुर्नारायणो नरः ॥३९॥
असंख्येयोऽप्रमेयात्मा विशिष्टः शिष्टकृच्छुचिः ।
सिद्धार्थः सिद्धसंकल्पः सिद्धिदः सिद्धिसाधनः ॥४०॥

वृषाही वृषभो विष्णुर्वृषपर्वा वृषोदरः ।
वर्धनो वर्धमानश्च विविक्तः श्रुतिसागरः ॥४१॥
सुभुजो दुर्धरो वाग्मी महेन्द्रो वसुदो वसुः ।
नैकरूपो बृहद्रूपः शिपिविष्टः प्रकाशनः ॥४२॥
ओजस्तेजोद्युतिधरः प्रकाशात्मा प्रतापनः ।
ऋद्धः स्पष्टाक्षरो मन्त्रश्चन्द्रांशुर्भास्करद्युतिः ॥४३॥
अमृतांशूद्भवो भानुः शशबिन्दुः सुरेश्वरः ।
औषधं जगतः सेतुः सत्यधर्मपराक्रमः ॥४४॥

भूतभव्यभवन्नाथः पवनः पावनोऽनलः ।
कामहा कामकृत्कान्तः कामः कामप्रदः प्रभुः ॥४५॥
युगादिकृद्युगावर्तो नैकमायो महाशनः ।
अदृश्यो व्यक्तरूपश्च सहस्रजिदनन्तजित् ॥४६॥
इष्टोऽविशिष्टः शिष्टेष्टः शिखण्डी नहुषो वृषः ।
क्रोधहा क्रोधकृत्कर्ता विश्वबाहुर्महीधरः ॥४७॥
अच्युतः प्रथितः प्राणः प्राणदो वासवानुजः ।
अपां निधिरधिष्ठानमप्रमत्तः प्रतिष्ठितः ॥४८॥
स्कन्दः स्कन्दधरो धुर्यो वरदो वायुवाहनः ।
वासुदेवो बृहद्भानुरादिदेवः पुरंदरः ॥४९॥
अशोकस्तारणस्तारः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ।
अनुकूलः शतावर्तः पद्मी पद्मनिभेक्षणः ॥५०॥
पद्मनाभोऽरविन्दाक्षः पद्मगर्भः शरीरभृत् ।
महर्द्धिरृद्धो वृद्धात्मा महाक्षो गरुडध्वजः ॥५१॥
अतुलः शरभो भीमः समयज्ञो हविर्हरिः ।
सर्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीवान्समितिञ्जयः ॥५२॥
विक्षरो रोहितो मार्गो हेतुर्दामोदरः सहः ।
महीधरो महाभागो वेगवानमिताशनः ॥५३॥
उद्भवः क्षोभणो देवः श्रीगर्भः परमेश्वरः ।
करणं कारणं कर्ता विकर्ता गहनो गुहः ॥५४॥
व्यवसायो व्यवस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रुवः ।
परर्द्धिः परमस्पष्टस्तुष्टः पुष्टः शुभेक्षणः ॥५५॥
रामो विरामो विरजो मार्गो नेयो नयोऽनयः ।
वीरः शक्तिमतां श्रेष्ठो धर्मो धर्मविदुत्तमः ॥५६॥
वैकुण्ठः पुरुषः प्राणः प्राणदः प्रणवः पृथुः ।
हिरण्यगर्भः शत्रुघ्नो व्याप्तो वायुरधोक्षजः ॥५७॥
ऋतुः सुदर्शनः कालः परमेष्ठी परिग्रहः ।
उग्रः संवत्सरो दक्षो विश्रामो विश्वदक्षिणः ॥५८॥
विस्तारः स्थावरस्थाणुः प्रमाणं बीजमव्ययम् ।
अर्थोऽनर्थो महाकोशो महाभोगो महाधनः ॥५९॥
अनिर्विण्णः स्थविष्ठोऽभूर्धर्मयूपो महामखः ।
नक्षत्रनेमिर्नक्षत्री क्षमः क्षामः समीहनः ॥६०॥

यज्ञ इज्यो महेज्यश्च क्रतुः सत्रं सतां गतिः ।
सर्वदर्शी विमुक्तात्मा सर्वज्ञो ज्ञानमुत्तमम् ॥६१॥
सुव्रतः सुमुखः सूक्ष्मः सुघोषः सुखदः सुहृत् ।
मनोहरो जितक्रोधो वीरबाहुर्विदारणः ॥६२॥
स्वापनः स्ववशो व्यापी नैकात्मा नैककर्मकृत् ।
वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्नगर्भो धनेश्वरः ॥६३॥
धर्मगुब्जर्मकृद्धर्मी सदसत्क्षरमक्षरम् ।
अविज्ञाता सहस्रांशुर्विधाता कृतलक्षणः ॥६४॥
गभस्तिनेमिः सत्त्वस्थः सिंहो भूतमहेश्वरः ।
आदिदेवो महादेवो देवेशो देवभृद्गुरुः ॥६५॥
उत्तरो गोपतिर्गोप्ता ज्ञानगम्यः पुरातनः ।
शरीरभूतभृद्भोक्ता कपीन्द्रो भूरिदक्षिणः ॥६६॥
सोमपोऽमृतपः सोमः पुरुजित्पुरुसत्तमः ।
विनयो जयः सत्यसंधो दाशार्हः सात्वतां पतिः ॥६७॥
जीवो विनयितासाक्षी मुकुन्दोऽमितविक्रमः ।
अम्भोनिधिरनन्तात्मा महोदधिशयोऽन्तकः ॥६८॥
अजो महार्हः स्वाभाव्यो जितामित्रः प्रमोदनः ।
आनन्दो नन्दनो नन्दः सत्यधर्मा त्रिविक्रमः ॥६९॥
महर्षिः कपिलाचार्यः कृतज्ञो मेदिनीपतिः ।
त्रिपदस्त्रिदशाध्यक्षो महाश्रृङ्गः कृतान्तकृत् ॥७०॥
महावराहो गोविन्दः सुषेणः कनकाङ्गदी ।
गुह्यो गभीरो गहनो गुप्तश्चक्रगदाधरः ॥७१॥
वेधाः स्वाङ्गोऽजितः कृष्णो दृढः संकर्षणोऽच्युतः ।
वरुणो वारुणो वृक्षः पुष्कराक्षो महामनाः ॥७२॥
भगवान् भगहानन्दी वनमाली हलायुधः ।
आदित्यो ज्योतिरादित्यः सहिष्णुर्गतिसत्तमः ॥७३॥
सुधन्वा खण्डपरशुर्दारुणो द्रविणप्रदः ।
दिविस्पृक्सर्वदृग्व्यासो वाचस्पतिरयोनिजः ॥७४॥
त्रिसामा सामगः साम निर्वाणं भेषजं भिषक् ।
संन्यासकृच्छमः शान्तो निष्ठा शान्तिः परायणम् ॥७५॥
शुभाङ्गः शान्तिदः स्रष्टा कुमुदः कुवलेशयः ।
गोहितो गोपतिर्गोप्ता वृषभाक्षो वृषप्रियः ॥७६॥

अनिवर्ती निवृत्तात्मा संक्षेप्ता क्षेमकृच्छिवः ।
श्रीवत्सवक्षाः श्रीवासः श्रीपतिः श्रीमतां वरः ॥७७॥
श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनिधिः श्रीविभावनः ।
श्रीधरः श्रीकरः श्रेयः श्रीमाँल्लोकत्रयाश्रयः ॥७८॥
स्वक्षः स्वङ्गः शतानन्दो नन्दिर्ज्योतिर्गणेश्वरः ।
विजितात्मा विधेयात्मा सत्कीर्तिश्छिन्नसंशयः ॥७९॥

उदीर्णः सर्वतश्चक्षुरनीशः शाश्वतस्थिरः ।
भूशयो भूषणो भूतिर्विशोकः शोकनाशनः ॥८०॥
अर्चिष्मानर्चितः कुम्भो विशुद्धात्मा विशोधनः ।
अनिरुद्धोऽप्रतिरथः प्रद्युम्नोऽमितविक्रमः ॥८१॥
कालनेमिनिहा वीरः शौरिः शूरजनेश्वरः ।
त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः केशवः केशिहा हरिः ॥८२॥

कामदेवः कामपालः कामी कान्तः कृतागमः ।
अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वीरोऽनन्तो धनंजयः ॥८३॥
ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्मा ब्रह्म ब्रह्मविवर्धनः ।
ब्रह्मविद्ब्राह्मणो ब्रह्मी ब्रह्मज्ञो ब्राह्मणप्रियः ॥८४॥
महाक्रमो महाकर्मा महातेजा महोरगः ।
महाक्रतुर्महायज्वा महायज्ञो महाहविः ॥८५॥
स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता रणप्रियः ।
पूर्णः पूरयिता पुण्यः पुण्यकीर्तिरनामयः ॥८६॥
मनोजवस्तीर्थकरो वसुरेता वसुप्रदः ।
वसुप्रदो वासुदेवो वसुर्वसुमना हविः ॥८७॥
सद्गतिः सत्कृतिः सत्ता सद्भूतिः सत्परायणः ।
शूरसेनो यदुश्रेष्ठः सन्निवासः सुयामुनः ॥८८॥
भूतावासो वासुदेवः सर्वासुनिलयोऽनलः ।
दर्पहा दर्पदो दृप्तो दुर्धरोऽथापराजितः ॥८९॥
विश्वमूर्तिर्महामूर्तिर्दीप्तमूर्तिरमूर्तिमान् ।
अनेकमूर्तिरव्यक्तः शतमूर्तिः शताननः ॥९०॥

एको नैकः सवः कः किं यत्तत्पदमनुत्तमम् ।
लोकबन्धुर्लोकनाथो माधवो भक्तवत्सलः ॥९१॥
सुवर्णवर्णो हेमाङ्गो वराङ्गश्चन्दनाङ्गदी ।
वीरहा विषमः शून्यो घृताशीरचलश्चलः ॥९२॥

अमानी मानदो मान्यो लोकस्वामी त्रिलोकधृक् ।
सुमेधा मेधजो धन्यः सत्यमेधा धराधरः ॥९३॥
तेजोवृषो द्युतिधरः सर्वशस्त्रभृतां वरः ।
प्रग्रहो निग्रहो व्यग्रो नैकशृङ्गो गदाग्रजः ॥९४॥
चतुर्मूर्तिश्चतुर्बाहुश्चतुर्व्यूहश्चतुर्गतिः ।
चतुरात्मा चतुर्भावश्चतुर्वेदविदेकपात् ॥९५॥
समावर्तोऽनिवृत्तात्मा दुर्जयो दुरतिक्रमः ।
दुर्लभो दुर्गमो दुर्गो दुरावासो दुरारिहा ॥९६॥
शुभाङ्गो लोकसारङ्गः सुतन्तुस्तन्तुवर्धनः ।
इन्द्रकर्मा महाकर्मा कृतकर्मा कृतागमः ॥९७॥
उद्भवः सुन्दरः सुन्दो रत्ननाभः सुलोचनः ।
अर्को वाजसनः शृङ्गी जयन्तः सर्वविज्जयी ॥९८॥
सुवर्णबिन्दुरक्षोभ्यः सर्ववागीश्वरेश्वरः ।
महाह्रदो महागर्तो महाभूतो महानिधिः ॥९९॥
कुमुदः कुन्दरः कुन्दः पर्जन्यः पावनोऽनिलः ।
अमृताशोऽमृतवपुः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ॥१००॥
सुलभः सुव्रतः सिद्धः शत्रुजिच्छत्रुतापनः ।
न्यग्रोधोदुम्बरोऽश्वत्थश्चाणूरान्ध्रनिषूदनः ॥१०१॥
सहस्रार्चिः सप्तजिह्वः सप्तैधाः सप्तवाहनः ।
अमूर्तिरनघोऽचिन्त्यो भयकृद्भयनाशनः ॥१०२॥
अणुर्बृहत्कृशः स्थूलो गुणभृन्निर्गुणो महान् ।
अधृतः स्वधृतः स्वास्यः प्राग्वंशो वंशवर्द्धनः ॥१०३॥
भारभृत्कथितो योगी योगीशः सर्वकामदः ।
आश्रमः श्रमणः क्षामः सुपर्णो वायुवाहनः ॥ ०४॥
धनुर्धरो धनुर्वेदो दण्डो दमयिता दमः ।
अपराजितः सर्वसहो नियन्ता नियमो यमः ॥१०५॥
सत्त्ववान्सात्त्विकः सत्यः सत्यधर्मपरायणः ।
अभिप्रायः प्रियार्होऽर्हः प्रियकृत्प्रीतिवर्धनः ॥१०६॥
विहायसगतिर्ज्योतिः सुरुचिर्हुतभुग्विभुः ।
रविर्विरोचनः सूर्यः सविता रविलोचनः ॥१०७॥
अनन्तो हुतभुग्भोक्ता सुखदो नैकजोऽग्रजः ।
अनिर्विण्णः सदामर्षी लोकाधिष्ठानमद्भुतः ॥१०८॥

सनात्सनातनतमः कपिलः कपिरव्ययः ।
स्वस्तिदः स्वस्तिकृत्स्वस्ति स्वस्तिभुक्स्वस्तिदक्षिणः ॥१०९॥
अरौद्रः कुण्डली चक्री विक्रम्यूर्जितशासनः ।
शब्दातिगः शब्दसहः शिशिर शर्वरीकरः ॥११०॥
अक्रूरः पेशलो दक्षो दक्षिणः क्षमिणां वरः ।
विद्वत्तमो वीतभयः पुण्यश्रवणकीर्तनः ॥१११॥
उत्तारणो दुष्कृतिहा पुण्यो दुःस्वप्ननाशनः ।
वीरहा रक्षणः सन्तो जीवनः पर्यवस्थितः ॥११२॥
अनन्तरूपोऽनन्तश्रीर्जितमन्युर्भयापहः ।
चतुरस्रो गभीरात्मा विदिशो व्यादिशो दिशः ॥११३
अनादिर्भूर्भुवो लक्ष्मीः सुवीरो रुचिराङ्गदः ।
जननो जनजन्मादिर्भीमो भीमपराक्रमः ॥११४॥
आधारनिलयो धाता पुष्पहासः प्रजागरः ।
ऊर्ध्वगः सत्पथाचारः प्राणदः प्रणवः पणः ॥११५॥
प्रमाणं प्राणनिलयः प्राणभृत्प्राणजीवनः ।
तत्त्वं तत्त्वविदेकात्मा जन्ममृत्युजरातिगः ॥११६॥
भूर्भुवःस्वस्तरुस्तारः सविता प्रपितामहः ।
यज्ञो यज्ञपतिर्यज्वा यज्ञाङ्गो यज्ञवाहनः ॥११७॥
यज्ञभृद्यज्ञकृद्यज्ञी यज्ञभुग्यज्ञसाधनः ।
यज्ञान्तकृद्यज्ञगुह्यमन्नमन्नाद एव च ॥११८॥
आत्मयोनिः स्वयंजातो वैखानः सामगायनः ।
देवकीनन्दनः स्रष्टा क्षितीशः पापनाशनः ॥११९॥
शङ्खभृन्नन्दकी चक्री शार्ङ्गधन्वा गदाधरः ।
रथाङ्गपाणिरक्षोभ्यः सर्वप्रहरणायुधः ॥१२०॥

॥ सर्वप्रहरणायुध ॐ नम इति ॥

इतीदं कीर्तनीयस्य केशवस्य महात्मनः ।
नाम्नां सहस्रं दिव्यानामशेषेण प्रकीर्तितम् ॥१२१॥
य इदं शृणुयान्नित्यं यश्चापि परिकीर्तयेत् ।
नाशुभं प्राप्नुयात्किञ्चित्सोऽमुत्रेह च मानवः ॥१२२॥
वेदान्तगो ब्राह्मणः स्यात्क्षत्रियो विजयी भवेत् ।
वैश्यो धनसमृद्धः स्याच्छूद्रः सुखमवाप्नुयात् ॥१२३॥

धर्मार्थी प्राप्नुयाद्धर्ममर्थार्थी चार्थमाप्नुयात् ।
कामानवाप्नुयात्कामी प्रजार्थी प्राप्नुयात्प्रजाम् ॥१२४॥
भक्तिमान्यः सदोत्थाय शुचिस्तद्गतमानसः ।
सहस्रं वासुदेवस्य नाम्नामेतत्प्रकीर्तयेत् ॥१२५॥
यशः प्राप्नोति विपुलं ज्ञातिप्राधान्यमेव च ।
अचलां श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥१२६॥
न भयं क्वचिदाप्नोति वीर्यं तेजश्च विन्दति ।
भवत्यरोगो द्युतिमान्बलरूपगुणान्वितः ॥१२७॥
रोगार्तो मुच्यते रोगाद्बद्धो मुच्येत बन्धनात् ।
भयान्मुच्येत भीतस्तु मुच्येतापन्न आपदः ॥१२८॥
दुर्गाण्यतितरत्याशु पुरुषः पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नामसहस्रेण नित्यं भक्तिसमन्वितः ॥१२९॥
वासुदेवाश्रयो मर्त्यो वासुदेवपरायणः ।
सर्वपापविशुद्धात्मा याति ब्रह्म सनातनम् ॥१३०॥
न वासुदेवभक्तानामशुभं विद्यते क्वचित् ।
जन्ममृत्युजराव्याधिभयं नैवोपजायते ॥१३१॥
इमं स्तवमधीयानः श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ।
युज्येतात्मसुखक्षान्तिश्रीधृतिस्मृतिकीर्तिभिः ॥१३२॥
न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।
भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां पुरुषोत्तमे ॥१३३॥
द्यौः सचन्द्रार्कनक्षत्रा खं दिशो भूर्महोदधिः ।
वासुदेवस्य वीर्येण विधृतानि महात्मनः ॥१३४॥
ससुरासुरगन्धर्वं सयक्षोरगराक्षसम् ।
जगद्वशे वर्ततेदं कृष्णस्य सचराचरम् ॥१३५॥
इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः सत्त्वं तेजो बलं धृतिः ।
वासुदेवात्मकान्याहुः क्षेत्रं क्षेत्रज्ञ एव च ॥१३६॥
सर्वागमानामाचारः प्रथमं परिकल्पते ।
आचारप्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभुरच्युतः ॥१३७॥
ऋषयः पितरो देवा महाभूतानि धातवः ।
जङ्गमाजङ्गमं चेदं जगन्नारायणोद्भवम् ॥१३८॥
योगो ज्ञानं तथा सांख्यं विद्याः शिल्पादि कर्म च ।
वेदाः शास्त्राणि विज्ञानमेतत्सर्वं जनार्दनात् ॥१३९॥

एको विष्णुर्महद्भूतं पृथग्भूतान्यनेकशः ।
त्रींल्लोकान्व्याप्य भूतात्मा भुङ्क्ते विश्वभुगव्ययः ॥१४०॥

इमं स्तवं भगवतो विष्णोर्व्यासेन कीर्तितम् ।
पठेद्य इच्छेत्पुरुषः श्रेयः प्राप्तुं सुखानि च ॥१४१॥

विश्वेश्वरमजं देवं जगतः प्रभवाप्ययम् ।
भजन्ति ये पुष्कराक्षं न ते यान्ति पराभवम् ॥१४२॥

ॐ तत्सदिति श्रीमहाभारते शतसाहस्र्यां संहितायां
वैयासिक्यामानुशासनिके पर्वणि भीष्मयुधिष्ठिरसंवादे
श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रम् ॥

•

ललितासहस्रनामस्तोत्रम्

❀ उपोद्घाताख्या प्रथमा कला ❀

त्रिपुरां कुलनिधिमीडेऽरुणश्रियं कामराजविद्धाङ्गीम् ।
त्रिगुणैर्देवैर्निनुतामेकान्तां विन्दुगां महारम्भाम् ॥ १ ॥

ललितानामसहस्त्रे छलार्णसूत्रानुयायिन्यः ।
परिजाषा भाष्यन्ते संक्षेपात्कौलिकप्रमोदाय ॥ २ ॥

पञ्चाशदेक आदौ नाससु सार्धद्व्यशीतिशतम् ।
षडशीतिः सार्धान्ते सर्वे विंशतिशतत्रयं श्लोकाः ॥ ३ ॥

दशभूः सार्धनृपाला अध्युष्टं सार्धनवषडध्युष्टम् ।
मुनिसूतहयाम्बाश्वोक्तिर्ध्यानमेकेन ॥ ४ ॥

॥ अगस्त्य उवाच ॥

अश्वानन महाबुद्धे सर्वशास्त्रविशारद ।
कथितं ललितादेव्याश्चचरितं परमाद्भुतम् ॥ १ ॥

पूर्वं प्रादुर्भवो मातुस्ततः पट्टाभिषेचनम् ।
भण्डासुरवधश्चैव विस्तरेण त्वोयदितः ॥ २ ॥

वर्णितं श्रीपुरं चापि महाविभवविस्तरम् ।
श्रीमत्पञ्चदशाक्षर्या महिमा वर्णितस्था ॥ ३ ॥

षोढान्यासादयो न्यासा न्यासखण्डे समीरिताः ॥ ४ ॥

अन्तर्यागक्रमश्चैव बहिर्यागक्रमस्तथा ।
महायागक्रमश्चैव पूजाखण्डे प्रकीर्तितः ॥ ५ ॥

पुरश्चरणखण्डे तु जपलक्षणमीरितम् ।
होमखण्डे त्वया प्रोक्तो होमद्रव्यविधिक्रमः ॥ ६ ॥

चक्रराजस्य विद्यायाः श्रीदेव्या देशिकात्मनोः ।
रहस्यखण्डे तादाम्यं परस्परमुदीरितम् ।
स्तोत्रखण्डे बहुविधाः स्तुतयः परिकीर्तिताः ॥ ७ ॥

मन्त्रिणीदण्डिनींदेव्योः प्रोक्ते नामसहस्रके ।
नतु श्रीललितादेव्याः प्रोक्तं नामसहस्रकम् ॥ ८ ॥

तत्र मे संशयो जातो हयग्रीव दयानिधे ।
किंवा त्वया विस्मृतं तज्ज्ञात्वा वा समुपेक्षितम् ॥ ९ ॥

मम वा योग्यता नास्ति श्रोतुं नामसहस्रकम् ।
किमर्थं भवता नोक्तं तत्र मे कारणं वद ॥१०॥

॥ सूत उवाच ॥

इति पृष्टो हयग्रीवो मुनिना कुम्भजन्मना ।
प्रहृष्टो वचनं प्राह तापसं कुम्भसंभवम् ॥११॥
लोपामुद्रापतेऽगस्त्य सावधानमनाः शृणु ।
नाम्नां सहस्रं यन्नोक्तं कारणं तद्वदामि ते ॥१२॥
रहस्यमिति मत्वाहं नोक्तवांस्ते न चान्यथा ।
पुनश्च पृच्छसे भक्त्या तस्मात्तत्ते वदाम्यहम् ॥१३॥
ब्रूयाच्छिष्याय भक्ताय रहस्यमपि देशिकः ।
भवता न प्रदेयं स्यादभक्ताय कदाचन ॥१४॥
न शठाय न दुष्टाय नाविश्वासाय कर्हिचित् ।
श्रीमातृभक्तियुक्ताय श्रीविद्याराजवेदिने ॥१५॥
उपासकाय शुद्धाय देयं नामसहस्रकम् ।
यानि नामसहस्राणि सद्यःसिद्धिप्रदानि वै ॥१६॥
तन्त्रेषु ललितादेव्यास्तेषु मुख्यमिदं मुने ।
श्रीविद्यैव तु मन्त्राणां तत्र कादिर्यथा परा ॥१७॥
पुराणां श्रीपुरमिव शक्तीनां ललिता यथा ।
श्रीविद्योपासकानां च यथा देवो वरः शिवः ॥१८॥
तथा नामसहस्रेषु वरमेतत्प्रकीर्तितम् ॥१९॥
यथास्य पठनाद्देवी प्रीयते ललिताम्बिका ।
अन्यनामसहस्रस्य पाठान्न प्रीयते तथा ।
श्रीमातुः प्रीतये तस्मादनिशं कीर्तयेदिदम् ॥२०॥
विल्वपत्रैश्चक्रराजे योऽर्चयेल्ललिताम्बिकाम् ।
पद्मैर्वा तुलसीपत्रैरेभिर्नामसहस्रकैः ॥२१॥
सद्यः प्रसादं कुरुते तत्र सिंहासनेश्वरी ।
चक्राधिराजमभ्यर्च्य जप्त्वा पञ्चदशाक्षरीम् ॥२२॥
जपान्ते कीर्तयेन्नित्यमिदं नामसहस्रकम् ।
जपपूजाद्यशक्तोऽपि पठेन्नामसहस्रकम् ॥२३॥
साङ्गार्चने साङ्गजपे यत्फलं तदवाप्नुयात् ।
उपासने स्तुतीरन्याः पठेदभ्युदयो हि सः ॥२४॥
इदं नामसहस्रं तु कीर्तयेन्नित्यकर्मवत् ।
चक्रराजार्चनं देव्या जपो नाम्नां च किर्तनम् ॥२५॥

भक्तस्य! कृत्यमेतावदन्यदभ्युदयं विदुः ।
भक्तस्यावश्यकमिदं नामसाहस्रकीर्तनम् ॥२६॥
तत्र हेतुं प्रवक्ष्यामि शृणु त्वं कुम्भसंभव ।
पुरा श्रीललितादेवी भक्तानां हितकाम्यया ॥२७॥
वाग्देवीर्वशिनीमुख्याः समाहूयेदमब्रवीत् ।
वाग्देवता वशिन्याद्याः शृणुध्वं वचनं मम ॥२८॥
भवत्यो मत्प्रसादेन प्रोल्लासद्वाग्विभूतयः ।
मद्भक्तानां वाग्विभूतिप्रदाने विनियोजिताः ॥२९॥
मच्चक्रस्य रहस्यज्ञा मम नामपरायणाः ।
मम स्तोत्रविधानाय तस्मादाज्ञापयामि वः ॥३०॥
कुरुध्वमङ्कितं स्तोत्रं मम नामसहस्रकैः ।
येन भक्तैः स्तुताया मे सद्यः प्रीतिः परा भवेत् ॥३१॥
॥ हयग्रीव उवाच ॥
इत्याज्ञप्ता वचो देव्यः श्रीदेव्या ललिताम्बया ।
रहस्यैर्नामभिर्दिव्यैश्चक्रुः स्तोत्रमनुत्तमम् ॥३२॥
रहस्यनामसाहस्रमिति तद्विश्रुतं परम् ।
ततः कदाचित्सदसि स्थित्वा सिंहासनेऽम्बिका ॥३३॥
स्वसेवावसरं प्रादात्सर्वेषां कुम्भसंभव ।
सेवार्थमागतास्तत्र ब्रह्माणीब्रह्मकोटयः ॥३४॥
लक्ष्मीनारायणानां च कोटयः समुपागताः ।
गौरीकोटिसमेतानां रुद्राणामपि कोटयः ॥३५॥
मन्त्रिणीदण्डिनीमुख्याः सेवार्थं याः समागताः ।
शक्तयो विविधाकारास्तासां संख्या न विद्यते ॥३६॥
दिव्यौघा मानवौघाश्च सिद्धौघाश्च समागताः ।
तत्र श्रीललितादेवी सर्वेषां दर्शनं ददौ ॥३७॥
तेषु दृष्टोपविष्टेषु स्वे स्वे स्थाने यथाक्रमम् ।
तत्र श्रीललितादेवीकटाक्षाक्षेपचोदिताः ॥३८॥
उत्थाय वशिनिमुख्या बद्धाञ्जलिपुटास्तदा ।
अस्तुवन्नामसाहस्रैः स्वकृतैर्ललिताम्बिकाम् ॥३९॥
श्रुत्वा स्तवं प्रसन्नाऽभूल्ललिता परमेश्वरी ।
सर्वे ते विस्मयं जग्मुर्ये यत्र सदसि स्थिताः ॥४०॥
ततः प्रोवाच ललिता सदस्यान्देवतागणान् ।
ममाज्ञयैव वाग्देव्यश्चक्रुः स्तोत्रमनुत्तमम् ॥४१॥

अङ्कितं नामभिर्दिव्यैर्मम प्रीतिविधायकैः ॥४२॥
तत्पठध्वं सदा यूयं स्तोत्रं मत्प्रीतिवृद्धये।
प्रवर्तयध्वं भक्तेषु मम नामसहस्रकम् ॥४३॥
इदं नामसहस्रं मे यो भक्तः पठते सकृत्।
स मे प्रियतमो ज्ञेयस्तस्मै कामान्ददाम्यहम् ॥४४॥
श्रीचक्रे मां समभ्यर्च्य जप्त्वा पञ्चदशाक्षरीम्।
पश्चान्नामसहस्रं मे कीर्तयेन्मम तुष्टये ॥४५॥
ममार्चयतु वा मा वा विद्यां जपतु वा न वा।
कीर्तयेन्नामसाहस्रमिदं मत्प्रीतये सदा ॥४६॥
मत्प्रीत्या सकलान्कामाँल्लभते नात्र संशयः।
तस्मान्नामसहस्रं मे कीर्तयध्वं सदादरात् ॥४७॥

॥ हयग्रीव उवाच ॥

इति श्रीललितेशानी शास्ति देवान्सहानुगान् ॥४८॥
तदाज्ञया तदारभ्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः।
शक्तयो मन्त्रिणीमुख्या इदं नामसहस्रकम् ॥४९॥
पठन्ति भक्त्या सततं ललितापरितुष्टये।
तस्मादवश्यं भक्तेन कीर्तनीयमिदं मुने ॥५०॥
आवश्यकत्वे हेतुत्वे मया प्रोक्तो मुनीश्वर।
इदानीं नामसाहस्रं वक्ष्यामि श्रद्धया शृणु ॥५१॥

इति ललितासहस्रनाम्न्युपोद्घातप्रकरणं समाप्तम् ॥

अस्य श्रीललितासहस्रनामस्तोत्रमहामन्त्रस्य वशिन्यादयो वाग्देवता ऋषयः, अनुष्टुप् छन्दः, महात्रिपुरसुंदरी देवता, श्रीमद्वाग्भवकूटेति बीजम्, मध्यकूटेति शक्तिः, शक्तिकूटेति कीलकम्, मूलप्रकृतिरिति स्वरूपम्, श्रीललितात्रिपुरसुन्दरी-प्रसादसिद्धिद्वारा चिन्तितफलावाप्त्यर्थं जपे विनियोगः।

॥ अथ ध्यानम् ॥

सिन्दूरारुणविग्रहां त्रिनयनां माणिक्यमौलिस्फुरत्
तारानायकशेखरां स्मितमुखीमापीनवक्षोरुहाम्।
पाणिभ्यामलिपूर्णरत्नचषकं रक्तोत्पलं बिभ्रतीं
सौम्यां रत्नघटस्थरक्तचरणां ध्यायेत्परामम्बिकाम् ॥

❀ द्वितीया तापिनी कला ❀

श्रीमाता श्रीमहाराज्ञी श्रीमत्सिंहासनेश्वरी।
चिदग्निकुण्डसंभूता देवकार्यसमुद्यता ॥५२॥

उद्यद्भानुसहस्राभा चतुर्बाहुसमन्विता ।
रागस्वरूपपाशाढ्या क्रोधाकाराङ्कुशोज्ज्वला ॥५३॥
मनोरूपेक्षुकोदण्डा पञ्चतन्मात्रसायका ।
निजारुणप्रभापूरमज्जद्ब्रह्माण्डमण्डला ॥५४॥
चम्पकाशोकपुन्नागसौगन्धिकलसत्कचा ।
कुरुविन्दमणिश्रेणीकनत्कोटीरमण्डिता ॥५५॥
अष्टमीचन्द्रविभ्राजदलिकस्थलशोभिता ।
मुखचन्द्रकलङ्काभमृगनाभिविशेषका ॥५६॥
वदनस्मरमाङ्गल्यगृहतोरणचिल्लिका ।
वक्त्रलक्ष्मीपरीवाहचलन्मीनाभलोचना ॥५७॥
नवचम्पकपुष्पाभनासादण्डविराजिता ।
ताराकान्तितिरस्कारिनासाभरणभासुरा ॥५८॥
कदम्बमञ्जरीक्लृप्तकर्णपूरमनोहरा ।
ताटङ्कयुगलीभूततपनोडुपमण्डला ॥५९॥
पद्मरागशिलादर्शपरिभाविकपोलभूः ।
नवविद्रुमबिम्बश्रीन्यक्कारिरदनच्छदा ॥६०॥
शुद्धविद्याङ्कुराकारद्विजपङ्क्तिद्वयोज्ज्वला ।
कर्पूरवीटिकामोदसमाकर्षिदिगन्तरा ॥६१॥
निजसंलापमाधुर्यविनिर्भर्त्सितकच्छपी ।
मन्दस्मितप्रभापूरमज्जत्कामेशमानसा ॥६२॥
अनाकलितसादृश्यचिबुकश्रीविराजिता ।
कामेशबद्धमाङ्गल्यसूत्रशोभितकन्धरा ॥६३॥
कनकाङ्गदकेयूरकमनीयभुजान्विता ।
रत्नग्रैवेयचिन्ताकलोलमुक्ताफलान्विता ॥६४॥
कामेश्वरप्रेमरत्नमणिप्रतिपणस्तनी ।
नाभ्यालवालरोमालिलताफलकुचद्वयी ॥६५॥
लक्ष्यरोमलताधारतासमुन्नेयमध्यमा ।
स्तनभारदलन्मध्यपट्टबन्धवलित्रया ॥६६॥
अरुणारुणकौसुम्भवस्त्रभास्वत्कटीतटी ।
रत्नकिङ्किणिकारम्यरशनादामभूषिता ॥६७॥
कामेशज्ञातसौभाग्यमार्दवोरुद्वयान्विता ।
माणिक्यमुकुटाकारजानुद्वयविराजिता ॥६८॥

इन्द्रगोपपरिक्षिप्तस्मरतूणाभजङ्घिका ।
गूढगुल्फा कूर्मपृष्ठजयिष्णुप्रपदान्विता ॥६९॥
नखदीधितिसंछन्ननमज्जनतमोगुणा ।
पदद्वयप्रभाजालपराकृतसरोरुहा ॥७०॥
सिञ्जानमणिमञ्जीरमण्डितश्रीपदाम्बुजा ।
मरालीमन्दगमना महालावण्यशेवधिः ॥७१॥
सर्वारुणाऽनवद्याङ्गी सर्वाभरणभूषिता ।
शिवकामेश्वराङ्कस्था शिवा स्वाधीनवल्लभा ॥७२॥
सुमेरुमध्यशृङ्गस्था श्रीमन्नगरनायिका ।
चिन्तामणिगृहान्तःस्था पञ्चब्रह्मासनस्थिता ॥७३॥
महापद्माटवीसंस्था कदम्बवनवासिनी ।
सुधासागरमध्यस्था कामाक्षी कामदायिनी ॥७४॥
देवर्षिगणसंघातस्तूयमानात्मवैभवा ।
भण्डासुरवधोद्युक्तशक्तिसेनासमन्विता ॥७५॥
संपत्करीसमारूढसिंधुरव्रजसेविता ।
अश्वारूढाधिष्ठिताश्वकोटिकोटिभिरावृता ॥७६॥
चक्रराजरथारूढसर्वायुधपरिष्कृता ।
गेयचक्ररथारूढमन्त्रिणीपरिसेविता ॥७७॥
किरिचक्ररथारूढदण्डनाथापुरस्कृता ।
ज्वालामालिनिकाक्षिप्तवह्निप्राकारमध्यगा ॥७८॥
भण्डसैन्यवधोद्युक्तशक्तिविक्रमहर्षिता ।
नित्या पराक्रमाटोपनिरीक्षणसमुत्सुका ॥७९॥
भण्डपुत्रवधोद्युक्तबालाविक्रमनन्दिता ।
मन्त्रिण्यम्बाविरचितविषङ्गवधतोषिता ॥८०॥
विशुक्रप्राणहरणवाराहीवीर्यनन्दिता ।
कामेश्वरमुखालोककल्पितश्रीगणेश्वरा ॥८१॥
महागणेशनिर्भिन्नविघ्नयन्त्रप्रहर्षिता ।
भण्डासुरेन्द्रनिर्मुक्तशस्त्रप्रत्यस्त्रवर्षिणी ॥८२॥
कराङ्गुलिनखोत्पन्ननारायणदशाकृतिः ।
महापाशुपतास्त्राग्निनिर्दग्धासुरसैनिका ॥८३॥
कामेश्वरास्त्रनिर्दग्धसभण्डासुरशून्यका ।
ब्रह्मोपेन्द्रमहेन्द्रादिदेवसंस्तुतवैभवा ॥८४॥

हरनेत्राग्निसंदग्धकामसंजीवनौषधिः ।
श्रीमद्वाग्भवकूटैकस्वरूपमुखपङ्कजा ॥८५॥
कण्ठाधःकटिपर्यन्तमध्यकूटस्वरूपिणी ।
शक्तिकूटैकतापन्नकट्यधोभागधारिणी ॥८६॥
मूलमन्त्रात्मिका मूलकूटत्रयकलेवरा ।
कुलामृतैकरसिका कुलसंकेतपालिनी ॥८७॥
कुलाङ्गना कुलान्तःस्था कौलिनी कुलयोगिनी ।
अकुला समयान्तस्था सममाचारतत्परा ॥८८॥
मूलाधारैकनिलया ब्रह्मग्रन्थिविभेदिनी ।
मणिपूरान्तरुदिता विष्णुग्रन्थिविभेदिनी ॥८९॥

इति ललितासहस्रनाम्नि प्रथमशतकं समाप्तम् ॥ १ ॥

❀ तृतीया धूम्रिका कला ❀

आज्ञाचक्रान्तरालस्था रुद्रग्रन्थिविभेदिनी ।
सहस्राराम्बुजारूढा सुधासाराभिवर्षिणी ॥९०॥
तडिल्लतासमरुचिः षट्चक्रोपरिसंस्थिता ।
महाशक्तिः कुण्डलिनी बिसतन्तुतनीयसी ॥९१॥
भवानी भावनागम्या भवारण्यकुठारिका ।
भद्रप्रिया भद्रमूर्तिर्भक्तसौभाग्यदायिनी ॥९२॥
भक्तिप्रिया भक्तिगम्या भक्तिवश्या भयापहा ।
शांभवी शारदाराध्या सर्वाणि शर्मदायिनी ॥९३॥
शांकरी श्रीकरी साध्वी शरच्चन्द्रनिभानना ।
शातोदरी शान्तिमती निराधारा निरञ्जना ॥९४॥
निर्लेपा निर्मला नित्या निराकारा निराकुला ।
निर्गुणा निष्कला शान्ता निष्कामा निरुपल्लवा ॥९५॥
नित्यमुक्ता निर्विकारा निष्प्रपञ्चा निराश्रया ।
नित्यशुद्धा नित्यबुद्धा निरवद्या निरन्तरा ॥९६॥
निष्कारणा निष्कलङ्का निरुपाधिर्निरीश्वरा ।
नीरागा रागमथनी निर्मदा मदनाशिनी ॥९७॥
निश्चिन्ता निरहंकारा निर्मोहा मोहनाशिनी ।
निर्ममा ममताहन्त्री निष्पापा पापनाशिनी ॥९८॥
निष्क्रोधा क्रोधशमनी निर्लोभा लोभनाशिनी ।
निःसंशया संशयघ्नी निर्भवा भवनाशिनी ॥९९॥

निर्विकल्पा निराबाधा निर्भेदा भेदनाशिनी ।
निर्नाशा मृत्युमथनी निष्क्रिया निष्परिग्रहा ॥१००॥
निस्तुला नीलचिकुरा निरपाया निरत्यया ।
दुर्लभा दुर्गमा दुर्गा दुःखहन्त्री सुखप्रदा ॥१०१॥
दुष्टदूरा दुराचारशमनी दोषवर्जिता ।
सर्वज्ञा सान्द्रकरुणा समानाधिकवर्जिता ॥१०२॥
इति ललितासहस्रनाम्नि द्वितीयशतकं समाप्तम् ॥ २ ॥

❀ चतुर्थी मरीच्याख्या कला ❀

शर्वशक्तिमयी सर्वमङ्गला सद्गतिप्रदा ।
सर्वेश्वरी सर्वमयी सर्वमन्त्रस्वरूपिणी ॥१०३॥
सर्वयन्त्रात्मिका सर्वतन्त्ररूपा मनोन्मनी ।
माहेश्वरी महादेवी महालक्ष्मीर्मृडप्रिया ॥१०४॥
महारूपा महापूज्या महापातकनाशिनी ।
महामाया महासत्त्वा महाशक्तिर्महारतिः ॥१०५॥
महाभोगा महैश्वर्या महावीर्या महाबला ।
महाबुद्धिर्महासिद्धिर्महायोगेश्वरेश्वरी ॥१०६॥
महातन्त्रा महामन्त्रा महायन्त्रा महासना ।
महायागक्रमाराध्या महाभैरवपूजिता ॥१०७॥
महेश्वरमहाकल्पमहाताण्डवसाक्षिणी ।
महाकामेशमहिषी महात्रिपुरसुन्दरी ॥१०८॥
चतुःषष्ट्युपचाराढ्या चतुःषष्टिकलामयी ।
महाचतुःषष्टिकोटियोगिनीगणसेविता ॥१०९॥
मनुविद्या चन्द्रविद्या चन्द्रमण्डलमध्यगा ।
चारुरूपा चारुहासा चारुचन्द्रकलाधरा ॥११०॥
चराचरजगन्नाथा चक्रराजनिकेतना ।
पार्वती पद्मनयना पद्मरागसमप्रभा ॥१११॥
पञ्चप्रेतासनासीना पञ्चब्रह्मस्वरूपिणी ।
चिन्मयी परमानन्दा विज्ञानघनरूपिणी ॥११२॥
ध्यानध्यातृध्येयरूपा धर्माधर्मविवर्जिता ।
विश्वरूपा जागरिणी स्वपन्ती तैजसात्मिका ॥११३॥
सुप्ता प्राज्ञात्मिका तुर्या सर्वावस्थाविवर्जिता ।
सृष्टिकर्त्री ब्रह्मरूपा गोप्त्री गोविन्दरूपिणी ॥११४॥

संहारिणी रुद्ररूपा तिरोधानकरीश्वरी ।
सदाशिवाऽनुग्रहदा पञ्चकृत्यपरायणा ॥११५॥
भानुमण्डलमध्यस्था भैरवी भगमालिनी ।
पद्मासना भगवती पद्मनाभसहोदरी ॥११६॥
उन्मेषनिमिषोत्पन्नविपन्नभुवनावली ।
सहस्रशीर्षवदना सहस्राक्षी सहस्रपात् ॥११७॥
आब्रह्मकीटजननी वर्णाश्रमविधायिनी ।
निजाज्ञारूपनिगमा पुण्यापुण्यफलप्रदा ॥११८॥
श्रुतिसीमन्तसिन्दूरीकृतपादाब्जधुलिका ।
सकलागमसंदोहशुक्तिसंपुटमौक्तिका ॥११९॥
पुरुषार्थप्रदा पूर्णा भोगिनी भुवनेश्वरी ।
अम्बिकाऽनादिनिधना हरिब्रह्मेन्द्रसेविता ॥१२०॥

इति ललितासहस्रनाम्नि तृतीयशतकं समाप्तम् ॥३॥

❀ पञ्चमी ज्वालिनी कला ❀

नारायणी नादरूपा नामरूपविवर्जिता ।
ह्रींकारी ह्रीमती हृद्या हेयोपादेयवर्जिता ॥१२१॥
राजराजार्चिता राज्ञी रम्या राजीवलोचना ।
रञ्जनी रमणी रस्या रणत्किङ्किणिमेखला ॥१२२॥
रमा राकेन्दुवदना रतिरूपा रतिप्रिया ।
रक्षाकरी राक्षसघ्नी रामा रमणलम्पटा ॥१२३॥
काम्या कामकलारूपा कदम्बकुसुमप्रिया ।
कल्याणी जगतीकन्दा करुणारससागरा ॥१२४॥
कलावती कलालापा कान्ता कादम्बरीप्रिया ।
वरदा वामनयना वारुणीमदविह्वला ॥१२५॥
विश्वाधिका वेदवेद्या विन्ध्याचलनिवासिनी ।
विधात्री वेदजननी विष्णुमाया विलासिनी ॥१२६॥
क्षेत्रस्वरूपा क्षेत्रेशी क्षेत्रक्षेत्रज्ञपालिनी ।
क्षयवृद्धिविनिर्मुक्ता क्षेत्रपालसमर्चिता ॥१२७॥
विजया विमला वन्द्या वन्दारुजनवत्सला ।
वाग्वादिनी वामकेशी वह्निमण्डलवासिनी ॥१२८॥
भक्तिमत्कल्पलतिका पशुपाशविमोचिनी ।
संहृताशेषपाखण्डा सदाचारप्रवर्तिका ॥१२९॥

तापत्रयाग्निसंतप्तसमाह्लादनचन्द्रिका ।
तरुणी तापसाराध्या तनुमध्या तमोपहा ॥१३०॥
चितिस्तत्पदलक्ष्यार्था चिदेकरसरूपिणी ।
स्वात्मानन्दलवीभूतब्रह्माद्यानन्दसंततिः ॥१३१॥
परा प्रत्यक्चितीरूपा पश्यन्ती परदेवता ।
मध्यमा वैखरीरूपा भक्तमानसहंसिका ॥१३२॥
कामेश्वरप्राणनाडी कृतज्ञा कामपूजिता ।
शृङ्गाररससंपूर्णा जया जालन्धरस्थिता ॥१३३॥
ओड्याणपीठनिलया विन्दुमण्डलवासिनी ।
रहोयागक्रमाराध्या रहस्तर्पणतर्पिता ॥१३४॥
सद्यःप्रसादिनी विश्वसाक्षिणी साक्षिवर्जिता ।
षडङ्गदेवतायुक्ता षाड्गुण्यपरिपूरिता ॥१३५॥
नित्यक्लिन्ना निरुपमा निर्वाणसुखदायिनी ।
नित्या षोडशिकारूपा श्रीकण्ठार्धशरीरिणी ॥१३६॥
प्रभावती प्रभारूपा प्रसिद्धा परमेश्वरी ।
मूलप्रकृतिरव्यक्ता व्यक्ताव्यक्तस्वरूपिणी ॥१३७॥

इति ललितासहस्रनाम्नि चतुर्थशतकं समाप्तम् ॥४॥

❀ षष्ठी रुच्याख्या कला ❀

व्यापिनी विविधाकारा विद्या विद्यास्वरूपिणी ।
महाकामेशनयनकुमुदाह्लादकौमुदी ॥१३८॥
भक्तहार्दतमोभेदभानुमद्भानुसंततिः ।
शिवदूती शिवाराध्या शिवमूर्तिः शिवंकरी ॥१३९॥
शिवप्रिया शिवपरा शिष्टेष्टा शिष्टपूजिता ।
अप्रमेया स्वप्रकाशा मनोवाचामगोचरा ॥१४०॥
चिच्छक्तिश्चेतनारूपा जडशक्तिर्जडात्मिका ।
गायत्री व्याहृतिः संध्या द्विजवृन्दनिषेविता ॥१४१॥
तत्त्वासना तत्त्वमयी पञ्चकोशान्तरस्थिता ।
निःसीममहिमा नित्ययौवना मदशालिनी ॥१४२॥
मदघूर्णितरक्ताक्षी मदपाटलगण्डभूः ।
चन्दनद्रवदिग्धाङ्गी चाम्पेयकुसुमप्रिया ॥१४३॥
कुशला कोमलाकारा कुरुकुल्ला कुलेश्वरी ।
कुलकुण्डालया कौलमार्गतत्परसेविता ॥१४४॥

कुमारगणनाथाम्बा तुष्टिपुष्टिर्मतिर्धृतिः ।
शान्तिः स्वस्तिमती कान्तिर्नन्दिनी विघ्ननाशिनी ॥१४५॥
तेजोवती त्रिनयना लोलाक्षीकामरूपिणी ।
मालिनी हंसिनी माता मलयाचलवासिनी ॥१४६॥
सुमुखा नलिनी सुभ्रूः शोभना सुरनायिका ।
कालकंठी कान्तिमती क्षोभिणी सूक्ष्मरूपिणी ॥१४७॥
वज्रेश्वरी वामदेवी वयोवस्थाविवर्जिता ।
सिद्धेश्वरी सिद्धविद्या सिद्धमाता यशस्विनी ॥१४८॥
विशुद्धिचक्रनिकयाऽऽरक्तवर्णा त्रिलोचना ।
खट्वाङ्गादिप्रहरणा वदनैकसमन्विता ॥१४९॥
पायसान्नप्रिया त्वक्स्था पशुलोकभयंकरी ।
अमृतादिमहाशक्तिसंवृता डाकिनीश्वरी ॥१५०॥
अनाहताब्जनिलया श्यामाभा वदनद्वया ।
दंष्ट्रोज्ज्वलाक्षमालादिधरा रुधिरसंस्थिता ॥१५१॥
कालरात्र्यादिशक्त्यौघवृता स्निग्धौदनप्रिया ।
महावीरेन्द्रवरदा राकिण्यम्बास्वरूपिणी ॥१५२॥
मणिपूराब्जनिलया वदनत्रयसंयुता ।
वज्रादिकायुधोपेता डामर्यादिभिरावृता ॥१५३॥

इति ललितासहस्रनाम्नि पञ्चमशतकं समाप्तम् ॥५॥

❀ सप्तमी सुषुम्ना कला ❀

रक्तवर्णा मांसनिष्ठा गुडान्नप्रीतमानसा ।
समस्तभक्तसुखदा लाकिन्यम्बास्वरूपिणी ॥१५४॥
स्वाधिष्ठानाम्बुजगता चतुर्वक्त्रमनोहरा ।
शूलद्यायुधसंपन्ना पीतवर्णाऽतिगर्विता ॥१५५॥
मेदोनिष्ठा मधुप्रीता वन्धिन्यादिसमन्विता ।
दध्यन्नासक्तहृदया काकिनीरूपधारिणी ॥१५६॥
मूलाधाराऽम्बुजारूढा पञ्चवक्त्राऽस्थिसंस्थिता ।
अङ्कुशादिप्रहरणा वरदादिनिषेविता ॥१५७॥
मुद्गौदनासक्तचित्ता साकिन्यम्बास्वरूपिणी ।
आज्ञाचक्राब्जनिलया शुक्लवर्णा षडानना ॥१५८॥
मज्जासंस्था हंसवतीमुख्यशक्तिसमन्विता ।
हरिद्रान्नैकरसिकाहाकिनीरूपधारिणी ॥१५९॥

सहस्रदलपद्मस्था सर्ववर्णोपशोभिता ।
सर्वायुधधरा शुक्लसंस्थिता सर्वतोमुखी ॥१६०॥
सर्वौदनप्रीतचित्ता याकिन्यम्बास्वरूपिणी ।
स्वाहा स्वधा मतिर्मेधा श्रुतिस्मृतिरनुत्तमा ॥१६१॥
पुण्यकीर्तिः पुण्यलभ्या पुण्यश्रवणकीर्तना ।
पुलोमजार्चिता बन्धमोचनी बन्धुरालका ॥१६२॥
विमर्शरूपिणी विद्या वियदादिजगत्प्रसूः ।
सर्वव्याधिप्रशमनी सर्वमृत्युनिवारिणी ॥१६३॥
अग्रगण्याऽचिन्त्यरूपा कलिकल्मषनाशिनी ।
कात्यायनी कालहन्त्री कमलाक्षनिषेविता ॥१६४॥
ताम्बूलपूरिमुखी दाडिमीकुसुमप्रभा ।
मृगाक्षी मोहिनी मुख्या मृडानी मित्ररूपिणी ॥१६५॥
नित्यतृप्ता भक्तनिधिर्नियन्त्री निखिलेश्वरी ।
मैत्र्यादिवासनालभ्या महाप्रलयसाक्षिणी ॥१६६॥
पराशक्तिः परानिष्ठा प्रज्ञानघनरूपिणी ।
माध्वीपानालसा मत्ता मातृकावर्णरूपिणी ॥१६७॥
महाकैलासनिलया मृणालमृदुदोर्लता ।
महनीया दयामूर्तिर्महासाम्राज्यशालिनी ॥१६८॥
आत्मविद्या महाविद्या श्रीविद्या कामसेविता ।
श्रीषोडशाक्षरीविद्या त्रिकूटा कामकोटिका ॥१६९॥
कटाक्षकिंकरीभूतकमलाकोटिसेविता ।
शिरःस्थिता चन्द्रनिभा भालस्थेन्द्रधनुःप्रभा ॥१७०॥
हृदयस्था रविप्रख्या त्रिकोणान्तरदीपिका ।
दाक्षायणी दैत्यहन्त्री दक्षयज्ञविनाशिनी ॥१७१॥

इति ललितासहस्रनाम्नि षष्ठशतकं समाप्तम् ॥६॥

❀ अष्टमी भोगदा कला ❀

दरान्दोलितदीर्घाक्षी दरहासोज्ज्वलन्मुखी ।
गुरुमूर्तिर्गुणनिधिर्गोमाता गुहजन्मभूः ॥१७२॥
देवेशी दण्डनीतिस्था दहराकाशरूपिणी ।
प्रतिपन्मुख्यराकान्ततिथिमण्डलपूजिता ॥१७३॥
कलात्मिका कलानाथा काव्यालापविमोदिनी ।
सचामररमावाणीसव्यदक्षिणसेविता ॥१७४॥

आदिशक्तिरमेयात्मा परमा पावनाकृतिः ।
अनेककोटिब्रह्माण्डजननी दिव्यविग्रहा ॥१७५॥
क्लींकारी केवला गुह्या कैवल्यपददायिनी ।
त्रिपुरा त्रिजगद्वन्द्या त्रिमूर्तिस्त्रिदशेश्वरी ॥१७६॥
त्र्यक्षरी दिव्यगन्धाढ्या सिन्दूरतिलकाञ्चिना ।
उमा शैलेन्द्रतनया गौरी गन्धर्वसेविता ॥१७७॥
विश्वगर्भा स्वर्णगर्भा वरदा वागधीश्वरी ।
ध्यानगम्याऽपरिच्छेद्या ज्ञानदा ज्ञानविग्रहा ॥१७८॥
सर्ववेदान्तसंवेद्या सत्यानन्दस्वरूपिणी ।
लोपामुद्रार्चिता लीलाक्लृप्तब्रह्माण्डमण्डला ॥१७९॥
अदृश्या दृश्यरहिता विज्ञात्री वेद्यवर्जिता ।
योगिनी योगदा योग्या योगानन्दयुगंधरा ॥१८०॥
इच्छाशक्तिज्ञानशक्तिक्रियाशक्तिस्वरूपिणी ।
सर्वाधारा सुप्रतिष्ठा सदसद्रूपधारिणी ॥१८१॥
अष्टमूर्तिरजाजैत्री लोकयात्राविधायिनी ।
एकाकिनी भूमरूपा निर्द्वैता द्वैतवर्जिता ॥१८२॥
अन्नदा वसुदा वृद्धा ब्रह्मात्मैक्यस्वरूपिणी ।
बृहती ब्राह्मणी ब्राह्मी ब्रह्मानन्दा बलिप्रिया ॥१८३॥
भाषारूपा बृहत्सेना भावाभावविवर्जिता ।
सुखाराध्या शुभकरी शोभना सुलभागतिः ॥१८४॥
राजराजेश्वरी राज्यदायिनी राज्यवल्लभा ।
राजत्कृपा राजपीठनिवेशितनिजाश्रिता ॥१८५॥
राज्यलक्ष्मीः कोशनाथा चतुरङ्गबलेश्वरी ।
साम्राज्यदायिनी सत्यसंधा सागरमेखला ॥१८६॥
दीक्षिता दैत्यशमनो सर्वलोकवशंकरी ।
सर्वार्थदात्री सावित्री सच्चिदानन्दरूपिणी ॥१८७॥

इति ललितासहस्रनाम्नि सप्तमशतकं समाप्तम् ॥७॥

❈ नवमी विश्वा कला ❈

देशकालापरिच्छिन्ना सर्वगा सर्वमोहिनी ।
सरस्वती शास्त्रमयी गुहाम्बा गुह्यरूपिणी ॥१८८॥
सर्वोपाधिविनिर्मुक्ता सदाशिवपतिव्रता ।
संप्रदायेश्वरी साध्वी गुरुमण्डलरूपिणी ॥१८९॥

कुलोत्तीर्णा भगाराध्या माया मधुमती मही ।
गणाम्बा गुह्यकाराध्या कोमलाङ्गी गुरुप्रिया ॥१९०॥
स्वतन्त्रा सर्वतन्त्रेशी दक्षिणामूर्तिरूपिणी ।
सनकादिसमाराध्या शिवज्ञानप्रदायिनी ॥१९१॥
चित्कलानन्दकलिका प्रेमरूपा प्रियंकरी ।
नामपारायणप्रीता नन्दिविद्या नटेश्वरी ॥१९२॥
मिथ्याजगदधिष्ठाना मुक्तिदा मुक्तिरूपिणी ।
लास्यप्रिया लयकरी लज्जा रम्भादिवन्दिता ॥१९३॥
भवदावसुधावृष्टिः पापारण्यदवानला ।
दौर्भाग्यतूलवातूला जराध्वान्तरविप्रभा ॥१९४॥
भाग्याब्धिचन्द्रिका भक्तचित्तकेकिघनाघना ।
रोगपर्वतदम्भोलिर्मृत्युदारुकुठारिका ॥१९५॥
महेश्वरी महाकाली महाग्रासा महाशना ।
अपर्णा चण्डिका चण्डमुण्डासुरनिषूदनी ॥१९६॥
क्षराक्षरात्मिका सर्वलोकेशी विश्वधारिणी ।
त्रिवर्गदात्री सुभगा त्र्यम्बका त्रिगुणात्मिका ॥१९७॥
स्वर्गापवर्गदा शुद्धा जपापुष्पनिभाकृतिः ।
ओजोवती द्युतिधरा यज्ञरूपा प्रियव्रता ॥१९८॥
दुराराध्या दुराधर्षा पाटलीकुसुमप्रिया ।
महती मेरुनिलया मन्दारकुसुमप्रिया ॥१९९॥
वीराराध्या विराड्रूपा विरजा विश्वतोमुखी ।
प्रत्यग्रूपा पराकाशा प्राणदा प्राणरूपिणी ॥२००॥
मार्तण्डभैरवाराध्या मन्त्रिणीन्यस्तराज्यधूः ।
त्रिपुरेशी जयत्सेना निस्त्रैगुण्या परापरा ॥२०१॥
सत्यज्ञानानंदरूपा सामरस्यपरायणा ।
कपर्दिनी कलामाला कामधुक्कामरूपिणी ॥२०२॥

इति ललितासहस्रनाम्नि अष्टमशतकं समाप्तम् ॥८॥

❀ दशमी बोधिनी कला ❀

कलानिधिः काव्यकला रसज्ञा रसशेवधिः ।
पुष्टा पुरातना पूज्या पुष्करा पुष्करेक्षणा ॥२०३॥
परंज्योतिः परंधाम परमाणुः परात्परा ।
पाशहस्ता पाशहन्त्री परमन्त्रविभेदिनी ॥२०४॥

मूर्तामूर्ताऽनित्यतृप्ता मुनिमानसहंसिका ।
सत्यव्रता सत्यरूपा सर्वान्तर्यामिणी सती ॥२०५॥
ब्रह्माणी ब्रह्मजननी बहुरूपा बुधार्चिता ।
प्रसवित्री प्रचण्डाऽऽज्ञा प्रतिष्ठाप्रकटाकृतिः ॥२०६॥
प्राणेश्वरी प्राणदात्री पञ्चाशत्पीठरूपिणी ।
विशृङ्खला विविक्तस्था वीरमाता वियत्प्रसूः॥२०७॥
मुकुन्दा मुक्तिनिलया मूलविग्रहरूपिणी ।
भावज्ञा भवरोगघ्नी भवचक्रप्रवर्तिनी ॥२०८॥
छन्दःसारा शास्त्रसारा मन्त्रसारा तलोदरी ।
उदारकीर्तिरुद्दामवैभवा वर्णरूपिणी ॥२०९॥
जन्ममृत्युजरातप्तजनविश्रान्तिदायिनी ।
सर्वोपनिषदुद्‌घुष्टा शान्त्यतीता कलात्मिका ॥२१०॥
गम्भीरा गगनान्तःस्था गर्विता गानलोलुपा ।
कल्पनारहिता काष्ठाऽकान्ताकान्तार्धविग्रहा ॥२११॥
कार्यकारणनिर्मुक्ता कामकेलितरङ्गिता ।
कनत्कनकताटङ्का लीलाविग्रहधारिणी ॥२१२॥
अजा क्षयविनिर्मुक्ता मुग्धा क्षिप्रप्रसादिनी ।
अन्तर्मुखसमाराध्या बहिर्मुखसुदुर्लभा ॥२१३॥
त्रयी त्रिवर्गनिलया त्रिस्था त्रिपुरमालिनी ।
निरामया निरालम्बा स्वात्मारामासुधास्रुतिः ॥२१४॥
संसारपङ्कनिर्मग्नसमुद्धरणपण्डिता ।
यज्ञप्रिया यज्ञकर्त्री यजमानस्वरूपिणी ॥२१५॥
धर्माधारा धनाध्यक्षा धनधान्यविवर्धिनी ।
विप्रप्रिया विप्ररूपा विश्वभ्रमणकारिणी ॥२१६॥
विश्वग्रासा विद्रूमाभा वैष्णवी विष्णुरूपिणी ।
अयोनिर्योनिनिलया कूटस्था कुलरूपिणी ॥२१७॥

इति ललितासहस्रनाम्नि नवमशतकं समाप्तम् ॥९॥

❁ एकादशी धारिणी कला ❁

वीरगोष्ठीप्रिया वीरा नैष्कर्म्या नादरूपिणी ।
विज्ञानकलना कल्या विदग्धा बैन्दवासना ॥२१८॥
तत्त्वाधिका तत्त्वमयी तत्त्वमर्थस्वरूपिणी ।
सामगानप्रिया सौम्या सदाशिवकुटुम्बिनी ॥२१९॥

सव्यापसव्यमार्गस्था सर्वापद्विनिवारिणी ।
स्वस्था स्वभावमधुरा धीरा धीरसमर्चिता ॥२२०॥

चैतन्यार्घ्यसमाराध्य चैतन्यकुसुमप्रिया ।
सदोदिता सदातुष्टा तरुणादित्यपाटला ॥२२१॥
दक्षिणादक्षिणाराध्या दरस्मेरमुखाम्बुजा ।
कौलिनीकेवलाऽनर्घ्यकैवल्यपददायिनी ॥२२२॥

स्तोत्रप्रिया स्तुतिमती श्रुतिसंस्तुतवैभवा ।
मनस्विनी मानवती महेशी मङ्गलाकृतिः ॥२२३॥
विश्वमाता जगद्धात्री विशालाक्षी विरागिणी ।
प्रगल्भा परमोदारा परमोदा मनोमयी ॥२२४॥
व्योमकेशी विमानस्था वज्रिणी वामकेश्वरी ।
पञ्चयज्ञप्रिया पञ्चप्रेतमञ्चाधिशायिनी ॥२२५॥

पञ्चमी पञ्चभूतेशी पञ्चसंख्योपचारिणी ।
शाश्वती शाश्वतैश्वर्या शर्मदा शंभुमोहिनी ॥२२६॥

धरा धरसुता धन्या धर्मिणी धर्मवर्धिनी ।
लोकातीता गुणातीता सर्वातीता शमात्मिका ॥२२७॥
वन्धूककुसुमप्रख्या बाला लीलाविनोदिनी ।
सुमङ्गली सुखकरी सुवेषाढ्या सुवासिनी ॥२२८॥

सुवासिन्यर्चनप्रीताऽऽशोभना शुद्धमानसा ।
बिन्दुतर्पणसंतुष्टा पूर्वजा त्रिपुराम्बिका ॥२२९॥

दशमुद्रासमाराध्या त्रिपुराश्रीवशंकरी ।
ज्ञानमुद्रा ज्ञानगम्या ज्ञानज्ञेयस्वरूपिणी ॥२३०॥
योनिमुद्रा त्रिखण्डेशी त्रिगुणाम्बा त्रिकोणगा ।
अनघाऽद्भुतचारित्रा वाञ्छितार्थप्रदायिनी ॥२३१॥

अभ्यासातिशयज्ञाता षडध्वातीतरूपिणी ।
अव्याजकरुणामूर्तिरज्ञानध्वान्तदीपिका ॥२३२॥
आबालगोपविदिता सर्वानुल्लङ्घ्यशासना ।
श्रीचक्रराजनिलया श्रीमन्त्रिपुरसुन्दरी ॥२३३॥

श्रीशिवाशिवशक्त्यैक्यरूपिणी ललिताम्बिका ।
श्रीमणिसध्रीतिविधगुडदरान्देशैश्च पुष्टनादाभ्याम् ।
नामसु शतकारम्भा न स्तोभो नापि शब्दपुनरुक्तिः ॥३३॥

मतिवरदाकान्तादावकारयोगेन रक्तवर्णादौ ।
आकारस्य क्वचन तु पदयोर्योगेन भेदयेन्नाम ॥३४॥
साध्वी तत्त्वमयीति द्वेधा त्रेधा बुधो भिद्यात् ।
हंसवती चानर्घ्येत्यर्धन्तादेकनामैव ॥३५॥
शक्तिर्निष्ठाधामज्योतिःपरपूर्वकं द्विपदम् ।
शोभनसुलभा सुगतिस्त्रिपदैकपदानि शेषाणि ॥३६॥
निधिरात्मा दम्भोलिः शेवधिरिति नाम पुंलिङ्गम् ।
तद्ब्रह्मधाम साधुज्योतिः क्लीबेऽव्ययं स्वधा स्वाहा ॥३७॥

इति ललितासहस्रनाम्नि दशमशतकं समाप्तम् ॥१०॥

❀ क्षमाख्या द्वादशी कला ❀

आविंशतितः सार्धान्नानाफलसाधनत्वोक्तिः ।
तस्य क्रमशो विवृतिः षट्चत्वारिंशता श्लोकैः ॥३८॥
इत्येवं नामसाहस्रं कथितं ते घटोद्भव ॥२३४॥
रहस्यानां रहस्यं च ललिताप्रीतिदायकम् ।
अनेन सदृशं स्तोत्रं न भूतं न भविष्यति ॥२३५॥
सर्वरोगप्रशमनं सर्वसंपत्प्रवर्धनम् ।
सर्वापमृत्युशमनं कालमृत्युनिवारणम् ॥२३६॥
सर्वज्वरार्तिशमनं दीर्घायुष्यप्रदायकम् ।
पुत्रप्रदमपुत्राणां पुरुषार्थप्रदायकम् ॥२३७॥
इदं विशेषाच्छ्रीदेव्याः स्तोत्रं प्रीतिविधायकम् ।
जपेन्नित्यं प्रयत्नेन ललितोपास्तितत्परः ॥२३८॥
प्रातः स्नात्वा विधानेन संध्याकर्म समाप्य च ।
पूजागृहं ततो गत्वा चक्रराजं समर्चयेत् ॥२३९॥
विद्यां जपेत्सहस्रं वा त्रिशतं शतमेव वा ।
रहस्यनामसाहस्रमिदं पश्चात् पठेन्नरः ॥२४०॥
जन्ममध्ये सकृच्चापि य एवं पठते सुधिः ।
तस्य पुण्यफलं वक्ष्ये शृणु त्वं कुम्भसंभव ॥२४१॥
गङ्गादिसर्वतीर्थेषु यः स्नायात्कोटिजन्मसु ।
कोटिलिङ्गप्रतिष्ठां तु यः कुर्यादविमुक्तके ॥२४२॥
कुरुक्षेत्रे तु यो दद्यात्कोटिवारं रविग्रहे ।
कोटिं सौवर्णभाराणां श्रोत्रियेषु द्विजन्मसु ॥२४३॥

यः कोटिं हयमेधानामाहरेद्गाङ्गरोधसि ।
आचरेत्कूपकोटीर्यो निर्जले मरुभूतले ॥२४४॥
दुर्भिक्षे यः प्रतिदिनं कोटिब्राह्मणभोजनम् ।
श्रद्धया परया कुर्यात्सहस्रपरिवत्सरान् ॥२४५॥
तत्पुण्यं कोटिगुणितं लभेत्पुण्यमनुत्तमम् ।
रहस्यनामसाहस्रे नाम्नोऽप्येकस्य कीर्तनात् ॥२४६॥

रहस्यनामसाहस्रे नामैकमपि यः पठेत् ।
तस्य पापानि नश्यन्ति महान्त्यपि न संशयः ॥२४७॥
नित्यकर्माननुष्ठानान्निषिद्धकरणादपि ।
यत्पापं जायते पुंसां तत्सर्वं नश्यति द्रुतम् ॥२४८॥
बहुनात्र किमुक्तेन शृणु त्वं कलशीसुत ।
अत्रैकनाम्नो या शक्तिः पातकानां निवर्तने ।
तन्निवर्त्यमघं कर्तुं नालं लोकाश्चतुर्दश ॥२४९॥

यस्त्यक्त्वा नामसाहस्र पापहानिमभीप्सति ।
स हि शीतनिवृत्त्यर्थं हिमशैलं निषेवते ॥२५०॥
भक्तो यः कीर्तयन्नित्यमिदं नामसहस्रकम् ।
तस्मै श्रीललितादेवी प्रीताऽभीष्टं प्रयच्छति ॥२५१॥

अकीर्तयन्निदं स्तोत्रं कथं भक्तो भविष्यति ॥२५२॥
नित्यं संकीर्तनाशक्तः कीर्तयेत्पुण्यवासरे ।
संक्रान्तौ विषुवे चैव स्वजन्मत्रितयेऽयने ॥२५३॥
नवम्यां वा चतुर्दश्यां सितायां शुक्रवासरे ।
कीर्तयेन्नामसाहस्रं पौर्णमास्यां विशेषतः ॥२५४॥
पौर्णमास्यां चन्द्रबिम्बे ध्यात्वा श्रीललिताम्बिकाम् ।
पञ्चोपचारैः संपूज्य पठेन्नामसहस्रकम् ॥२५५॥
सर्वे रोगाः प्रणश्यन्ति दीर्घमायुश्च विन्दति ।
अयमायुष्करो नाम प्रयोगः कल्पनोदितः ॥२५६॥

ज्वरार्तं शिरसि स्पृष्ट्वा पठेन्नामसहस्रकम् ।
तत्क्षणात्प्रशमं याति शिरस्तोदो ज्वरोऽपि च ॥२५७॥
सर्वव्याधिनिवृत्त्यर्थंस्पृष्ट्वा भस्म जपेदिदम् ।
तद्भस्मधारणादेव नश्यन्ति व्याधयः क्षणात् ॥२५८॥
जलं संमन्त्र्य कुम्भस्थं नामसाहस्रतो मुने ।
अभिषिञ्चेद्ग्रहग्रस्तान्ग्रहा नश्यन्ति तत्क्षणात् ॥२५९॥

सुधासागरमध्यस्थां ध्यात्वा श्रीललिताम्बिकाम् ।
यः पठेन्नामसाहस्रं विषं तस्य विनश्यति ॥२६०॥
वन्ध्यानां पुत्रलाभाय नामसाहस्रमन्त्रितम् ।
नवनीतं प्रदद्यात्तु पुत्रलाभो भवेद्ध्रुवम् ॥२६१॥
देव्याः पाशेन संबद्धामाकृष्टामङ्कुशेन च ।
ध्यात्वाऽभीष्टां स्त्रियं रात्रौ पठेन्नामसहस्रकम् ॥२६२॥
आयाति स्वसमीपं सा यद्यप्यन्तःपुरं गता ।
राजाकर्षणकामश्चेद्राजावसथदिङ्मुखः ॥२६३॥
त्रिरात्रं यः पठेदेतच्छ्रीदेवीध्यानतत्परः ।
स राजा पारवश्येन तुरङ्गं वा मतङ्गजम् ॥२६४॥
आरुह्य याति निकटं दासवत्प्रणिपत्य च ।
तस्मै राज्यं च कोशं च दद्यादेव वशंगतः ॥२६५॥
रहस्यनामसाहस्रं यः कीर्तयति नित्यशः ।
तन्मुखालोकमात्रेण मुह्येल्लोकत्रयं मुने ॥२६६॥
यस्त्विदं नामसाहस्रं सकृत्पठति भक्तिमान् ।
तस्य ये शत्रवस्तेषां निहन्ता शरभेश्वरः ॥२६७॥
यो वाऽभिचारं कुरुते नामसाहस्रपाठके ।
निवर्त्य तत्क्रियां हन्यात्तं वै प्रत्यङ्गिरा स्वयम् ॥२६८॥
ये क्रूरदृष्ट्या वीक्षन्ते नामसाहस्रपाठकम् ।
तानन्धान् कुरुते क्षिप्रं स्वयं मार्तण्डभैरवः ॥२६९॥
धनं यो हरते चोरैर्नामसाहस्रजापिनः ।
यत्र कुत्र स्थितं वापि क्षेत्रपालो निहन्ति तम् ॥२७०॥
विद्यासु कुरुते वादं यो विद्वान्नामजापिनः ।
तस्य वाक्स्तम्भनं सद्यः करोति नकुलीश्वरी ॥२७१॥
यो राजा कुरुते वैरं नामसाहस्रजापिनः ।
चतुरङ्गबलं तस्य दण्डिनी संहरेत्स्वयम् । ॥२७२॥
यः पठेन्नामसाहस्रं षण्मासं भक्तिसंयुतः ।
लक्ष्मीश्चाञ्चल्यरहिता सदा तिष्ठति तद्गृहे ॥२७३॥
मासमेकं प्रतिदिनं त्रिवारं यः पठेन्नरः ।
भारती तस्य जिह्वाग्रे रङ्गे नृत्यति नित्यशः ॥२७४॥
यस्त्वेकवारं पठति पक्षमेकमतन्द्रितः ।
मुह्यन्ति कामवशगा मृगाक्ष्यस्तस्य वीक्षणात् ॥२७५॥

य: पठेन्नामसाहस्रं जन्ममध्ये सकृन्नरः ।
तद्दृष्टिगोचराः सर्वे मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः ॥२७६॥
यो वेत्ति नामसाहस्रं तस्मै देयं द्विजन्मने ।
अन्नं वस्त्रं धनं धान्यं नान्येभ्यस्तु कदाचन ॥२७७॥
श्रीमन्त्रराजं यो वेत्ति श्रीचक्रं यः समर्चति ।
यः कीर्तयति नामानि तं सत्पात्रं विदुर्बुधाः ॥२७८॥
तस्मै देयं प्रयत्नेन श्रीदेवीप्रीतिमिच्छता ।
य कीर्तयति नामानि मन्त्रराजं न वेत्ति यः ॥२७९॥
पशुतुल्यः स विज्ञेयस्तस्मै दत्तं निरर्थकम् ।
परीक्ष्य विद्याविदुषस्तेभ्यो दद्याद्विचक्षणः ॥२८०॥
श्रीमन्त्रराजसदृशो यथा मन्त्रो न विद्यते ।
देवता ललितातुल्या यथा नास्ति घटोद्भव ॥२८१॥
रहस्यनामसाहस्रतुल्या नास्ति तथा स्तुतिः ।
लिखित्वा पुस्तके यस्तु नामसाहस्रमुत्तमम् ॥२८२॥
समर्चयेत्सदा भक्त्या तस्य तुष्यति सुन्दरी ।
बहुनात्र किमुक्तेन शृणु त्वं कुम्भसंभव ॥२८३॥
नानेन सदृशं स्तोत्रं सर्वतन्त्रेषु विद्यते ।
तस्मादुपासको नित्यं कीर्तयेदिदमादरात् ॥२८४॥
एभिर्नामसहस्रैस्तु श्रीचक्रं योऽर्चयेत्सकृत् ।
पद्मैर्वा तुलसीपुष्पैः कह्लारैर्वा कदम्बकैः ॥२८५॥
चम्पकैर्जातिकुसुमैर्मल्लिकाकरवीरकैः ।
उत्पलैर्बिल्वपत्रैर्वा कुन्दकेसरपाटलैः ॥२८६॥
अन्यैः सुगन्धिकुसुमैः केतकीमाधवीमुखैः ।
तस्य पुण्यफलं वक्तुं न शक्नोति महेश्वरः ॥२८७॥
सा वेत्ति ललितादेवी स्वचक्रार्चनजं फलम् ।
अन्ये कथं विजानीयुर्ब्रह्माद्याः स्वल्पमेधसः ॥२८८॥
प्रतिमासं पौर्णमास्यामेभिर्नामसहस्रकैः ।
रात्रौ यश्चक्रराजस्थामर्चयेत्परदेवताम् ॥२८९॥
स एव ललितारूपस्तद्रूपा ललिता स्वयम् ।
न तयोर्विद्यते भेदो भेदकृत्पापकृद्भवेत् ॥२९०॥
महानवम्यां यो भक्तः श्रीदेवीं चक्रमध्यगाम् ।
अर्चयेन्नामसाहस्रैस्तस्य मुक्तिः करे स्थिता ॥२९१॥

यस्तु नामसहस्रेण शुक्रवारे समर्चयेत् ।
चक्रराजे महादेवीं तस्य पुण्यफलं शृणु ॥२९२॥
सर्वान्कामानवाप्येह सर्वसौभाग्यसंयुतः ।
पुत्रपौत्रादिसंयुक्तो भुक्त्वा भोगान्यथेप्सितान् ॥१९३॥
अन्ते श्रीललितादेव्याः सायुज्यमतिदुर्लभम् ।
प्रार्थनीयं शिवाद्यैश्च प्राप्नोत्येव न संशयः ॥२९४॥
यः सहस्रं ब्राह्मणानामेभिर्नामसहस्रकैः ।
समर्च्य भोजयेद्भक्त्या पायसापूपषड्रसैः ॥२९५॥
तस्मै प्रीणाति ललिता स्वसाम्राज्यं प्रयच्छति ।
न तस्य दुर्लभं वस्तु त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥२९६॥
निष्कामः कीर्तयेद्यस्तु नामसाहस्रमुत्तमम् ।
ब्रह्मज्ञानमवाप्नोति येन मुच्येत बन्धनात् ॥२९७॥
धनार्थी धनमाप्नोति यशोर्थी प्राप्नुयाद्यशः ।
विद्यार्थी चाप्नुयाद्विद्यां नामसाहस्रकीर्तनात् ॥२९८॥
नानेन सदृशं स्तोत्रं भोगमोक्षप्रदं मुने ।
कीर्तनीयमिदं तस्माद्भोगमोक्षार्थिभिर्नरैः ॥२९९॥
चतुराश्रमनिष्ठैश्च कीर्तनीयमिदं सदा ।
स्वधर्मसमनुष्ठानवैकल्यपरिपूर्तये ॥३००॥
कलौ पापैकबहुले धर्मानुष्ठानवर्जिते ।
नामानुकीर्तनं मुक्त्वा नृणां नान्यत्परायणम् ॥३०१॥
लौकिकाद्वचनान्मुख्यं विष्णुनामानुकीर्तनम् ।
विष्णुनामसहस्राच्च शिवनामैकमुत्तमम् ॥३०२॥
शिवनामसहस्राच्च देव्या नामैकमुत्तमम् ।
देवीनामसहस्राणि कोटिशः सन्ति कुम्भज ॥३०३॥
तेषु मुख्यं दशविधं नामसाहस्रमुच्यते ।
रहस्यनामसाहस्रमिदं शस्तं दशस्वपि ॥३०४॥
तस्मात्संकीर्तयेन्नित्यं कलिदोषनिवृत्तये ।
मुख्यं श्रीमातृनामेति न जानन्ति विमोहिताः ॥३०५॥
विष्णुनामपराः केचिच्छिवनामपराः परे ।
न कश्चिदपि लोकेषु ललितानामतत्परः ॥३०६॥
येनान्यदेवतानाम कीर्तितं जन्मकोटिषु ।
तस्यैव भवति श्रद्धा श्रीदेवीनामकीर्तने ॥३०७॥

चरमे जन्मनि यथा श्रीविद्योपासको भवेत् ।
नामसाहस्रपाठश्च तथा चरमजन्मनि ॥३०८॥
यथैव विरला लोके श्रीविद्याचारवेदिनः ।
तथैव विरलो गुह्यनामसाहस्रपाठकः ॥३०९॥
मन्त्रराजजपश्चैव चक्रराजार्चनं तथा ।
रहस्यनामपाठश्च नाल्पस्य तपसः फलम् ॥३१०॥
अपठन्नामसाहस्रं प्रीणयेद्यो महेश्वरीम् ।
स चक्षुषा विना रूपं पश्येदेव विमूढधीः ॥३११॥
रहस्यनामसाहस्रं त्यक्त्वा यः सिद्धिकामुकः ।
स भोजनं विना नूनं क्षुन्निवृत्तिमभीप्सति ॥३१२॥
यो भक्तो ललितादेव्याः स नित्यं कीर्तयेदिदम् ।
नान्यथा प्रीयते देवी कल्पकोटिशतैरपि ॥३१३॥
तस्माद्रहस्यनामानि श्रीमातुः प्रयतः पठेत् ।
इति ते कथितं स्तोत्रं रहस्यं कुम्भसंभव ॥३१४॥
नाविद्यावेदिने ब्रूयान्नाभक्ताय कदाचन ।
यथैव गोप्या श्रीविद्या तथा गोप्यमिदं मुने ॥३१५॥
पशुतुल्येषु न ब्रूयाज्जनेषु स्तोत्रमुत्तमम् ।
यो ददाति विमूढात्मा श्रीविद्यारहिताय तु ॥३१६॥
तस्मै कुप्यन्ति योगिन्यः सोऽनर्थः सुमहान्स्मृतः ।
रहस्यनामसाहस्रं तस्मात्संगोपयेदिदम् ॥३१७॥
स्वतन्त्रेण मया नोक्तं तवापि कलशीभव ।
ललिताप्रेरणादेव मयोक्तं स्तोत्रमुत्तमम् ॥३१८॥
कीर्तनीयमिदं भक्त्या कुम्भयोने निरन्तरम् ।
तेन तुष्टा महादेवी तवाभीष्टं प्रदास्यति ॥३१९॥

सूत उवाच

इत्युक्त्वा श्रीहयग्रीवो ध्यात्वा श्रीललिताम्बिकाम् ।
आनन्दमग्नहृदयः सद्यः पुलकितोऽभवत् ॥३२०॥

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे ललितोपाख्याने हयग्रीवागस्त्यसंवादे
ललितासहस्रनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

❀ वेदान्तस्तोत्राणि ❀

ईशावास्योपनिषद्

ॐ ईशावास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्याञ्जगत्।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्य स्विद्धनम् ॥१॥
कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतं समाः।
एवं त्वयि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म लिप्यते नरे ॥२॥
असुर्य्या नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः।
तांस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः ॥३॥
अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्देवा आप्नुवन्पूर्वमर्शत्।
तद्धावतोऽन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा दधाति ॥४॥
तदेजति तन्नैजति तद्दूरे तद्वन्तिके।
तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः ॥५॥
यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्येवानुपश्यति।
सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न विजुगुप्सते ॥६॥
यस्मिन् सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः।
तत्र को मोहः कश्शोक एकत्वमनुपश्यतः ॥७॥
स पर्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्नाविरं शुद्धमपापविद्धं।
कविर्मनीषी परिभूस्स्वयम्भूर्याथातथ्यतोऽर्थान्
व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥८॥
अन्धन्तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते।
ततो भूय इव ते तमो य उ विद्यायां रताः ॥९॥
अन्यदेवाहुर्विद्ययाऽन्यदाहुरविद्यया।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥१०॥
विद्याञ्चाविद्याञ्च यस्तद्वेदोभयं सह।
अविद्यया मृत्युन्तीर्त्वा विद्ययाऽमृतमश्नुते ॥११॥
अन्धन्तमः प्रविशन्ति येऽसम्भूतिमुपासते।
ततो भूय इव ते तमो य उ सम्भूत्यां रताः ॥१२॥
अन्यदेवाहुरसम्भवादन्यदाहुरसम्भवात्।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥१३॥

सम्भूतिञ्च विनाशञ्च यस्तद्वेदोभय ँ्सह ।
विनाशेन मृत्युन्तीर्त्वा सम्भूत्याऽमृतमश्नुते ॥१४॥
हिरण्मयेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम् ।
तत्त्वम्पूषन्नपावृणु सत्यधर्माय दृष्टये ॥१५॥

पूषन्नेकर्षे यम सूर्यप्राजापत्यव्यूह रश्मीन् समूह ।
तेजो यत्ते रूपं कल्याणतमं तत्ते पश्यामि
योऽसावसौ पुरुषस्सोऽहमस्मि ॥१६॥

वायुरनिलममृतमथेदम्भस्मान्त ँ् शरीरम् ।
ॐ क्रतो स्मर कृत ँ् स्मर क्रतो स्मर कृत ँ् स्मर ॥१७॥

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम ॥१८॥

इति ईशावास्योपनिषत् ॥

•

पञ्चदशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययम् ।
छन्दांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥१॥

अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः ।
अधश्च मूलान्यनुसंततानि कर्मानुबन्धीनि मनुष्यलोके ॥२॥
न रूपमस्येह तथोपलभ्यते नान्तो न चादिर्न च संप्रतिष्ठा ।
अश्वत्थमेनं सुविरूढमूलमसङ्गशस्त्रेण दृढेन छित्त्वा ॥३॥
ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता न निवर्तन्ति भूयः ।
तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥४॥

निर्मानमोहा जितसङ्गदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः ।
द्वन्द्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छन्त्यमूढाः पदमव्ययं तत् ॥५॥

न तद्भासयते सूर्यो न शशाङ्को न पावकः ।
यद्गत्वा न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥६॥
ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः ।
मनःषष्ठानीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥७॥

शरीरं यदवाप्नोति यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ।
गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानिवाशयात् ॥८॥
श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च ।
अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥९॥

उत्क्रामन्तं स्थितं वापि भुञ्जानं वा गुणान्वितम् ।
विमूढा नानुपश्यन्ति पश्यन्ति ज्ञानचक्षुषः ॥१०॥
यतन्तो योगिनश्चैनं पश्यन्त्यात्मन्यवस्थितम् ।
यतन्तोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यन्त्यचेतसः ॥११॥

यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् ।
यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥१२॥
गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ।
पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥१३॥
अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।
प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥१४॥

सर्वस्य चाहं हृदि संनिविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ।
वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ॥१५॥

द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च ।
क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते ॥१६॥
उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः ।
यो लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥१७॥
यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपि चोत्तमः ।
अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ ८॥

यो मामेवमसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमम् ।
स सर्वविद्भजति मां सर्वभावेन भारत ॥१९॥
इति गुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मयानघ ।
एतद्बुद्ध्वा बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥२०॥

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे पुरुषोत्तमयोगो नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥

अष्टादशश्लोकी गीता

निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव ।
न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजनमाहवे ॥१॥

श्रीभगवानुवाच

योगस्थः कुरु कर्माणि संगं त्यक्त्वा धनञ्जय ।
सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥२॥
कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।
इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥३॥
श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।
ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥४॥
यतेन्द्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः ।
विगतेच्छाभयक्रोधो यः सदा मुक्त एव सः ॥५॥
युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ।
युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा ॥६॥
दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ।
मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥७॥
अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासा उत्तरायणम् ।
तत्र प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥८॥
अपिचेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ।
साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥९॥
यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम् ।
असंमूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥१०॥
मत्कर्मकृन्मत्परमो मद्भक्तः संगवर्जितः ।
निर्वैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पाण्डव ॥११॥
श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानं विशिष्यते ।
ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छान्तिरनन्तरम् ॥१२॥
क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम ॥१३॥
मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते ।
स गुणान्समतीत्यैतान् ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥१४॥

निर्मानमोहा जितसंगदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः ।
द्वन्द्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छन्त्यमूढाः पदमव्ययं तत् ॥१५॥

यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः ।
न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न परां गतिम् ॥१६॥
मनःप्रसादः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः ।
भावसंशुद्धिरित्येतत् तपो मानसमुच्यते ॥१७॥
सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।
अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥१८॥
गीतासारमिदं पुण्यं यः पठेत् सुसमाहितः ।
विष्णुलोकमवाप्नोति भयशोकविनाशनम् ॥

इति श्री वेदव्यासविरचिता अष्टादशश्लोकीगीता ॥

•

सप्तश्लोकी गीता

ओमित्यकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन् मामनुस्मरन् ।
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥१॥

स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च ।
रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवंति सर्वे नमस्यंति च सिद्धसंघाः ॥२॥

सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ।
सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥३॥
कविं पुराणमनुशासितारमणोरणीयां समनुस्मरेद्यः ।
सर्वस्य धातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥४॥
ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययम् ।
छन्दांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥५॥
सर्वस्य चाहं हृदि सन्निविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ।
वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदांतकृद्वेदविदेव चाहम् ॥६॥
मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यसि युक्त्वैवमात्मानं मत्परायणः ॥७॥

इति सप्तश्लोकी गीता सम्पूर्णा ॥

•

चतुःश्लोकिभागवतम्

श्रीभगवानुवाच

ज्ञानं परमगुह्यं मे यद्विज्ञानसमन्वितम् ।
सरहस्यं तदङ्गं च गृहाण गदितं मया ॥१॥
यावानहं यथाभावो यद्रूपगुणकर्मकः ।
तथैव तत्त्वविज्ञानमस्तु ते मदनुग्रहात् ॥२॥
अहमेवासमेवाग्रे नान्यद्यत्सदसत्परम् ।
पश्चादहं यदेतच्च योऽवशिष्येत सोऽस्म्यहम् ॥३॥
ऋतेऽर्थं यत्प्रतीयेत न प्रतीयेत चात्मनि ।
तद्विद्यादात्मनो मायां यथा भासो यथा तमः ॥४॥
यथा महांति भूतानि भूतेषूच्चावचेष्वनु ।
प्रविष्टान्यप्रविष्टानि तथा तेषु न तेष्वहम् ॥५॥
एतावदेव जिज्ञास्यं तत्त्वजिज्ञासुनाऽऽत्मनः ।
अन्वयव्यतिरेकाभ्यां यत्स्यात्सर्वत्र सर्वदा ॥६॥
एतन्मतं समातिष्ठ परमेण समाधिना ।
भगवान् कल्पविकल्पेषु न विमुह्यति कर्हिचित् ॥७॥

इति श्रीमद्भागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां द्वितीयस्कंधे भगवद्ब्रह्मसंवादे चतुःश्लोकिभागवतं समाप्तम् ।

चर्पटपञ्जरिकास्तोत्रम्

दिनमपि रजनी सायं प्रातः शिशिरवसंतौ पुनरायातः ।
कालः क्रीडति गच्छत्यायुस्तदपि न मुञ्चत्याशावायुः ॥
भज गोविंदं भज गोविंदं गोविंदं भज मूढमते ।
संप्राप्ते सन्निहिते मरणे नहि नहि रक्षति डुकृञ्करणे ॥१॥

अग्रे वह्निः पृष्ठे भानू रात्रौ चिबुकसमर्पितजानुः ।
करतलभिक्षः तरुतलवासस्तदपि न मुञ्चत्याशापाशः ।
भज गोविन्दं० ॥२॥

यावद्वित्तोपार्जनसक्तस्तावन्निजपरिवारो रक्तः ।
पश्चाद्धावति जर्जरदेहे वार्तां पृच्छति कोऽपि न गेहे ।
भज गोविंदं० ॥३॥

जटिलो मुंडी लुञ्चितकेशः काषायांबरबहुकृतवेषः।
पश्यन्नपि च न पश्यति मूढ उदरनिमित्तं बहुकृतवेषः।
भज गोविंदं० ॥४॥

भगवद्गीता किंचिदधीता गङ्गाजललवकणिका पीता।
सकृदपि यस्य मुरारिसमर्चा तस्य यमः किं कुरुते चर्चाम्।
भज गोविंदं० ॥५॥

अङ्गं गलितं पलितं मुंडं दशनविहीनं जातं तुण्डम्।
वृद्धो याति गृहीत्वा दंडं तदपि न मुञ्चत्याशापिंडम्।
भज गोविंदं० ॥६॥

बालस्तावत्क्रीडासक्तस्तरुणस्तावत्तरुणीरक्तः।
वृद्धस्तावच्चिंतामग्नः पारे ब्रह्मणि कोऽपि न लग्नः।
भज गोविंदं० ॥७॥

पुनरपि जननं पुनरपि मरणं पुनरपि जननीजठरे शयनम्।
इह संसारे खलु दुस्तारे कृपयाऽपारे पाहि मुरारे।
भज गोविंदं० ॥८॥

पुनरपि रजनी पुनरपि दिवसः पुनरपि पक्षः पुनरपि मासः।
पुनरप्ययनं पुनरपि वर्षं तदपि न मुञ्चत्याशामर्षम्।
भज गोविंदं० ॥९॥

वयसि गते कः कामविकारः शुष्के नीरे कः कासारः।
नष्टे द्रव्ये कः परिवारो ज्ञाते तत्त्वे कः संसारः।
भज गोविंदं० ॥१०॥

नारीस्तनभरनाभिनिवेशं मिथ्यामायामोहावेशम्।
एतन्मांतवसादिविकारं मनसि विचारय वारं वारम्।
भज गोविंदं० ॥११॥

कस्त्वं कोऽहं कुत आयातः का मे जननी को मे तातः।
इति परिभावय सर्वमसारं विश्वं त्यक्त्वा स्वप्नविचारम्।
भज गोविंदं भज० ॥१२॥

गेयं गीतानामसहस्रं ध्येयं श्रीपतिरूपमजस्रम्।
नेयं सज्जनसंगे चित्तं देयं दीनजनाय च वित्तम्।
भज गोविंदं० ॥१३॥

यावज्जीवो निवसति देहे कुशलं तावत्पृच्छति गेहे।
गतवति वायौ देहापाये भार्या बिभ्यति तस्मिन्काये।
भज गोविंदं० ॥१४॥

सुखतः क्रियते रामाभोगः पश्चाद्धंत शरीरे रोगः।
यद्यपि लोके मरणं शरणं तदपि न मुञ्चति पापाचरणम्।
भज गोविंदं० ॥१५॥

रथ्याचर्पटविरचितकंथः पुण्यापुण्यविवर्जितपंथः।
नाहं न त्वं नायं लोकस्तदपि किमर्थं क्रियते शोकः।
भज गोविंदं० ॥१६॥

कुरुते गंगासागरगमनं व्रतपरिपालनमथवा दानम्।
ज्ञानविहीने सर्वमनेन मुक्तिर्भवति न जन्मशतेन।
भज गोविंदं० ॥१७॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ चर्पटपंजरिकास्तोत्रं सम्पूर्णम्।

•

द्वादशपंजरिकास्तोत्रम्

मूढ जहीहि धनागमतृष्णां कुरु सद्बुद्धिं मनसि वितृष्णाम्।
यल्लभसे निजकर्मोपात्तं नित्यं तेन विनोदय चित्तम् ॥१॥
अर्थमनर्थं भावय नित्यं नास्ति ततः सुखलेशः सत्यम्।
पुत्रादपि धनभाजां भीतिः सर्वत्रैषा विहिता नीतिः ॥२॥
का ते कांता कस्ते पुत्रः संसारोऽयमतीव विचित्रः।
कस्य त्वं कः कुत आयातस्तत्त्वं चिंतय यदिदं भ्रातः ॥३॥
मा कुरु जनधनयौवनगर्वं हरति निमेषात्कालः सर्वम्।
मायामयमिदमखिलं हित्वा ब्रह्मपदं त्वं प्रविश विदित्वा ॥४॥
कामं क्रोधं मोहं लोभं त्यक्त्वात्मानं भावय कोऽहम्।
आत्मज्ञानविहीना मूढास्ते पच्यन्ते नरकनिगूढाः ॥५॥
सुरमंदिरतरुमूलनिवासः शय्या भूतलमजिनं वासः।
सर्वपरिग्रहभोगत्यागः कस्य सुखं न करोति विरागः ॥६॥
शत्रौ मित्रे पुत्रे बंधौ मा कुरु यत्नं विग्रहसंधौ।
भव समचित्तः सर्वत्र त्वं वाञ्छस्यचिराद्यदि विष्णुत्वम् ॥७॥
त्वयि मयि चान्यत्रैको विष्णुर्व्यर्थं कुप्यसि मय्यसहिष्णुः।
सर्वस्मिन्नपि पश्यात्मानं सर्वत्रोत्सृज भेदज्ञानम् ॥८॥

प्राणायामं प्रत्याहारं नित्यानित्यविवेकविचारम् ।
जाप्यसमेतसमाधिविधानं कुर्ववधानं महदवधानम् ॥९॥
नलिनीदलगतसलिलं तरलं तद्वज्जीवितमतिशयचपलम् ।
विद्धि व्याध्यभिमानग्रस्तं लोकं शोकहतं च समस्तम् ॥१०॥
का तेऽष्टादशदेशे चिंता वातुल तव किं नास्ति नियंता ।
यस्त्वां हस्ते सुदृढनिबद्धं बोधयति प्रभवादिविरुद्धम् ॥११॥
गुरुचरणांबुजनिर्भरभक्तः संसारादचिराद्भवमुक्तः ।
सेन्द्रियमानसनियमादेवं द्रक्ष्यसि निजहृदयस्थं देवम् ॥१२॥
द्वादशपञ्जरिकामय एष शिष्याणां कथितो ह्युपदेशः ।
येषां चित्ते नैव विवेकस्ते पच्यंते नरकमनेकम् ॥१३॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ द्वादशपंजरिकास्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

●

निर्वाणदशकम्

न भूमिर्न तोयं न तेजो न वायुर्न खं नेन्द्रियं वा न तेषां समूहः ।
अनैकांतिकत्वात्सुषुप्त्यैकसिद्धस्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥१॥
न वर्णा न वर्णाश्रमाचारधर्मा न मे धारणाध्यानयोगादयोऽपि ।
अनात्माश्रयोऽहं ममाध्यासहानात्तदेको० ॥२॥
न माता पिता वा न देवा न लोका न वेदा न यज्ञा न तीर्थं ब्रुवंति ।
सुषुप्तौ निरस्तातिशून्यात्मकत्वात्तदेको० ॥३॥
न सांख्यं न शैवं न तत्पांचरात्रं न जैनं न मीमांसकादेर्मतं वा ।
विशिष्टानुभूत्या विशुद्धात्मकत्वात्तदेको० ॥४॥
न शुक्लं न कृष्णं न रक्तं न पीतं न पीनं न कुब्जं न ह्रस्वं न दीर्घम् ।
अरूपं तथा ज्योतिराकारकत्वात्तदेको० ॥५॥
न जाग्रन्न मे स्वप्नको वा सुषुप्तिर्न विश्वो न वा तैजसः प्राज्ञको वा ।
अविद्यात्मकत्वात्त्रयाणां तुरीयं तदेको० ॥६॥
न शास्ता न शास्त्रं न शिष्यो न शिक्षा न च त्वं न चाहं न चायं प्रपंचः ।
स्वरूपावबोधाद्विकल्पासहिष्णुस्तदेको० ॥७॥
न चोर्ध्वं न चाधो न चांतर्न वाह्यं त मध्यं न तिर्यङ् न पूर्वा परा दिक् ।
वियद्व्यापकत्वादखंडैकरूपस्तदेको० ॥८॥

अपि व्यापकत्वादितत्त्वात्प्रयोगात्स्वतःसिद्धभावादनन्याश्रयत्वात् ।
जगत्तुच्छमेतत्समस्तं तदन्यस्तदेको० ॥९॥
न चैकं तदन्यद्द्वितीयं कुतः स्यान्न चाकेवलत्वं न वा केवलत्वम् ।
न शून्यं न चाशून्यमद्वैतकत्वात्कथं सर्ववेदांतसिद्धं ब्रवीमि ॥१०॥

इति श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ निर्वाणदशकस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

•

हस्तामलकस्तोत्रम्

कस्त्वं शिशो कस्य कुतोऽसि गंता किं नाम ते त्वं कुत आगतोऽसि ।
एतन्मयोक्तं वद चार्भक त्वं मत्प्रीतये प्रीतिविवर्धनोऽसि ॥१॥

हस्तामलक उवाच

नाहं मनुष्यो न च देवयक्षौ न ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राः ।
न ब्रह्मचारी न गृही वनस्थो भिक्षुर्न चाहं निजबोधरूपः ॥२॥
निमित्तं मनश्चक्षुरादिप्रवृत्तौ निरस्ताखिलोपाधिराकाशकल्पः ।
रविर्लोकचेष्टानिमितं यथा यः स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥३॥
यमग्न्युष्णवन्नित्यबोधस्वरूपं मनश्चक्षुरादीन्यबोधात्मकानि ।
प्रवर्तन्त आश्रित्य निष्कंपमेकं स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥४॥
मुखाभासको दर्पणे दृश्यमानो मुखत्वात्पृथक्त्वेन नैवास्ति वस्तु ।
चिदाभासको धीषु जीवोऽपि तद्वत्स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥५॥
यथा दर्पणाभाव आभासहानौ मुखं विद्यते कल्पनाहीनमेकम् ।
तथा धीवियोगे निराभासको यः स नित्योप० ॥६॥
मनश्चक्षुरादेर्वियुक्तः स्वयं यो मनश्चक्षुरादेर्मनश्चक्षुरादिः ।
मनश्चक्षुरादेरगम्यस्वरूपः स नित्योप० ॥७॥
य एको विभाति स्वतः शुद्धचेताः प्रकाशस्वरूपोऽपि नानेव धीषु ।
शरावोदकस्थो यथा भानुरेकः स नित्योप० ॥८॥
यथाऽनेकचक्षुःप्रकाशो रविर्न क्रमेण प्रकाशीकरोति प्रकाश्यम् ।
अनेका धियो यस्तथैकः प्रबोधः स नित्योप० ॥९॥
विवस्वत्प्रभातं यथारूपमक्षं प्रगृह्णाति नाभातमेवं विवस्वान् ।
यदाभात आभासयत्यक्षमेकः स नित्योप० ॥१०॥
यदा सूर्य एकोऽप्स्वनेकश्चलासु स्थिरास्वप्यनन्यद्विभाव्यस्वरूपः ।
चलासु प्रभिन्नाः सुधीष्वेक एव स नित्योप० ॥११॥
घनच्छन्नदृष्टिर्घनच्छन्नमर्कं यथा निष्प्रभं मन्यते चातिमूढः ।
तथा बद्धवद्भाति यो मूढदृष्टेः स नित्योप० ॥१२॥

समस्तेषु वस्तुष्वनुस्यूतमेकं समस्तानि वस्तूनि यन्न स्पृशंति ।
वियद्वत्सदा शुद्धमच्छस्वरूपं स नित्योप० ॥१३॥
उपाधौ यथा भेदतो सन्मणीनां तथा भेदता बुद्धिभेदेषु तेऽपि ।
यथा चन्द्रिकाणां जले चञ्चलत्वं तथा चञ्चलत्वं तवापीह विष्णो ॥१४॥
इति श्रीमच्छंकरभगवतःकृतौ हस्तामलकसंवादस्तोत्रं संपूर्णम् ।

विज्ञाननौका

तपोयज्ञदानादिभिः शुद्धबुद्धिर्विरक्तो नृपादौ पदे तुच्छबुद्ध्या ।
परित्यज्य सर्वं यदाप्नोति तत्त्वं परं ब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥१॥
दयालुं गुरुं ब्रह्मनिष्ठं प्रशान्तं समाराध्य मत्या विचार्य स्वरूपम् ।
यदाप्नोति तत्त्वं निदिध्यास्य विद्वान्परं ब्रह्म० ॥२॥
यदानन्दरूपं प्रकाशस्वरूपं निरस्तप्रपञ्चं परिच्छेदशून्यम् ।
अहं ब्रह्मवृत्त्यैकगम्यं तुरीयं परं ब्रह्म० ॥३॥
यदज्ञानतो भाति विश्वं समस्तं विनष्टं च सद्यो यदात्मप्रबोधे ।
मनोवागतीतं विशुद्धं विमुक्तं परं ब्रह्म० ॥४॥
निषेधे कृते नेति नेतीति वाक्यैः समाधिस्थितानां यदाभाति पूर्णम् ।
अवस्थात्रयातीतमेकं तुरीयं परं ब्रह्म० ॥५॥
यदानंदलेशैः समानंदि विश्वं यदा भाति सत्त्वं तदाभाति सर्वम् ।
यदालोचने रूपमन्यत्समस्तं परं ब्रह्म० ॥६॥
अनन्तं विभुं सर्वयोनिं निरीहं शिवं संगहीनं यदोङ्कारगम्यम् ।
निराकारमत्युज्ज्वलं मृत्युहीनं परं ब्रह्म० ॥७॥
यदानंदसिंधौ निमग्नः पुमान् स्यादविद्याविलासः समस्तप्रपंचः ।
यदा न स्फुरत्यद्भुतं यन्निमित्तं परं ब्रह्म० ॥८॥
स्वरूपानुसंधानरूपां स्तुतिं यः पठेदादराद्भक्तिभावो मनुष्यः ।
शृणोतीह वा नित्यमुद्युक्तचित्तो भवेद्विष्णुरत्रैव वेदप्रमाणात् ॥९॥
विज्ञाननावं परिगृह्य कश्चित्तरेद्यदज्ञानमयं भवाब्धिम् ।
ज्ञानासिना यो हि विच्छिद्य तृष्णां विष्णोः पदं याति स एव धन्यः॥१०॥
इति श्रीशंकरभगवतः कृतौ विज्ञाननौका संपूर्णा ॥

अनुक्रमणिका

* श्रीगणेशस्तोत्राणि *

* शिवस्तोत्राणि *

*** विष्णुस्तोत्राणि ***

*** देवीस्तोत्राणि ***

*** नवग्रस्तोत्राणि ***

*** प्रकीर्णस्तोत्राणि ***

*** गुरुस्तोत्राणि ***

*** तीर्थस्तोत्राणि ***